

bokselskap.no/Det norske språk- og litteraturselskap, 2015
Magdalene Thoresen og Georg Brandes. En brevveksling, redigert og
kommentert av Jorunn Hareide
Teksten i bokselskap.no følger NSLs utgave fra 2002 (Emilia forlag, Oslo).
Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no)
ISBN: 978-82-8319-222-3 (digital, bokselskap.no), 978-82-8319-223-0 (epub),
978-82-8319-224-7 (mobi)
Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Magdalene Thoresen og Georg Brandes En brevveksling

(1865–1872, samt epilog 1899)

Redigert og kommentert av Jorunn Hareide

bokselskap.no/Det norske språk- og litteraturselskap

Oslo 2015

Forord

Korrespondansen mellom Magdalene Thoresen (1819–1903) og Georg Brandes (1842–1927) har ikke tidligere vært offentliggjort, selv om den har vært kjent og benyttet av biografer og litteraturhistorikere. Det har imidlertid lenge foreligget planer om utgivelse. Korrespondansen skulle visstnok ha vært med i et supplementsbind til åttebindsutgaven av Georg og Edvard Brandes' *Brevveksling*

med nordiske forfattere og videnskabsmænd, utgitt av Morten Borup under medvirkning av Francis Bull og John Landquist i regi av Det Danske Sprog- og litteraturselskab, Kbh. 1939–42. Per Dahl ved Brandes-arkivet i Århus opplyser at førstebibliotekar Øyvind Anker ved det daværende Universitetsbiblioteket i Oslo skulle redigere dette supplementsbindet, som bl.a. skulle inneholde brev fra Amalie Skram og Magdalene Thoresen. Det ble ikke noe av dette bindet, og heller ikke av en planlagt utgivelse av korrespondansen mellom Georg Brandes og Magdalene Thoresen i *Edda* sist i 1950-årene. Avskrifter foretatt for denne utgivelsen befinner seg i Håndskriftsamlingen ved Nasjonalbiblioteket, avd. Oslo (i Brevsamling 154). De ble først oppdaget våren 2001, sammen med et brev til Øyvind Anker fra Det Danske Sprog- og litteraturselskab, datert 22.2. 1957:

Efter aftale har jeg hermed fornøjelsen at sende Dem afskriften af korrespondancen mellem Georg Brandes og Magdalene Thoresen til brug for den påtænkte udgivelse i «Edda». Forholdet mellem Norsk Gyldendal og Selskabet angående supplementet til den skandinaviske brevveksling er nu reguleret. De venligste hilsner, Deres hengivne Albert Fabritius.

Det var altså tilsynelatende ikke forlagsforhold som gjorde at det ikke ble noe av en utgivelse i *Edda*. Hva årsaken er, vites ikke.

Det er imidlertid ikke *Edda*-avskriftene som ligger til grunn for denne utgivelsen. Det er originalbrevene, som befinner seg henholdsvis i Håndskriftsamlingen ved Nasjonalbiblioteket, avd. Oslo og i Håndskriftafdelingen ved Det kgl. bibliotek i København. Brandes' brev ligger i Oslo (Brevsamling nr. 154), bortsett fra det aller siste, som ligger i Brandes-arkivet ved Det kgl. bibliotek, sammen med Magdalene Thoresens brev (NKS 2065, 2°).

Arbeidet med transkripsjonen av brevene ble påbegynt i januar 1998. Cand. philol. Morten Holtet ble engasjert for å transkribere Magdalene Thoresens brev, som er skrevet med en noe vanskelig gotisk håndskrift. Brandes' brev byr på færre problemer ettersom de er skrevet med sirlige latinske bokstaver; de er transkribert av sekretær Elisabeth Holm ved Leksikografisk avdeling, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo. Amanuensis Tone Modalsli ved Nasjonalbiblioteket, avd. Oslo, har lest korrektur på Thoresen-

brevene, og undertegnede utgiver på Brandes-brevene. Utgiver har dessuten kontrollert samtlige brev mot originalene.

Funnet av avskriftene til *Edda*-utgivelsen nødvendiggjorde en ny gjennomgang av materialet. Dette manuskriptet, som består av en avskrift for hånd av Magdalene Thoresens brev og en maskinavskrift av Brandes' brev, ble av utgiver lest mot det nye transkriberte manuskriptet, og deretter ble divergenser kontrollert mot originalbrevene, og hele manuskriptet korrekturlest på nytt. Denne framgangsmåten har vært tidkrevende, men har til gjengjeld sikret en så pålitelig transkripsjon som mulig.

I den utgivelsen som var tenkt for *Edda*, er ikke alle Magdalene Thoresens brev tatt med. En god del av hennes kortere brev fra sommeren 1868 er utelatt, mens en del brev som ligger ved manuskriptet, bærer en påskrift om at de skulle sorteres fra. Den daværende redaktøren kan ha oppfattet dem som uinteressante eller som for private, eller ha hatt andre grunner for å velge dem fra; det vites ikke. Utgiveren av foreliggende utgave har imidlertid hatt som prinsipp å ta med alle brev og også bruddstykker av brev, for å gi et så komplett bilde som mulig av korrespondansen. Hensynet til eventuelle gjenlevende nære slektninger kan neppe sies å være særlig påtrengende nå nærmere femti år senere og nesten hundre år etter Magdalene Thoresens død. Og grensene for hva som oppfattes som sensitivt har vel også flyttet seg i løpet av denne tiden.

Brevene er ordnet kronologisk, for at dialogen mellom korrespondentene skal komme klart fram. Det har vært uproblematisk å ordne Brandes' brev, som alle er korrekt daterte. Med Magdalene Thoresens brev stiller det seg noe annerledes. Ofte er bare dag og måned angitt, i blant bare ukedagen («Løverdag»). I de fleste tilfeller har det likevel vært mulig å finne fram til en pålitelig kronologi ut fra andre kriterier, som hva hun kommenterer i forhold til Brandes' brev. Av og til har også en annen hånd påført brevene fullstendig dato, muligens Georg Brandes selv. Hennes mange brev og beskjeder fra sommeren 1868 er imidlertid vanskelige å plassere, både fordi ytterst få av dem har en fullstendig dato, og fordi Brandes' brev mangler, slik at det ikke er mulig å utlede en kronologi av innholdet. Mange av dem er dessuten nærmest rene følelsesutbrudd. Den rekkefølgen som er lagt her, er altså delvis tentativ, men der hvor det er usikkerhet, følger brevene likevel en forsøksvis utvikling i forholdet mellom

brevskriverne. Tvil angående datering er angitt ved skarpe klammer.

Gjengivelsen av brevskrivernes ortografi, tegnsetting og rettelser i brevene krever også en kommentar. Georg Brandes' brev er ytterst korrekte både hva syntaks og ortografi angår. Magdalene Thoresens viser en viss ustøhet og inkonsekvens i ortografien, særlig hva angår fremmedord og person- og stedsnavn. Hennes stavemåte er beholdt her uten ytterligere kommentarer fra utgivers side; det samme gjelder tegnsetting og bruk av bindestrek og tankestrek. Utgiver har imidlertid enkelte steder delt opp lange passasjer i Thoresens brev i kortere avsnitt (hos henne ofte bare angitt med tankestrek) for å lette lesningen noe. Rettelser og overstrykninger i brevene er angitt ved klammeparentes, f.eks. slik: «thi jeg [har en] vis Fornemmelse af». Andre stilltiende endringer er ikke foretatt.

Brev fra fjerne tider trenger kommentarer. Utgiver har prøvd å holde seg til det mest nødvendige. Her er da forsøksvis fulgt to hovedprinsipper: å opplyse om det som er dunkelt fra brevskrivernes side, og å opplyse om det som *er blitt* dunkelt på grunn av tidsavstanden mellom brevenes tilblivelse og nåtidige lesere. Det er særlig sistnevnte slags opplysninger som er tatt med her: personnavn og begivenheter som ikke lenger kan forutsettes kjente, referanser til datidig og eldre litteratur som er mindre lest nå, sitater på andre språk. Prof. em. Sigurd Aa. Aarnes har vært Det norske språk- og litteraturselskaps tilsynsfører under arbeidet med brevene. Han skal ha stor takk for sine gode kommentarer og sin levende interesse for prosjektet. Hjertelig takk også til Tone Modalsli, som var sekretær for Det norske språk- og litteraturselskap da dette prosjektet ble startet og tilrettela de praktiske sidene ved arbeidet på en forbilledlig måte, i tillegg til at hun har lest korrektur og vært en nyttig samtalepartner underveis. Takk til lektor Per Dahl ved Brandes-arkivet for prompte svar på mine mange spørsmål, til professor Søren Kjørup, som har vært en ivrig sporhund under arbeidet med å løse de danske «nøttene», og til docent, Pål Dahlerup, også for hjelp med danske gåter. Andre hjelpere, nevnte og unevnte, takkes også varmt for at de har bidratt til arbeidet med korrespondansen mellom Magdalene Thoresen og Georg Brandes. Og sist, men ikke minst, en takk til Det norske språk- og litteraturselskap og til min arbeidsplass, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap ved Universitetet i Oslo, som ved et generøst arbeidsstipend og smidige frikjøpsordninger har gjort det mulig for meg å konsentrere meg om

dette prosjektet i perioder.

Oslo i august 2002

Jorunn Hareide

En tvetydig korrespondanse

«Min høistærede unge Herre! Vil De glæde mig med Deres Nærværelse Tirsdag-Aften Kl 17 til The? Venligst Magdalena Thoresen.» Slik lyder *in extenso* Magdalene Thoresens første brev til Georg Brandes, datert søndag den annen juli 1865. Brevet ble starten på en korrespondanse mellom dem, en korrespondanse som nådde sitt høydepunkt i årene 1866–68 og dernest avtok ganske raskt. Magdalene Thoresens siste brev til Georg Brandes stammer fra slutten av mai 1872 og er også det ganske kort:

Min kjære Georg!

Du sagde mig ved vort korte Møde, at Du vilde besøge mig, skulde Du endnu være af samme Tanke, da vil jeg blot ved disse Linjer gjøre Dig vidende om, at jeg er flyttet fra min Datter og at ovenstaaende Adresse er min – samt at Du er mig meget velkommen, Noget, som jo forresten maa være overflødig at tilføje.

M Thoresen

Dersom Brandes svarte på dette brevet, er svaret ikke bevart, og det vites heller ikke om han besøkte Magdalene Thoresen på den nye adressen i St. Hans gade 2, 2. etasje, i København. Det er ikke bevart noe brev fra ham i perioden mellom januar 1868 og den vennlige hilsenen han skrev til hennes 80-årsdag i juni 1899, da han selv var 57 år gammel. Men det fremgår av hennes brev at de i alle fall skrev til hverandre med uregelmessige mellomrom inntil omkring 1870. Deretter later det til å ha vært slutt på korrespondansen, og det virker ikke som om det har vært kontakt mellom dem etter 1872, dvs. de siste tre år av hennes liv, når man ser bort fra omtalte fødselsdagshilsen. Magdalene Thoresen nevner Georg Brandes en enkelt gang eller to i korrespondanser til andre i løpet av disse årene, men da som om han var en fremmed. Imidlertid har hun bevart

flesteparten av brevene hans, noe som var spesielt. Hun bevarte noen få brev fra Henrik Ibsen, Johanne Luise Heiberg, Bjørnstjerne Bjørnson og enkelte andre viktige personer i sitt liv, men hun tilintetgjorde bevisst brevene fra mange relativt intime, flerårige korrespondenter som Ellen Key, Susannah Ibsen og Amalie Munch. Den eneste noenlunde fullstendige brevsamlingen hun bevarte, er den fra Georg Brandes. Man må derfor kunne anta at brevene fra ham har betydd noe spesielt for henne.

Han på sin side har altså også bevart de aller fleste av hennes brev (noen få, særlig fra 1868 og 1869, later til å mangle) og små udaterte beskjeder og hilsener, men om man kan slutte noe om den eventuelle affeksjonsverdien de hadde for ham av den grunn, er vel mere tvilsomt, ettersom Brandes omhyggelig tok vare på og ordnet alle sine korrespondanser.^{k1} At han ikke hadde glemt henne, viser imidlertid hans gratulasjonshilsen til 80-årsdagen, som tross sitt formelle preg avslører en viss varme:

Kjære Fru Thoresen,

Tillad mig som en af Deres gamle Venner, der aldrig har glemt hvad Godhed De for mange Aar siden viste mig, at indfinde mig med min Tak i Anledning af den 3. juni. Da jeg kan tænke mig, der bliver Trængsel imorgen, prøver jeg at komme Aftenen forud.

De gjorde i min Ungdom et smukt og dybt Indtryk paa mig, og Præget staar bevaret uforvansket i mit Hjerte. Hav Tak derfor og for Deres hele varme, rige Kvindelighed. Hvis jeg ikke, som bunden til et Sygeleje, skrev i min Seng, vilde jeg sige mere.

Deres Georg Brandes.^{k2}

I sin selvbiografi *Levned* fra 1905 – den utkom to år etter Magdalene Thoresens død^{k3} – har Brandes dessuten kort skildret sine inntrykk av henne fra den gang de kjente hverandre i 1860-årene. Han legger imidlertid her mer vekt på å karakterisere henne som menneske enn som forfatterinne, til tross for at han i midten av 1860-årene hadde skrevet en meget rosende artikkel om forfatterskapet i *Illustreret Tidende*,^{k4} og dessuten også hadde inkludert en kort positiv omtale av det i *Det moderne Gennembruds Mænd* fra 1883. Hans endelige dom over Magdalene Thoresen slik den er formulert i *Levned* er likevel

temmelig negativ: «I øvrigt var hun langt mere Kvinde end Forfatterinde.»^{k5}
Formuleringen ble oppfattet som treffende og har siden gått igjen i ulike varianter hos norske og danske litteraturhistorikere som Kristian Elster d.y. og Vilhelm Andersen. Francis Bull skriver i 1970 kort og godt at forfatterskapet ikke leses av noen lenger, og at Magdalene Thoresen bare er interessant på grunn av den rolle hun spilte i forhold til datidens store menn, og som modell for kvinneskikkelser hos Bjørnson og Ibsen.^{k6} Imidlertid er det blitt større interesse for selve forfatterskapet i løpet av de siste par tiårene. Det er skrevet artikler og hovedoppgaver, det er store portrettartikler om henne i *Norsk kvinnelitteraturhistorie* og *Nordisk kvindelitteraturhistorie*, og to av bøkene hennes er kommet i nye utgaver.^{k7}

Et umake par

De to korte brevene fra Magdalene Thoresen sitert ovenfor vekker leserens nysgjerrighet: Hvordan var egentlig forholdet mellom de to korrespondentene? De ulike tiltaleformene – det formelle «Min høystærede unge herre» fra 1865 og det fortrolige «Min kjære Georg» fra 1872, samt skiftet fra De til Du – antyder at det har skjedd en tilnærming mellom dem i løpet av denne perioden. Samtidig røper det siste brevet at brevskrivnersken er usikker på om adressaten har lyst til å besøke henne, men også at hun gjerne vil ha besøk. Det hersker i ettertid både usikkerhet om og ulike oppfatninger av hva slags forhold som utviklet seg mellom dem. En eventuell langvarig kjærlighetshistorie mellom den unge Georg Brandes og den middelaldrende Magdalene Thoresen måtte vel i utgangspunktet sies å være dømt til å mislykkes. Deres livssituasjoner var altfor ulike, noe Magdalene Thoresen selvsagt var klar over – det fremgår av mange av brevene hennes. Likevel antyder korrespondansen at det har eksistert et fortrolig forhold mellom dem, om enn kortvarig – noen uker eller høyst et par måneder tidlig på sommeren 1868, da Magdalene Thoresen oppholdt seg i København fra mai måned og en tid fremover.

Hvor intimt forholdet var, er imidlertid et åpent spørsmål. Brandes klager i et brev til sin mor fra Roma i februar 1871 over at Magdalene Thoresen hadde forsøkt å forføre ham mens hun bodde på Klampenborg utenfor København –

det kan ha vært sommeren 1868. Det er muligens dette hun hentyder til i et brev fra denne sommeren, hvor hun skriver til ham: «Men hvis jeg ved min heftige Fremfusenhet har stødt Dig, kan – vil – Du ikke da tilgive mig? Gjør det dog, o gjør det, for min Hengivenheds Skyld.» Til sin mor skriver Brandes at han fikk en sterk «Væmmelse» for Magdalene Thoresen etter denne episoden, og at det ergrer ham at hun nå har flyttet tilbake til København, for han ønsker ikke å ha noe mer med henne å gjøre.^{k8}

Litteraturhistorikeren Francis Bull hevder likefram at de hadde et seksuelt forhold noen måneder, og mener at det var lite ridderlig av Brandes overfor moren å «unnskyldte seg med å si at han så å si var blitt voldtatt, – noe som vel neppe er den fulle sannhet».^{k9} Brevene fra Magdalene Thoresen til Brandes inneholder imidlertid ingen erotiske detaljer av den typen man finner i et brev et par år senere fra henne til Herman Schirmer, en venn av hennes barn Dorothea og Thomas. I dette tilfellet kan det visst ikke herske tvil om hva som skjedde mellom dem:

Hvor har jeg dog hvilet skjønt denne Nat! Ikke det haarde Stof ind til Kinden, men det varme, bløde med Hjerteslaget lige ind paa – du gode Gud! jeg Stakkel er gandske beruset – Dit Løveansigt gløder mod mig i Alt.^{k10}

Da Georg Brandes og Anna Magdalene Thoresen, f. Kragh, ble presentert for hverandre i Klampenborg 12. juni 1864, var han 22 år gammel og hun 45.^{k11} De var et umake par på de fleste områder: de hadde ulik alder, bakgrunn og erfaring, og de hadde ulike livsanskuelser og ambisjoner. Hun kunne ha vært hans mor, og hun hadde faktisk barn som var jevngamle med ham. Hun hadde vært enke i seks år, og hennes eldste barn med prost Hans Conrad Thoresen, datteren Sara, var født i 1844 og altså tyve år gammel i 1864. Magdalene var dessuten en kvinne med en «fortid»; i juni 1843 hadde hun fått en sønn som straks ble bortsatt på en stiftelse mot betaling. Barnefaren var en islandsk student, Grimur Thomsen, som siden ble en fremstående mann på Island; blant annet var han legasjonssekretær i Brussel og siden kansellist ved Utenlandsdepartementet. Magdalene Thoresen hadde kjent ham mens hun gikk på Mademoiselle Lindes Pension og Institut for unge Piger i København 1840–42

for å utdanne seg til lærerinne.^{k12} Hun må ha oppdaget at hun var gravid omtrent samtidig med at hun søkte stilling som guvernante hos presten Hans Conrad Thoresen til Herøy på Sunnmøre, enkemann med fem barn, i september 1842.

Magdalene Thoresens bakgrunn var enkel. Hennes far var skipstømmermann og frakteskipper, og foreldrene drev en kro i Fredericia. Det var mange barn, og for å lette litt på situasjonen var Magdalene «bortsatt» til sin farmor inntil hun var 14 år. Da døde farmoren, Magdalene flyttet hjem og kom samtidig ut å tjene. Selv har hun lagt et røkslør over de neste seks årene av sitt liv, fra konfirmasjonen til lærerinneskolen, og bare antydte at det kunne gått henne riktig ille dersom ikke forstandige mennesker hadde grepet inn, vakker, livslysten og vilter som hun var.^{k13}

Aldersforskjellen mellom Magdalene Thoresen og Georg Brandes var én ting, livserfaring og kunnskapsnivå en annen. For vår tid er Georg Brandes den berømte av de to, men da de traff hverandre, forholdt det seg omvendt. Sammenliknet med Magdalene Thoresen var Georg Brandes et relativt ubeskrevet blad i 1864; han hadde liten livserfaring ut over den skolegang og studier hadde kunnet gi, og ikke minst manglet han totalt erfaring med kvinner.^{k14}

Utdannelsesmessig var forskjellen også stor. Brandes var en ung akademiker, hun hadde lite formell skolegang, selv om hun nok hadde stor kunnskapstørst. Han var blitt student 17 år gammel, og i 1864 ble han magister i estetikk med utmerkelse. I de nærmest følgende årene gjorde han seg gradvis bemerket i dagens filosofiske og estetiske debatt, anmeldte bøker og skuespill og studerte fransk filosofi og litteraturkritikk. Da han fra høsten 1867 ble fast teateranmelder i *Illustreret Tidende*, ble han snart et hett navn i borgerskapets salonger. Dette var imidlertid ennå ikke skjedd da han traff Magdalene Thoresen sommeren 1864, men han var så smått i gang med å forberede seg til og bygge opp den enestående intellektuelle posisjon han siden skulle få i Norden og Europa.

Også Brandes' bakgrunn var så forskjellig fra Magdalene Thoresens som vel mulig; hans barndom og oppvekst var preget av et velstående kosmopolitisk forretningsmiljø. Faren, Herman Cohen Brandes, var en Københavner-grosserer på vei opp i det jødiske pengeborgerskapet inntil han nærmest gikk fallitt sist på

1850-tallet. I tiåret som fulgte, altså i den perioden Brandes var student og etablerte seg som kulturpersonlighet, hadde familien det svært trangt økonomisk, inntil det gikk bedre igjen fra omkring 1870. I studietiden kom Brandes inn i akademiske og borgerlige intellektuelle kretser og kunne dyrke nyttige og utviklende sosiale og kulturelle kontakter.

Til tross for alle ulikheter kunne Magdalene Thoresen og Georg Brandes møtes intellektuelt, i alle fall tilsynelatende, da de traff hverandre i Klampenborg i juni 1864. Hun var begavet, og samlivet med den lærde og kulturelt interesserte ektemannen hadde utviklet henne. Familien flyttet fra det avsidesliggende Herøy på Sunnmøre til Bergen allerede sommeren 1844, og utover på 1840- og -50-tallet deltok Thoresens med liv og lyst i byens kulturliv, særlig i miljøet rundt teateret. Magdalene Thoresen fikk oppført fire skuespill ved Det norske Theater i Bergen i årene 1852–59, tre av dem under Henrik Ibsens tid som teaterdirektør der.^{k15} Han kom til denne Bergens nye nasjonale scene sist i 1851, ble en flittig gjest i huset hos Thoresens og giftet seg sommeren 1858 med Susannah Thoresen, en datter fra Thoresens tidligere ekteskap med Sara Margrethe Daae. Bjørnstjerne Bjørnson etterfulgte Ibsen som teaterdirektør i 1857, og han og Magdalene Thoresen utviklet et nært samarbeid og et varmt vennskap, kanskje også et intimt forhold, i årene som fulgte. Etter ektemannens død sommeren 1858 ble Magdalene Thoresen boende i Bergen i tre års tid før hun flyttet til København med sine døtre, for å forsøke å slå seg gjennom som forfatter. I 1865 hadde hun allerede publisert tre verker; den anonymt utgitte *Digte af en Dame* i 1860, som Bjørnson sto fadder til, *Fortællinger* i 1863 og bonderomanen *Signes Historie* i 1864. Hun var altså et navn i byens litterære miljø, og dertil skal hun ha vært vakker med en vitalitet og en særegen utstråling som sjelden lot menn uberørte. (Fotografier av henne viser ikke denne spesielle sjarmen, i hvert fall ikke for nåtidige beskuere, så her må man holde seg til samtidige beretninger.) Det kunne altså være flere grunner til at den unge og ærgjerrige Georg Brandes gjerne ville utdype bekjentskapet med henne – og *vice versa*.

En kortvarig korrespondanse

En interessant, men kortvarig korrespondanse fulgte etter møtet mellom de to i Klampenborg sommeren 1864. Den tok riktignok først fart utpå våren 1866,

etter at Magdalene Thoresen hadde flyttet til Christiania sist i april og en brevveksling ble nødvendig dersom hun og Georg Brandes ville holde kontakt med hverandre. Avbrutt av sommeropphold i Danmark ble hun boende i Christiania inntil våren 1870, da hun flyttet tilbake til København, skuffet over nordmennes kalde og likegyldige holdning til forfatterskapet hennes og over det hun oppfattet som en bakvaskelskampanje av henne personlig. Men brevvekslingen mellom henne og Brandes hadde som nevnt nærmest opphørt på denne tiden, antagelig mest fordi han ikke hadde interesse av å opprettholde den. Fra høsten 1867 og tre-fire års tid fremover hadde han vært involvert i en stormende og skandalefylt kjærlighetshistorie med fru Caroline David, som lot seg skille fra sin mann, delvis på Brandes' oppfordring; dette forholdet omtaler han bare i forblommede vendinger i brevene til Magdalene Thoresen. Dessuten skjedde det tydeligvis et eller annet mellom dem sommeren 1868 som gjorde at hans begeistring for henne kjølnet betraktelig.

Magdalene Thoresen kom tilbake til København omtrent samtidig med at Brandes i april 1870 startet på sin lange dannelsesreise til London, Paris og Roma. De later ikke til å ha skrevet til hverandre i denne perioden; Brandes' omtalte brev til moren fra februar 1871 tyder heller ikke på at han var interessert i kontakt. Magdalene Thoresen dro tilbake til Norge i juni 1871, omkring en måned før Brandes kom hjem. Hun oppholdt seg en tid i Christiania og realiserte dessuten en gammel plan om å besøke Herøy og andre kjente steder på Vestlandet, og returnerte først til København sist i april 1872, hvor hun bosatte seg for godt.^{k16} Ifølge Brandes-biografen Henning Fenger fulgte hun de forelesningene Brandes holdt ved Københavns universitet på senvåren 1872, «og søgte, næppe med held, at genoptage forbindelsen.»^{k17}

Magdalene Thoresens siste brev til Brandes, fra sent i mai 1872, har i alle fall vært et forsøk på å gjenoppta kontakten nå da de begge var tilbake i København. Men det virker som nevnt ikke som om det resulterte i fornyet omgang. Rent bortsett fra at Brandes altså ikke ville ha noe med Magdalene Thoresen å gjøre, hadde han nok med seg selv i denne tiden. Han forsøkte å trekke seg ut av det belastende og etter hvert uinteressante forholdet til Caroline David. Og hans i ettertid så berømte forelesningsrekker om hovedstrømninger i det 19. århundredes litteratur høsten 1871 og våren 1872 vakte dyp forargelse og

hardnakket motstand fra geistlige og konservative kretser, og førte med seg en langvarig offentlig polemisk debatt. I september 1872 reiste Brandes for å besøke Ibsen i Dresden, og ble i Tyskland halvannen måneds tid.

Magdalene Thoresen på sin side var stadig på flyttefot i tiåret som fulgte. Hun bodde i Fredriksværk på Nord-Sjælland fra høsten 1874 til våren 1876, hvor hun holdt hus for yngstesønnen Axel mens han arbeidet på maskinfabrikken der for å lære seg maskinfaget. I årene 1876–79 oppholdt hun seg i Zurich mens Axel gikk på Polytechnicum; så fulgte et halvår i Roma før hun vendte tilbake til København sommeren 1880, 61 år gammel. I en del av disse årene bodde Brandes i Berlin (1877–83), så det var ikke mange år hun og Brandes bodde samtidig i samme by i denne perioden. De kan altså ikke ha sett mye til hverandre. Deres felles historie begrenser seg til noen få år, og den utfolder seg vesentlig på papiret.

Brevveksling som fortelling – noen teoretiske overveielser

På mange måter kan korrespondansen mellom Magdalene Thoresen og Georg Brandes minne om en roman. Men ikke helt. Enkelte av «kapitlene» er borte, etter som det mangler noen brev, og for å få med oss hele «handlingen», må vi iblant skaffe oss opplysninger fra andre kanter. Dessuten er slutten åpen: hvordan gikk det egentlig med de to «hovedpersonene»? Denne «brevromanen» mangler den klare strukturen og den presise avrundingen og slutten som var et vesentlig kriterium på en roman i Magdalene Thoresens samtid.

Den amerikanske litteraturforskeren Elizabeth J. MacArthur diskuterer i hvilken grad en faktisk korrespondanse kan oppfattes som skjønnlitteratur i sin avhandling *Extravagant Narratives. Closure and Dynamics in the Epistolary Form* fra 1990. Hun ønsker å utfordre den oppfatning at autentiske tekster som brev og dagbøker ikke kan defineres som fiksjonslitteratur: en etter hennes mening altfor rigid kobling mellom autenticitet og mangel på sammenheng og struktur på den ene siden, og mellom litteraritet og en lukket struktur på den andre, har medført at bare skjønnlitterære tekster kunne defineres som fiktive. Ved å studere noen fiktive og noen autentiske brevteksters struktur og særlig deres «lukkethet», og sammenholde dem med hverandre, undersøker Elizabeth J. MacArthur holdbarheten i denne tankegangen. Samtidig tar hun også opp

andre interessante aspekter ved autentiske brev i forhold til skjønnlitteratur.

Til en viss grad slår hun riktignok inn åpne dører, for i de siste tiårene har litteraturforskningen forsøkt å myke opp grensene mellom fiksjonsprosa og annen prosa, som for eksempel essayistikk og de intime genrene dagbøker, selvbiografier og brev. Forskerne har begynt å betrakte disse såkalte «urene» genrene som litteratur og ikke som historiske kildekrifter; særlig har selvbiografien vært mye utforsket.^{k18} Dessuten har autentiske korrespondanser etter hvert blitt litterære studieobjekter; ikke minst har utenlandske forskere tatt for seg den berømte og toneangivende franske brevskriveren Madame de Sévigné (1626–1696) eller en engelskmann som William Cowper (1731–1800). Mme de Sévigné's korrespondanse med datteren Madame de Grignan ble utgitt allerede i 1734–37 og hører for lengst med til den franske litterære kanon. Mesteparten av denne type utgivelser er kommenterte, vitenskapelige brevutgaver. Slike utgivelser har også vært en viktig oppgave for nordiske litteraturforskere,^{k19} og de er et nødvendig grunnlagsmateriale for den som eventuelt ønsker å arbeide videre med korrespondanser ut fra et litterært snarere enn et edisjonsfilologisk ståsted.

Kerstin Dahlbäck har for eksempel undersøkt særtrekk ved Strindberg som brevskriver i *Ånda tycks allt vara osagt. August Strindberg som brevskrivare* (Stockholm, 1994). Bruce Redford tar i sin bok *The Converse of the Pen. Acts of Intimacy in the Eighteenth-Century Familiar Letter* (Chicago, 1986) for seg seks engelske attenhundretalls-brevskrivere og studerer hva slags stilleier de legger seg på og hva slags litterære grep de bruker i sin korrespondanse. I de siste ti-femten årene har dessuten noen forskere som nevnt begynt å betrakte enkelte langvarige korrespondanser som fortellinger på linje med fiksjonsfortellinger. Elizabeth J. MacArthur har i sin bok *Extravagant Narratives* ikke bare argumentert overbevisende for at dette er mulig, men også vist at det er interessant og givende. Hun analyserer bl.a. korrespondansen mellom den franske salongvertinnen markise Marie Anne de Vichy Chamrond du Deffand (1697–1780) og den engelske litteraten Horace Walpole (1717–1797),^{k20} en korrespondanse som har forbløffet mange. I Aschehougs leksikon kan man lese følgende: «Særlig interessant og vanskelig å bestemme er det varme forhold mellom den gamle, fra 1752 blinde kvinne, og Horace Walpole, som en stor

korrespondanse bærer bud om.»^{k21} Elizabeth J. MacArthurs forslag er at de to korrespondentene skaper bestemte roller for hverandre, som begge har interesse av å opprettholde. De går inn i lærer-elev rollen og foreldre-barn-rollen, med Walpole som den dominerende i begge rollesett, til tross for at han kunne ha vært Mme du Deffands sønn.

I en nyere studie, *Længselsbilleder* fra 1999, analyserer den danske litteraturforskeren Lotte Thrane korrespondansen mellom østerrikerne forfatteren Rainer Maria Rilke (1875–1926) og konsertpianisten Magda von Hattingberg (1882–1959). Med et psykoanalytisk utgangspunkt og bl.a. via en undersøkelse av deres bildebruk legger også Lotte Thrane vekt på hvilke roller korrespondentene (mer eller mindre bevisst) spiller overfor hverandre. Hun kommer til at det er et mor-sønn forhold med både religiøse og erotiske undertoner.^{k22} Vektleggingen av det fiktive betyr ikke at man bør glemme at brev bygger på et virkelighetsgrunnlag, lik som selvbiografien og dagboken, som altså også kan betraktes som en type fiksjon. Bruce Redford minner oss om denne innlysende forutsetning, og hevder at brevet hverken er «naturlig» eller fiktivt, men at det beveger seg mellom disse to polene. Etter hans mening er brevgenren en rik genre nettopp fordi den er tvetydig og kan spille på mange strenger; de beste brevskriverne skaper en mystisk spenning mellom kunstens muligheter og de rammer fakta setter.^{k23} Det samme kan man naturligvis si både om selvbiografien og om en god del skjønnlitteratur – det er kanskje bare science fiction og fantastisk litteratur som faller utenfor en slik betraktning – og dermed har man igjen pekt på et fellestrekk mellom skjønnlitteratur og brevskrivning, forskjellene ufortalt.

Hvis man nå først og fremst vil sammenlikne en autentisk korrespondanse med skjønnlitteratur, hvilke likhetstrekk bør – eller kan – man da vektlegge? I sin vel tyve år gamle bok *On the Margins of Discourse. The Relation of Literature to Language* har Barbara Hernstein Smith pekt på at brevet har en mindre muntlig form enn man forestiller seg. Brevstilen ligger nærmere skriftspråket ved at det oftest har en mer kontrollert syntaks enn dagligtalen. Dessuten er språkbruken ofte mer litterær: «To be sure, since we are often more or less conscious of the generic relation of our letters to 'literature', we will employ forms such as archaisms and metaphoric imagery that would seem

pretentious or otherwise inappropriate in conversational speech.»^{k24} Elizabeth MacArthur går lenger, idet hun rett og slett hevder at skillet mellom autentiske og fiktive tekster er misvisende:

Letters are as much fictional constructions as they are transparent reflections. Letter writers do not merely reproduce the sentiment they feel and the events they observe; they transform them, whether consciously or unconsciously, into written texts whose organization, style, vocabulary, and point of view generate particular meanings. Since both «real» and «fictional» letters are at least to some extent mediated constructions, authentic letters cannot necessarily be rejected as non-literary, and the distinction between real and fictional texts begins to break down.^{k25}

Elizabeth MacArthur ser også på den mer overordnede strukturen i en lengre sammenhengende korrespondanse når hun sammenlikner med skjønnlitteratur. To viktige kriterier må oppfylles for at brevvekslingen skal kunne oppfattes som en fortelling: i) at brevfortellingen må inneholde en intrige, og ii) at brevskriverne må fremstå som hovedpersoner med klart definerte personlighetstrekk (*personae*):

Letter writers inevitably construct *personae* for themselves as they write, and if they are involved in a regular exchange they construct *personae* for the correspondent and plots for the story of the relationship as well. They become coauthors of a narrative in which they, or rather epistolary constructions of themselves, also play the leading roles.^{k26}

Av disse kriteriene er kravet om plot eller intrige det viktigste; dersom en langvarig korrespondanse skal kunne oppfattes som en fortelling, må den inneholde «an obvious plotting effort». De mest interessante brevene er de hvor forholdet mellom korrespondentene eksplisitt er emne for korrespondansen, hevder Elizabeth MacArthur, og presiserer: «Any correspondence in fact must involve some effort, however unconscious, toward defining a textual relationship.»^{k27} Som regel vil dette være et kjærlighetsforhold, men det kan også være et mor-datter-forhold som i tilfellet med Madame de Sévigné, eller et

vennskapsforhold som i tilfellet med Madame du Deffand og Horace Walpole.

Om de sistnevnte skriver Elizabeth MacArthur at de stadig modifierer de rollene de inntar som respons på den andres konstruksjon av forholdet, eller på grunn av deres innbyrdes eksplisitte og implisitte kritikk av disse konstruksjonene, eller endringer i deres egne behov. På den måten opprettholder de en dialog: «Through fourteen years of letter writing du Deffand and Walpole continue defining their relationship, generating a story whose plot is precisely this movement toward self definition.»^{k28} Hvis korrespondentene er fullstendig enige om karakteren av sitt forhold, vil korrespondansen opphøre, hevder Elizabeth MacArthur (på samme måte som en fortelling stopper opp dersom den ikke lenger inneholder en konflikt eller et problem som skal løses). Begge disse kriteriene har relevans for korrespondansen mellom Georg Brandes og Magdalene Thoresen, som vi skal se, liksom også til en viss grad kriteriet om en litterært preget stil.

En gjennomarbeidet brevveksling

Brevvekslingen mellom Magdalene Thoresen og Georg Brandes ble neppe skrevet med tanke på kopiering eller publisering, slik tilfellet ofte var med korrespondanser i samtiden. Det er tydelig at i hvert fall Magdalene Thoresen var engstelig for at uvedkommende skulle lese hennes brev, og hun ba gjentatte ganger Brandes om å tilintetgjøre dem. Hun følte at hun iblant hadde utlevert seg for mye. Før Brandes' parisreise høsten 1866 ber hun ham f.eks. om å brenne de fem første brevene hun skrev til ham: «[...] jeg vil ikke have den Mulighed for Tanken, at disse Breve med deres fantastiske Præg skulle komme en Anden for Øie» (27. oktober 1866).

Brandes lufter ikke liknende betenkeligheter, men også hans brev, særlig noen av de tidligste, kan nok virke selvutleverende. Hans biograf Henning Fenger skriver:

Man forstår, at Brandes på sine gamle dage frygtede deres brevveksling skulde komme for dagen. Her ser vi ham, som han var før Pariser-rejsen, svag og klynkende, higende efter kærlighed og ømhed, men samtidig forunderlig uberørt og troskyldig.^{k29}

Brevvekslingen er ikke kommet med i åttebindsutgaven av Georg og Edvard Brandes' *Brevveksling med nordiske forfattere og videnskabsmænd* fra 1939–42, men skulle visstnok ha vært med i et supplementsbind.^{k30}

Brevene var i hvert fall ikke opprinnelig beregnet på offentliggjøring. Like fullt kan man konstatere at begge korrespondenter har lagt en viss omhu i utformingen av dem, noe som ikke er overraskende, da de sikkert gjensidig har ønsket å fremstå som interessante brevpartnere. Det er svært få overstrykninger, noe som tyder på at i hvert fall en del av brevene har vært kladdet først. Både Brandes' og Magdalene Thoresens brev er syntaktisk korrekte og velformede, med variert ordforråd og ofte slående vendinger, og – særlig hos Magdalene Thoresen – med en fantasifull bildebruk. Hun skildrer Georg Brandes med en metafor som han likte så godt at han brukte den selv, riktignok noe omskrevet (og en smule misforstått?), i sin selvbiografi *Levned*. Hun skriver:

Jeg har engang set to Lysekroner af Krystal tendte – imellem dem hang, en som ikke var tendt. Igjennem den brød Lysstraalerne sig fra begge Sider, og derved fik den det besynderligste Skjær af Sorthed, Regnbufarvet, funklende Sorthed – det synes en Blanding af Modsigelser, men det var dog saa, Du lignede den. [sommer 1868?]^{k31}

En annen gang sammenlikner hun ham med «en skinnende Salamander»:

Jeg maa le af min Lignelse; thi Du bliver naturligvis rasende, min kjære Hollænder – men jeg mener ikke et Atom af stygt derved. Jeg vil blot sige, at en Salamander er i Naturriget det Aandrigeste i Form og Væsen, spillende i Lys og Farver og hurtig og let i skjønne Bøjninger. Og saaledes er Du, Georg, vittig, klar, veltalende og hurtig. (21. januar 1869)

Språket ligger selvsagt langt fra talespråket. Magdalene Thoresens korte udaterte beskjeder (sannsynligvis fra sommeren 1868) kan imidlertid ha noe av talespråkets syntaks og hastverk over seg: «Min gode Ven! Herfra kjøres i Drochhe. Dersom Du vil kjøre med, saa vær her Kl 3 præcis. M Th.»

Selv om begge korrespondenter ofte skriver om politiske, filosofiske og litterære emner og brevene derfor preges av tankeutveksling og argumentasjon i

ren sakprosastil, inneholder de iblant også poetiske naturskildringer eller levende menneskeskildringer. Dette gjelder særlig Georg Brandes' brev. Spesielt må fremheves den vakre skildringen av en vandring i Nord-Sjælland (14. august 1866). I de to brevene om parisoppholdet (26. november 1866 og 15. februar 1867) gir han glimrende karakteristikker av mennesker han har møtt og beskriver treffende sine forhold i storbyen. I Magdalene Thoresens brev til Brandes er det derimot få eller ingen naturskildringer. I brev til andre korrespondenter kan hun imidlertid skildre norsk natur i poetiske vendinger, f.eks. til Susannah Ibsen fra en ferie sommeren 1881 i Elvenes i Syd-Varanger.

Elizabeth J. MacArthur nevner at korrespondenter ofte skaper noen personlige koder seg imellom, en egen språkbruk hvor kjente ord kan få en særlig, «hemmelig», betydning. Dette trekket gjenfinnes i Brandes-Thoresen-korrespondansen, særlig tydelig angående bruken av ordet «hollender», som imidlertid bare Magdalene Thoresen benytter, så langt man kan se av de brevene som er bevarte. Ordet dukker opp så tidlig som 20. august 1866. Etter å ha gitt Brandes diverse direktiver om en fortelling som skal trykkes i hans venn Christian Richardts antologi *Vintergrønt* samme høst, avbryter hun seg selv: «Nu forsikrer jeg Dem, at jeg ler af Hjertens Grund; thi nu tænker De sagtens: Ja hun er dog en rigtig – Hollænder! for ikke at sige det som værre er.» Sommeren 1868 erter Magdalene Thoresen Georg Brandes for hans «hollandske Undskyldning» en gang han har avslått å besøke henne, og hun kaller ham gjentatte ganger for «min Hollænder». Hun legger helt klart noe bestemt i det; det later til å være en slags kjærlig bebreidelse. Ordet må referere til samtaler mellom dem fra denne sommeren da de så hverandre nesten daglig, men betydningen er ikke klar (for utenforstående). Et mulig spor kan være den såkalte Hollænder-klubben som Ibsen deltok i omkring 1860; som hans svigermor kan Magdalene Thoresen ha kjent til dette. «Hollænderne», som de ofte kalte hverandre, besto av en gruppe unge norske litterater og historikere som bl.a. dyrket Holberg, med kritikeren Paul Botten-Hansen som sentrum. Botten-Hansen var utpreget bibliofil, og hans evne til å oppsnuse sjeldne bokutgaver skal ha skaffet ham økenavnet «Hollænderen» («som har sine Spioner ude alle Vegne», ifølge Ludvig Daae, med referanse til Ludvig Holbergs skuespill *Jacob von Tyboe*, 11, I).^{k32} «Hollænderne» diskuterte historie, politikk, litteratur og filosofi; vidd, satire og en viss skepsis og negativisme sto høyt i kurs blant dem.

Unektelig dyrket også Georg Brandes disse «dydene».

For øvrig bruker Magdalene Thoresen også noen blomster- og dyrenavn i brevene fra sommeren 1868, som koder for noe hun måtte regne med at Brandes ville forstå: jasmin, eføy og ormer. Da hans brev fra denne perioden mangler, kan vi ikke vite om også han bruker disse kodeordene skriftlig, eller om de først og fremst har vært del av en muntlig sjargong mellom dem.

Korrespondansen mellom Magdalene Thoresen og Georg Brandes kan altså oppvise enkelte litterære stiltrekk, men ikke noe ut over dem man måtte forvente av to litterater. De mest interessante litterære trekkene i denne brevfortellingen finnes på andre nivåer, nemlig i de ulike roller de velger å innta overfor hverandre, det plot'et de etablerer seg imellom, og hvordan plot'et går i oppløsning slik at fortellingen mister sin drivkraft og opphører.

Et plot og en rollefordeling (eller flere)

Det er lett å se at Georg Brandes og Magdalene Thoresen etablerer roller i forhold til hverandre, og at disse rollene endrer karakter ettersom forholdet mellom dem gjennomgår ulike stadier. Det som holder korrespondansen i gang, eller driver handlingen fremover, for å bruke romantekniske begreper, later til, langt på vei, å være det gjensidige forsøket på å fange inn hva slags forhold de egentlig har. Brevene rommer en god del overveielser over det, og over korrespondansens karakter. Brevene avspeiler også, men i mindre grad, et gjensidig nytteaspekt. Det forholder seg ikke slik som f.eks. Henning Fenger hevder, at det utelukkende er Magdalene Thoresen som hadde bruk for Brandes.^{k33} Brandes hadde også bruk for henne i denne fasen av sitt liv.

Både rollene og forholdets karakter kan på et ytre nivå avleses av de skiftende tiltaleformene de bruker overfor hverandre, fra det formelle «Høistærede unge Mand» og «Høit ærede Fru Thoresen» til «Min kjæreste Georg» og «Min inderligt kjære Veninde»: de er blitt bedre kjent med hverandre og har kommet på en relativt fortrolig fot. Så enkelt er det likevel ikke, for Magdalene Thoresen fortsetter å skrive til «Min kjære Georg!» og bruke du-form også etter at de har opphørt å ha noen regelmessig korrespondanse. I Brandes' fødselsdagshilsen til hennes 80-årsdag er tonen imidlertid relativt formell, men dette er ikke

overraskende på bakgrunn av at de ikke hadde hatt kontakt med hverandre på tredve år.

Mer opplysende når man vil vite noe om forholdets karakter, er det å undersøke hva de faktisk skriver om, hva for ærend de har til hverandre. Magdalene Thoresens første brev er en invitasjon til te, med andre ord en innbydelse til å bli bedre kjent med henne. Invitasjonen er fra juli 1865, et år etter at de møttes første gang i Klampenborg, og i mellomtiden hadde de sett hverandre en gang i blant hos felles kjente. Men først nå ser den gjensidige interessen for alvor ut til å ha blitt vakt.

De første brevene fra Brandes' side har likevel et visst forretningsmessig preg, samtidig som han sørger for å gjøre seg interessant. I sin takk til te-innbydelsen legger han for eksempel inn noen innforståtte bemerkninger om Gotthold Lessings litteraturkritikk og uttrykker deretter sitt ønske om å bli like berømt som ham. Siden har han en rekke ærender: han ber Magdalene Thoresen om pengebidrag til en gravsten over vennen Frederik Nutzhorn som nylig var død i Venezia; han skal skrive en biografisk skisse om henne (til et planlagt biografisk leksikon, visstnok ikke utgitt) og ber om opplysninger; han ber om et fotografi av henne; han ber om opplysninger om Ibsen til en portrettartikkel han skal skrive.

Hun på sin side svarer til å begynne med nokså nøytralt på hans forespørsler. Men allerede i et brev skrevet like før avreisen til Norge sist i april 1866, og tydeligvis etter et intenst siste møte, kommer det fram hva hun egentlig vil med ham, i alle fall i første omgang: Han skal bekrefte henne i at hun er forfatter. «Jeg tror De er den Eneste, som for Tiden har Ret og Evne til at sige mig hvor langt min Formue^{k34} rækker, hvormeget jeg kan afbetale – alene og uden Paavirkning – paa min Gjæld til Ideen.» Brandes skal på sett og vis erstatte Bjørnson i rollen som litterær hjelper og fadder, til tross for at han ennå var for ung til å ha en posisjon i den litterære institusjonen. Men her kommer muligens Magdalene Thoresens merkelige intuisjon inn. Hun spår tidlig Brandes en lysende bane, og kan konstatere i et av sine siste brev (fra 1869) at hun aldri har sett noen gjennomgå en så rivende intellektuell utvikling som ham i løpet av bare tre år.

I 1866 og 1867, og også senere, følger en del brev hvor Magdalene Thoresen ber Brandes om litterære råd og hjelp, helt ned til å rette detaljer i

manuskriptene hennes. Hun ber for eksempel om hans vurdering av novellen «Pilt-Ola» som skulle trykkes i Christian Richardts antologi *Vintergrønt*, og da han har noen kritiske bemerkninger, vil hun at han skal konkretisere med eksempler; hun retter seg faktisk også etter hans råd. Hun ber dessuten om praktisk hjelp i forhold til redaktører og forleggere. Bakgrunnen for tilliten må bl.a. være Brandes' portrettartikkel om henne i *Illustreret Tidende* 22. april 1866, hvor han uttaler seg meget rosende om de verkene hun til da hadde utgitt, en roman og to samlinger med fortellinger.

Desto større blir skuffelsen da Brandes uttaler seg så negativt om hennes neste roman, *Solen i Siljedalen* fra 1868. Han skrev to anmeldelser. Den første var anonym og sto i *Illustreret Tidende* 20. desember 1868, den andre og mer utførlige i *Dagbladet* 7. januar 1869; den var undertegnet «Gg». Magdalene Thoresen kommenterer anmeldelsene i to brev fra 1869. Hun er skuffet over at han nå dadler henne for det han tidligere har rost henne for. Samtidig innser hun at dette er en logisk konsekvens av hans intellektuelle utvikling; den har ført ham bort fra henne. «Nu vel, min elskede Ven, mon Du har saamegen sand Hengivenhed for mig, at Du, som jeg i denne Stund, og mange andre Stunder, kan føle Smerten af, at vi maa komme til at staa mod hinanden?» spør hun i et brev av 21. januar 1869, og svarer straks benektende; det er først og fremst *hun* som føler smerte ved avstanden mellom dem. I et senere brev (av 8. august 1869) takker hun ham likevel fordi han – «den Unge og Troende» – overbeviste henne om at hun hadde en spesiell dikterevne, nemlig en styrke til å kunne se «selv den vanskeligste Sag under Øjne». I flere brev i den mellomliggende perioden gir hun uttrykk for takknemlighet over at Brandes har bekreftet henne i at hun er dikter.

En gjensidig forståelse – eller en gjensidig misforståelse?

Når Magdalene Thoresen er så opptatt av at Brandes betrakter henne som en forfatter, har det sammenheng med et kanskje dypereliggende behov for å bli sett som den hun egentlig er. På samme vis føler Brandes at hun ser hvem *han* er. Egentlig dreier det seg i startfasen om en gjensidig følelse av endelig å bli forstått. Et par brev de utvekslet like etter deres møte sist i april 1866, før hun flyttet til Christiania, viser dette med all ønskelig tydelighet. Brandes skriver da med referanse til deres aller første møte et par år tidligere at hennes blikk «saae

mig ind i Sjælen og sagde mig at vi to hurtigt kunde lære hinanden at kjende og uden lange Forklaringer komme til at forstaae hinanden. Jeg troer endog, at jeg ved det allerførste Øiekast, begyndte at forstaae Dem.» Og hun svarer nesten ekstatisk av glede:

[...] De har ved første Møde med mig troet paa mig, havt en Fornemmelse af mit Væsens Renhed, endda saameget Vrøvl vel stillede sig iveien, og De troede jeg var Digter, at jeg bar den guddommelige Kaldelse i mit Væsen i Frygt og Bæven, og bad ligesom om Brød til dens jordiske Næring og Kjærlighed og Tro til dens Pleie hos hvert Menneske jeg mødte, ak! og om Skaansel for dens fattige Tilsyneladelse, uagtet den kom fra et rigt og straalende Land – ja dette har De jo troet paa og vil endnu vedblive at tro derpaa, naar jeg i min Afmagt maa synke før jeg faar givet Verden det fuldgyldige Bevis, [...] (22. mai 1866)

Men forståelsen går altså ikke bare én vei, fra ham til henne. I et brev av 20. august 1867 skriver hun til ham: «De har Poesien som en af Faktorerne i Deres Væsen, og den kan, ligesom hos S Kjærkegaard, give Fylde til Deres Granskning og Viden, der maaske – med Deres Natur – har vanskeligt for at løfte sig i Højden uden den [...]» Hans svar av 30. august viser at han føler seg truffet. I sin begeistring tiltaler han henne som «Min anden Moder! min kjære og elskede Veninde», og han uttrykker stor beundring både for hennes «Kvindehjertes varme Følelse» og for hennes visdom. Særlig er han slått av det hun har sagt om

at det mere er Poesien end Videnskaben, der kan begeistre mig eller løfte mit Sind. Det ligger vel i at jeg med Liv og Sjæl tilhører den realistiske Videnskab, og er en stor Scepticus ligeoverfor Idealismen i Videnskaben.

Den poetiske siden av hans vesen hadde hun for så vidt understreket allerede 4. juni 1866, men uten direkte å peke på poesien som en drivkraft for hans vitenskapelige arbeid. Hun skriver:

Jeg er nu hos Dem bleven stærkt berørt af Poesi, Deres inderste Væsen er Poesi, uden at De derfor nogensinde bliver Digter, trods Deres smukke og sande Vers. Det er som om De udtalte i dem Længselen efter

Poesi, men ikke Poesien selv. Nei, den hviler i Deres Sjæl, og bliver ligesom den Magnet, som *uwilkaarligt* drager Alle til Dem.

Det er kanskje på bakgrunn av disse og liknende uttalelser at Brandes i alle sine omtaler av henne fast holder at hun er en kvinne med en meget velutviklet psykologisk sans. I *Levned* skriver han at hun var «en fin, næsten genial Sjælekender, der stundom overraskede ved de træffende Ting, hun sagde, og forbavsede ved sit rigtige Skøn i vanskelige, psykologiske Tilfælde.»^{k35} Og det er bemerkelsesverdig at Magdalene Thoresen så tidlig kunne feste seg ved dette poetiske eller romantiske trekket hos Brandes. Det er nettopp et hovedpoeng i Henning Fengers to avhandlinger om den unge Brandes at han gjorde et skjebnesvangert valg i sin ungdom, ved å gå inn for realisme og naturalisme når disse retningene egentlig var mot hans natur:

Brandes var ingen lykkelig mand, og hans skjæbne har islæt af det tragiske. Han havde fortjent at fødes i Frankrig og være ung samtidig med skolen fra 1830. Nu er han een stor anakronisme, en romantiker, der tilbragte sit liv med at bekæmpe romantiken. Det indså han på sine gamle dage, da det var for sent.^{k36}

Som det fremgår, later forståelsen mellom de to korrespondentene til å ha nådd et lykkelig høydepunkt sommeren 1867. Men veien dit fram hadde ikke vært uten vanskeligheter; de hadde stadig i brevene diskutert hvor godt eller dårlig de egentlig kommuniserte, og hvor godt eller dårlig de egentlig forsto hverandre.

Spørsmålet dukker opp i et brev fra Magdalene Thoresen allerede 4. juni 1866, hvor hun skriver, som svar på et tydeligvis bortkommet brev fra ham, at han har tatt «uhyre Feil» av henne og hennes forhold til ham. I forlengelse av dette spør hun om det egentlig er noen grunn til å fortsette korrespondansen: «Er det Dem ikke snarere til Tidsophold og Uro denne Brevvæxling med mig, hvis Veie dog i saa mange Dele afvige fra Deres?» Av en del følgende brev fremgår det at Brandes mener hun av og til misforstår ham og gjør ham urett, og iblant også blir fornærmet over hans måte å uttrykke seg på. Hun har klaget over en viss kulde i hans brev; han svarer at hun må lære seg å lese mellom linjene. Og han synes hun mangler humor. I et brev av 2. september 1866 hvor han forsøker å oppklare noen misforståelser, legger han likevel vekt på at de tross alt forstår

hverandre:

Jeg beder Dem – svar ikke paa dette Udbrud, det er mig inderligt imod, at vor Brevvexling skal komme til at dreie sig om den Tomhed, der altid fremkommer, naar man udspinder det uendelige Thema om Forstaaelse og Ikke-Forstaaelse. Selv i Misforstaaelsen forstaae vi endda hinanden og den Ene skal lade den Anden leve sit Liv uden forstyrrende Indblanding; det er et større Under at to tilnærmelsesvis forstaae hinanden end det er at de, naar Forskjellen i Alder, Kjøen, Udvikling, Begavelse, Aandsretning, Dannelse tages i Betragtning, kunne gjøre sig begribelige for hinanden saa godt, som de kunne.

I et av brevene Brandes skrev fra Paris, datert «16de januar 67. Kl. 3 Nat», hevder han likevel at de har vansker med «at gjøre os forstaaelige for hinanden». Gjennom hele korrespondansen er det egentlig en stor grad av tvetydighet på dette punktet, fra begges sider. De begynte i enighet om at de forsto hverandre nærmest til bunns, siden gikk det litt fram og tilbake med misforståelser og oppklaringer og spørsmål, fram til en ny enighet sommeren 1867, hvorefter det igjen blir diskusjoner om graden av forståelse. Og så ender det med at de begge føler seg misforstått; det eneste de ser ut til å være enige om, er at de ikke lenger deler syn på vesentlige aspekter ved livet. Magdalene Thoresen slår dette fast i flere av sine siste brev. Han har sannsynligvis ikke motsagt henne. Dermed er den ene «intrigen» i brevfortellingen ført til ende, og noe av motivasjonen til å fortsette korrespondansen er borte.

Henning Fenger vil ha det til at Magdalene Thoresen nærmest forfølger Brandes med brev og trygler ham om å fortsette korrespondansen, men i virkeligheten er det like mye han som ber henne. Han skriver til henne før avreisen til Paris høsten 1866 og ber om brev, men han mottok ingen fra henne mens han oppholdt seg i den franske hovedstaden. Dette bebreider han henne i et stivt og fornærmet brev fra Paris fra januar 1867. I juli 1867 klager han igjen over at hun ikke har skrevet på lange tider:

Kjære Veninde! Bliver De meget forundret, naar jeg siger Dem at jeg snart begynder at undre mig lidt. Veed De, at De i et Fjerdingaars Tid Intet har ladet mig høre fra Dem. Har De opgivet mig? Er De en lille

Smule kjed af mig? er jeg bleven Dem fremmed? Saadan Noget maa vel være hændt. – Jeg vil dog imidlertid gjerne lade Dem vide, ligesom jeg tidligere gjorde det fra Paris, at det er mig et Savn, at undvære Deres kjærlige Breve og at jeg – forudsat at Deres Følelser for mig ikke er slukt, at Deres Tanker ikke ere alt for mange Mile fra mig og Mit – beder Dem ikke at blive træt af vor Forbindelse og ikke at lade Tid og Afstand, disse Aandslivets bitre og dumme Fjender, have større Indflydelse paa vort indbyrdes Forhold end den, der tilkommer dem.

Slik kunne Georg Brandes skrive midt i de innledende faser av forholdet til Caroline David, som Magdalene Thoresen for øvrig ikke visste noe om. Og i det nestsiste brevet som er bevart fra ham, fra slutten av januar 1868, avslutter han med en «Bøn om ei at maatte vente saalænge paa Brev igjen».

Dessverre er det en lakune i korrespondansen fra januar 1868 og noen måneder framover. Magdalene Thoresens neste brev er skrevet midt i mai samme år, etter at hun var kommet til København for å tilbringe sommeren der, og kanskje også komme litt vekk fra Christiania-sladderer i kjølvannet av hennes novelle «Min Bedstemoders Fortælling», som var blitt trykt høsten før.^{k37}

Brandes' senere brev er ikke blitt bevart, selv om det fremgår av Magdalene Thoresens brev at de korresponderte noe også høsten 1868 og i 1869. Tonen i hennes brev blir mer kjølig, og hun skriver sjeldnere. Men vi vet ikke om det kom til et åpent brudd mellom dem. Hvis det gjorde det, ville Magdalene Thoresen neppe ha unnskyldt sin lange taushet i et brev av 30. januar 1870, og dessuten bedt ham skrive snart. Men her kan man altså bare gjette.

Lærer-elev og mor-sønn/elskerinne-elsker

Foruten den gjensidige rollen som «sjelefrende» er det særlig to roller Magdalene Thoresen og Georg Brandes inntar overfor hverandre: elev-lærer-rollen og mor sønn-rollen. I motsetning til hva som var tilfellet med det berømte brevpåret Mme du Deffand og Sir Horace Walpole, er det en slags likevekt her, for en tid. Georg Brandes er intellektuelt sett læreren som oppdrar sin elev, og altså den overlegne. Samtidig stiller han seg psykologisk sett i en underlegen posisjon som sønnen som søker emosjonell støtte og forståelse hos en trøstende

morsfigur; her er altså Magdalene Thoresen den overlegne. Begge rollesett etableres raskt og bidrar til å opprettholde korrespondansen mellom dem så lenge disse rollene er mulige.

Allerede straks etter flyttingen til Christiania oppnevner Magdalene Thoresen Georg Brandes til sin lærer. I det omtalte brevet av 4. juni 1866 hvor hun spør om de skal fortsette korrespondansen, sier hun at hun i så fall har «Saameget at spørge Dem om, saa Meget at bede Dem om, saa Meget Meget at lære af Dem [...]».

Hans svarbrev er ikke bevart, men det må ha vært oppmuntrende, for hennes neste brev av 15. juni er på mange måter ekstatisk: «Min elskede Kammerat, jeg er en uvidende Stakkel, som higer efter Lærdom, giv Du mig da Noget af hvad Du tror og tænker [...]» I brevene som følger, utveksler de ofte tanker om dansk-norsk, tysk og fransk åndsliv, og selv om hun ikke alltid underkaster seg hans vurderinger, er hun like fullt glad for å få ta del i dem.

Brandes på sin side hadde ikke noe imot lærergjerningen. For det første viser brevene hvordan han forsøker å «oppdra» Magdalene Thoresen når han mener hun tar feil, og for det andre går han iblant, på hennes oppfordring, temmelig konkret til verks; man fornemmer at han sitter med rødblyanten i hånden. Han inntok tilsvarende roller i forhold til andre kvinner. I et brev av 7. juni 1868 til den nære vennen Emil Petersen skriver Brandes apropos sitt etter hvert vanskelige forhold til Caroline David, som hadde skilt seg fra sin mann for hans skyld: «[...] men ligemeget, man maa have En for hvem man tænker og skriver, En, man opdrager, lærer og udvikler».^{k38} Det er ingen grunn til å tro at han tenkte annerledes om Magdalene Thoresen, som etter hans mening nok ikke var mindre uutviklet enn fru David.

Imidlertid måtte denne oppdragergjerningen opphøre, dels fordi han altså fikk Caroline David å ta seg av, og hun tok en stor del av hans tid, dels fordi hans og Magdalene Thoresens oppfatninger ble eklatant ulike etter hans Paris-opphold i 1866–67 og hans senere store dannelsesreise 1870–71, da han kom hjem som en revolusjonær. Magdalene Thoresen ble mindre lærevillig ettersom den åndelige kløften mellom dem vokste. Blant annet fastholdt hun sin kristentro og sin etter Brandes' mening håpløse affinitet til tysk romantisk åndsliv, mens hun hadde lite til overs for fransk filosofi med dens dreining i positivistisk

retning, som Brandes selv dyrket i disse årene.

Et tydelig mor-sønn-forhold blir også etablert tidlig i deres korrespondanse. I et brev av 9. august 1866 skriver han at hun har «en Valkyrres Aand og en Moders Hjerte»; 30. august 1867 tiltaler han henne som «Min anden Moder». Det er bemerkelsesverdig hvordan han raskt gjør henne til en ren, sanntru og til tider krevende morsfigur som kan være hans åndelige ledestjerne. Sannsynligvis har han også vært tiltalt av det følelsesladede ved hennes uttrykksmåte i denne fasen av sitt liv. Dette kan henge sammen med to trekk ved ham: Han hadde som nevnt ikke noen seksuell erfaring med kvinner i den første perioden av deres korrespondanse, og han tilbad sin virkelige mor, Emilie Brandes (1818–98), som bare var ett år eldre enn Magdalene Thoresen, og som gjennom hele hans liv hadde tilnærmet samme betydning for ham som Magdalene Thoresen hadde en kort tid. Da Brandes lå syk i Roma i begynnelsen av 1871, skrev moren selvsagt ofte til ham; et av brevene slutter slik: «Hvorledes skal jeg underskrive mig, betragt mig som Du vil, Moder, Veninde eller Skriftefader eller det Altsammen.»

Magdalene Thoresen kunne ha skrevet det samme, og Brandes kunne ha brukt alle disse begrepene om henne. Et av hans brev begynner som nevnt med «Min anden Moder! Min elskede Veninde!».

Brandes forhold til moren var nok et typisk eksempel på det psykoanalytikere kaller morsbinding. Dette hevder også Fenger: «Han [Brandes] var ulykkelig forelsket i hende hele sit liv og hadede sin far.» I dagboken skrev Brandes sist i 1866: «Ak hvorfor har dog ingen Modersjæl elsket mig. O jeg lyver, visselig er jeg elsket af en Moders Sjæl.» Fenger foreslår at Brandes har savnet ømhet fra morens side. Hun skal visstnok ha virket kjølig selv etter datidens oppdragelsesnormer, og hun oppdro barna uten føleri, men hun var alltid solidarisk med dem.^{k39} I Magdalene Thoresen har Brandes funnet et morssubstitutt som hadde den varmen han kan ha savnet; kanskje så han det selv. Litt flåsete skriver han til sin venn Emil Petersen i desember 1865 at han trengte en muse, og det spilte ingen rolle om hun var gammel: «[...] de gamle have en vis Moderomsorg, som er Ungdommen meget tjenlig. Var der En, som var saa smuk som Fru Thoresen og som havde saa meget tilovers for mig som hun, skulde det være mig meget kjær.»

Magdalene Thoresen går selv opp i morsrollen, dels ved å understreke

Brandes' ungdom («Min kjære unge Ven!»), dels ved å tiltale ham som «Kjæreste Barn!» eller «Du Lille!», og dessuten ved å gi ham gode råd i kjærlighetslivet og på andre områder hvor hennes større livserfaring kunne komme ham til nytte.

Men mor- og sønn-rollene dekker også over et erotisk spill mellom dem. Han ber henne f.eks. i et brev (9. august 1866): «Vil De nu, naar De læser dette og alle følg. Breve, læse litt mere Aand og Ild og Inderlighed imellem Linierne end der Bogstav for Bogstav bogstavelig findes i dem, da gjør De mig paa eengang min Ret og bøder tillige mildt paa mine Mangler. « Og senere samme sommer slår han på liknende strenger da han forteller at han har brent seg på en manet, «for hvilket jeg naturligvis i mit Hjerte gav Dem Skylden». Imidlertid tilføyer han straks, for at hun ikke skal innbille seg noe: «Jeg har imidlertid forvundet Svien.» (14. august 1866). Han erter henne med sine beundrerinner og sine svermerier, og forteller en gang at hans hjerte har «Delirium tremens» (18. mai 1867). Hun på sin side fremhever sitt sterke eros, som ifølge henne alltid også blander seg i vennsforhold. Men når det erotiske spillet truer med å bli konkret, og den ødipale ønskedrømmen kan synes innen rekkevidde, blir det likevel for skremmende – og dermed for frastøtende – for den unge mannen. Det forståelsesfulle morsbildet som de i fellesskap har skapt av Magdalene, blir knust. Mor-sønn-bildet kan ikke lenger opprettholdes uten at det blir incestuøst, og rollene må endre karakter. Den ømme sønnen forvandles til elskereren som trekker seg unna, moren til den forsmådde og lidende, men likevel forståelsesfulle elskende.

Derfra kommer de ikke videre; rollespillet er over. Sett fra Brandes' side var hun hverken en ren og forståelsesfull mor eller en intellektuell kapasitet. Hennes rolle som speil for hans selvbylde var også utspilt. Og Magdalene Thoresen måtte se i øynene at han ikke lenger var innstilt på å være hennes intellektuelle støtte og beskytter, eller villig til å være hennes elsker. Dessuten ble den åndsmessige kløften mellom dem som nevnt for stor: hun var en «gammeldags» romantiker, kristen, moralist; han en fritenker, rasjonalist, og forsøksvis fordomsfri (skjønt moralist med sterke renhetsidealer på dette tidspunktet). Forholdet er ferdigdefinert og «plottet» sluttført: Korrespondansen kan opphøre, og det gjør den.

SIUTTORA

I engelsk og fransk sytten- og attenhundretall ble både konversasjon og brevskrivning i dannede kretser betraktet som en slags kunst, en «forestilling», og det var visse likheter mellom dem. I begge sammenhenger opptrådte man på bestemte måter, inntok visse roller. I brevet kunne maskering og parodiering erstatte konversasjonens gester, stemmeleie og fysiske nærhet. Selv om man i Danmark-Norge ikke dyrket konversasjonens og brevskrivningens kunst i samme grad som man gjorde det i det store utland, eksisterte det i alle fall noen forestillinger om hvordan man skulle oppføre seg; det fremgår av bl.a. oppdragelsesbøker og brevformularbøker fra denne tiden.

I korrespondanser mellom venner eksisterte dessuten et nettverk av felles formodninger, holdninger og bekjentskaper; derfor var det ikke alltid nødvendig å være eksplisitt. Ettetiden forstår derfor ikke alltid eldre korrespondanser til bunns, hevder Bruce Redford i sin bok om «pennens konversasjon»: «Time and again meaning is encoded in a subtle shorthand to which fragmentation of modern society denies us ready access.»^{k40}

Korrespondansen mellom Georg Brandes og Magdalene Thoresen inneholder utvilsomt noen slike koder og poseringer, ikke minst fra hans side. Hun lar lettere pennen løpe enn han gjør, uten å sensurere seg i særlig grad; hun mangler da også den forfinede borgerlige bakgrunnen til sin korrespondent. I ettertid kan hun iblant angre. I august 1867 skriver hun apropos «mine første – latterlige – Breve til Dem»: «Jeg har ikke alltid den taabelige Periode over mig, hvor jeg ikke kan styre Pennen.» Det er rimelig å slutte at Brandes, nettopp på grunn av sin bakgrunn, ikler seg flere masker enn hun gjør, til tross for at hennes alder og større erfaring skulle tilsi det motsatte.

Samtidig er han antakelig mer åpenhjertig, i alle fall i de tidlige brevene til Magdalene Thoresen, enn han er overfor de fleste andre i denne perioden, vennen Emil Petersen kanskje unntatt. Henning Fenger liker som nevnt ikke den Brandes han møter i brevene fra før parisreisen, «svag og klynkende, higende efter kjærlighed og ømhed».

Så entydig mener jeg ikke at det Brandes-bildet som fremkommer i brevene er. Han inntar faktisk flere roller. Han kan nok være sentimental eller full av livslede, men han kan også være hovmodig, raljerende, selvbevisst – og

selvopptatt, som unge mennesker har for vane. Derfor fremstår han også som ganske menneskelig. Magdalene Thoresens brev er minst like mye, eller mer, avslørende for henne som Brandes' er for ham. Kanskje avdekker brevene, som Fenger hevder, den tragiske historien om en middelaldrende kvinne som må innse at hun ikke har samme erotiske tiltrekningskraft som tidligere. Elsket hun Brandes? Desperasjonen i noen av brevene fra sommeren 1868 kunne tyde på det, men den kan også ha andre årsaker. Etter hennes totale korrespondanse å dømme – og det vil ikke komme som noen overraskelse på litteraturhistorikere – var *Bjørnson* den store kjærligheten i hennes liv. Brandes var tross alt en parentes, men historien med ham fikk en viss ekstra betydning både fordi den representerte en smertelig parallell til det hun tidligere hadde opplevd som Bjørnsons kjærlighetssvik, og fordi den tilsynelatende var den siste av en slik art for henne. Nå var hennes kjærlighetsliv endt, trodde hun.

Kanskje lå det også en viss befrielse i dette? – for *livet* var jo ikke endt av den grunn. Heretter lå Magdalene Thoresens *raison d'être* i dikterkallet, mente hun selv, og fra begynnelsen av 1870-årene til hun døde tredivet år senere, kom tilværelsen til å dreie seg om forfatterskapet og den nære familien. Hennes store korrespondanse fra disse årene med bl.a. Susannah Ibsen, Amalie og Andreas Munch og Ellen Key viser dette.

Hennes skuffelse over Georg Brandes gjaldt neppe bare at han avviste den fortroligheten hun bød ham som kvinne, kanskje ikke engang først og fremst det. Skuffelsen gjaldt kanskje vel så mye at han trakk tilbake den støtten han hadde gitt henne som forfatter, og at det sjelefellesskapet de begge trodde på for en tid, viste seg å være en kimære. Og skuffelsen må ha stukket dypt. Etter at de sluttet å brevsveksle med hverandre, omtaler hun ham som nevnt bare et par ganger i brev til andre, og da i helt upersonlige vendinger. Men én gang kommer hun med en interessant bemerkning som indirekte karakteriserer hennes forhold til ham. I et brev til Ellen Key fra mai 1889 kommenterer hun Victoria Benedictssons selvmord sommeren før på denne måten: «Det er sagt mig, at hun nærede en dyb Lidenskab for G. Brandes. Jeg er ikke utilbøjelig til at tro det: thi Lidenscaben er ikk[e] i Forhold til den Inspirerende, men til den Inspirerede. Hun var ferdig til at fostre en stor Lidenskab – og hun mødte ham.»

Bjørnson, derimot, skrev Magdalene Thoresen ofte om. Siste gang hun nevner ham, er i et brev til Ellen Key fra sommeren 1888, da hun var nesten 70 år

gammel: «Bjørnson var her for at hilse på mig – jeg var ikke hjemme og vi mødtes ikke. Nu er jeg vis på, at vi aldrig mere sees. Som Gud vil! Størst for mit ydre Mål står jo det Menneskelige, dybest i min Sjæl hviler Mindet om mine Døde, og Kjærligheden til mine levende Børn.»

[1865]

Søndag den 2den Juli 65.

Min høistærede unge Herre!

Vil De glæde mig med Deres Nærværelse Tirsdag-Aften Kl 7 til The?

Venligst

Magdalena Thoresen

D. 2den Juli 1865

Høit ærede Fru Thoresen!

Det skal være mig en stor Fornøielse at benytte mig af den venlige Indbydelse, jeg idag modtog fra Deres Haand. Deres lille Billet berettiger mig egentlig kun til at sende det Svar som udbades. Men af et langt Brev, som jeg ved Hjemkomsten fra mit Besøg hos Dem i forrige Maaned, dristede mig til at tilskrive Dem men tabte Humeuret til at afsende, og hvis Hensigt var ved en Smule esprit d'ecalier^{k41} at bøde paa den mundtlige Samtales Spring og Afbrydelser, tillader jeg mig at hidsætte en enkelt Bemærkning.

De kjender uden Tvivl, Frue, Lessing som Kritiker. Mener De da ikke ogsaa, at i dette Fag rimeligvis Ingen har været hans Lige? Men Lessing forstod saa godt at holde Religion og Videnskab ud fra hinanden, at han som bekjendt efter sin Død havde den Morskab at see sine bekymrede Venner i Pandser og Plade mod hinanden i Anledning af det Spørgsmaal, hvorvidt Lessing havde været Christen eller Spinozist. Kunde jeg, Frue, som æsthetisk Forfatter nogensinde vinde et Blad af Lessings Krands, jeg forlangte ingen anden, ingen bedre Belønning.

Med stor Ærbødighed og inderlig Hengivenhed

Deres Georg Brandes

[1866]

Da jeg veed, Fru Thoresen, at De var en af Dem, for hvem min afdøde Ven nærede den største Agtelse og den varmeste Hengivenhed, og da jeg tillige veed, at De har kjendt og skattet hans stærke, sunde og rene Natur, tillader jeg mig at sende Dem omstaaende Indbydelse.

Den 8de Marts 1866.

Deres ærbødigst hengivne

Georg Brandes

Innbydelsen lyder slik (trykt på vedlagt ark):

Undertegnede Venner af afdøde Dr. phil. Frederik Nutzhorn^{k42} tillade sig herved at indbyde dem, som med os ville bevare hans Personlighed i kjærlig Erindring, til at bidrage til, at der paa hans Grav i Venedig kan blive sat et beskedent Mindesmærke.

Bidrag, som, naar de komme fra en Enkelt, efter vor Mening ikke bør overstige 1 Rd., modtages af medundertegnede Brandes (Krystalgade 6, 3die Sal), Lange (Ehlers' Collegium) og Thomsen (Borchs Collegium), samt af Tjeneren i Studenterforeningen.

E. Collin, Etatsraad

J.N. Madvig, Conferentsraad

F. Paludan-Müller, Professor

J.L. Ussing, Professor

G. Brandes, cand. mag.

Jul. Lange, stud. mag.

Vilh. Thomsen, stud.philol.

Den 11te Marts [1866]

Min kjære, unge Ven!

Jeg følger Deres Opfordring og sender Dem herved mit og min ældste Datters

Bidrag til Virkeliggjørelsen af Deres og de andre Herrers smukke Ide. Men misforstaa ikke, at jeg kun sender Dem saalidet – ak! det er for mig i denne Tid nær ved at være Enkens Skjerv. – Jeg kan ikke høre op med at sørge over den kjære, unge Mands Død. Det staar for mig som noget Unaturligt, Noget, der kunde, – ja som skulde have været undgaaet. Frederik Nutzhorn gravede sig for dybt ned i hvad han søgte, derved grov han sig ned i Graven. Jeg har altid sagt, at disse Videnskabsmænd af den ægte Sort kun leve Livet halvt, de forvandle Mennesket til et Begreb, Individualiteten forsvinder og der staar en Personification igjen. Men Intet hævner sig strengt som det Unaturlige. Husk de store Ord: Nur in der Begrenzung liegt der Meister.^{k43} Det kan være jeg siger dem galt, men Meningen er der, og den er ubestridelig. De kan tro, vor kjære savnede Ven, har siddet i dette fatale Dogepalads^{k44} med sine sammensunkne Gulve og sine mukne Kjeldere og boret sig som en Termit ind i alle disse Pergamentbind og glemt Legemet, glemte, at Aandens Drivkraft uden sin Maskine knap er et Pust ud i Rummet. – Ja jeg er baade bedrøvet og vred, som De ser, jeg har grædt og græder endnu over ham, men jeg har skjendt og skjender endnu paa hans Manes; thi det var en af mine Glæder at tænke mig ham glad og lykkelig i et velsignet Familieliv. – Og saa synes jeg det er underligt, at jeg skal leve naar de Unge dø. Kommer De ikke snart ud til mig? Jeg er her endnu i 6 Uger!

Deres hengivne

Magdalena Thoresen

D. 12te Marts 1866

Min bedste Tak, Fru Thoresen, for Deres smukke Bidrag (der i Forbigaaende sagt langt fra at være lille er det største, jeg endnu har modtaget) og for de hjertelige Ord, der ledsagede det.

Naar jeg i nogen Tid ikke har besøgt Dem, Frue, da har dette været meget imod mit Ønske, jeg har haft Meget, hvorom jeg gjerne vilde samtale med Dem. Der er imidlertid især eet Samtaleæmne, der har ligget mig paa Sinde og som jeg tillader mig at fremsætte skriftligt. Jeg veed ikke om det er Dem bekjendt, at Forlagsforeningen adaare agter at begynde Udgivelsen af et Biographisk Lexicon over navnkundige Danske. Man har anmodet mig om at levere Levnetsbeskrivelserne af det 19de Aarh.s. Digtere. – Om det hele Foretagende

kommer istand er maaskee endnu temmelig uvist og jeg selv er ikke ganske sikker paa om jeg ikke paa Grund af politisk Uoverensstemmelse med Redacturen nødes til at skille mig fra ham. Men nogle Forarbejder til dette Foretagende har jeg i alt Fald gjort og dels *af* dels *om* betydelige danske Forfattere har jeg faaet adskillige Meddelelser.

Jeg vilde nu spørge Dem, om De har Noget imod enten mundtlig eller maaskee skriftlig – som De helst maatte ønske det – at give mig en kortfattet Udsigt over Deres Levnedsløb. De maa ikke troe jeg vil være nysgjerrig og næsvis. Meget maa naturligvis være mig og Publicum aldeles uvedkommende; men angaaende det, der staaer i nærmere Forbindelse med Deres Virksomhed som Forfatterinde vil det forhaabentlig ikke være Dem imod at meddele mig Et og Andet eller at betroe den fremtidige Skildring til min endnu rigtignok noget unge Pen.

Til Slutning blot den Bøn, at De ikke vil negte mig en liten Erindring om Dem, naar De nu forlader os; ^{k45} allerhelst vilde jeg have Deres Billed i Photographie. Da De engang har sagt mig at man om Løverdagen sjeldnest risikerer at være Dem til Uleilighed med sit Besøg, troer jeg at jeg paa Løverdags vil forsøge min Lykke.

Deres ærbødige hengivne

Georg Brandes

Onsdag d. 25de April 66.

Min kjære unge Ven!

Jeg sender Dem min kjærligste Tak for Biographien, den skulde De have modtaget for længe siden, om jeg havde fulgt mit Hjerte; men det har dog af og til givet mig et svigfuldt Raad, og derfor er jeg bleven indøvet i at tugte og tvinge dets første Udbrud. Nu lyde mine Ord kolde og kjedelige nok; men Kulde er en god Forskandsning! Bagved den luer mange Blus, hvoraf selv Røgen ikke sees. Nu min unge Ven! Tak da fordi De tog dem Hværvet paa at blive Fredsmægleren og Forsvareren mellem mig og en Verden, som baade havde Ret og Uret og en Fortid, som fra nu af har tabt sin Ret til noget Krav – Og fortryd det nu aldrig! Jeg vilde gjerne se Dem førⁿ¹ jeg reiser, men jeg drager bort paa Løverdags Kl 11. Hvis De imorgen vil komme lidt herud, er De velkommen. Jeg skal til

Photografen Kl 10 og gaar derfra ind paa Charlottenborg for at se Udstillingen, som jeg desværre endnu ikke har kunnet besøge. Men derfra tager jeg ligehjem hertil. Og nu Farvel saalænge!

Deres gamle Veninde

Magdalena Thoresen

Frederiksberg Alle No 33.

Fredag-Aften [27 April 66 tilføyd med Brandes' hånd]

Min Kjære!

Det har sandelig tumlet sig vildt i mit Sind i de faa Timer jeg har været her siden vi skiltes. Jeg har hørt sørgelige og mistrøstende Ord, som ville ledsage mig lig sorte Ravne paa min Fart over Havet. Maaske ere de sagte i en god Mening, men de følge mig desuagtet som onde Varsler. – Nu min inderlig Kjære! De som tykkes mig saa ren og klar som Sandhedens Ide, tror De ogsaa, at jeg intet Selvstændigt vil bringe det til? Er jeg saa ringe af Evne og Villie, at jeg vil tabe mig i et Parti og lade Andre tumle med mig efter Lykke og Lune? Er jeg saa gammel, at mit Syn ikke længer finder Veien fremad, kan jeg kun se Idealet gjennem en Reflex af en Andens Sjælearbeide? – Ja ser De, nu allerede begynder Brydningen, og de mange sorrigfulde ubesvarede Spørgsmaal, og det er fordi jeg ikke er en Mand, som kan kaste den tilbage eller som Klippen staa stille og lade Stormen bryde sine Vinger paa Modstanden. Men nu vil jeg da sige Dem Noget, og tag De det i Guds Navn forfængeligt om De kan eller aabn Deres inderste Væsen for det i kjærlig og barnlig Forstaaelse: Jeg mener, at De kan sige mig et godt og trøstende Ord, og kommer det fra Sandhedens Kilde, saa lad det smage bittert eller sødt, jeg vil takke og ære Dem derfor. Jeg tror De er den Eneste, som for Tiden har Ret og Evne til at sige mig hvor langt min Formue rækker, hvormeget jeg kan afbetale – alene og uden Paavirkning – paa min Gjæld til Ideen. De ser vel, at jeg er fuldstændig trøstesløs, at hvis jeg i denne forunderlige haabløse Stund kunde tale lidt med Dem – og uden en Dæmons Mellekomst! – ja da vilde jeg ret samle mig igjen i Kraft af den Bevidsthed, som ligger i den guddommelige Strømning mellem Aanderne, og som gjør, at man tror paa Andre idet man tror paa sig selv – eller omvendt, og aner en Glæde, som er for høi til ikke at bære ud over Smaahensynet. – Jeg vil dog endnu sige Dem det, at jeg har

ikke sagt Farvel til Dem – jeg kan sandelig ikke udholde Mellemløbet af to stikkende Øine, de toge det Bedste fra mig. Men ser jeg Dem ikke, saa Farvel!

Deres

M Thoresen

[I marg:] De træffer mig forøvrigt Kl – fra 8 til 9 imorgen paa Blaagaard. [k46](#)

Christiania den 7de Mai [1866]

Damstrædet No 2

Min Kjære!

Det første Ord jeg har at sige Dem – thi Tanker har jeg alt sendt saamange – er: riv det hæslige Billede istykker, det græsselige, furede, vanvittige Ansigt! Jeg haaber De ikke lader det komme ud blandt Folk, min Kjære! Det maa ikke ske. Hører De! Hertil min Harm og min Styrke, saa kommer Forknyttelsen: Hvad er det for et sørgeligt Syn De har paa mig, siden De kunde godkjende dette Billede? O min Kjære, jeg troede jeg stod i et ganske andet Lys for Dem. Men nu skal De til Straf gaa op til en Photograph Grundtvig [k47](#) og se paa et to Aars gammelt Billede af mig, som jeg holder af, og De skal tage et af dem hjem med Dem, saa Mindet om det andet kan udslættes.

Jeg har tænkt levende paa Dem, inderligt og godt. I de første Dage efter min Ankomst hertil, var jeg syg og lidende, jeg havde en temmelig heftig Feber, som ingen Hvile undte mig – og dog, der var en Hvile! Den deilige Morgenstund jeg tilbragte sammen med Dem der oppe i Haven ved Enden af det lysegrønne Stikkelsbærhegn med Grønsværet til begge Sider, havde en vidunderlig Virkning paa mit Sind. Det tog visselig den værste Tørhed fra Feberen. Nu er jeg bedre og begynder at fange den Ro, som er saa haardt fornøden i disse Forhold. Jeg har jo været sammen med Bjørnson den meste Tid, men det er dog kun noget Forbigaaende; thi der er i visse Dele for stor en Lighed mellem os – og i Andre, jeg tror nesten jeg siger: Gud ske Lov! – der er vi som divergerende Linier. Imidlertid er han en virkelig kolosal Digteraand; dette være sagt med fuldt Hensyn til alle hans Feil, maaske ere de netop Børn af hans store Dyder; thi disse ere virkelig rodfæstede i hans Natur. Gud give mig blot saamegen Styrke, at han ikke tager min Evne fra mig. Det Maal jeg lægger paa hans Styrke bringer mig til

at ræddes over min Svaghed.

Dog lad det staa hen, en høiere Afgjørelse vil ikke udeblive. Ja nu er Arket fuldt! Og hvor langt er jeg naaet frem med hvad jeg dog helst vilde sige! Maaske blev jeg ved at gjentage alle disse Smaating, som klæder Ungdommen saa godt, og som jo ser saa latterligt ud ligeoverfor et gammelt Billede – ja Gud ved! Som det nu er trænger mit lille forvirrede Brev jo allerede Deres Overbærelse og Deres kjærlige Forstaaelse; men har De denne Sidste, har De den fuldt ud, ja hvilken Sydens Mangfoldighed kan da ikke skjules under denne Kaabe! Jeg sender Dem min varmeste Hilsen og Tak for den korte Stund vi færdedes sammen. Jeg beder Dem fastholde den Tro, at De hviler i mit Sind, som et af mine kjæreste Minder.

Deres Veninde

Magdalena Thoresen

Den 15de Mai 1866

Efter vel 14 Dages uafbrudt og anstrengt Skriveri, der tog al min Tid om Dagen og en Del af min Søvn om Natten, at have fuldført et længe opsat Arbeide og opfyldt en længe trykkende Forpligtelse, har jeg nu endelig Frihed til med udelt Sind og samlet Fordybelse i Tanken paa Dem at sende Dem nogle Linier til Tak for Deres Brev. «Jeg er ganske Deres», med disse Ord, som man pleier at sætte som Formel ved Slutningen af et Brev kan jeg nu med Sandhed begynde, nu da jeg er let om Hjertet og med mine Tanker helt hos Dem.

Veed De, Fru Thoresen, at da jeg første Gang saae Dem i Juli 1864 paa Klampenborg Badeanstalt, da var der Noget i Deres Blik, som saae mig ind i Sjælen og sagde mig at vi to hurtigt kunde lære hinanden at kjende og uden lange Forklaringer komme til at forstaae hinanden.ⁿ² Jeg troer endog, at jeg ved det allerførste Øiekast, begyndte at forstaae Dem. Der var Meget hos Dem, der tiltrak mig, Noget, der snarere frastødte, men Deres hele Væsen bandt sig fast i min Erindring, og dette Væsen har jeg nu gennem ikke mange Timers Samliv lært saaledes at kjende, at De sandelig aldrig, mens jeg lever, skal staae ene som Kvinde, hvis De nogensinde maatte ønske at stille en Ridder i Marken. Thi hvad er vel det at forstaae et Menneske, naar Ordet tages i egentlig og inderlig Forstand? Det er hverken at kjende Summen af hans Viden eller Styrken af hans Villie; begge to ere vanskelige at maale. Men det er at see den reale Mulighed, der

hviler i hans Natur uden at man derfor lader det Virkelige af Syne. Jeg lod engang i nogle Vers, jeg skrev, en Yngling tale saaledes om den, mod hvem han længtes:

Som det, hvortil jeg fødtes,
Det, hvortil jeg vil naae,
Som det er sødt at fattes,
Saa vilde hun mig forstaae,
Og dog fast mod sin Villie
Og uden Speiderkløgt
See hvad jeg er, og see det
Uden Spot, uden Frygt.^{k48}

og jeg mener i disse Ord at have givet det Ønske om at forstaaes, der hviler i ethvert Menneskes Hjerter, sit rigtige og sande Udtryk. Troer De ikke, at jeg heri har Ret? men saaledes som jeg her har skildret det, troer jeg at have opfattet Deres Væsen, og er dette sandt, da maa hverken et uheldigt Portrait, jeg har godkjendt eller en anden Gang en større Sag bringe Dem i Harme eller Mistvivl imod mig; men De maa med fuld Ro have Tillid til mig.

Og nu lutter gode Ønsker for Opholdet i Deres nye Hjem. Gid De, naar den første Tids Pinlighed er overstaaet og forvunden, maa leve sundt og fredeligt deroppe, Dem selv og os Andre til Gavn og Glæde. I hvilken Grad det nu dog saa lovende unge Norge kan trænge til Konstens og Poesiens Cultur, det har en lille Begivenhed, der nylig stod omtalt i et af vore Blade, givet mig et kun altfor levende Indtryk af: Det norske Storthings-Udvalg foreslog i Anledning af et Lovforslag om Anskaffelsen af antike Statuer i Afstøbning til Brug ved de unge Kunstneres Studier, at man hellere skulde anskaffe gode Stereokopibilleder af disse Værker, der vilde tage meget mindre Plads, koste meget mindre og rimeligvis gjøre samme Nytte. Saa utroligt dette lyder, er det dog bogstavelig sandt. Men jeg kan ikke negte, at den Taabelighed, den naive Raahed, og den latterlige Selvbehagelighed, hvormed her er udtalt en Dom om Plastikens Væsen, har aldeles forbauset mig. Thi vel ere vi hernede langt tilbage i Mangt og Meget; men i et land med Danmarks Skjønhedssands og Respekt for Konsten var sligt dog saa utænkeligt, at vi neppe kunne forstaae, hvorledes det kan skee i et andet Land. Derfor gjør ogsaa den en god og fortjenstfuld Gjærning, der, som De, giver Nordmændene noget Skjönt og Begeistrende i Arv og Eie, saa at de kunne lære dets Existens at kjende og paa eengang faae Forstand og Tro derpaa.

Fra Henrik Ibsen fik jeg nylig paa min Anmodning et 10 Sider langt og udførligt Brev,^{k49} der klart beviste, hvad min Forvisning strax havde sagt mig, at det var i det stærkeste Vanvid, at min Ven Ludvig David^{k50} selv har gjort Ende paa sine Dage. Lægen erklærede ved Obductionen, at Typhus var saa vidt fremrykket hos ham og i en saadan Grad, at han, selv om han var bleven forhindret i at udføre sit Forsæt, dog var død af Sygdommen i Dagens Løb. – Endnu blot et Par Smaanotitser. Photogr. Grundtvig havde forlagt Pladen til Deres Billede, men har lovet mig at oplede den og sende mig et Aftryk. – Vil De undskylde mig hos Deres kjøbenhavnske Døtre dels for at jeg ikke omtalte deres Elskværdighed i min Biographie af Dem, dels for at jeg ikke tog Afsked med dem. – Vil De endelig hilse Deres Datter Marie^{k51} fra mig, hvem jeg har et aldeles uudsletteligt Indtryk af? – Vil De endelig selv snart igjen skrive til mig: Jeg er og bliver Deres Ven

Georg Brandes.

Iste Pintsedag [22. mai] 1866.

Et Brev kan være baade fattigt og rigt, baade stærkt og svagt – det kan friste og det kan fornægte, men hvilken Opfindelse! Gode Gud hvilken Lykke – trods Alt – hvilken Forsoning! Og naar da et Brev afspeiler hele Væsenet, hvilken Nærværelse, hvilken Indaanden af Sjælens Aroma! – Men lad mig dog begynde med Begyndelsen! Jeg takker Dem for Deres Brev. For tredie Gang har De været med mig inde i en Feberlidelse og lindret den for mig ligesom Berørelsen af en fast Haand, paa en Gang baade kølende og varm, eller som et friskt afplukket Blad, hvis vidunderlige Vederkvægelse kun Tanken paa et elsket Menneske kan erstatte. Og nu, ved De, min unge Kjære, naar det hændte første Gang? Ja nu skulle vi mødes paa Klampenborg! Det var Natten efter den Dag De selv nævner i Deres Brev. Jeg havde forkølet mig saa voldsomt og fik om Natten min sædvanlige – under nesten alle Sygdomstilfælde lige heftige – Feber. Da maatte min stærke Sara^{k52} sidde hos mig og holde mig fast i den ene Haand, og da var det, hint Eiendommelige forekom, at jeg mente det var Deres Haand. Det kom maaske af, at hun ligesom De – ligesom jeg selv – ligesom alle moralsk stærke Mennesker og navnlig trofaste Naturer – have lange Haandledd. Dette var nu

Noget jeg, næst efter det dybe, faste Sjæleblik Deres Øie evner, mest lagde merke til ved vort første Møde. Jeg kan endnu se Dem give mig mit Blik saa fast tilbage, som kun Sandheden og Sjælens rene Guld det magter, og dernæst rækkede De mig tvers over Bordet Deres Haand til Afsked, og jeg smilede til de lange Haandled og følte Haandlaget lige ind i Hjertet. –

Men nu i Fredags! Ja da kom Lindringen paa en anden Maade; thi Graad er mig altid en Lindring – dog vel forstaaet kun som den smertefulde Kur, der efterlader den sikke Bedring. Nu, og jeg græd saa heftigt, efter at have læst Deres Brev, saa heftigt, som man ellers kun kan græde i den Alder, da Glæden nesten dræber. Og derfor skal De have Tak – og al den Glæde jeg kan give Dem. Desværre vil den altid fra min Haand kun vække Længsel efter en større fra en anden – men det maa saa være. Dog lad mig ikke ikke [*sic*] reflektere mig ind i Ængstelsen, lad mig hellere være hos Dem i fuld, uforstyrret Ro og Glæde. Men vil De nu ogsaa ret bryde Dem om mine Breve? Og kan jeg nu ogsaa lade Sjælen flyve slig afsted med Dem som sin Mage ud over Betænkeligheder og Beregninger, saa høit op over Jorden, at der ingen Støvske og ingen Speiderblik naar did, kan jeg da ikke gjøre det uden Synd? Jeg vil jo ikke længer tage Feil af Idealet, jeg vil ikke længer, at Forblindelsens Blaar skal fordunkle mit klare Syn. Men det maa dog vel være mig tilladt at elske et Væsen fuldtud, som har givet mig den Forstaaelse Ingen hidtil har kunnet afse til mig, vansmægtende Stakkel! Jeg ved meget godt, at min er hele Feilen; jeg har forlangt det af en Mand, ^{k53} hans gridske, sandselige Natur ikke har kunnet yde, jeg har forlangt – gennem ham at formæles med Ideen, min dybe Digterlængsel maatte hvile ud i en Personlighed, maatte befrugtes af en Mands Kjærlighed, hvis den ikke skulde blive, som de golde Blomster, som ingen Frøknude sætter og ingen Frugt giver; men denne min rene Kjærlighedstrang blev kaldet Flaneri – og ved De, saalænge kan Verden se paa os med tvivlsomt Syn, at vi tilslut mistvivle om os selv. Jeg ved, at jeg har tvivlet om mig selv, og sørget til Vanvid over mig selv; thi jeg trængte i alle mine store aandelige Anfægtelser til at vinde Styrke gennem Andres Tillid. En eneste mandlig Sjæl, paa min Vei, som havde givet mig Rum for Begeistring i et rent og varmt Hjerte – ja hvad havde han ikke givet mig! Men det var nu ikke saa, jeg var en Fristelse og blev aldrig set paa med Troens milde Øjne. Jeg mindes dog i denne Stund et Brev jeg har liggende fra Bjørnson, der tyder hen paa en Forstaaelse af mig, som vel er den eneste jeg indtil da havde

truffet paa. Han siger: [«]De vækker en slig Længsel, naar man tænker paa Dem og en slig heftig Attraa, naar man ser Dem, at man kunde fristes til at styrte sig mod Dem og slutte Dem i sine Arme, men det maa Sletingen gjøre; thi det var en stor Synd». [k54](#) ... Saavidt hans Ord – det er nu 6 Aar siden han skrev dem, og det forklarer Et og Andet, som vel synes Dem for meget sagt. Men husk, de er ikke mine – det er en Mand, som har sagt dem! –

Og nu byder De mig en endnu finere Forstaaelse, og De har ved første Møde med mig troet paa mig, havt en Fornemmelse af mit Væsens Renhed, endda saameget Vrøvl vel stillede sig iveien, og De troede, at jeg var Digter, at jeg bar den guddommelige Kaldelse i mit Væsen i Frygt og Bæven, og bad ligesom om Brød til dens jordiske Næring og Kjærlighed og Tro til dens Pleie hos hvert Menneske jeg mødte, ak! og om Skaansel for dens fattige Tilsyneladelse, uagtet den kom fra et rigt og straalende Land – ja dette har De jo troet paa og vil endnu vedblive at tro derpaa, naar jeg i min Afmagt maa synke før jeg faar give Verden det fuldgyldige Bevis, eller naar jeg maa famle mig frem, fordi Aandens klare Fakkell slaar ned med Røg og skinner ikke længer med sit rene Lys; thi – Ak, skal jeg bede Dem huske eller glemme det? – jeg er jo paa Søndag/idag 14ten Dage, den 3die Juni, 47 Aar. Og nu kunde jeg græde paanyt. Men lad mig da tilføie, at min Graad er den, hvorefter Tankens Himmel høiner sig ren og klar som Skyen efter en Morgenregn, og da skal der ikke falde en Skygge paa Deres unge Sind af den Grund – endda jeg nok ellers forlanger med fuld Tryghed, at De skal dele baade min Sorg og og [sic] min Glæde, eftersom De bor i min Sjæl og er med at fostre mine kjærligste Tanker: Ak! hvorledes slutte et Brev til Dem – Har De ingen Fornemmelse af, at jeg altid taler med Dem? Godt, at De ikke kan høre hvad jeg siger –

Og nu et Par Spørgsmål: Vil De samle Alt hvad De har skrevet, Smaat og Stort, Løst og Fast og sende mig det? Deres Billede med? Vil De saa skrive dybt fra Sjælens Grund til mig, som jeg til Dem? Vil De saa glemme den ydre Forskjellighed, som nu engang Tiden og endnu en høiere Styrke har opstillet mellem os, og vil De holde Dem fuldt ud til det Samfund, hvori vore Sjæle kunne mødes uhindret og leve det rige Liv til Guds Ære og Verdens Forherligelse? Saa vil Deres Flid og Evne være min Stolthed og Glæde; thi Sandheden er Deres Vei og Deres Ære, og saa vil min Aand paa sin ydmyge Vandring efter Forsagelsens

Styrke og Livsens Krone give Dem nu og da en en Stunds Hvile – maaske Høitidshvile; thi det er en stærk og fuld Hengivenhed jeg byder Dem til Gjengjæld for Troens Velsignelse, som De har offret mig. Og dermed Farvel!

Deres Magdalena Thoresen

Christiania den 4de Juni [1866]

Jeg har ventet med fuld Forsæt til jeg kunde svare Dem upaavirket af Deres Brev; thi let kunde det i de første Dage have skremt mig hen i en Usandhed. Det er underligt med en Ting, som bliver sagt med rene Ord, nævnt ved sit rette Navn! Mon man ikke kunde skrække Tyvelysten ud af et Menneske, naar man fik fat i Tanken, som jo fostrer hver Handling, og nævnede Ordet Tyv! saa han fik Syn paa Sagen, medens den endnu laa i hans Sjæl som en blot og bar Mulighed? Ja Gud ved det! Forbedringshuset kommer jo altid bagefter. –

Nu min Kjære! Det faar jeg dog vel Lov til at kalde Dem? Lad os nu se lidt paa vor Sag – eller rettere min Sag. Det er da, trods Deres Forbud, ^{k55} gandske nødvendigt at svare Dem paa den første Del af Deres Brev. Hvad jeg ser i Dem? Dersom De havde sagt hvad jeg fornemmer i Dem? Ja da var jeg strax ferdig med Svaret. Hvad jeg ser i et Menneske er ligesom et Syn paa hans Forhold til Verden, hvad jeg fornemmer i ham, er en af hine vidunderlige Berørelser, jeg kunde sige Væsens-Møder, som skabe Sympathien. Jeg er nu hos Dem bleven stærkt berørt af Poesi, Deres inderste Væsen er Poesi, uden at De derfor nogensinde bliver Digter, trods Deres smukke og sande Vers. Det er som om De udtalte i dem Længselen efter Poesi, men ikke Poesien selv. Nei, den hviler i Deres Sjæl, og bliver ligesom den Magnet, som *uvilkaarligt* drager Alle til Dem. Naar Paludan-Müller ^{k56} og Andre føle Interesse og Glæde ved Dem, tror De da, at disse Aander søge det faste Trin i Deres Aand, hvorfra de i kold og sikker Overskuen kunne udmaale Deres Fremtid – nei, de ere ligesom jeg grebne af det Ubestemmelige, som jeg vilde kalde Sødmen i en Sjæl, og som jo kan have sin Sammensætning fra Naturgaver af helt forskjellig Art. Men vare nu disse herlige Mænd – Kvinder, jeg frygter for, at det blev Kjærlighed istedenfor Velvillie og Interesse. – Jeg er nu desuden saa ejendommelig construeret, at jeg egentlig ikke har den jævne Middeltemperatur, hvoraf Venskabet dannes. Jeg er i sympathetisk Forbindelse med hele Menneskeheden – undtagen Chinesere, og det er en stor

Undtagelse – deraf kan fremkomme meget skønne, stille Forhold. Saa har jeg en dyb Trang til Taknemlighed, og det kan binde fastere end Goliats Hovedhaar; men mit Væsens Fylde er Erotik, og derfor, naar jeg træder i et egentlig Sjæleforhold til et Væsen, paa en eller anden Maade af samme Art som jeg, da er det til visse, og som De jo selv har sagt, Kjærlighed. Det er dog ikke nogen slem Følelse, maa De tro, den er fuldkommen uegennyttig. Den lever Fuglens Liv, der sidder stille paa en grøn Gren og bader sig i Sollyset og er saa underlig glad uden at vide ret hvorfor – men det er sandt, naar den saa begynder at synge om sin Glæde, da er der Fare for at den grønne Gren kan glippe saa Fuglen maa søge sig et fastere Stade, eller den kan blive fanget og lukket inde, saa tier den nok, og den tossede Sang kan glemmes. Men jeg har nu en lille Samtale at føre med Dem, hvortil jeg beder om et villigt Øre og et venligt Sind. De udtrykte Dem i et Brev til mig, at De kjendte mig saa godt, at De turde forklare mig for den hele Verden – omtrentlig Ordene – De har dog ikke forstaaet mig, De vilde ellers ligesom have gjemt mit dumme Brev hen og sagt til Dem selv: Hun er ligefuldt min gamle Veninde, fordi hun bruger den erotiske Form for sine Tanker, hun kan ikke anderledes. Nu har De paa en Vis frabedt Dem den Sag, og det kan jo være noksaa rigtigt af en ung Mand, naar han tror, at denne milde, kvindelige Hengivenhed – eller, lad os tage det rette Ord, Kjærlighed vil gjøre hans Evner vaklende og hindre ham i at blive en Mand; men da har jeg ikke ret opfattet Dem. Ser De, jeg har med Dem gennemlevet et kort, men gribende Stadium i mit Liv. Da De skulde skrive min Biographi og De kom til mig for at hente de Oplysninger, som vare fornødne, sank jeg ned i en saadan Dybde af Angst og Smerte, hvorom intet Menneske, der har levet i almindelige, jevne Forhold kan gjøre sig noget Begreb. Jeg maatte da til at lukke op for de gamle Rum, hvori mine Ungdomsminder have været indestængte, og med Aandens hele Magt holdte der for ikke at fortære mit Livsmod og udviklende Evne. Men jeg maatte jo derind, det følte jeg skjønt baade Fortvivlelse og Elendighed lurede i Krogene og Skam og Bebreidelse mødte mig paa Tærskelen. Saa tog jeg Dem med mig, og uden Dem var jeg aldrig trængt igjennem. Jeg tog Dem som en Guds Gave, som en fra ham udrakt Haand for at naa frem til Maalet, jeg var ellers sunken paa Halvveien; thi kun med et Væsen, som troede paa mig turde jeg vove paa den uhyggelige Vandring. Men da blev jeg ogsaa i en for Dem naturligvis uforstaaelig Grad draget hen til Dem, og jeg slipper Dem ingensinde, kun skal De ingensinde

forskrækkes over mine Udbrud. Hvis jeg kunde have den Glæde at møde Dem en Gang igjen, saa kunne vi jo Begge være enige om at le mig ud, men forresten være lige gode Venner. Men naar De henviser mig til Julius Lange^{k57} for at lære Dem at kjende, saa, med al Beundring for Deres Skarpseenhed, har De taget uhyre Feil af mig og mit hele Forhold til Dem. At De vil jeg skal tage Nytte af Dem er smukt og godt og nok værd at agte paa for mig, som er en Begynder, men kun ikke som Gjengjæld for Noget. Det er i og for sig en festlig Stund for mig, naar jeg skriver til Dem, jeg har Løn nok, og dog fremkommer jeg med et ærligt simpelt Spørgsmaal, som De uden Sky skal svare mig ærligt paa: Er det Dem ikke snarere til Tidsophold og Uro denne Brevvæxling med mig, hvis Veie dog i saa mange Dele afvige fra Deres? I modsat Fald tykkes det mig, at jeg har Saameget at spørge Dem om, saa Meget at bede Dem om, saa Meget Meget at lære af Dem, at jeg jo nok har mit Ønske, som vel ikke er helt frit for Egenkjærlighed. Og nu beder jeg Dem være forvissat om, at jeg aldrig vil kunne anvende Ros eller Smiger paa at vinde Dem eller fastholde Dem, jeg elsker Sandhed og Simpelhed fuldt saavel som De, og hvis jeg siger Noget, som tykkes Dem Smiger, da forbyder jeg Dem en slig Tanke, som en Krænkelser mod mit Væsen; thi det kommer da fra en gandske anden Kilde end den, hvor Smigeren lurker med sin gladte, slimede Yngel paa Bunden – det kommer da fra Fuglen, som er indestænget, men derfor endnu ikke død. Og hermed, min unge Kjære! Farvel i denne Sag og for bestandig. –

Deres Kritik^{k58} er concis og ypperlig skreven, den er idag sendt mig paanyt fra Danmark. Faar De Tid, og har De Lyst før De reiser til Stokholm,^{k59} da skriv til Deres gamle Veninde.

Magdalena Thoresen

Christiania den 15 de Juni [1866]

Mon camarade (bien aimé!)

Der gives virkelig mange Stunder her i dette korte, ufuldkomne Liv, hvor en Pen bliver som en Dissektionskniv over den hurtigt voxende, livsfyldige Tanke, hvis Skjønhed og Styrke netop er den, at den tog sin fulde Modenhed i Øieblikket men dør i samme Stund, som Reflexionen fæster sit Argusøie paa den for at udmaale det rette Forhold mellem dens unge Ledemod, og dog, lad mig betænke

mig ret før jeg skriver, selv til Dem! Jeg er for fuld, altfor fuld til i ubetænksom Hast at lade Sjælen styrte sig hovedkulds ud i et Brev, saasom mit næstsidste har givet Dem et Bevis for.

Og dog, mit kjæreste Barn! det var en Drik af dybeste Væld, og saavist som Deres Sjæl, endog blot i Øieblikket, har dukket ned i det varme Bad, og det har den, Sligt fornemmer man uden Ord – ja da kan De umuligt andet end føle Dem styrket og glædet derved, og De maa føle Solen over Dem, hvor De gaar og staar. Eller tykkes dette Dem formeget sagt? Men nu ere vi jo Kammerater og tør sige hinanden den fulde Sandhed rentud? Saa vil jeg da, i Kraft af dette og til Trods for mit Spørgsmaalstegn, sige Dem – en bonne camarade – at De bedrøvede mig haardt ved Deres næstsidste Brev,^{k60} men ved Gud, jeg forstod dog Meningen med det Meste af det – kun ikke med det Vigtigste; thi jeg kunde ikke tænke mig, at en Natur som Deres kunde tage mit stakkels lille Sjælebarn ud af Svøbet og give det Forstandens kolde Daab, for siden med fuld Ret at kunne forlange det opdragen efter Ritual og almindelig Folkeskik. Men det var født i dybeste Løndom og undfanget uden Synd, det burde være bleven i sin Vugge og navnløs gaaet ned i Graven. Nu har De det jo i Armene, tag det kun ind i Sjælen, det er af en saare fin Natur og trænger til en ædel Pleie. Den Strenghed, som vel af og til behøves, skal nok jeg levere, jeg hader overdreven Blødhed fuldt saa meget som De, og hvor De vilde skaane kommer jeg med Riset, skjønt jeg vil blive ene om at føle Smerten – men det er Kvindens Sag. Og husk saa til Deres sidste Stund, at jeg har givet Dem en Gave, som ingen Gjengjæld fordrer, og at jeg skjænkede den med Giverens Ret, der byder det Bedste han eier. – –

Og saa ville vi være unge, trofaste, forhaabningsfulde, higende, lærende, fremadstræbende, lidt himmelstormende, støvforagtende stærke Kammerater! Ak hvor bor De dog skjønt, derinde i Rongsted!^{k61} Jeg misunder Dem ikke, men jeg vilde ønske jeg blot en Dag – blot en Time i den friske, dugfulde Morgenstund sad i Deres Vindu og saa ud over Havet. Dette Hav! det er dog vi Danskes – ikke Vei til Ros og Magt^{k62} – men aligevel en Vei for store fyldige Tanker. Hvorledes kunde det gaa til, at Dansken kunde tabe sit høie Maal paa Livet, saalænge det forundes Ungdommen, netop i de rige Udviklingsaar, at vandre langs med Bredden af dette brede, funklende Dyb? Jeg har altid elsket Havet – paa et Par Aar nær – strax efter min Faders Død,^{k63} thi da var det rent en Gru for mig at se

Bølgerne bryde sig med det hvide Skjær mod hinanden, jeg syntes at se en Dødninghaand i hvert Blink. Siden hen fik jeg paa den eiendommeligste Maade et nyt Øiemaal paa dets gribende Storhed. Kan De forstaa – kan Du forstaa mig, Du Lille? – at jeg oppe paa Odinsløk [k64](#) tog en Haandfuld nypløiet Muld op og ved at se mig henrykt paa den skjulte Spirekraft, der ligesom laa for mig i de sorte Atomer, kom jeg til at maale Havet med det samme Syn – der laa det jo, ikke blot som den af Gud banede Vei for Kulturen, hans evige Kjærligheds Gave! heller ikke blot som Kunstens uforgængelige Storheds og Skjønheds Ideal – men, som det svulmende, overfulde Forraadskammer, aabent til alle Tider for den tærende Menneskehed. Ja det er De vel enig med mig i, at Mennesket med en sig selv ubevidst Henrykkelse dvæler ved det, som yder ham sin Næring. Se paa de glimrende røde Druer – disse Pragtdruer, som De nok kjender, hu! de ere for mig, som Frugterne i Aladins Have, kolde og Sjælløse uden noget dybere Forbund med min Sands; thi husk de lyve jo! Og betrakt Kirsebærtræet med den snehvide dobbelte Blomst, der oversaaer hele Træet med sin blændende Pragt – men det er goldt. Ja Omsorgen for vort Legeme er begrundet i hvert Aandrag, som vedligeholder det – Omsorgen for vor udødelige Sjæl, er den ikke udsprungen af det samme dybe Væld, er det ikke egentlig Frygten for at tabe Livet, der tænder det stærkeste Blus for Haabet om et Liv efter dette?

Min elskede Kammerat, jeg er en uvidende Stakkel, som higer efter Lærdom, giv Du mig da Noget af hvad Du tror og tænker – men jeg vil aldrig mere tvivle! Nu maa jeg snart slutte, desværre! Men mine Tanker ere flinke Vandrere, flinkere end Skyen, flinkere end Fuglen, flinkere end Noget i Naturen, og med dem hilser jeg Godmorgen og Godnat til min unge Ven, og tager ham med i det vilkaarligste Overmod nogen nordisk Kvinde har eiet; godt at han imens har sin stille Fred og aner ikke, ligesaa lidt som den Bjergtagne, hvad han oplever eller tager Del i. Jeg har saaledes i denne Tid skrevet tre Sagn til Godtfred Rhodes [k65](#) Bog, der foregaar Mangt, der, kan De tro, de ere forresten for halvvoxne unge Herrer – jeg skriver for Halvvoxne! Gud hjælpe mig, det er vistnok en mager Kost for Drengene, som trænge stærk Næring for at voxe. –

Men hvilket Liv jeg denne Sommer har ivente! Ikke en Stunds Ferie, kun Søvn og Arbeide – ak lad mig ikke glemme de gode Ord min Ven nok sender mig til at holde Modet oppe med. Jeg skriver paa et større Arbeide – en Bondehistorie, [k66](#)

den handler – nei lad det vente. Gud hjælpe mig vel udover de mange Vanskeligheder i dette Værk, hvis Anerkjendelse tilvisse bliver meget tvivlsomt, fordi det er et Culturbillede og følger for største Delen den jævne, aabne Landevei fra et Hus til et Andet. Det kan vel lidet nytte, at jeg er indtil Tossieri forelsket i min Helt – ja i den Grad, at jeg selv har valgt en Kvinde for ham, som Vorherre maa vide om han bliver fornøiet med. Men hun er aligevel den Eneste – i hele Verden den Eneste for ham. –

Og nu en Kammerats inderlige men modløse Anmodning: Kom paa Tilbagereisen om Christiania og vær hos os en kort Tid?? Jeg har en herlig Søn^{k67} – Fuldmægtig i Justitsdepartementet – og Ole Jensen,^{k68} som ogsaa er en flink, brav Gut, er her paa samme Tid – aahvad! spørge alle Børnene. Men skriv dog, før De reiser hjemmefra. O, skriv helst strax! til Deres

Magdalena Thoresen

Er dette et Sammensurium af et Brev!

22 Juni 66

Tak for Deres kjære fortræffelige Brev! det traf mig nedsunken i svage og slappe Tanker, men meddelte mig ny Handlekraft og gjengav mig gammel Enthousiasme. Siden jeg skrev sidst, har jeg gaaet og ventet paa Indkaldelse,^{k69} men det synes nu, som om vor Regjering anseer det for klogest ikke at ruste; blot den ikke tager feil. Nu er jeg jo for; dog den nye og større Horizont, som de politiske Begivenheder i kort Tid kunne give hver enkelt, gjør, at alle daglige Forhold, alle sædvanlige Tankekredse synes mig smaa og snevre. Jeg har i disse Dage med min Ven Gabriel Sibberns^{k70} Hjælp skrevet en lang stærkt polemisk Artikel til «Dagbladet» mod vore Absurditetsphilosoffer. løvrigt har jeg levet mest og dybest i de forunderligt rige Stemninger, som Sommerens Naturliv paa alle Dags- og Nattetider meddeler. Det er Skade, at det Eneste, Erindringen bevarer, er Handling og Tanke; thi Stemningen indeholder Tidt saa Meget, at Ord ei kunne udtømme det og neppe Toner gjenfremstille det; det kommer vel af, at Stemningen i sin Eenhed sammenfatter utallige, hver for sig paany uendeligt sammensatte Enkeltheder. Et Bad i aaben Sø, Synet af en Række blomstrende Kastanietræer, den svage Duft af et med lyserøde Blomster helt bedækket

Æbletræ, Spurvekvidder udenfor Vinduet, en Solnedgang – blodig som den Hævn, der nu tages over Tyskerne – give hver for sig Sindet et ganske eiendommeligt, helt optagende Stemningsindtryk. Hvor skøn er ikke Naturen paa denne Aarstid. En Søndagnat for noget siden, gik jeg fra Rungsted til Lyststedet Sophienberg og tilbage: Himlen aldeles skyfri, Stjernerne svage men klare, Rødt i Nord, Duft af Lindetræer, saaledes som aldrig om Dagen, Vandets jævne Plasken og Brusen, nu og da et Kornmodsblink over hele Himlen, stedse stærkere Gjenskin af fjerne Lyn. Jeg lærte i min Eensomhed Et og Andet af Stjernerne den Nat. Forleden Dag tog jeg ud til Fredensborg til P. M., [k71](#) der nu har gjort et stort Digterværk færdigt. Han gav mig som sædv. baade mere Vin og mere Ros end han selv vilde kunne taale. Saa tog jeg med Jernbanen til Birkerød og gik derfra over Hørsholm til Rungsted, hvor jeg sov om Natten. Næste Dag tog jeg med Dampskibet hjem igjen og følte, hvor deiligt det er at staae i den varme Sol yderst i Forstavnen paa et Skib der er i Fart, og bæres ud i Livet sin Skjæbne imøde. Den Dag var det Sol, den foregaaende, da jeg gik, var det Støvregn, men ganske svag og mest klart Graaveir. Jeg overtalte mig tilsidst til at troe, at i Grunden var Skov og Sø dog smukkeste i denne Belysning, men et eneste Solglimt, der pludselig brød frem og ligesaa pludselig forsvandt, gjendrev mig totalt denne Tanke. Saaledes er det omtrent med Resignationen, man overtaler sig til at finde denne Tilstand den bedste, indtil Lykken atter sender et Smil. Imorgen tager jeg til Rungsted igjen og bliver der nogen Tid. Den Familie jeg boer hos, bestaaer af Forældrene og to unge Døtre. Faderen er den nu afgaaede Finansminister, forhen anseet Æsthetiker, Heibergs Ven og Kammerat, nu Statistiker og Statsmand. Det er med ham, jeg skal reise; [k72](#) men da jeg har lovet ham eller rettere hans Kone ikke at forlade min gamle 70-aarige Excellence paa Reisen tør jeg desværre ikke tænke paa at tage hjem over Christiania. Det er ellers smukt af Dem, hvem jeg nu bestandig render over Dørene med mit Sort paa Hvidt, at De ovenikøbet vil have mig at trækkes med in persona. Iøvrigt er det ei umuligt, at jeg senere paa Aaret kommer til Christiania; thi maaskee kan jeg til Efteraaret ikke komme til Paris paa Grund af Krigen. Har jeg forresten nogensinde fortalt Dem, hvorledes jeg fik Penge til denne Reise? Det gik saaledes til. Jeg holdt i Vinter nogle Foredrag over Runeberg i en Privatkreds for en Snes unge Damer, (for en Del) af Noblessen. Af disse Foredrag havde jeg megen Glæde; thi det lykkedes mig, som baade har nogen naturlig Lethed til at tale og som naturligvis

desuden inspireredes af de mange smukke Øine, at omvende næsten den hele forsamlede Fraction af Kvindekjønnen til Danskhed og Skandinavisme, netop fordi jeg tordnede mod de Meninger, de hver Dag hørte af deres Fædre og Brødre. Jeg fik dem endog til at læse Svensk, hvilket Sprog de aldrig før hadde seet og høstede megen Tak og Bifald. Blandt disse Damer var der to unge Piger, der have en hovedrig gammel Tante.^{k73} De omtalte for hende mine Foredrag med saa megen Varme, at hun fik Interesse for mig, sendte mig et Brev af den yderste Finhed og Hjertensgodhed og bad mig om at modtage en Sum Penge til en Udenlandsreise af hende, der havde flere Penge end hun brød sig om. Jeg betænkte mig Noget, gik saa op til hende og sagde: Tak og Ja. – I denne Tid er jeg begyndt at komme i Skuddet og faaer jævnlig literære Tilbud, dog kun undtagelsesvis virkeligt gode og sammenlignelsesvis uegennyttige.

En meget stor Sorg har jeg haft. Min kjære gamle Ven Prof. Brøchner^{k74} er paany meget svag og syg, hans Bryst er atter angrebet og han mener selv at kunne føle, at han ikke lever Vinteren over. Dette Tab, som jeg længe har befrygtet, vilde for mig være stort og uerstatteligt. Han var tilmed den eneste, som kunde træde op mod de herskende philosophiske Fordomme og Overgreb med den fornødne ved mægtig Kundskab og udviklet Tænkning betingede Myndighed. Falder han bort, staaer jeg næsten ene med min Overbevisning, og vil faae haarde Kampe at bestaae; men jeg føler i den sidste Tid, skjøndt legemlig svag, de aandelige Kræfter langsomt voxe i mig. Saa syg Brøchner nu end er, agter han dog nu at annoncere en Række Forelæsninger, der, om det lykkes ham at fuldende dem, ville blive en mægtig Støtte for al fremtidig sand og ærlig Forskning herhjemme.

Den søde, elskelige, stille, langsomme Richard[t],^{k75} hvem alle Mennesker holde for Nar, lader Dem gjennem mig bede om at tænke paa ham og sende ham, hvad De har lovet ham. Kommer det ikke snart?

Og nu Farvel, tag tiltakke med disse Linier, min Veninde. Vær stærk og ved godt Mod, som De formaaer at være det. Vil De hilse Deres elskværdige Døtre fra mig og sige dem, at det rører mig meget, at ogsaa de brød sig om at see mig hos dem. Dog er det maaskee nok saa klogt at jeg bliver borte, hvis jeg vil bevare deres gode Mening om mig, om jeg end ikke bliver borte af den Grund. Naar De har et ledigt Øieblik engang og jeg just da falder Dem ind, vil De saa skrive et

Brev til mig til Kjøbenhavn.

Deres Ven.

(De veed nok Navnet, De kjender Røsten).

[Stockholm] Den 12 juli 1866.

Min kjære Veninde!

Det er en smuk, stille, aldeles klar Nat, saa dagklar at ingen Fixstjerner er synlig fra mit Vindve her paa Gustaf Adolfs Torget og kun Jupiter staaer straalende i hele sin Glands over det Kgl. Slot. Jeg er gaaet hjem, saa skjøn end Aftenen var, for ei at træffe nogle Bekjendte, hvis Selskab er mig ubehageligt om Formiddagen, men som jeg skyer om Natten, og saa er det hændt, at mellem mine Kjære, hvilke jeg med Undt. af min Moder alle har narret for de lovede Breve, er De den, der i dette Øieblik var mit Sind og min Stemning nærmest. Om det Meget, jeg i disse Reisedage har sæt og lært at kjende, fortæller jeg Intet til Dem; thi det er ikke hvad De bryder Dem om at høre af mig og lige saa lidt hvad jeg føler Trang til at meddele Dem; men jeg længtes fra Alt det Stygge, Haarde, Tillukkede og Aabenmuede, hvoraf Verden er saa fuld, efter Renhed og Kvindelighed, efter en Følelse paa eengang dyb, ædru og sanddru. Derfor vendte min Sjæl sig uvilkaarligt til Dem.

Det er godt for Dem at De er, som De er; thi var De blot lidt anderledes, blot endnu lidt nærmere det Ædleste og Bedste jeg kjender af Menneskelighed, da skulde jeg vove ret at klynke for Dem, at bede Dem om nogle bløde og milde Ord som Lægedom eller rettere som øyeblikkelig Lindring mod al min Vemod, min Hypochondri, mit smertelige Tungsind.

O blot De var saa god, at De umuligt kunde bryde Dem om mig eller holde det Mindste af mig, ikke kunde føle gnist af personlig Sympathie for mig, da skulde jeg – ak nei! da kunde jeg jo umuligt tale til Dem af mit Hjerte. I dette Dilemma er jeg bestandig bestedt. Jo større Pris jeg sætter paa Nogen, des mere brændende ønsker jeg ham og vil jeg ham – uden Forstyrrelse af hans Individualitet – endnu ædlere, forstandigere, renere, stærkere, bedre – indtil jeg betænker, at han, saaledes udviklet, ikke mere kunde føle sig personligt hendraget til mig, og saa ønsker jeg ham da tilbage til hvad han er og lader, som i Wessels «Gaffelen», det siste Ønske ophæve det første. Tag dette Galskab for

hvad det er: Spøg og Alvor, Latter og Taarer imellem hinanden, og vær og bliv min gode Ven.

Endnu nogle Ønsker, som intet andet Ønske skal forstyrre eller ophæve! Gode Ønsker for Dem og Deres Gjerning! et Haab om at De maa være sund og stærk og rolig, ikke vil overspænde eller overanstrengte Dem, men leve i Fred og god Forstaaelse med Dem selv og med Alle.

Til Slutning lidt Passiar! Stockholm er en vidunderlig deilig By og Reisen gennem det fattige uopdyrkede Land herop var interessant og smuk. Landet er for en stor Del endnu i Naturtilstand, til gjengjæld er dets Civilisation forfinet og blødagtig. Armod dybest inde og Glimresyge udad til. Pragtbygninger mellem Træhuse. Glimrende Opera men ussel Brolægning, ret dygtige Skuespillere men elendigt Repertoire, storartede Hoteller, men saa dyre som om Landet skulde leve af de Fremmede. Her er Naturen dog deilig og meget Nyt og Skjønt at see. Maleriudstillinger og de gode Konstsager i Nationalmuseet have tilligemed Theatrene mest interesseret mig hvad Konsten angaaer. Svenskere og Nordmænd overgaae os som Malere tidt i dristig og routineret Composition, men vi Danske staae ypperst ved en fordringsløs men uerstattelig Inderlighed, som man pleier at kalle Naturtroskab, men som er mere end dette, er en inderlig Trofasthed mod Naturen og dens Aand. Gid ogsaa vi to maa leve i en saadan, stedse fuldere og renere! Jeg er Deres Ven

Georg Brandes.

Christiania den 6te August [1866]

Min unge Ven!

Om De er kommen hjem ved jeg ikke, jeg har skrevet til Hegel^{k76} og bedt ham undersøge det; thi jeg længtes efter at skrive Dem til, men jeg har intet Svar modtaget. Det sidste Brev De skrev mig til fra Kjøbenhavn indeholdt en Yttring, som skræmmede mig lidt tilbage fra Dem. De beder om Undskyldning fordi De løber mig paa Døren med Deres Breve, og undres og glædes paa samme Tid over min Taalmodighed. Kjære! De har jo bare svaret paa mine. Jeg er altsaa den, som løber Dem paa Døren, og med dem Fornemmelse var jeg bleven længe taus, sikkerlig salænge til De selv spurgte mig hvorfor. Og spurgte De mig aldrig, godt, saa vidste jeg hvor De var landet, og jeg havde trukket mig tilbage i mit

Sneglehus med en sørgelig Erfaring mere, ja den havde tilvisse stængt min begeistrede Tillid inde for dette Liv. –

Saa beder De mig tilslut om at skrive Dem engang til i Kjøbenhavn – naar jeg længes lidt efter Dem. – Ja ja! Lad os være enige om at le en Smule af dette koldsindige Udbrud; thi svare Dem paa det, det behøves ikke, De har tusinde Ord fra min Haand, som sige Dem, hvad De tør tænke og vide. Men af Alt, hvad mine Breve have sladdret i Ubesindighed om, Et er der, De skal holde Dem til, og det er Styrken til at være sandfærdig – jeg bruger ingen Omsvøb. Dog er ikke altid dette saa priseligt, thi stundom siger man Sandheder, man helst kunde tie med – Jeg vilde, at De skulde brænde mine Breve; thi de maa aldrig komme nogen Anden for Øie – ikke engang Dem selv! De skal bevare Indtrykket af dem, saalænge De holder af mig, og det vil De gjøre altid det tror jeg, ligesaa meget i Kraft af hvad jeg ved om Dem, som hvad jeg ved af mig selv. –

Nu, endnu et Ord til om hint underlige – udenpaa skrevne Brev! De er saa mærkeligt overvældet af Elskværdighed og Forekommenhed fra alle Kanter, De vandrer for mit indre Øie omkring mellem alle disse smigrende, kjærtegnende Mennesker, som et forkjælet Barn i røde Silkeledebaand – De forstaar mig jo nok, naar jeg siger dette? Min Natur har et Hang til Strenghed, det fulgte jeg, da jeg drog herop, og dem jeg inderligt elsker taber jeg nesten altid – nei uden Undtagelse altid i Menneskeforgudelsen. Hvor er ogsaa der Kampens Mulighed, og hvor er Fremgang uden Kamp? Jeg kjender Intet en arbejdende og streng Natur længter og higer saa stærkt imod, som denne velsignende, men slappende Mildhed og Anerkjendelse. Men tusinde Gange hellere fulgte min Sjæl Dem paa en ensom Vei, hvor Ingen endnu kjendte Dem og vinkede Dem til sig med de mange Hilsninger og lokkende Ord – tusinde Gange hellere fik jeg et mismodigt Brev fra Dem, hvori De klagede over Tryk end et Brev, der aander en Tilværelse mellem lutter Lystfarter; thi der kjender jeg Dem ikke længer, kan ikke følge Dem uden som en Sky for Solen. Men det er Verdens Feil i vor Tid, at Alt baade i Aand og Materie skal drives frem til tidlig Modenhed, for ligesom at haste paa Naturen. Sandelig, Verden tager en ung, begavet Mand som Børn de umodne Bær. De rapse til sig og sluge, hvad der frister dem i Stunden uden at tænke paa, at derved bryde en Naturlov og plyndre deres egen Tilværelse. O Gud velsigne Dem (*mon camarad!*) vær stærk mod Strømmen! Følg ikke med, selv om De derved skulde se ud som staaende tilbage. Skriv ingen – eller dog ikke for mange

– af disse Smaaprodukter, som nu synes saa vigtige for de unge Mænd at kaste ud i Aviserne, ligesom man kaster en Mynt ud den sandige Vei – enten det er Guld eller Kobber, den ligger snart nedtraadt i Støvet ligevel. Hold Dem borte fra Øieblikkets smaa Kævlerier, De er for god til det, og De er ikke heller af dem, som kan slippe fra Sligt uden Skade. De har ikke denne overvældende Fyldighed, som trænger til at løbe Hornene af sig eller den kolde Frækhed, som Intet bider paa. De skal tie og lytte – De skal fornemlig give Tid – og saa skal De samle Dem til det store Slag, derved voxer Deres Aand og modnes for en Sag. Hvad der skrives i Avisen er og bliver dog Døgnføde, hvor stærk den end er tillavet, og hvor det lammer! Denne hurtige, Øieblikkets Næring for den higende Aand, hvor den er skuffende, hvor den er usund! De ser jeg har Skræk for Deres Fremtid – har jeg Grund til at have den? – svar paa dette. Har jeg maaske ikke Lov? Ja jeg har Lov, hvis noget Menneske har den ligeoverfor Dem. –

Dermed er hint Brev besvaret. Og nu det næste! –Jeg har lidt og stridt en Del fra jeg sidste Gang skrev Dem til og til denne Stund. – Saa sad jeg en Middagsstund paa en Kirkegaard, som ligger ved Siden af min Bolig. Det var en deilig Dag og der var vidunderlig skjønt, hvor jeg sad. Da kom der en saa stærk Længsel over mig efter at vide Noget om Dem, at jeg med al min Evne ikke kunde tæmme Sindets Uro, og jeg gik hjem til min stærke Tilflugt i enhver Kamp – til Arbeidet. Og da laa Deres Brev paa mit Bord! Har De nogensinde set et Brev fra En, De holdt af, ligge paa Deres Bord, naar De tren tung og mismodig ind af Døren? – Det gjør godt, ikke sandt? Ogsaa var det et virkeligt Brev, et Bevis paa en virkelig Længsel. Der var igjen hin vidunderlige Forstaaelse af mig, som jeg tror jeg har Lov til at glædes ved, og som jeg takker Dem for, som en Veifarende takker for Husly. Men tillad mig at sige Dem en Ting: De har ogsaa Noget at takke mig for! Den man kan skrive til, som De skrev til mig i hin vemodige Aftenstemning – uagtet De ikke er af dem, der trænge til de store Sjæleudstrømninger – den, han eller hun, ligemeget, har været med at underskrive et Borgerbrev, som ikke er af denne Verden. –

Men der faldt Ord i dette, Deres Brev! – Ja husker De, hvad vi talte om i det sidste Øieblik vi skiltes? – Læs dog Søren Kirkegaards «Gjentagelsen»^{k77} og har De læst den, saa gjentag Læsningen for en Del. De vil da deri finde en ung Digternatur, som er Deres udtrykte Billede. Ja mærk Dem denne unge Mand; thi

det vil sandelig i et Kjærlighedsforhold gaa Dem som ham. Jeg har halvannet Ark beskrevet Papir liggende her i min Mappe, det var engang bestemt til Dem, men lad hellere Kirkegaard tale, hans Ord have en større Fynd end mine. Jeg vil om mig selv sige, thi De skriver i Deres Brev, at De vilde ønske jeg var meget bedre end jeg er – ja saa god, at jeg umuligt kunde holde af Dem, ak ja! Gud give jeg var meget, meget bedre! Men var jeg Idealet – hvor fattig var jeg ikke da selv! O nei, lad mig være mangelfuld, som jeg er, saa jeg kan have Lov til at elske og længes, saa jeg kan have Trøsten i min stærke, sande Stræben efter Fuldkommenheden, naar jeg strider med Kjødet, der vil den magelige Vei, der vil lindres, kjærtegenes og lokkes for. Tag nu ikke dette i den Mening, at jeg ligger i Strid med mig selv – det har jeg gjort – men det er overstaaet. Ja Gud lade mig blive meget bedre! Men tilvisse bliver jeg aldrig saa god, at De ikke kan være, mon camarad, og jeg Deres kjærligste Veninde.

Magdalena Thoresen

[Christiania, primo aug. 1866]^{k78}

Kjære! Jeg har lovet Bjørnson at arbeide med hans Blad medens han er i Stokholm – Norsk Folkeblad^{k79} – Dertil har jeg lovet en Fortælling, og den har jeg i Aanden; men Stedet vil jeg skal være Hellebæk ved Helsingør – der har jeg ligget en Sommer og brugt Badene. Men kan De ikke hjælpe mig med en Slax Localbeskrivelse – bare enkelte Noter? Gjør det og send mig dem snart! Derved faar De en Grund til at løbe mig paa Døren. Saa vil jeg da sige Dem, at jeg imorgen slutter en Fortælling til C. Richardt^{k80} – ak! jeg vil længes efter at vide hvad De siger om den, mig har den taget dygtigt paa. Jeg sender den direkte til Richardt. Til Hegel har jeg skrevet om den, men jeg tror, oprigtig talt, at han er vred for det; thi det er jo en anden skandinavisk Forlægger, som skal udgive Bogen, og det har jeg ikke vidst før. – Erindre Dem nu Hellebæk! Jeg tror det er et Sagn om Hamlet? Hvad betyder Odins-Høi?

M. Th.

D. 9de August 66.

Min Kjære Veninde!

Med megen Længsel havde jeg ventet Brev fra Dem og var forundret og urolig over saa længe Intet at have hørt, da jeg forleden paa Gaden traf Fru Hauch^{k81} (en prægtig Kone – ikke sandt? – kun lidt for høitmælende), der netop samme Dag var ankommen fra Norge. Hun sagde mig, at De ikke var syg, og at De havde sendt mig en Hilsen. Jeg besluttede da at vente lidt endnu, inden jeg paany skrev Dem til og fik nu idag Belønning for min Taalmod i de beandede Blade, jeg nys har modtaget.

Det har bedrøvet mig at see, at jeg nu igjen ubevidst har krænket Dem; men jeg kan ikke holde den Ytring tilbage, at De selv dog maaskee har en lille Del af Skylden, De, der som en utaalmodig Minister gjør enhver lille Sag til et Cabinetspørgsmaal; De har saa vanskeligt for at vænne Dem til min tilvante Udtryks maade, som jeg paa min Side ikke kan opgive uden Affectation. Hvorfor vil De, min kjære Veninde, der er saa varmtfølende, saa stærk og saa viis: som har saamange af de store almenmenneskelige Egenskaber, hvorfor vil De undertiden være saa norsk, saa norsk, hvorfor aldrig græsk nok til at være nænsom mod Formen eller fransk nok til at tage let paa det Lette eller dansk nok til at forstaae Spøg! O jeg veed det: det er afskyeligt at faae en Vennehandske for en Vennehaand, men er Handsker ikke ligefuldt en smuk Opfindelse, og hvo vilde vel tage paa en Dame som paa en Kanon! Grækerne sloge Lyren med et zirligt forarbejdet Plekter, ikke – som vore moderne Poeter – med de bare Fingre, der blive hudløse og blødende ved Slaget, og Heiberg^{k82} var i dette Kapitel græsk. Hvorfor skal han have levet forgjæves, hvorfor skulde vi Intet lære af denne store Aand! – De maa ikke smerte mig ved at betragte dette som Grønskollinge-Skolemesteri, men De vil forstaae mig saaledes som en ædel og udviklet Kvinde kan det.

I mit næstsidste Brev lapsede jeg mig ved at fortælle Dem om, hvorledes der fra flere Sider vises mig Imødkommen og Yndest; jeg kunde idag tilføre nye Exempler paa en smigrende om end ingenlunde uegennyttig Opmærksomhed. Men tro ikke, at jeg nu, slap og forkjælet gaaer i Andres Ledebaand. Ethvert Menneskes Liv har jo sin lyse og sin mørke Side; den sidste vender han nødigt ud mod Andre, nødigt mod dem, han nødigt vil bedrøve; dem viser han helst et glad tilfreds og lykkeligt Ansigt. Saaledes gjør ogsaa jeg; men tænk derfor ikke ilde om mig; jeg har allerede i lange Tider lidt af et saa stærkt og rugende Mismod, et saa

pinligt Tungvind, at ingen udvortes Begunstigelse skal kunne skade mig stort – eller gavne mig synderligt.

Med Taknemmelighed har jeg læst det Sande og Fortræffelige De siger om Avissskriveri. Jeg veed ikke om mine sidste heftlige Svar paa haaarde Angreb har givet Dem Anledning til disse Betragtninger. Dog nei – De vidste jo ikke jeg var kommen hjem. Men i ethvert Fald – De har Ret. Indrøm mig blot, at mine Artikler ikke ere af den fade Art, og tro mig: der staaer noget hidtil Usagt i enhver, jeg har ladet trykke. Det var mig en Tidlang en Nødvendighed at skrive nogle Indlæg i Bladene, jeg vilde lære den Skrivemaade, som dertil udfordres, og som var den, der var min Universitetsdannelse allermest fremmed; men jeg har ikke paa nogen Maade bundet mig til Journalistikken og jeg har skrevet og skriver større Ting. Det vil vel ogsaa med Tiden vise sig, at den Polemik, hvortil jeg har givet mit Stød og vil give flere, at den ikke vil blive uden Frugt for vor Dannelse herhjemme og jeg skal da ei beklage mig over alle de Uforsammenheder, jeg for den har maattet høre, sidst i «Fædrelandet» af den dybsindige Clemens.^{k83} – Dog skal jeg mærke mig Deres Ord og rette mig efter dem og om muligt vise mig Deres Interesse og Deres Tiltro værdig; thi De har ligeoverfor mig en Valkyrres Aand og en Moders Hjerte.

Jeg kjender «Gjentagelsen» saa godt som Kierkegaards andre Skrifter, men jeg maa ikke kjende mig selv saa godt; jeg saa mig i Speil, men kunde ingen Lighed finde.

Jeg tænkte De ønskede et hurtigt Svar, derfor er dette skrevet i samme Aandedræt som jeg modtog Deres Brev. Send mig hvad De har tiltænkt mig; det er en Skam at De holder Sligt tilbage. Om Hellebæk skal De meget snart faae Oplysn.; jeg har underligt nok aldrig været der, men omgikkes netop med en Plan til at tage derud. Har De endnu ei afsendt Deres Fortælling til Rich.,^{k84} da send den heller til mig; thi jeg er i denne Sag R.s høire Haand og han selv for Tiden fraværende. Saa faaer jeg den desuden før at læse, hvortil jeg glæder mig meget. – Vil De nu, naar De læser dette og alle følg. Breve, læse lidt mere Aand og Ild og Inderlighed imellem Linierne end der Bogstav for Bogstav bogstavelig findes i dem, da gjør De mig paa eengang min Ret og bøder tillige mildt paa mine Mangler.

Deres Ven. G.B.

14. aug. [1866]

Hermed sender jeg Dem min Veninde følgende maaskee meget for vidtløftige Rapport, med hvilken jeg beder Dem tage tiltakke.

Da min gl. Ven Liebenberg^{k85} iforgaars kom til mig og bad mig engang at gjøre ham Selskab til et Besøg hos Fr. Pal.M.,^{k86} sagde jeg Ja paa det Vilkaar, at han fra Fredensborg vilde tage med mig til Hellebæk, og bestemte strax næste Dag til Touren. Skjøndt Veiret hele forrige Uge var afskyeligt og igjen idag er under al Kritik, var Dagen igaar ved naadige Magters Indvirkning en lille Oase i denne slemme Tid, en sand Perle af Klarhed og Skjønhed. Vi fandt Digteren elskelig, fin og nobel og deilig som sædvanlig, blev hos ham fra 10-1 og toge saa til Helsingør ad Jernbanen. Den første Strækning af denne Vei er ret vakker paa sin Sjællandsk, den sidste Del overrasker ved sin Skjønhed: man kjører langs Udkanten af en deilig, lys, rank Bøgeskov; hvert Øieblik aabner sig Udsigt til det blanke Hav og til det omskiftelige Hveen, der synes at ligge ligeoverfor den Reisende langs hele Nordkysten; ned mod Havet gaaer fra Veien dybe, med Buske og Blomster bevoxede Kløfter; man seer den svenske Kyst, som den ligger der, smuk og tydelig i den korte Frastand, Helsingborg med Kärnan udbreder sig lige for Øiet.

Strækningen fra Helsingør til Hellebæk er med Rette prist som en af Sjællands smukkeste. Der gaaer een Kjørevei i Sandet nede langs Stranden, en anden for Fodgjængere op og ned ad de høie, skovbevoxede, græsfriske Bakker, som følge Kysten i hele dens Længde og kun en enkelt Gang afbrydes ved en Fordybning, naar en Huulvei inde fra Landet af skjærer sig sin Munding ud midt igjennem Høidedraget. Den smalle Vei er lagt saaledes, at paa Ens høire Side Banken falder steilt ned mod Stranden, men paa den venstre gaaer endnu høiere op til en skovbevoxet Rand, bag hvilken høitliggende Markjord. (Omtrent som ved Lille Klint paa Møen). Længer frem stiger Veien i Veiret til Bankens Høide og nu aabner sig en deilig stor Bøgeskov, hvis bølgeformige Grund er bedækket med det brune nedfaldne Løv. Det spillede rødtligt i Solen. Udsigten til Høire er saaledes afgrændset: Bag En dannes Slutningspunktet af Kronborgs faste graalige Mure, dens stærke Taarne tage sig i Afstand prægtigt ud.

Foran En begrændses den derimod af Kullen, hvis brede nøgne Stenmasse med sine takkede Linier danner et eiendommeligt vildt Pendant til det gamle

stærke Slot; formedelst Luftperspectivet fortøner Klippens Farve sig stærkt i Afstanden; man faaer et Indtryk af dens Høide, naar man betænker at den, 4 3/4 Mile borte, tager sig saa stor og mægtig ud. En lille Fjerdingsvei fra Hellebæk kommer man til Julebækshuset, en [«Hyp» overstreket] Hytte ved Stranden, der er et besøgt Beværtningssted. Udenfor Døren stod et Trug med en uhyre Opstabling af Tallerkener; paa Gjærdestavene hang Kar og Kopper til Tørring. Oven over paa Banken havde et Selskab af unge Mænd og unge Damer leiret sig. – Vi gik derfra til Hellebækskro, bestilte vor Middagsmad og benyttet saa Mellemtiden, medens den blev lavet, til i Fællesskab med min Ven Jonas Collin^{k87} at gaae til Odinshøi. – Paa Veien derhen bemærkes ligeovfr. Kroen Hammermøllens Geværfabrik med sine 2 Sidefløie, Egnens største Bygning. Selve Fiskerleiet er lille; lave Hytter langs Stranden; foran adskillige Huse, smaa Haver med en yppig Flor af fine lyserøde Stokroser; en lille Dam, udover hvilken et gammelt Piletræ heldede sig med Grenene langt ned i Vandet, en And med Ællinger svømmede om deri; en stor fortørret Søstjerne laa midt paa Veien. Vi besøgte en Fiskerfamilie, som Liebenberg kjendte: Faderen den gl. Riff var 86 Aar, Moderen 83, endnu friske, om end noget svage; Datter og Søn; Børnebørn; Datteren en prægtig rask Kone med allerede hvide Haar; tilfredse, dygtige, venlige. (Slige gamle Folk ere hyppige i Fiskerleierne paa Nordsjælland. I Rungsted findes en gammel Fisker, Anton Aron, der er Stamfader til det halve Leie, Olde fader til en Del, veed ei hvor gammel han er, stærk og sund, giver Drengene paa Øret, regjerer som en Konge, holder Maîtresse etc). Gjennem Fiskerleiet Aalsgaarde til Odinshøi, hvor Baggesen^{k88} feirede den forlorne Sørefest over Schiller, med sine fordømte, sentimentale, tydske Grevinder. Herfra er Kronborg ikke mere synlig, uden naar man gaaer lidt ned ad den steile græsdækkede Høi; thi til høire dækkes Udsigten af Træer. Kullen viste sig pompøs med blaaligt Skjær; den Halvøe, paa hvilken den ligger, strækker sig med tydelige Farver ud overfor den danske Kyst, som bred gul Mark med en smukt grupperet lille Skov. Bag denne Flig gaaer en Vig af Kattegattet, og fjernt bag den igjen, men tilsyneladende lige bak den første Landstrækning, sees i en ganske anden Lufttone det svenske Fastland. Søens deilige Farve, lys inde ved Land, saa blaa og stærkt grøn. Smaa og store Skibe, en lille Baad med tindrende hvide Seil og en stor Tremaster, der vendte Stævnen mod os med alle Seil oppe. Vi gik i Vandet og jeg brændte mig paa en Vandmand, for hvilket jeg naturligvis i

mit Hjerte gav Dem Skylden. Jeg har imidlertid forvundet Svien. I Kroen tilfredsstillende vi vor glubende Hunger. Spadserede saa tilbage til Helsingør, dog ikke ad den Vei, ad hvilken vi kom, men gennem den smukke store Skov Teglstruphegn. Den bestaaer for Størstedelen af store lyse Bøge, alle havde de skudt ungt Løv for anden Gang (som sædvanligt er efter St. Hans Dag); derimellem spredte Birke, fine, elegante. Stænger høie som Huse, ad hvilke Humlen snoer sig op og over hvilke den, forgjæves [«stræber» overstreket] søgende en Støtte, yndefuldt skyder sin spæde Stængel ud i Luften. Marker, paa hvilke den frodige Hør laa rusket i regelrette Linier. Saa goldere Jord, hvor smaa Fyrretræer vare plantede i den tætte violette Lyng. Saa naturlig Fyrreskov.

Her møder nu først den store deilige, af Bøg helt om givne Bonde-Dam, der bugter, udvider og indsnevrer sig og af hvilken et Hjørne er bleven forevigt af Skov gaards Pensel.^{k89} Saa Kobber-Dammen, baade mindre og mindre skøn. Saa den større smukke Klare-Sø, ved hvis modsatte Bredder Folk sad og raabte og sang over til hinanden, saa endelig Sorte-Søen af denne regelmæssige Form [tegning av en slags langstrakt halvsirkel], langs Halvbuen helt omgiven af mørk høitidelig, Fyrreskov.

Vi gik ud af Hegnet forat naae Helsingør. I Luften over vore Hoveder saa vi en Skare Trækfugle flyve afsted, vel diciplinerede dannede de i Flugten en lang spids Vinkel [tegning med spissen opp] og det levende Baand gjorde med megen Præcision sine Svingninger og Evolutioner. En kort Gang ad Landeveien, og vi saa allerede i Terrainets Fordybninger udskaarne Partier af Havet med Skibene.

I Helsingør drak vi en fortræffelig Toddy, [«og» over streket] toge hjem om Aften med Jernbanen og vare i Kbh. kl. 10.

Om Sagn der knytte sig til denne Egn veed Ingen Noget og jeg har Intet fundet i Bøger. Snakken om Hamlet knytter sig til Helsingør, men kun siden Shp.s^{k90} Tragoedi blev bekjendt i Danmark. Her har De nu Rapporten, tør, men sanddru, over hvad jeg iagttog af Localet under Samtaler og Spøg, der optog det Meste af min Opmærksomhed. Jeg har skrevet det Alt og er meget tilfreds hvis De i denne grove Bunke kan finde et eller andet lille Korn, De kan bruge.

Jeg haaber snart at høre fra Dem.

Deres hengivne Ven

Georg Brandes.

den 20 August [1866]

Til Georg Brandes

to halve Ark og to Hele

Nei hvor jeg har været med paa Studenterturen?^{k91} Overalt, overalt! Jeg kjender jo hvert lille eller stort Sted, De har fæstet Foten paa; thi jeg har boet der, paa Olsgaard, nær henne mod Odinshoug, i over et Fjerdingaar. Og Mutter Rif kjender jeg, og hun kjender mig fra en dæmonisk Villie jeg satte igjennem hos hende en Dag, de to Badehuse vare tagne ind og et bortført af Stormen – og jeg kastede mig dog i det fraadende Hav uden Ma[r]kise og hængende med den ene Haand i Trappen. Jeg glemmer aldrig den Stund med sin gjennemtrængende Dødsfønmelse, og dog med Livssikkerhed i Brystet – som jo er Modet. Jeg havde skrevet om Bølgedragene i min «Student»^{k92} nu følte jeg det paa selvsamme overvældende Maade, som da jeg tænkte mig det. I slige Øieblikke er man lutter Instinkt. Jeg følte saa sikkert, at en af de fraadende Bølger til, der gik i Badehusets Høide hen over mit Hoved, og saa var Aandedraget borte, og da arbeidede mit Instinkt omkaps med Havet, og som jeg var paa Trappens øverste Trin – tilvisse ynkelig nok; thi det gjal[d]t virkelig om at vinde eller tabe – da slap jeg at krybe ind i Rummet, den vældige Bølge slog mig ind som en Rul! O jeg ved, at jeg havde det lysteligt bagefter, thi da jeg var ude af Kløerne paa den arrige Forfølger, var det som om hvert kommende Drag, fnøs af Harmen op imod mig, og jeg lo! Men jeg gjør aldrig det om igjen, nu ved jeg hvordan det er at dø i Havet, at sige i det oprørte Hav, det er let, det er midt i Storheden og en susende Bedøvelse – anderledes at sidde i Baad paa Havet og timevis se Døden ind i det lumske Fjæs. –

Jeg liker nu egentlig ikke, at jeg har fortalt Dem dette; men nu er det sagt. Saa min Fortælling! Ja, det baade piner – og glæder mig, at De skal sidde og bryde Dem med mine Omskrivninger og mine Overskrivninger og med alt mit Lapperi! – Ja ja, min Kjæreste! saa læs den da, men stav Dem vel frem til hvert Ord, saa intet gaar tabt; thi da hænger den ikke sammen. Nu skal De vide en Ting: jeg er meget fattig. Det har sine bestemte Grunde, og kan rettes paa, naar Tid kommer, og det trykker mig ikke mere til Jorden end Regnskyen tynger

Fuglen i sin Flugt – en Smule senere kommer jeg frem, men jeg kommer, hvis Gud vil, did jeg vil ligefuldt og ligeglad. Jeg har noget Bestemt at afgjøre med mine Forhold i et rimeligt Tidsrum, naar det er naaet, er jeg fri, og da reiser jeg ud i Verden og mødes da vel med Dem, tænker jeg. Men det er sandt, min Frihed kan ogsaa blive af en anden Art. Naar Striden er endt, ere kanske mine Dages Tal sluttet, det vil jeg helst tro; thi jeg er noget svag, og af det faste Livsfond, det, som ikke reproduceres, har jeg tæret længe. Og paa den Reise ønsker jeg ikke at mødes med Dem, min kjære Ungdom! thi De skal leve. Men det er unødvendigt at tale mere om dette, jeg vil hellere tage frem nogle Punkter i Deres Brev, som jeg har stor Lyst til at diskutere med Dem.

Tror De virkelig, at en dyb sympathetisk Opfattelse bør frygtes af en ung Mand – af en ududviklet [*sic*] Natur? Ja hvis han hang bunden deri, som Fluen i Æderkoppens Spind, lammet tildøde, ja det er sandt, [*«Konglevæv!»* skrevet over linjen] da bør han frygte det; thi den høieste Udvikling betinger den høieste Frihed – men kan denne dybe Berørelse ikke netop indeholde et mægtigt Stof til Udvikling, kan den ikke blive Tryllestaven paa Klippen, saa Livsens Væld strømmer ud over alle spirende Evner, der just fattedes den for at tage den rette Væxt? Jeg spørger blot! Men skulde nu Deres Svar være, jo, hvad saa? Gjælder det da ikke for den higende, efter Visdom smægtende Aand, at han ikke er med at drage det Poetiske over i Hverdagslivets Slendrian, at han paa det Bestemtteste udsondrer hver Del for sig og ikke fortaber sig i dette aandelige Miskmask, som et Kjærlighedforholds utallige Forvandlinger drager den grublende Natur ud i? Jeg er overbevist om, at der laa noget Rigtigt i den middelalderlige Opfattelse af denne Sag. Dersom et Menneske er en blot receptiv Natur, da kan der komme megen Skjønhed frem af et lovbundent Kjærlighedsforhold; men er han productiv, da lad ham vogte sig, han kan ikke røre ved Sommerfuglen uden at tørre Guldstøvet af Vingerne, ligesaa lidt som nogen Anden, og han kan ikke leve uden det. Nei saa vist, som hans Syn til alle Tider ligesom trænger til at bade sig i Poesiens Lysstrøm, saavist drages Synskredsen mere og mere sammen for ham i Hverdagslivets Monotoni. I alle andre Forhold kan han være nærværende med fuld Kraft og hente Inspiration selv af deres Prosa; men af et godt og inderlig venligt, hyggeligt Vaneforhold i Kjærligheden, aanei, det skal han nok lade være at inspireres af undtagen til at præstere en honnet Borger i Staten. Nu, det er jo ogsaa Noget, ja endog Meget; men Castales Helligkilde^{k93} trænger Strøm og

Bølge for at sprudle med evig Klarhed, det jevne Hverdagsliv gjør det ved sit smukke fredelige Hegn af Pligt og Dyder til et stille Vand, som da lidt efter lidt voxer til, det har saamangt et smukt og stille Skovvand gjort igjennem Tiden. Men husk nu altid, min Ven, at jeg hermed kun mener de productive Aander, de Reseptive [sic] kunne nætop ved dette bundne Fælleddsskab drive Livet op til en langt større Høide. Men naar Poesiens Grundbetingelse, den uuds lukkelige Længsel efter Lykke eller Fuldkommenhed – eller Kjærlighed – egentlig er dog Eros Poesiens Grund – naar den skal til at hente sin Næring af et – selv det ædleste – Pligtforhold, saa sygner den hen, bliver tungsindig, bliver tilslut en Larve, som trænger en Forvandling, før den atter slaar Vingerne ud, men denne Forvandling er Graven – eller Døden, og Evigheden er en uopløst Gaade.

I det næste Stadium vi mødes, kjende vi formodentlig ikke til hinanden, men vore Sjæle ville altid staa paa samme Trin som nu: paa den Tid jeg skal til at forlade Klassen er De i Prøvelektion. Men engang, naar alle Stadierne ere gjennemvandrede, hvor mødes vi da? Kommer da ikke hint vidunderlige Ord til sin Ret: Der skal blive en Hjord og en Hyrde! Jeg tror det saa fast. O vær nu ikke stridig i Deres Tanke! vær nu ikke kaad i Deres Smil! De kan godt være lidt af begge Dele. –

Jeg vil forøvrigt sige Dem, at jeg aldrig har læst et eneste af Deres Avisudfald – eller Indlæg, jeg kan altsaa ikke have nogen afgjørende Mening om dem – det er i Principet jeg strider imod den Slax Produktion, der bogstavelig for den efter Sandhed og Forklaring higende Aand, er det Samme som at byde en sulten Vandringsmand sin Mættelse i Theskevis. Og jeg vil have De skal blive til Noget – helst til Meget – men under alle Omstændigheder til hvad De *kan*. Og da gjælder det for en ung Mand fornemlig at samle sig:

«Es bildet ein Talent sich in der Stille ect.»^{k94} Det er slaaende sandt; thi den tidlige Produktion har næsten bestandig været fatal for Mennesket. Og Nutiden bugner af Humbug – hvem vilde forvæxles med det? Ikke den hvis hellige Løsen er Sandhed. Naar De taler til [mig] om et gnavende Mismod og Tungsind, saa vær da rolig for det, det er Aanden, som tager Næring af Deres hele samlede Væsen, til det Foster, som skal voxe og modnes for Verden. Og slig Næren, fra den dybeste Grund er altid forbunden med lønlig Uro og Smerte. Det glæder mig blot, at det er slig! – Det er underligt, hvordan jeg kan frygte lige over for Dem!

der er visse dybe Naturfeil jeg vilde vide Dem fri for, og som vilde tage Størstedelen af min Glæde fra mig, hvis jeg opdagede dem. Hvad siger De om Egenkjærligheden? Ikke at forvæxle med Kjærligheden til mit eget Legeme og til min Sjæl; thi hvis jeg ikke elsker det, hvorledes skal jeg da kunne værge ret om min Aand, hvori dog Guds Aand bor, og mit Legeme! Hvorledes ellers ære det som er skabt i Guds Billede? – Det er ikke slig at forstaa. Nei, det er Forfængeligheden – i concentreret Skikkelse, den urene Aand, som river til sig og sin egen Mættelse, alt det, som giver Næring i ethvert Forhold. – O Gud! Jeg kjænder ikke noget goldere eller noget mere urent end Egoisme, med alle dens hæslige Afarter – og dog vil jeg tilstaa, at det er det jeg træffer hyppigst, og at det er den Pæstbyld, hvis stinkende Udunstning [sic] forfølger mig i mit Arkadien og tager Blomsterduften fra mig. –

Men lad mig efter denne lange, maaske kjedelige, Digression komme tilbage til min Fortælling. Se nu min Kjære! Jeg har havt Brev fra Richardt, at jeg – om jeg ønskede det – kunde hos Forlæggeren faa en Betaling, som stod over min sædvanlige, der er: 30 Rdlr Ark. Det ønsker og fortjener jeg paa ingen Maade. Altsaa det bliver derved. Men jeg pleier at levere til mine Fortællinger 4 skrevne Ark til hvert trykt Ark, og De ser da, at De har at skaffe mig 2 1/2 Ark – trykt – af disse medfølgende 20 Blade. Og Betalingen derfor skal min Svigersøn, Ole Jensen, afhente hos Dem, og De skaffe det fra Philipsen^{k95} om 8 å 10 Dage, eller rettere den sidste i Maaneden. – Naar Ole reiser skal jeg forresten sende baade Richardt Brev – og løbe Dem paa Døren med et til! –

Nu har De da endvidere at mærke Dem, de Afbrudstegn, som findes i Fortællingen, som De nok efter Indholdet vil forstaa at give den fornødne Udvidelse – Nu forsikrer jeg Dem, at jeg ler af Hjertens Grund; thi nu tænker De sagtens: Ja hun er dog en rigtig – Hollænder! for ikke at sige det som værre er. Og nu ved De Besked herom – men hvad De ikke ved Besked om, det er om Alt, hvad jeg i denne Stund følte Trang til at sige. O men Taushed er jo sikker! Det er en Kardinaldyd, som jeg har at lægge mig efter i privat Forstand, og i offentlig? – der er ikke rokket et Sandskorn ved min Tale.

Der er ikke en eneste tung Natur med higende Længsel, der tager Lærdom af min «Student» og tænker paa, at Aanden maa have et brugeligt og bøieligt Redskab for at naa frem – Og der er ikke en stakkels, liden ung Kvinde, som

vover at knuse Verdens giftige Tunge med et Slag og tage Skamplaget paa med Signe^{k96} – aanei! Dog takket være Gud aligevel! Jeg kunde nok ellers trænge til – nei jeg trænger Intet til. – Kan De dog aldrig samtale lidt med mine fortræffelige og begavede Veninder? Hvad om De tog Dem en liden Tur Onsdag-Aften – helst – ellers en anden Formiddag – ud til Reinhardts? No 33 Fb.-Allée.^{k97} Gjør det, og hils tusinde Gange fra mig. Jeg sidder med en straalende, duftende Blomsterkurv foran mig, den kom til mig igaarftes fra dem – Tak for den og lov dem Brev næste Onsdag med Ole. Om Fru Houch^{k98} er jeg enig med Dem. Hun [er] fremfusende og prægtig, sandfærdig og blød. Og nu Farvel! Jeg sender Dem min dumme filosofiske Afhandling om Deres Hjerte – Dem som Ægtemand!

Farvel!

[Ingen underskrift]

Korrektur behøves i høieste Maade!

Den 2nd. Sept. 66

Min gode oprigtige alvorlige Veninde!

Skulkende fra mit Arbeide, der tynger mig haardt, fordi jeg har givet saa mange forskj. Løfter til høire og venstre, at jeg ikke kan overkomme Indfrielsen, indrømmer jeg mig selv den Fornøielse at skrive til Dem; De synes jo efter Deres sidste Par Linier at dømmе ovenikjøbet at trænge til nogle venlige Ord. – Deres Fortælling er riktigt modtaget. Pengesagen vil forhaabentlig komme i Orden en af disse Dage. Deres Svigersøn (en rask og brav ung Fyr) bragte mig forleden Hilsen og Bud fra Dem og meddelte mig en livlig Skildring af Christiania, der gav mig Lyst til at see det gode gamle Klippeland, hvis Gjæstfrihed mod Msker [Mennesker] af min Kaliber jo er af nyeste Dato.

Fortællingen gjør Dem helt igjennem Ære:^{k99} de opstillede Forhold have Sandhed og Dybde, ere sete med et sjælekyndigt Øie og skildrede med levende og stærke Farver. Der er en rystende Alvor i Fremstillingen af Kampen mellom Ola og Thore og i Dødsscenens simple Poesie. Den lille Vise er holdt i den rette Stil og Dicti onen er paa mange Steder høist karakteristisk og ny.

Gider De nu ogsaa høre Noget om Deres Mangler? Jeg mener Jo. Min Mening er at Fortællingen ikke vilde tabe ved et nænsomt kritisk Gjennemsyn f. Ex.

betroet til Richardt og mig. Den er ikke overalt fuldstændig gennemarbejdet, paa sine Steder er Stilen lidt uklar.

Tillad mig nu med det samme en uforskammet Ud talelse om deres Talent, betragtet i sin Almindelighed uden Hensyn til noget enkelt Værk. Hvad De under tiden savner er ikke Hovedsagen, en vingestærk Phantasie – men en vis bon-sens. Dette Udtryk betegner noget ikke meget Høit og tildels noget Negativt, men dog noget Godt og Beskyttende. En Franskmand har sagt: «Le bon-sens est le garde-fou du génie»^{k100} og dette Ord er dybsindigt. Ordet garde-fou betyder Rækværk, men man mindes Grundbetydningen. Deres store Omrids ere altid skarpe og klare; men i Enkeltheder, i Metaphorer og Billeder viser De ikke bestandig den mandlige Sky for det Ubegrændsede og Dunkle, De holder ikke meget af at lade et lille Naturtræk staa, ufortolket, i dets hele Simpelhed, De giver tidt en symboliserende Omskrivning, der er mere eller mindre vilkaarlig. Endelig kan jeg ikke holde den frygtsomme Mening tilbage, at De, om ikke i Dialogen, saa dog i Fortællerstilen burde øconomisere noget mere med de egentlige Norskheder i Ordforraad og Constructioner. Eiendommelighed er en god Ting, men et Folk maa ikke kjæle for stærkt for sine egne smaa Eiendommeligheder. Visse Smaating som den hyppige Besøg af Ordet «slig», af det norske «En», af Pronominernes for os Danske abnorme Stilling synes ved Gjentagelsen noget stereotype. Man føler som Dansk ligeover saadanne Særegenheder meget tydeligt, at den nulevende Generation af norske Digttere har det ugunstige Vilkaar, at det Sprog hvori de skrive er i Uorden og Gjæring, med endnu ikke fuldt bestemt Individualitet.

De vil føle, De føler – derpaa er jeg vis – at disse Bemærkninger ikke komme fra en Kritiker, men fra en Kammerat, der har nedskrevet dem i det Haab, at De maaske kunde have Brug for noget i dem, naar De i et eller andet Tilfælde var tvivlraadig.

Blandt det Meget jeg ubesindigt har paataget mig at udføre, medens mit Hjerte svulmer af Længsel efter Paris, er ogsaa det at levere *Dansk Maanedskrift*^{k101} en Afh. om Henrik Ibsen. For hans Kongs-emner har jeg en gl. Beundring, hans «Fru Inger» har jeg nu læst med megen Interesse.^{k102} Hans Dramer kan jeg hernelde alle faae. Af Digtene kjender jeg kun «Terje Vigen». Kunde De ei anvise mig hvor jeg kan finde lyriske Stykker af ham? dog dette er

mindre væsentligt, men kunde De ei gjøre mig den Fornøielse at skrive lidt til mig om hans Liv og Personlighed, hvorledes han har tilbragt sin Tid, hvad han har studeret, hvem han er paavirket af, hvad Tro han selv har til sit Digterkald, hvad Tillid han har haft, hvad Formaal han som Kunstner har. Kort vil De skrive lidt til mig om Udviklingen af hans Charakter som Menneske og Digter efter Deres Opfattelse af samme? Har De Ulyst, skal De ikke gjøre det. Og tro dog endelig ikke, hvad De til min Forundring i Deres Brev gav en Antydning af, at jeg er en saadan Egoist, at jeg skulde ville søge Næring og Nytte for mig alene af ethvert Forhold; dertil er jeg om ikke for god saa dog visselig altfor stolt.

Men dette er ikke det eneste Sted i Deres Brev, hvor De synes mig at gjøre mig nogen Uret; eengang syntes De mig at sætte mig meget for høit, nu troer jeg igjen De har noget for ringe Tanker om mig, og jeg kan undertiden ikke værge mig mod den Opfattelse, at hvis De kjendte mine forskjellige Modpoler og Modstandere i Aandens Rige, vilde De i dem finde langt mere beslægtede Naturer; thi min Kolde Forstandighed er Dem en Torn i Øiet, og de Ideer, hvori jeg har mit Liv, og som jeg neppe opgiver før med Livet, dem mener De, at jeg leger med i ungdommelig Kaadhed. Men dog har jeg maaskee Øie for Et og Andet, som selv langt bedre Begavede her hjemme ere blinde for eller ere for feige til at ville see. Ak jeg frygter for, at en uklar Begeistring, der har et Ord at hvidske baade til Følelsen og til Phantasien, men lader det Allerhelligste: Fornuften i Stikken, vilde være Dem langt kjærere, hvis De kjente den i personlig Skikkelse, end min haardnakkede og upoetiske Rationalisme.

Jeg beder Dem – svar ikke paa dette Udbrud, det er mig inderligt imod, at vor Brevvexling skal komme til at dreie sig om den Tomhed, der altid fremkommer, naar man udspinder det uendelige Thema om Forstaaelse og Ikke-Forstaaelse. Selv i Misforstaaelsen forstaae vi endda hinanden og den Ene skal lade den Anden leve sit Liv uden forstyrrende Indblanding; det er et større Under at to tilnærmelsesvis forstaae hinanden end det er at de, naar Forskjellen i Alder, Kjønn, Udvikling, Begavelse, Aandsretning, Dannelselse tages i Betragtning, kunne gjøre sig begribelige for hinanden saa godt, som de kunne.

Vil De ønske mig Stadighet og Fasthed til min Gjerning – og jeg trænger haardeligt til begge Dele – saa skal jeg til Gjengjæld ønske Dem en stærkere Helbred; jeg hører med Bekymring at Deres Sundhedstilstand ikke er aldeles god. De trænger kun til en stadig legemlig, jeg desværre til en stadig aandelig

Sundhed. Jeg er endnu saa aldeles Lærling, mit Arbeide gaaer saa græsselig langsomt fra Haanden, saa jeg hvert Øieblik vil til at tabe alt Mod og al Arbeidslyst; jeg har altfor ofte ondt for at holde Humeuret oppe og uden nogenledes Humeur kan jeg ikke skrive en Linie. Pal.Müller^{k103} sagde forleden til mig, at han forud vidste, at jeg ikke kunde overholde mine Forsætter, dertil var jeg endnu altfor ung; og jeg griber med Glæde efter denne Undskyldning; desværre føler jeg godt hvor ringe den er.

Jeg er Deres Ven Georg Brandes.

Den 3die.

Endnu et Par Ord, da Bladet ikke er fuldt. Hvilke dei lige Stjernenætter have vi ikke i denne Tid, man længes bort fra Hovedstaden ud paa Landet og maa dog brænde inde med sin Længsel; thi man vil jo ikke dovne – ligesom om Længselen ikke tog næsten lige saa megen Tid som Adspredelsen. Saa længes jeg, som jeg skrev, ogsaa efter Frankrig. Trods det, at jeg neppe har Tid at forberede mig i sproglig Henseende til denne Reise, trods det, at den forstyrrende vil gribe ind i mine Arbeider og Planer, trods Alt, hvad der taler for at udsætte den maaskee et Aar endnu, er jeg pludselig begyndt at længes som et taabeligt Menneske efter Frankrig og Pariserne. Da jeg blev Student, 17 Aar gl, var det mit Haab og min Hensigt at reise til Paris og lade mig indskrive ved Universitetet der; hos en Morbroder^{k104} af mig, jeg holdt meget af, kunde jeg have boet. Det blev dengang til Intet, jeg følte mig ogsaa snart saaledes hjemme i Danmark, at jeg ikke engang ønskede at gjøre en Reise, men blot vilde blive her og lære det Meget jeg kunde lære i Kjøbenhavn. Tilsidst blev enhver Tanke om at reise mig modbydelig. Nu er Lysten atter vaagnet om end ikke i sin fulde Styrke. Men naar jeg nu betænker, at jeg 15 Aar gl havde en saadan Reiselængsel at jeg formelig var syg deraf, en saa heftig, overvældende, fortærende, at den steg til Lidenskab, da føler jeg, hvor meget den menneskelige Sjæls Kræfter tage af med Alderen og jeg beklager, at man næsten aldrig faae sine Ønsker opfyldte paa den Tid da Opfyldelsen vilde hensætte En i Paradis.

Nu er min Onkel død og jeg vil være venneløs i Frankrig; men ligefuldt virker den Magi, der knytter sig til dette Lands Navn, endnu mægtigt paa mit Hjerte og

om et Par Maaneder haaber jeg at kunne komme af sted. – Jeg maa vel spørge mig selv, om saadanne Raisonnements kunne interessere Dem, men nu staae de der engang.

G.B.

den 21 September [1866]

Min kjæreste unge Ven!

Tusind Tak for begge Deres Breve! Jeg vilde fra Hjertets Grund besvare dem, men en hel Uge er gaaet hen for mig med et smertefuldt Sygeleie, saa jeg er for svag til at kunne skrive, om hvad jeg saa gjerne vilde: Alt hvad De har skrevet til mig skal nemlig Punkt for Punkt besvares. Men fremfor Alt vær tryg! jeg er og bliver i kjærlig Hengivenhed Deres trofaste gamle Veninde

M Thoresen

den 1ste October 1866

Min unge, kjære Ven!

De tror, at jeg endog blot et Øieblik kunde fornærmes over en Tilrettevisning – ja De tror det egentlig ikke, men De frygter det, og i denne Frygt ligger en Elskværdighed fra Deres side. Vi kunne nok, og skulle rette vore Venner, men jeg tror der er en Mangel i dens Natur, som kan gjøre det uden at ømmes ved det. Den Dom De afgiver over min lille Fortælling glæder mig, kan De vide; thi naar et slikt Arbeide er fra Haanden lægger det sig først paa Hjertet, og De ved af Erfaring, hvor det kan tynde. Jeg har en Fornemmelse af, at et udført Arbeide er som et Frø nedlagt i Jorden. Der er en underlig, hemmelighedsfuld Proces forinden Spirekraften begynder, den hedder Tilegnelse i Aanden –

Her stansede jeg for 8te Dage siden paa Grund af en Afbrydelse, og ikke ved jeg, hvad min Tanke dengang fulgte for en Vei, jeg finder den ikke igjen, saa lad den være stængt! Jeg gaar en anden – alle Veie, min Aand kan gaa, maa kunne føre til Dem. Men jeg maa dog besvare et Par Punkter i Deres to Breve: Naar De siger, at jeg ikke ret kan lade en simpel Begivenhed staa hen uden at belemre den med min Forklaring, hvilket er det Samme som at tage Poesien fra den, da er det en Følge af Reflexionen, en vis Mangel paa Umiddelbarhed – og er en Sandhed.

Men denne min Mangel eller Svaghed er just det, som paa andre Hold bliver min Styrke, bliver en af Medvirkerne til mit dybe Skjøn. Men jeg skal nok se til at komme af med den. Kan De ikke bevise mig den Kjærlighed at udpege mig et eller andet bestemt Sted? Det klarer Feilen bedre, og hvad der er anskueligt opfatter jeg bedst. Saa kommer Bemærkninger om det Uklare. Min Kjæreste! Stil Dem dog endelig paa det Culturstadium, hvorpaa jeg maa staa – ja saa at sige voxte fast, naar jeg skildrer mine norske Bønder. Enkelte af dem ere klare, men de Fleste ere det modsatte. Man staar ligeoverfor dem, som overfor et lukket Hus – en og anden Skikkelse kommer frem i Vinduet eller titter ud af en halvaabnet Dør – saa forsvinder den igjen og man staar tilbage med sin vaagnende Formodning. Naar man nu altsaa maa saa forunderlig dybt ind i Instinktets – i Sjælegrunden – for at kunne reproducere disse eiendommelige Skikkelser, da maa man ligesom forlade denne Verden med al sin gasagtige Klarhed, den vilde blænde Synet og forvirre Sandsen; naar man skal følge Bevæggrundene, maa man kunne gennemtrænge Mørket ligesaafuldt som man maa kunne se lige mod Solen. O nei, klag ikke over Dunkelhed i mine Arbeider, jeg ser det fuldt ud – men paa selve Stadiet er der uklart. – Og endelig: Jeg bruger for ofte ensidige Udtryk. Ikke i Dialogen, der maa Alt være som det er – men i mine egne Bemærkninger. Se, det er jo en naturlig Følge som jeg forøvrigt skal give Agt paa, derom være De forvisset. Jeg vilde ikke synes om dette selv. Sig De da til den kjære Ven, Richardt, at han i Forening med Dem retter, hvor der bør rettes, og modtag paa Forhaand min Tak derfor. –

Hutu-tu! Nu kommer det Værste! ergo: jeg vilde føle mig mere vel og tilfredsstillet ved at modtage en høitrvende Kjærlighederklæring – De ved jeg holder mere af at kalde den sympathetisk Imødekommen, Kjærlighed end Venskab – af Deres Modstandere end af Dem. Den var sandelig drøi! Og efter Deres Mening er jo de Andre midt i Forvirringen, ligesom Børn i et Skypompe- Drag, og De selv er en Kæmper for Sandhed og Ret. – O De er en slem liden Mand! Har De ikke mærket Dem den Ting ud af al min stærke og tillidsfulde Hengivenhed, at jeg elsker Dem, fordi De tjener Sandheden, min Herre og min jordiske Konge, og fordi De bader Deres unge Sjæl i Fornuftens hellige Lysvæld. Jeg vidste jo, før jeg lærte inderligt at holde af Dem, at De var med blandt Dem, der korsfæste min Frelser – godt, jeg gav Dem desuagtet min Haand som Allieret, og jeg tager den ikke tilbage saalænge De staar som en ren og ædel

Kæmper for den ideale Sandhed. At De endog blot et Øieblik kan forudsætte den Svaghed i min Natur, er, frygter jeg nesten, en Svaghed i Deres egen. Jeg gaar ikke bort fra et Menneske saalænge jeg øiner en Gnist af Ide hos ham – ja jeg har sandelig mangan Gang med dum Ihærdighed staaet og rodet op i Asken for at finde, hvad der aldrig maaske havde været. Men De min lille Ven! kan have godt af en Forskrækkelse, og da det ikke er mig, som foretager den, saa tag De Dem kun en, en Gang imellem, den har tilfølg, at De faar en og anden Hjertetone ind i Deres Breve, noget De i Deres fulde Tryghed er meget sparsom paa. Thi det er bare Snak med den Ting: at man ikke kan tale om Sligt i Breve, og man har ikke Ord for Følelsen ect. – jo, man kan sige, hvad man føler, og man kan netop sige det i et Brev. Men lad os ikke strides om det, tal og skriv som De vil, vær blot tillidsfuld og uforbeholden, og vær mig da af Hjertens Grund, til alle Tider velkommen, som den, der over Trængslernes mørke Vande bærer mig et Olieblad imøde. –

Deres Tungsind følger jeg med stor Interesse. Jeg er vis paa, at det er – for at komme tilbage til min første Side i Brevet – Frøekornets Svulmen i Jorden, noget der ikke kan ske uden en lønlig Ve, og som ingen Lindring faar før Spiren har trængt igjennem Jordskorpen. Forspild det blot ikke – det vil sige udtal det ikke, lad det gaa tilbunds, jo dybere og smerteligere, jo rigere bliver Sindet. Al Begavelse er i lang Tid, og vel til alle Tider, et Tungsind. O hvor jeg vil være glad og stolt, naar De kan trænge igjennem med et Arbeide! Har De ikke tænkt paa at tage Doctor-Graden? Hvad vil De egentlig studere i Paris? [k105](#) Sletintet og Alt? Ja det er maaske det eneste rette. Hvor jeg elsker Paris! Og dog, vær De glad, at Deres Natur fik nordisk Stempel, og at De ikke kom til at henleve Deres Ungdom der. Det er Begeistringens Folk, men megen Begeistring efterlader en vis Tørhed i Grunden. Sindets Dybde kan snart udloddes der. Der kan De læse Dem til Alt, udgrunde Alt, men Deres hemmelige Sjælelængsel finder ikke sin Brud i Frankrig. Hvor gjerne jeg vilde til Paris. Dog hellere til Rom og Neapel – ak om jeg kunde! Men knap nok have mine Længsler Evne til at slaa Vingerne ud, naar den Tid kommer, da jeg er løst fra mine svære Forpligtelser her i Verden. Dertil maa hengaa endnu fulde 5 Aar. Ak! jeg er saa legemlig svag og forpinet, at jeg vel har en meget kort Levetid ivente. Men det er bedst De faar vide, hvori min Svaghed bestaar, for at De ikke skal gaa og danne Dem et uret Begreb herom. Det er egentlig et ubændigt og hensynsløst Forbrug af Naturkraften. Jeg har levet

som om jeg havde ti Legemer og Nervesystemer at udtømme og jeg har kun et. Saa som jeg har været udstyret af Naturen! En Sundhed, som endnu er urokkelig; thi min Sygdom er Gigt. Udenfra maa Naturen bryde mig ned, som det lader; thi jeg svimler bare ved Erindringen om mine Hovedsmerter, og jeg ryster paa Hænderne, naar jeg har skrevet en Stund. Hver Uge har jeg et sligt voldsomt Smerteanfald, og Kampen varer tre Døgn rundt. Da spørges der om Taalmodighed! Og det er mer end svært, det er Trældom! Der er Tider, hvor jeg trodser Smerten. Jeg ler og taler læser og arbejder, men det er mine værste Dage, thi det er nesten som Vanvid. Nu, som oftest er jeg dog spagferdig og ligger som et Faar paa Slagterbænken. Men under alt dette har jeg Villien arbejdende og tumlende i min stakkels Aand. Det Store maa opnaaes, forlanger den, Evnerne maa ikke blive spildt, Lyset i min Tanke maa ikke staa der og døse hen, som Praasen i en Sygestue – store Digte skulle skrives, mægtige Tanker udtales – Ja ja, der er jo En, som ser i Løndom, han ved da og, at naar jeg sukker: Guds Villie ske! da er det ikke et almindeligt Kjerringsuk midt i en Kaffesladder. –

Men man kan ikke som Børnene: købe en Kage og forlange Pengene igjen. Jeg fik 5 Børn i Brudegave, og dem vilde jeg lære op Allesammen, men naar Natten kom, da læste jeg de sværeste Ting for mig selv. I femten Aar var jeg Sygevogterske og i endnu længere Tid har jeg med al min Styrke nedtrykket min brændende Naturs Fordringer. Hvad er jeg da, at jeg endnu hænger sammen! Men De kan tro jeg trænger til Hvile, trænger til gode, stille Dage, sammen med mange Blomster, Vellyd og Kjærlighed. Jeg tænker mig altid det deilige Paradis i Danmark; thi Danmark elsker jeg høiere end Mennesker, høiere end Alt paa Jorden. Dernede ved det blaa Hav i en lun Skovkrog, skjult for Verden, kun mødt med faa Kjære, et Par Hvileaar før Døden kommer! Det maatte være en stor Lykke. Her er jeg paa Arbeide, ligesom hele Folket, men derfor er jeg jo ogsaa kommet her. Her er Liv, Friskhed, Evner og Villie; men her er ikke høie Tanker, intet harmonisk Forhold til nogen Ting, ingen Idealitet. Dog det ligger i Stadiet og er derfor Noget som skal gennemleves; men den Sjæl, som bærer Kunstnerevnen i sig eller Digtningens Ba[r]nelængsel efter Kjærlighed – o for ham – eller hende – er her en tornet Vei, for ikke at sige en Ørken. Men det er jo i denne stenige Ur der skal plantes, og den, som har besluttet sig til at gjøre det maa vide, at der vanker saarede Fødder og ingen Pleie.

Hvad der nu for mig er en Smerte af dybeste Art, det er denne totale Opgiven af Nordens Sag. Man snakker og snakker, men mere end Ordlyd bliver det aldrig heroppe. Ja var jeg C Ploug, [k106](#) jeg skulde forstaa at der endnu er en Ære til at tabe for Danmark, og det er i Sverrig-Norge. Ikke et Skridt maa gjøres af Dansken henimod disse to Lande, lad dem komme af sig selv; de komme ellers aldrig, men haane blot «de veke Danske» fordi de ere saa godmodige. Ser De, min egen kjære Ven! paa denne tornede Sti maa jeg ogsaa vandre. Her er den usleste Opfattelse af den danske Folkecharakter, ikke en Læbe udtaler Danmarks Nav[n] med Kjærlighed og hvad Agtelsen angaar, da har jeg mødt meget lidet af den. Nogle faa Skandinaver findes her, men her findes tilvisse Færre, som har et ædelt Syn paa Danmark, og som ikke enten overhovedet eller i Grunden foragter – eller rettere ringeagter Dansken. Naar de ellers træffe Danske og vise sig lidt beskedne – er det Løgn. Det kan være en Enkelt – Massen er oprørende i sin Dom over Danmark. Ja De forstaar jo nok hvad jeg har at udholde i den Forstand? Hvorhøit jeg elsker Danmark, hvor gjerne jeg vilde vedblive at elske Norge, det maa forstaaes for at vide, at det er en meget haard Post jeg har stillet mig paa, og at der ligger Smerte i hvert Aandedrag. Jeg har nylig med en bekjendt Størrelse havt en Disput, hvori der blev sagt saadanne Ting, at jeg i et Øieblik troede jeg var død af Sindsbevægelse. Men jeg levede op igjen – kun døde Sagen i samme Stund. Skandinavien døde for mig. Ved det Lig har [jeg] vaaget med frygtelig Smerte nu i 14ten Dage. Men dette er sagt til Dem alene! Ogsaa Farvel! Kan De skrive mig et godt Ord til, da ved Gud jeg trænger det og vil være Dem Tak skyldig.

[Ingen underskrift]

Den 3die Oct. 66

Kjære Veninde! Det Brev jeg nu iaften modtog fra Dem har gjort et meget stærkt Indtryk paa mig, maaskee et stærkere end noget foregaaende; thi skjøndt De i et og andet Punkt, hvori De modsiger mig, har misforstaaet mig en Smule, saa synes det mig dog, at De aldrig har talt sandere og klarere og dybere til mig; De har med Deres Ord grebet mig saaledes i Hjertet, som De ellers kun har grebet mig med Deres Blik. Jeg føler det vel og har ofte følt det, at medens jeg med min Aandsbeskaffenhed ligeoverfor Flertallet af Mennesker staaer som en

svær merisk, let enthousiasmeret Idealist, maa jeg overfor Dem faae Udseende af at være en temmelig fortørret Spidsborgernatur, med mere Forstand end Begeistring, mere kold Logik end Phantasie og Følelse, ja dette er paa en vis Maade slet ikke noget Skin; thi i Virkeligheden staaer min Aand kun altfor langt tilbage for Deres i Frihed og Flugt.

Dog i eet Punkt gjør De mig Uret og det er med Hensyn til mine Breves Kulde, jeg skal ikke oftere komme tilbage til denne delicate Sag, men vil blot engang for alle prøve et Forsvar:

Ligesom det ikke er til nogen Glæde at træffe sammen med en tydsk Videnskabsmand, fordi der i hans Bøger allerede staaer Alt, hvad han veed – og endnu Mere, [«saaledes gives der ogsaa» overstreket] men nok at tale med en fransk, fordi der er langt Mere i ham, end der staaer skrevet i hans Bøger, saaledes gives der ogsaa udenfor Videnskaben Mennesker, der ingen Følelse rumme, som de ikke let og gjerne give Udtryk og andre Mennesker, hvis Natur er modsat. Dem skal man ikke dømmе efter deres Ord. Heiberg^{k107} skriver som Yngling til sin Moder, der har bebreidet ham hans Breves kolde Tone: «Med din store Kjærlighed og dit varme Sindelag, ønsker Du at finde mig ligesaa og sandt er det, at Kjærlighed uden modsvarende Gjenkjærlighed er som Spørgsmaal uden Svar. Naar Du nu ikke i enhver Linie i mine Breve seer Udtryk af denne Kjærlighed, saa troer Du at jeg ikke besidder den og mener at der ikke kan være Ild hvor man ikke bestandig seer Lue. Men deri tager Du feil. Omendskjøndt jeg ikke er et Fyrtaarn, der lyser paa flere Miles Afstand, saa er jeg derfor ikke nogen haard Flintesten, der ikke giver Gnister før den bliver banket med Jern og Staal.» Disse Ord gjør jeg til mine, Du'et med. –

De gaar mig i Deres Brev temmelig haardt paa Klingen og siger mig stærke Ting (saaledes seer jeg nok, at Religjøsitet som jeg forstaaer den aldrig vil blive Dem Andet end en oprørsk Misforstaaelse, og til den Betragtning er jeg vant) men jeg giver Dem altid stiltiende fuld Ret dertil, fordi jeg veed, at De – selv sandhedskjærlig – ogsaa troer paa Andres Sandhedskjærlighed, og fordi De, naar De dadler mig, tidt rammer mig saa sikkert, at jeg gjerne hører Dem og lydigt bøier mit Hoved for Deres rene og strenge Tale. Derfor tusind Tak for Deres Brev.

Den 6te Oct.

De fik vel mine to Photogrammer, og finder dem forhaabentlig ikke altfor slette. – Vil De være saa venlig at skrive lidt til mig om Ibsen næste Gang. – De ønskede Exempler paa hvad jeg sigtede til sidst med min Kritik. De har fuldstændig Ret i, at hvad jeg har kaldt Deres Svaghed tillige er Deres Styrke; men dog holder jeg for min Part ikke rigtigt af et Sted som det lige i Begyndelsen af Deres Fortælling, hvor De personificerer Fjeldet: De skriver «men paa hin Side stod en mørk alvorlig Fjeldhøide sin truende Grændsevagt. Den havde slet intet phantastisk Maal i Skyerne, jevn og ligefrem i fuld Bevidsthed om sin Vælde, tegnede dens mørke Kam sig lige skarpt paa den lysblaa Himmelgrund og i det dunkle Vandspeil – det var et mægtigt Dobbeltsyn med Evigheden over og under». [k108](#) Det er dette, ikke Charakterskildringen, jeg beskylder for Uklarhed, dette er for mig ingen rigtig sund Naturopfattelse. Et andet Exempel kan den Passus afgive, der forekommer i Signes Hist. [k109](#) p. 77 Denne Gren o.s.v. Her er sagt for Meget. – Lad dette være nok, jeg stoler paa at De let forstaaer mig. Iøvrigt har jeg en stor Sky for med profane Hænder at gribe forstyrrende ind i Deres berettigede Eiendommelighed. Men her er efter min Overbevisning noget Urent i Stilen, som De let kan blive af med, og som Folk hernede lægge mere Vægt paa end de burde. En gennemgaaende Regel for Dem ved Deres Production maa overhovedet være den, at De kræsent vælger mellem de utallige Billeder og Lignelser, der bestandigt strømme ind over Deres Phantasie. Mange ville vise sig kun at fremkomme ved en løsere Ideeassociation, Andre ville derimod nødvendigt maatte fastholdes. I Signes Hist. er der en talløs Mængde af fortrinlige billedlige Udtryk, man kan ikke læse en Side igjennem uten at støde paa saadanne og jeg erindrer kun et eneste forskrevet Sted, det er Slutningen af andet Kapitel. Der er Maneer i de to Spørgesætninger, hvorpaa Slutningslinien svarer. Men sligt er en Bagatel og De er i det Hele god som De er, for god for Mange.

D. 14 October.

Min kjære Veninde! nu da jeg henimod Midnat er træt af min Dag tager jeg

dette Papir frem for at sige Dem Godnat. De spurgte mig i Deres Brev, hvad jeg arbejdede paa, om jeg nu vilde tage Doctorgraden eller hvad. I Maimaaned var to Capitler af den Afhandling, jeg har bestemt til min Disputats færdige og renskrevne, paa dem har jeg arbejdet halvandet Aar. Men senere har jeg paa grund af den Adspredthed, der ligger i min Alder, ladet dette Arbejde ligge hen. Det skaffede mig et større Universitetsstipendium for de næste 2 Aar; jeg ved ikke om det var det, der gjorde mig kjed af det. Nu har jeg udarbejdet en lille Pièce, et Indlæg i min Kamp imod Prof. Nielsen, som Hegel forlægger og som bliver trykt endnu i denne Maaned før min Reise. Saa lille dette Arbejde er, 2 1/2 trykte Ark, har det dog taget mig adskillige Nætters Ro. Men imorgen haaber jeg at være færdig med Renskrivningen. – Jeg hører af Deres Svigersøn at De har modtaget mit Contrafei; paa det blege ere Øinene bedst komne frem, men det andet er saa klart og præcist, at det vinder meget ved at sees under Lupe. Jeg er Deres Ven; gid De sove vel.

[Ingen underskrift]

16 Oct. 66.

O min Veninde! er det ikke en Ulykke at have en Constitution og en Sjæl som min, uafladelig omtumlet i Stemninger, 10 Gange om Dagen afficeret, sønderrevet, helbredet, intensivt nydende, smerteligt lidende! Den ene Tanke, den ene Beslutning krydsende og forstyrrende den anden! snart arbejdende uden at see mig tilbage, snart saa ophidset, at ethvert Arbejde er mig umuligt! snart alle Lidenskabers tusinde Aander holdende Fastelavn i mit rummelige Hjerte, snart saa pint saa udtømt saa træt, at jeg neppe øiner et Haab langt borte! Vil De være saa venlig at have lidt Medfølelse med mig, saa skal jeg nu have klynket af.

Min lille Piece er færdig og bliver trykt om et Par Dage, jeg troer den er skrevet med Talent. [k110](#) Desværre vil den Hurlumhei, den vil afstedkomme forstyrre mig i mine nødvendige Rejsforberedelser og sikkert ogsaa forurolige mig i mit Ophold i Paris. Tilmed støder den nu uheldigvis sammen med en ny Piece af Nielsen, der udkommer paa Torsdag. Det gaaer her med Stridsskrifter som med Spidskugler i et Slag, de regne omkring os. Men ligemeget, der ligger ogsaa en Glæde i saa tidt at befinde sig i Brechen. Jeg mindes de Ord, Hippolyte Taine har sagt:

Combattre en philosophie, c'est mettre la couronne de la Victoire sur la tête de la Vérité.^{k111}

Skjærmydslene i Aviserne er Guerillakrigen, Bataillen med Piecerne er det taktisk ordnede Slag. Men naar jeg først sidder i Paris vil det være mig vanskeligt at forfægte min Sag uden at spille den Tid jeg kunne bruge bedre og her hjemme er ikke Een, der vil forsvare min Sag; selv Brøchner^{k112} optræder ikke før til næste Aar; saa faaer de falde over mig, naar jeg er borte. Saameget om mig. Nu De min Veninde, hvorledes lever De? Før de første Dage af November kommer jeg maaskee dog ikke bort, var det ikke muligt at faae et Par venlige Ord fra Dem inden Reisen. Et Ord og et kjærligt Ønske af Dem er Noget, jeg meget nødt vilde undvære. Jeg glæder mig endnu ikke ret til alt det jeg histovre skal see og nyde og erfare og lære; thi jeg har været altfor optagen til at kunne tænke nogen Dag derpaa. Vil De saa sende mig et Svar, herligt som Deres sidste Brev, naar De modtager disse løst forbundne Linier?

Deres hengivne Ven Georg Brandes.

Christiania den [27/10 1866]

Hegdehougen Omejers Gaard

Min Kjære!

Jeg har havt megen Glæde af at modtage Deres to Photographier samt Deres sidste Brev. Billederne kom som en Overraskelse og greb mig stærkt som saa. Det Mørke og maaske det Bedste er egentlig Kamphanen – er Verdens; det blege med det stille sikke Blik er mit Hjertes Barn. Gid nu ikke dette Barn maa fortabe sin Barneret paa den store Alfarvei, hvor Saamange have mistet Ungdommens hellige Klenodier. Jeg glæder mig naturligvis til Deres store Reise, jeg ved selv hvad en saadan Udflugt giver Aanden i Erstatning for den hjemlige Hygge og for de Savn man lider. Jeg ved, at alle disse store Huse med de mange Væsener, hvis Navne man aldrig har hørt, dette fremmede, uvante Sprog man aldrig har hørt, hele denne totale Ligegyldighed for det Enkelte – jeg kjender til, hvorledes Sligt griber med Ensomhed og Skræk, indtil Selvstændigheden fremgaar deraf, og Individualitetens Herlighed dukker op som et Kirkespir over Taagen til Veimaa for alle Tider. Og saa god Lykke, god Lykke!

Men skal jeg nu lide ondt med Deres Reise? Skal jeg føle indtil Smerte, at De er saa meget længere borte fra mig? Tør jeg tro, at Frankrig vil beskytte min Ret, mit urokkelige Krav paa Deres Længsel? Vil De der glemme min store Kjærlighed, som omfatter Dem i Væsen og Virken, og som slutter Dem i Kreds med mine Børn og i mine Bønner? Ja, hvad ved De selv at svare herpaa. I Deres lidenskabelige Sind ligge alle Muligheder som befrugtede Æg – Nogle vil Følelsen udruge – Nogle Fantasien – Nogle Begeistring, og Andre Deres rene Villie; men der findes ogsaa dem, som et udenforstaaende Væsen træder til og aander paa med Belivelsens stærke Glød – ja dette er jo unødigt at sige Dem mere om, Deres egen heftige Natur kan baade begynde og fuldføre denne Læktie. Jeg ved desuden ikke, om det gjaldt mit Liv, om det gjaldt Tabet af Deres rene Hengivenhed, at sige Dem hvilken Frugt De paa Livsens Træ skal lade være urørt, eller hvilken De skal gribe og æde af. Gift kan jo nydes med Maade, og styrker da blot Organismen. Nei, nu vil jeg forlade dette – det glæder ikke Dem, og det piner mig. –

Hør en liden Bøn! De har at brænde mine første 5 Breve. Dette er en Sag De skal klare med Hensyn alene til mig. En Reise fører Mangt og Meget med sig – jeg vil ikke have den Mulighed for Tanken, at disse Breve med deres fantastiske Præg skulle komme en Anden for Øie. Ja De forstaaer mig, min Kjære, ikke sandt? Selv har De jo aldrig havt nogen egentlig Glæde af Dem i ordret Forstaaelse, den har De kun havt af Hovedsummen, og den beholder De jo i Erindringen. Gud give De maa beholde den bestandig der; thi da har det været Godt; det Urene og det Onde skal ikke være til i Erindringen, det skal i det Høieste have sin Plads i Hukommelsen, fordi det skal forsones, og om det ikke sker, gaa over til at blive – den evige Ild –. –

Deres Oplysninger – de personlige med de æstetiske – tager jeg imod med Tak og Glæde. Vær De blot som De ifølge Deres Alder og Anlæg maa være, skriftlig og talende, jeg har Dem kjær alligevel. Og om jeg skjænder af og til, og forlanger lidt mere Varme i Udtrykket, saa bør De jo vide, at jeg derved forudsætter den i Deres Væsen. Men derom ere vi enige fremfor Alt: at den, som ikke eier et større Tankefyld i Grunden end, at det Hele i en bevæget Stund kan skyde op som Bobler paa Overfladen og skummes af med en let Haand, han har ikke Hus for en længselsfuld Ven, ikke den lune bortgjemte Ovnskrog, ikke Livretten, sparet op til det sjældne Besøg; ikke det usete, forsikkrende Haandtryk

og ikke det dybe, undseelige og dog saa gjennemtrængende Blik; thi Sjælene ere altid undseelige, naar de mødes – hvoraf kommer det? – Den som kan udarbeide hele sit indre Liv er jo som den rene, tillidsfuldt smilende Vært i den aabne Dør til det oplyste Hotel – Men hvorledes er nu Deres Opfattelse, siden De tillægger Franskmanden det Første og Tydskeren det Sidste? Jeg for min Del, maa ærklære mig for det Modsatte. De Franske have netop denne store Evne til Klarhed og fuldkommen Tankeudarbeidelse, som finder sit hele præcise Udtryk i Sproget. Jeg har ikke læst en fransk Forfatter, hvis Tankeproblem ikke var løst med Sprogets Knude. Anderledes med Tydskerne, der har man just bag ved Sproget umaadelige Tankedybder, bagved hver Granskning et videre Maal. Og [i] dette ligger jo Folkestammernes forskellige Væsen. Den germaniske Stamme har Sindets Dybde – og i enhver Dybde ligger det Uudgrundede i det Uudgrundeliges Favn. Hos den romanske Folkestamme er der ikke større Dybder end der kan udmaales, der er blot store Vidder, som skal overskues. Vogt Dem for at tro paa Franskmandens Dybde, hold Dem til hvad De ser og hører, tag i hvert eneste Møde det reelle Udbytte med Dem og overlad Dem ikke til Drømme. Dog, vi Nordboer, have Drømmerne og Tungsindets Dyb med os, hvor vi vanke, derfor gjøre vi rettest i at reise til de klare Tankers Land – Frankrig er sandelig det Land hvoraf vi her i Norden kunne lære mest, uagtet Sverig med al sin Franskhed kun afgiver et daarligt Bevis for min Paastand; thi det Folk har kun taget det i ydre Forstand, det har netop adopteret saameget af det Franske, som der behøvedes for at forkvakle sit Sprog. –

Nu var det lidt om Ibsen. Ja, den Mand er langt fra udarbeidet endnu, han er ikke i inderlig Forstand min Slægting – maaske han kan blive det, det skulde være mig kjær; men da maa han identificere sig gandske anderledes med sine Værker, blive helere og sandere. Han er [«har været» over linjen] en skjult Natur, og rimeligvis paa Grund af det store Tankeforraad og den usikre Evne til at fremsætte dem. Nu ere jo Gjennembruddene sket, og der maa være kommen god Lysning ind i hans Væsen. Han har været [uforstaelig over strykning]. De skal om hans tidligere Liv læse hans Biographi af Botten Hansen i Illustreret Nyhedsblad for 63 eller 64, [k113](#) der staar den, vel saaledes som han helst vil kjendes af Verden. Mig var han en Ven og Aandsbeslægtet, der mødte min higende, brændende Længsel efter Poesi som et Tilsagn om bedre Tider, og støttede min

frygtsomme Tro paa min egen poetiske Berettigelse. Jeg bildte mig den Gang ind, at han var min Aandsbeslægtede, det forstod jeg siden efter, at han ikke var, og da han blev min Svigersøn reiste han bort fra Bergen^{k114} – siden har vi næsten aldrig talt et fortroligt Ord sammen. Det jeg ogsaa nu ved, at vi egentlig aldrig have gjort. Dette stikker nu i Noget, som maaske for Dem kan være af Interesse at vide. Den Fornemmelse hans Bøger vække hos mig ere, besynderlig nok, Vrede. Jeg kogte næsten over af Harmen, da jeg havde læst Brand,^{k115} og jeg under ham dog saa inderlig sin Lykke, har været mangengang saa bedrøvet over, at han ikke kom til Gjennembrud med sit store Talent (thi Geni kan der aldrig blive Tale om hos ham. Der findes i hans Arbejder ikke en eneste umiddelbar Strømning fra Naturen[s] Væld, Alt er Kunst, Knald [af] Aandens Svøbe, Funker af Begeistringens Ild) men det er simpelthen Antipode-Væsenet, som skiller os. Han er Begrebet – jeg Personligheden. Hvad han skaber ligger fladt for mit indre Syn, medens det mine egne ringe Evner skabe, idetmindste reiser sig rundt fra Grunden. Han personificerer medens jeg føder. Men det er dumt at tage mig ved Siden, det er ogsaa blot for at forklare min besynderlige Aversion, medens min Anerkjendelse af hans store Evner, min Interesse for hans Værk er fuldkommen.

Jeg maa hellere tage Bjørnson til Modsætningen; thi der er Noget, som kan holde Maal med Ibsen. Bjørnson er fuldtud Individualitetens Digter, han er et Geni. Alt hvad han skaber har et Legeme paa sig, har Kjødets og Blodets hele Habitus. Derfor er Bjørnson fra Grunden af national, han er den Første, som efter Tingenes nye Orden, er udgaaet af sit Folk, han hører hjemmeⁿ³ i Norge og intet andet Sted – det maa da blive i en forvansket Form. Ibsen er derimod helt igjennem reflekteret, men Reflex; han er en Reproduktion af Instinktet, kan løfte Idealiteten, men ikke Geniet; thi Geniet er af Guds Naade! Ibsen ser Tingenes Brøst og Lyde, og svinger Spottens uædle og Satirens ædle Svøbe over sin Tid. Det er som om han ikke ret fik Øie paa det Gode paa noget Punkt, og hvor han ser det faar han Løgnens Vrængbillede ved Siden. Med Sligt kan man ikke være national, da er man blot en [«Reflex» overstrøket] Medarbejder. Ibsen er Søren Kirkegaards Medarbejder o.s.v. Bjørnson ser først det Gode fordi han ser Mennesket, og han tror helt igjennem paa det, fordi han tror paa Gud. Ibsen har imidlertid et stort Tankeinhold, og en stor Kraft til Udtalelse. Den Strenghed, som gaar gennem Brand er mig kjær; thi den peger ligesom Fingre ad den

Lethed, hvormed Mennesket mener sin Sjæl frelst ved Troen, og hvor ugenert han kaster Forsoningens hvide Skrud over sin skidne Pjaltethed uden at endse den strenge Tvæt, som nødvendigvis maa gaa forud. Nu har De her mine løst henkastede Formeninger, De drage af dem, hvad De finder Ret. –

Saa lad mig ikke glemme at sige Dem, at De maa sende mig Piecen,^{k116} De har skrevet. Det gjør mig igrunden ondt, at De strides med min Yndling, som jeg kalder R. Nielsen.^{k117} Hvorledes staar til med Brøckner? At De har truffet Regina Schlegel^{k118} har gledet mig mere end jeg kan udsige. Jeg har holdt af hende med sværmerisk Begeistring. Hendes Røst var fornemlig det magiske Baand, som knyttede mit Hjerte til hende, og jeg tror aldrig det løses i dette Liv. Richardt^{k119} kunde glæde mig ved at skrive mig til; men han er nok en slem sen Mand. Fra et herligt ungt Menneske i Kjøbenhavn, der hørte til mine Søndagsgjæster, har jeg idag modtaget Brev. Naar man skriver slige søde, velsignede Breve til mig gjør man mig saa liden og dog saa vemodig lykkelig. Og nu, jeg tør ikke sige et Ord af de mange, jeg knap kan holde tilbage, ved De maaske ogsaa, hvad de Alle ville sige? Er jeg nu alene her i Norden med alle mine Tanker! Dem ikke Verden skal se, og som dog skal siges. Ja ja, Lev De vel, Barn! Vær stærk og vis, vær trofast og ren. Kan De tage Arbeidet og give Gud Æren da skal De smage en vidunderlig Sødme paa Bunden af Deres Livsbæger. Jeg ved intet Mere, som jeg kan sige Dem, Erfaringen vil sige Dem meget Mere. Vær ikke bange for Bølgeslagene i Deres unge Sind, uden Lidenskab blev aldrig nogen Storhed naaet. Men tugt de unge Brushoveder, saa de lære at tvinge Udbrudet, derved voxer Styrken. Ogsaa Farvel – et langt Farvel!

Deres hengivne Magdalena Thoresen

Den 30te October [1866]

(Tjen mig i at takke Hegel^{k120} for hans Velvillie mod mig, jeg veed at han sætter Pris derpaa og veed ingen bedre Belønning for ham.) [Føyd til øverst på første ark.]

Min kjæreste Veninde!

Hvorledes skal jeg takke Dem for det skønne og rige Brev, De har sendt mig, for dets hele kjærlige, poetiske, lærerige Indhold. Tro mig, jeg er ingen

Utaknemmelig, ingen Uskjønsom! Det er – med Tiden optaget baade af egentligt Arbeid, der har ophobet sig nu mod Slutningen og af de tusinde Smaating, som en Reise fylder Hovedet med –, at jeg griber en ledig Stund for at sende Dem min Hilsen. Jeg lægger dette Brev indeni min lille krigerske Bog,^{k121} som jeg troer, at De trods vore Standpunkters Forskjellighed – en Forskjellighed, der altid medfører Sympathiens Smerte og for begge – vil finde god, og ikke daarligt skrevet. Hegel, den prægtige tjenstvillige Mand, har desuden lovet mig at vedlægge et No. af Ill. Tid.^{k122} hvori jeg under Mærket Gg har skrevet et Par Smaastykker der i sproglig Henseende synes mig selv ganske fine. Af de mange Smaaartikler jeg øvrigt har ladet trykke i den senere Tid sender jeg ingen, for ikke at gjøre Dem kjed af mig. Tilgi mig nu denne Selvroes, og vær rolig for, at den Hurlumhei, min lille Piece vil afstedkomme, nok vil betage mig alle forfængelige Tanker, forsaavidt disse skulde gaae ud paa at vide mig vel omtalt. Thi jeg venter mig Alt af mine Modstanderes ubeskrivelige Lumpenhed og feige Gemenhed. I «Dansk Kirketidende» har den Slubbert Rud. Schmidt^{k123} anonym nylig givet et eclatant Exempel paa denne. Men jeg skal holde meg ren for alle smudsige Invectiver, det lover jeg Dem. Dette beder jeg Dem nu desuden om: jeg veed vel at jeg i Bjørnson har en Øretuder^{k124} deroppe i Norge, som forsaavidt han nogensinde værdiger mig at omtale mig, ikke gjør det med Velvillie. Jeg har undertiden troet af Deres Breve at mærke, at En eller Anden havde omtalt mig ufordelagtigt. Bryd Dem ikke derom! og dog veed jeg jo, at De ikke gjør. Ingen Frygt for at Deres Breve skulle komme Andre for Øie, jeg lægger Dem i Konvolut med Paaskrift, at de skulle brændes naar jeg kommer Noget til; iøvrigt indeholde de slet Intet, De maatte ønske uskrevet.

Hav lidt mere Tillid til mig – og til Franskmændene. Min Mening med Smlgn. mellem dem og Tydskerne var den: Tydsk. smøre ud af Andres Skrifter og faae saaledes sammen et helt System, derfor staaer der mere i deres Bøger end der er i den enkelte Mand. Franskm. veed ikke Meget men han skriver ikke af efter Andre, og han skriver ikke sin hele Personlighed ud i Bogen. Han beholder en Rest tilbage; han gaaer ikke op i Bestemmelsen Professor, Lærd etc., iøvrigt har De naturligvis Ret i at T. repræsentere Inderligheden. Tusind Tak for de vise og sande Ord om Ibsen mod hvem De iøvrigt er litt for haard, forresten stemme vore Anskuelser om ham mærkværdigt overeens. Hilsen fra Richard[t], der

sidder til Halsen i sin Julegave^{k125} og «umuligt kan faae Tid endog blot til at skrive et Brev, førend Nytaar». Han raadspørger mig jævnlig mHt^{k126} Bogen og klager sin Nød over den knappe Tid, skjønt jeg har 3 Gange saa meget at bestille som han. Jeg har Haab om fra Udenrigsminist. af at faae Fribillet til Théâtre francais og jeg har faaet nogle ganske gode Anbefalingsbreve med til enkelte ret indflydelsesrige Personer. Jeg lover mig megen Nydelse af Opholdet i Frankrig, selv om mit Rygte imens skulde blive flaaet herhjemme. Min Agt er nu at reise over Belgien, blive Noget i Bruxelles og Antwerpen og derfra tage til Paris og blive der. Før om 8 Dage kommer jeg dog neppe afsted, saa Meget jeg har at gjøre. De skal, haaber jeg, snart høre fra mig; men i ethvert Fald skal De vide og være forsikret om at jeg ikke er Dem fjernere i een By end i en anden, og at jeg – med al min urolige Natur og alle mine Feil – er og bliver min stedse kjærere Venindes altid hengivne og trofaste Ven.

Georg Brandes

Paris, Rue Notre Dame des Victoires 20.

Den 26de November 66.

Min kjære Veninde tvivler sikkert ikke paa, at jeg siden mit sidste Brev mange Gange har været hos hende med mine Tanker; men jeg har lige siden min Afreise fra Kbhn. været saaledes bestormet af nye Indtryk, at jeg ei har haft Samling eller Tilbøielighed eller Tid til at skrive. Jeg seilede i en rygende Orcan dog heldigvis uden Søsyge til Lübeck, hvilken morsomme gl. By med dens snurrige Huse og smukke Kirker jeg grundigt besaa, derfra tog jeg til Cølln,^{k127} saa Domkirkens Søleskov, Rhinbroen og det Andet og reiste saa over Liège til Bruxelles.

Det franske Sprog gik lettere for mig end jeg havde troet og min Reise gennem Belgien var nydelsesrig. Deiligere Landskaber end dem ved Grændsen har jeg neppe seet og hele Landet har et saadant Preg af yppigt Velvære, Rigdom, Lykke og Frihed, som intet andet mig bekjendt. Det var først i Cølln jeg fattede den Beslutning at tage til B., jeg havde taget Billet til Paris og sendt min Koffert derhen; men min Lyst til at see Bruxelles var saa stor, at jeg i en Tilstand af henrykt Overgivenhed satte mig ind i en Coupée med min Reisetaske og henimod Aften kom til Bruxelles. Den overgik langt mine Forventninger. Da jeg fra mit Hotel begav mig ud i de rige og prægtige Gader, blev jeg som forblændet og

svimmel (jeg havde heller ikke sovet i lang Tid) og det var mig næsten som Husene skulde falde sammen over Hovedet paa mig, ene som jeg var. Den Aften gik jeg i Theatret. Næsten Dag saa jeg alle Byens Mærkværdigheder, alle dens gl. skønne Bygninger, de store deilige Pladser med Monumenter over Ofrene fra Revolutionen 1830 og fandt Befolkningen paa Gader og Stræder høist karakteristisk; meget hos Rubbens [sic] og Rembrandt forstod jeg først igjennem den; ligesom et Landskab ved Verviers havde givet mig Nøglen til et Maleri af Ruisdael, [k128](#) jeg ikke rigtigt forstod i Forveien. Det var min Agt at studere den lille men gode Malerisamling, men Tiden var for knap, dog saa jeg godt hvad jeg saa. De politiske Forsamlings Localer, Statuer, Kunstværker, Fabriker besaa jeg med stor Interesse, talte med en Del Personer og fik af dem og af Aviserne et Indtryk af Landet, som jeg troer er rigtigt. Inde i Kirkerne saa jeg hvordan der indrettes Aflad «plénière indulgence» [k129](#) og alt det andre Morsomme af den Slags.

Fra B. reiste jeg om Natten i meget behageligt Selskab, bl.A. med en ung belgisk Pige, hvis ikke meget haarde Hjerte jeg blødgjorde ved at forære hende en Flaske Eau de Cologne af den gode Sort, som jeg havde kjøbt i Cølln, og med hvem jeg blev meget godt Venner. Om Morgenen Kl 10 1/2 kom jeg til Paris. Ogsaa paa Reisen i Tyskland havde jeg havt morsomt Reiseselskab f. Ex. med en Portugiser, Doctor i Philos. ved Universitetet i Coimbra, der underholdt mig paa portugisisk Fransk, fik Svar paa dansk Fransk og som i Hannover tracterede mig meget fint i sin Glæde over at jeg kunne tjene ham til Tolk med Tydskerne.

Her i Paris har jeg nu boet i 14 Dage, meget lykkelig, i den første Uge endog entusiastisk indtil Overmaal, nu har jeg en roligere Glæde. Kun regjerer jeg med Tiden for at faae den til at slaae til som Prokrustes med en for kort Person, [k130](#) jeg vil see Alt, kjende Alt, iagttage Alt, nyde Alt, sent iseng om Natten og tidligt op om Morgenen; thi mit Raseri er at lære. Jeg havde som ung «homme de lettres distingué» [sic] faaet et Brev med fra Udenrigsministeriet hjemme, der strax aabnede mig fri Adgang hver Aften til Théâtre francais. Jeg har aldeles fordybet mig i Kunstsamlingerne, især i Louvres og i Theatrene, jeg har gjort adskillige lærerige Bekjendtskaber og agter at gjøre flere og endnu bedre, naar jeg først taler Sproget med mere Lethed. Jeg har taget mig til Sproglærerinde en ung Pige, Datter af en Oberst, [k131](#) – De skal ei blive skinsyg, kjære Veninde; thi

den unge Dame finder mig yderst kjedsommelig, og hun har desværre Ret; thi naar jeg bestreber mig for at underholde hende paa bedste Maade, naaer jeg dog paa Grund af de Barricader, Sproget lægger paa min Vei, aldrig den Lethed og Frihed, som er nødvendig, hvis man ei vil kjede en fransk Dame tildøde.

Iøvrigt er min Sundhed her fortræffelig, mit Hjerte let, mit Hovedet [*sic*] vel uden Tanker, men klart og jeg har Øine og Ører med mig overalt. Jeg læser ikke, skriver ikke, tænker ikke, men jeg har aabnet alle Vindver og Døre i mit Sind og modtager, modtager. Jeg har ladet Hjemmet adskillige hundrede Mile bag mig i alle dette Ords Betydninger. Atmosfæren her er ny, fremmed, styrkende; er den imellemstunder uren, saa holder man Tørklædet for Næsen og gaaer forbi, Horizonten er vid, og det velsignede Sprog summer en stadigt om Ørene. – Da jeg her fortæller saa meget om mig selv, maa det være mig tilladt endnu at sige dette om mig, at jeg besidder en Egenskab, der i sig selv neutral, hverken er god eller slet, men som her kommer mig tilgode. Vel er jeg ei som de, der intet Eget have. Men jeg nøies aldrig med den Dyrkning, jeg eengang har givet min Jord, jeg river stadigt op, dyrker uophørligt om. Jeg forstaaer godt at glide ind i Andres Synsmaader, jeg er endnu ikke stiv i noget aandeligt Ledemod, jeg er altid redebon til med største Fornøielse at gaae ud af mit gode Skind, noget mine kjære Landsmænd ellers skye som Pesten. Men at skifte Ham er en behagelig Beskjæftigelse. Det forstaaer sig, det lader sig kun gjøre indtil et vist Punkt. Det forholder sig hermed som med den Gaas, som Franskmanden bestilte paa en Restauration. Først spiste han den yderste brune Skorpe af, saa sendte han Gaasen ud i Kjøkkenet igjen – for at faae en ny Skorpe stegt paa Gaasen. Man hærder sig mod Indtryk og Anfægtelser udenfra, saa mister man sit første sprøde Pandser. Man hærder sig anden Gang, saa gaaer ogsaa den anden Cruste^{k132} af og tilsidst tager Livet saa haardt paa os stakkels Væsener, at vi tilsidst lægges i Graven som lutter Springgaas. En anden Sag var det, hvis man selv i sin vedvarende Tilstand som Springgaas kunne være heldig nok til som Springgaasen hos Andersen^{k133} at gjøre det fine og lykkelige Spring, der vandt den Prindsessen og det halve Rige – jeg har endnu ikke ganske opgivet Haabet derom. Men jeg holder for Tiden først ved den anden Skorpe. –

Som jeg seer har disse Ideassociationer ført mig ind i lutter ellevildt Sludder. Men De min Veninde vil venligt bære over dermed. – I Begyndelsen følte jeg mig

saa tilfreds herovre, at jeg nær havde kastet en liten nydelig Ring som Richardt har foræret mig, i Seinen; nu have Guderne været saa naadige at sende mig en Del Sorger og Plager paa Halsen med nogle Slægtninge jeg har herovre, [k134](#) og jeg sparer saaledes det paatænkte Offer; det er ren Profit; thi ligefuldt har jeg godt Haab og godt Mod og tilsidst i Reserve nogle smukke og brogede Drømme paa Guldgrund. –

Hvis De nu, min Veninde vil glæde mig med et Brev, og det vilde være mig en stor Skuffelse om jeg intet saadant fik fra Dem, saa vil jeg bede Dem sende Brevet til min gamle Adresse i Kbhn.; thi jeg bliver neppe boende paa dette Sted mere end en Uge til, jeg agter at flytte over paa den venstre Seinebred.

Jeg er nysgjerrig efter at erfare, hvor bedsk De fandt den lille Piece jeg sendte Dem. Jeg er ganske fornøiet over at have skrevet den, før jeg reiste; saa er jeg herovre forsaavidt frank og fri.

Naar De nu skriver til mig saa maa De nøie fortælle, hvorledes De for Tiden lever og har det, hvorledes det gaaer med deres Helbred, deres Arbeider, og hvorledes De nu i Længden synes om Opholdet i Norge. De maa ogsaa fortælle mig hvorledes Deres elskværdige Døttre leve. – Det er sandt, jeg har en Hilsen til Dem fra en Dame, der viste sig at være en stor Beundrerinde af dem; Fru Brock. [k135](#) Jeg traf hende en Dag paa Louvre, hun talte om Dem med næsten hysterisk Respect, hun vovede ei selv, at skrive til Dem, som stod saa langt over hende o.s.v. Hun er kundskabsrig og vistnok, som De engang har sagt mig, en dygtig Natur. Men hun er lidet vindende og det synes som om Sorg og Mismod har bragt Noget inden i hende ut av Fugerne. De vil formodentlig hertil sige, at jeg taler som jeg har Forstand til, og De har denne Gang som altid Ret.

Det er nu dyb Nat og jeg har siden jeg skrev den omstaaende Linie været i den store Opera og seet noget vildt og galt Tøieri. Bournonvilles Balletter [k136](#) have dog mere Poesie end disse. Overhovedet seer man her at vi hjemme i mange Henseender staae høit; mod vor ypperste Sculptur, vor bedste Poesie, ∴ at sige den paa Vers, thi Prosaen hos os er jammerlig, mod ganske enkelte store Skuespillere, vi hjemme have haft, har Paris eller Frankrig for Tiden Intet at sætte. Men i hvor mange hundrede Henseender leve vi ikke hjemme som Sneglene under Skræppebladet! Sørgeligt er det imidlertid for den, der kommer her for at finde en Modgift mod Tydskeriet, at være Vidne til den Invasion af den

modbydelige Retning, man benævner saaledes, der her finder Sted i Videnskabens filosofiske Discipliner, i Malerkunsten og i Journalistikken. Jeg sporer den tydeligt i alle disse tre Fag. Men heldigvis er her en rig Sum af Originalitet, desuden og nok for os Danske at lære, naar vi blot ret kunde trænge ind i det fremmede Væsen. Danmark er og bliver dog Maalet selv for en Bastard af to Medier [over linjen; «Racer» på linjen overstreket] som mig; Danmark først og sist.

Deres Ven Georg Brandes.

[1867]

Paris, 16de Januar 67. Kl. 3 Nat.

Kjære Fru Thoresen!

Naar jeg, kun 14 Dage før min desværre nu saa snart forestaaende Afreise, griber Pennen for med en venlig Hilsen at sende Dem et Par Ord, som jeg lige saa godt kunde sende Dem fra Kjøbenhavn, saa er det, fordi jeg ikke vil, at De skal troe, jeg trængte til at finde mig igjen i de vante Omgivelser for at mindes de gamle Venner, som nye Bekjendtskaber kunde have fortrængt af mit Sind. Jeg føler en Trang til at sige Dem herfra, at jeg har taget mig det meget nær til Hjerte, at jeg under mit hele Ophold her ikke een eneste Gang har modtaget een eneste Linie fra Deres Haand. Jeg seer deri et Tegn paa en Vrede eller Ugunst, om hvilken jeg kun veed, at jeg ikke har paadraget mig den ved nogen uværdig eller uriddelig Opførsel. Dette tør jeg med en vis Stolthed sige. Jeg erindrer fremdeles kort før min Afreise fra Kbh. at have sendt Dem et Brev med en lille trykt Pièce, og nogle Uger efter min Ankomst til Paris at have skrevet en lang maaskee lidt overgigen Epistel til Dem. Da det nu altsaa ikke kan være Udeblivelsen af Breve der har foraarsaget Deres Taushed, maa jeg søge Grunden i Brevenes Beskaffenhed. Men skjønt jeg nu spørløst har glemt det første Brev og om det andet kun erindrer, at det indeholdt nogle i Spøg nedskrevne Variationer over en Spøg af Göthe [*sic*], der altid har moret mig, saa tør jeg dog med god Samvittighed sige, at De, hvis De i disse Breve har fundet noget Stødende, noget Uhøvisk eller lignende – hvad veed jeg! – saa har De misforstaaet mine Udtryk

og gjort mig Uret.

Jeg veed af Erfaring, at De blandt Deres mange udmærkede Egenskaber ikke har den gerne at ville indrømme at De har taget Feil, og jeg kjender ligeledes af Erfaring den Vanskelighed som De og jeg, hvem De har hædret med Deres Venskab, har ved at gjøre os forstaaelige for hinanden, men det forekommer mig, at De hvis jeg uforvarende paa nogen Maade er kommen til at fornærme Dem, burde have ladet mig det vide paa en Maade, der svarede bedre til mine varme Følelser for Dem og til den Hengivenhed, som jeg vel ikke tør sige at have bevist, men som jeg dog aldrig har fornægtet, end ved paa en saa haanlig Vis at lade mine Breve ubesvarede og i 2 til 3 Maaneder at lade mig aldeles uden Efterretninger fra Dem.

Deres altid hengivne

Georg Brandes.

S.T.

Fru M. Thoresen.

Christiania – afsendt den 29. Januar 1867.

Hvor er saa min Yndling henne? Ja, at han er i Paris, det ved man jo Allesammen, men jeg vil nok vide noget Andet, noget Mere, hvis han behager at sige mig det, thi han forstaar mig jo nok? Skulde jeg imidlertid til at berette om hvor jeg er henne, da, I himmelske Magter! ved jeg hverken Begyndelse eller Ende, og mellem disse Punkter er der vist Ting, som jeg ikke selv forstaar. Jeg har to ubesvarede Breve fra Dem, det har jeg i flere Uger husket paa med en forunderlig dyb Uro, og jeg har i stille Timer givet Dem saamange gode Ord, fanget mig saamange Smil fra Deres varme Blikke at det er som om jeg havde levet i en uafbrudt personlig Forbindelse med Dem. Men dette har nu De ikke mærket Noget til. De har abstraheret og idealiseret Dem ind i det Store i Aandens Verden – eller maaske har De netop lagt Personligheden til og forelsket Dem grundigt i en af de smaa nysselige Kvinder, som jeg husker saa vel, at jeg med Beundring saa passere mig forbi med Gratiernes Flugt og med Bevægelser, som naar Vinden gynger en Konvolvolus paa sin fine Stilk. Ja ja min kjære unge ven! Ungdommen er ingen perenerende Plante, der kan reproducere Blomstringen i det Uendelige, den er en duftende Reseda, som med Kunst eller Forsinkelse kan

bringes til at blomstre senere, men hvis Fylde og egentlige Rigdom kun kommer en Gang og da er det ved Midsommertid. Jeg haaber De er ung. Mennesker, som ikke forstaar at være unge, ville aldrig lære at blive gamle. O jeg tænker De smiler lidt til denne Bemærkning eller rettere Opfordring af mig, hvad? Men jeg kjender Dem, De ejer hin guddommelige Regulator, hvormed De kan ordne og bestemme baade Maal og Grændse, og det er Idealitet. Jeg turde se Dem styre ud paa Banen med det viltreste Forspand af lidenskabelig Længsel og higende Lyst, jeg forsikkrer Dem, at jeg maaske nok vilde aande lidt hurtigere og lidt kortere, mens Farten stod paa, men fuldtryk vente paa Dem ved Banens Ende og række Dem min Haand til Velkommen. Nu kan det saa være nok om det, ikke sandt?

Og saa Deres Bog! Jo den har jeg læst, og finder den godt skreven – kun ikke det om Kulsviertroen; thi jeg hader det Udtryk fra Carl Vogts modbydelige Produkt, [k137](#) og De maatte kunne have fundet et andet mere ligt Dem selv – men der er Klarhed og Orden, der er Vilje og Personlighed i Skriftet, og det er jo det Viktigste! Standpunktet er vi to jo ikke enige om; thi jeg ønsker af Hjertet en christelig Filosofi Fremgang, men jeg maa dog sige, at de af Dem fremførte Ankeposter mod R. Nielsen og Heegaard involverer noget Absurd, ialfald noget højst Uklart. Saa kommer til, at jeg har en Fornemmelse af, at den rigtig gjennemsigtige Klarhed i den Retning ikke kan naas, fordi saa mange Punkter maa forblive ubelyste af Forskningen – og det gjør mig ondt, ja det gjør mig mere: det gjør mig Fortræd; thi Tvivl er Fortræd overfor det Trætte og Haardprøvede, det er Hovedpuden, som tages bort fra den Sovende, saa han fornemmer i selve Søvn og savner Hvilen. Det Kuriøse ved denne Strid er, at begge Parter sender mig sine Indlæg i Sagen. En Tid før Jul modtog jeg to Bøger i ydmygst Respekt fra Rudolph Smith, den Ene var skrevet mod Dem. Jeg forsikkrer Dem, at jeg lo godt af denne Dualisme, og var der ikke Plumpheder og Personligheder, som jeg hader værre end Synden, saa kunde jeg fristes til et Udbrud at det Humor, som jeg tror ligger gjemt i mit Sind, og tage den politiske Kandestøber til Model; thi igrunden er jeg dum paa slige Ting. I have vist Ret begge To! Men det ved jeg og det vil jeg tilføje, saa De ikke tager Fejl af mig; dersom jeg ikke trængte til at hvile mit trætte Hoved, da var jeg ikke med Kandestøberen, uagtet jeg paa ingen Maade var med den cyniske Carl Vogt. Apropos! Kjender De noget til den aandelige Natur i Belgien? Ved De, Løsenet er: ned med Vorherre, leve Friheden! –

Der sætter jeg en Streg; thi saalangt kom jeg før Sygdommen tog mig, og fortsætte med det flamske Virvar vil jeg ikke, og kan det heller ikke. Jeg har været ganske kort men meget heftig syg. Det Onde jeg led af var i Halsen. I 6 Døgn var jeg uden en klar Tanke, uden Næring og uden Søvn, men midt i Forvirringen kæmpende for Livet til det yderste. Og nu sidder jeg her – lidt rystende endnu – men Livet er dog mit, det dejlige Liv! Nei jeg skjønner ikke, at jeg i Virkeligheden har tilbagelagt saa lang en Strækning, foran mig ligger endnu i det sælsomste Ser De, ved disse Prikker kom atter en Afbrydelse, atter en Sygdom, ikke saa voldsom, men slem nok at holde ud; thi naar mit Legeme ikke kan reagere mod Sindet, da slaar det sig sammen med Sygdommen, og da lider jeg til Vanvid.

Nu, du min elskede Lille! er jeg saa helt hos Dig; eller maaske rettere, jeg har draget Dig saa helt til mig, at Du hviler tæt ind til mit Hjerte, velsignet og kjærtegnet som Faa, ja maaske som ingen Anden. Jeg modtog iaftes paa Sengen Dit Brev – sidste Brev – og deri er Du vred over min Taushed og søger dens Aarsag i hundrede Smaating; ak, Du maa jo vide, at Smaating aldrig kunde skille mig ved, hvad min Sjæl elsker. Er jeg ikke saa fyldig for Dit indre Syn, har Dit Sind ikke grebet mig med den Styrke, som alene er istand til at fatte mig, saa har Du Ret til at frygte for Kvindeluner, Smaatings Mellekomst, men da ejer du heller ikke andet end Avnen af mit Væsen. Jeg har stor Uret i min Taushed, selvom Du ikke havde taget Dig den Ting nær, men nu da Du har havt Din lille Smerte derover, og Din søde velsignede Natur har fundet Skylden hos Dig selv – nej jeg er i denne Stund som Æselet i Sommernatsdrømmen^{k138} og sort som en Morian i Sammenligning med Dig og Din skjønnede Sjæl. Og nu vil jeg sige Dig, at glemt har Du ikke været – gjemt maaske, og da isandhed til bedre Dages Glæde! Men jeg er ofte saa udtømmende i min Erindring. Den Dag og den Stund, hvor jeg inderligst har sluttet Dig til mig, har Modet været saa intens, at jeg paa ingen Maade har kunnet skrive – Du ved jo hvor varsom man maa være med Dig, Barn! – nu, de Breve, som Du altsaa mange Gange skulde have havt, dem har Du ikke faaet, thi Formen vilde have forskrækket Dig.

Men der er noget Mere, som har taget Haandens Evne fra mig – ikke Erindringens, ikke Hengivenhedens, ikke Noget af alt det, *som Du selv har ønsket skulde danne Forholdet mellem os*, har været borte, selv den personlige Længsel har været der – men ligefrem en Lammelse af hele mit ydre Væsen har

fundet Sted, og det har havt en mægtig Grund, som jeg, saa nødig jeg vil *maa* fortie for Dig. Forbausende har mit Sind været rystet, og er det endnu, og jeg kunde raabe til den evige Magt, som styrer Himmel og Jord og hver Menneskeand: er der en Udgang af dette? –

Og nu ligger mit store Arbejde for mig og forlanger Ro, Enhed og et klart Syn – Saa dybt har jeg aldrig set ind i mit Væsen, saa stærke Bølgeslag har aldrig løftet mit Sind – Der komme mange Stunder, hvori jeg har en Anelse om, at den næste slaar mig ihjel, men saa gaar det over, og jeg dukker op ligesom et Skib af Bølgerne. Men for mig er ingen Tid mere at tabe, saameget føler og ved jeg dog, jeg *maa* og skal tvinge min rebelske Aand til Stilhed og Arbejde. Om to Dage tager jeg da fat paa endnu et Folkelivsbillede – helt igjennem om Kjærlighed, dens Afglands, dens Gjenfødelse og dens Oprindelse – maatte det lykkes mig, da bliver det smukt, men her *maa* fornemlig Lykken være med, ellers gaar det ikke. –

Jeg skriver vist tosset, kjære Ven, men vær god og overbærende imod mig for min inderlige Kjærligheds Skyld – dog bliv nu ikke bange – Eros er ikke med – kun vær forberedt paa megen Tosseri, husk paa, at hvert Ord jeg nedskriver er istedenfor slige Ting som at trække Dem lidt i Haaret, trykke Dem i Haanden, saa De skriger: thi det kan jeg forsikre Dem, at jeg har gjort den hele Morgenstund, og min Arm der er tigange saa stærk som Din, har slynget sig mange Gange omkring Dig, og bestandig med det Udbrud: og Du kunde tro, at jeg kunde glemme Dig. Du kunde tro, at Smaavrøvl kunde skille os to ad! Et Ord, som forhaane, kunde Du anvende paa min Taushed! Og saa atter en eller anden Haandgribelighed; thi det *maa* til for mig, jeg kan ikke i nogen Maade hjælpe mig med Abstraktionen. Derfor: denne Gang, blot denne Gang, Dumheder og Latterligheder, næste Gang Alvoret, og hvergang sidenhen: Idealet, Abstraktionen, det Dybe, det Høje, det Himmelske, for idag helst det Jordiske! –

Ved Du hvad Du ikke kjender? En rigtig nordisk Vinter med hele dens store stille alvorsfulde Præg. Slige Snæmarker med Furuskoven til Grændse skulde Du se! For mig er det det luneste Syn mit Øje har mødt nogensinde. Det tyder hen paa en Kjærlighed i Naturen saa moderlig og øm, saa beskyttende og velsignende, at mit Hjerte svulmer ved Betragtningen. Ja Du skulde se denne store Vinterseng, hvordan de bugnende, blændende hvide Snedyner ligge hen over Jorden, Du vilde ligesom jeg føle Dig draget ind under den samme

beskjermende Omhu, som ydes Naturen: thi denne dybe Hvile overalt omkring os, sænker omsider ogsaa Freden i vort eget skjælvende Sind! I Kjøbenhavn pinte Vinteren mig, det slappe og dog evigt producerende Liv i Naturen gav Uro og Længsel; men saa tog man Kunsten istedenfor, og det gav jo den rige Næring. Her er det nu meget Smaat med Kunsten, skjønt Bjørnson og enkelte Andre gode Kræfter arbejde med Udholdenhed og stærk Fortrøstning paa at drive den saa højt op, som den i et umodent Samfund kan naa; thi Kunsten maa jo have en Baggrund at hvile sig til, og det er Folkets Sympathi: men det gaar sent – dog gaar det sikkert, det ser jeg – dette er nu værst for de Unge, for den, som i slige Ting alt har samlet sig et Fond, gjør det Mindre og da kan Du tro, at et stort, helt Billede i Naturen – Begrebet Vinter helstøbt, udført til den ringeste Enkelthed, det giver Styrke til Sjæl og Tanke, ja til Legemet med. Naar jeg vandrer ud over Markerne her er Stilheden saa stor og gribende, at den lyser Fred over hver min Tanke. Ak Ufreden besøger mig desuagtet!

Naar nu dette Brev naar frem, er De alt hjemme, den Tanke slaar og piner mig; kan De tilgive mig dette? Tre Maaneder har jeg i vexlende Form, i stille og rolige Tanker glædet mig ved ligesom at eje Dig, og ikke en eneste Gang har denne Glæde baaret Ordets Frugt – jeg forstaar det nok, men Du forstaar det ikke, og derfor er det Du kommer med de mange underlige Forudsætninger, som ikke mere passer for mig end Spurvereder til en Ørn. Engang mindes jeg Du skrev, at Du troede Bjørnson indgav mig urette Tanker om Dig – Du kjære Ven! Hvorledes skulde jeg holde ud, hvis jeg lige overfor Dig fik en slig Tvivi? Jeg med mit vilde, sorgfulde, stormende Liv! Tror Du jeg frygter? Nej min kjære Lille, jeg ved hvor stolt og tillidsfuld eller rettere: hvor sikker paa Din egen Dom, Dit eget sympathiske Blik, Du vilde være og afvise hver Tidens fejlagtige Mening: thi var Du ikke det, hvad var Du da for mig? En Skygge over min Vej, intet Andet, jeg gik den forbi og væk var den. Jeg tror fuldt og fast paa Dig, jeg tror Du er belavet paa Noget af Hvert ligeoverfor min Natur. Jeg tror Du forstaar, at den der vil finde en Glæde i mig, maa kunde taale enkelte Stød, maa kunne mødes med mine vulkanske Udbrud uden at raabe Ak og Ve! Du ved, at Sandheden er mit Maal, at Idealet er min brændende Længsel, men Du ved ogsaa, at jeg ikke er nogen Abstraktion, at jeg, fordi jeg er saa helt Menneske, maa gribe Livet helt – at jeg har grebet fortvivlet fejl, maa Du ogsaa kunne vide; thi heri trænger jeg en hel,

stor Forstaaelse. Du maa ligesom ane hvilken Skam og Fortvivlelse, det har drevet ind i mit Sind – men tillige, hvilket Styrkebad det har været for alle mine Evner. Heri har jeg nu faaet en mægtig Assistance af Naturen, jeg har Fornegtelsens iskolde Evne. Jeg fornægter lige ind i Evigheden, og jeg lover Dig for, at den, der møder mig med en Fordring, skal i næste Stund tvivle om sin Ret, skal tro det Hele et Opspind i egen Hjerne. Dette skal Du nu forstaa ret; thi hvert Møde af en ædel Art, det maa for Verden synes noksaa ringe, holder jeg fast med Kjærlighedens Kraft, det er kun det Urene eller Forvirringen jeg kaster fra mig.

Men lad mig komme tilbage til Bjørnson. Han har dadlet Dine Anmeldelser af Ungdomskilden og Richardts Digte – han fandt min Biografi godt skreven^{k139} – han ved forresten, at Du er mig inderlig kjær og har aldrig dadlet Dig med et Ord. Bjørnson kan være hensynsløs, men han har et stort Hjerte og hans Gang i Livet er virkelig de høje Aanders. Jeg har lidt og stridt med ham, men nu har jeg ham helt ud. Kjære, hvorfor har Du aldrig sagt, at Du talte med ham i Stockholm? Det er mig en liden Gaade. Ak! Til Foraaret rejser han fra mig; og mindst tre Aar bliver han borte,^{k140} jeg lider stærkt ved den Forestilling; thi hvormeget jeg end i Aanden magter at drage Sjælene til mig og leve i dybeste Samfund med dem, jeg elsker dog den synlige Nærværelse – jeg elsker at se hans Løve-Aasyn med de luende Træk straale mig imøde – Men han har sin Vej – ind i Livet, jeg gaar jo ud af det, han maa færdes paa Rejser og i fremmede Lande; thi han skal voxte op til hvad han kan blive, jeg synes jeg er færdig med Alt, kun ikke med min Længsel. –

Ja nu til Slut en Bemærkning: jeg har gjort Dig uret, jeg har været slem, meget slem imod Dig, og det lover jeg Dig skal aldrig mere ske. Vil Du saa tilgive mig for denne Gang? Og nu værsgod at tage mit Brev for det Vrøvl det er, denne Gang kunde jeg ikke skrive det anderledes. Jeg har maattet tumle mig lidt personligt med dig. Og nu faar jeg jo hurtigt Brev, jeg længes gandske forfærdeligt. Farvel for idag.

Din gamle Veninde

Magdalene Thoresen.

Kbh. d. 15de Febr. 67.

Min hjertenskjære Veninde!

Tak for Deres lange længe ventede kjærkomne Brev, som jeg ved min Hjemkomst i Begyndelsen af Maaneden forefandt paa mit Skrivebord. Tak for de varme Følelser for mig, hvorom det vidner.

Hovedsummen af hvad jeg om min Reise har at fortælle, er det, som De maaskee allerede har hørt af Andre, at en venlig Skjæbne hele Tiden igjennem begunstigede alle mine Skridt. Jeg vil ikke videre udvikle for Dem hvilket Udbytte og hvad Gavn jeg har høstet ved at faae et saa samlet og kraftigt Indtryk af Frankrigs Skuespil og Skuespilkonst ved at nyde en daglig Paavirkning af fransk Philosophie og fransk Veltalenhed, ved ingen Bog og intet Blad at læse, hvis Fremstillingsform ikke var fransk og ved et Fjerdingaar igjennem at fordybe mig i Maler- og Billedhuggerkonstens fortrinligste Værker; jeg vil hellere fortælle Dem lidt om de Mennesker, jeg omgikkes, da jeg veed, at De som Kvinde nødvendigvis foretrækker saadan Noget som Personligheder, Ansigter, Typer af det virkelige Liv for det Andet man kalder Videnskab, Kunst og upersonlige aandelige Indtryk. De maa da vide, at jeg blev en ganske nøie Bekjendt og Omgangsven af to unge franske Lærde,^{k141} der under hele mit Ophold stode mig trofast bi med Raad og Daad, den ene en utroligt kundskabsrig, overordentlig beskeden, yderst selvstændig, fin, skarp, verdensklog Pariser-Journalist og Forfatter i hvis Hjem jeg næsten daglig tilbragte en Times Tid og med hvis Søster, der er paa eengang Maler- og Billedhuggerinde, jeg fik mig mangan god Passiar. Den Anden en kjærnesund, grundærlig, varmtfølende, entusiastisk Bourgogner, ligesaa selvstændig, ligesaa forbausende lærd som den forrige, men mindre vittig og mindre routineret som Skribent; til gjengjæld en kraftigere Natur, fra først til sidst sand og ægte. Jeg erindrer allerede at have fortalt Dem at jeg tog en ganske ung tyveaarig Pige, en Veninde af en Dame jeg kjendte, til Sproglærerinde. Udtrykket er egentlig ikke nøiagtigt thi hele Undervisningen bestod i at jeg daglig aflagde et Eftermiddagsbesøg der i Huset, hvor den unge Dame boede hos sin Tante. Pigebarnet havde aldrig i sit Liv givet Undervisning og tog kun imod Venindens Forslag af Lyst til Eventyr, af Nysgjerrighed eller hvad man skal kalde det og det var ingen af mine Bekjendte i Paris, hvem jeg lærte nøiere at kjende end hende. En blandet Natur, hun var født i Bretagne, men havde altid boet i Paris; opdraget i en meget streng Pension, underkastet en taablig og meningsløs Tvang, der gjør lige den modsatte Virkning af den der er

tilsigtet; derfor havde hun en stor Evne til at forstille og skjule sig, og naar man saa hende første Gang fik man Indtryk af en til Grunden sund, kraftigt bygget, stærk og karakterfast Bretagnerinde. Imidlertid var hun i Virkelighed lige modsat: usigelig blød, voldsomt lidenskabelig, uden megen Charakterstyrke; hun fik snart en levende Interesse for mig og visste ikke hvad godt hun vilde gjøre mig. Hun var af den nordfranske Type, ikke smuk, men endnu mindre styg, store brune Øine, klare Kinder, noget Inderligt i Stemmen, af de Naturer, der blive stadigt bedre. Hun var almægtig ved en vis Journal, til hvilken hun har aabnet mig Adgang, naar jeg vil skrive i den, hun glemmer ikke sine Venner.

Blandt meget Andet jeg har denne unge Pige at takke for er det at hun udryddede ikke blot min danske Accent men ogsaa de spanske og italienske Accenter jeg uvilkaarligt optog efter de Personer, jeg under mit Ophold i Paris omgikkes mest og følte mig stærkest tiltrukket af.

Jeg var nemlig saa lykkelig, hvad kun faa kunne rose sig af, midt i det travle ugjæstfrie Paris at finde et virkeligt Hjem, hvor jeg optoges som en Søn og Broder, og dette Hjem var saa tilmed det mest fortryllende og elskværdige, Nogen kan tænke sig. Min Ven prof. Brøchner der i sin Ungdom har opholdt sig længe i Rom havde medgivet mig et Brev til en Dame, han der havde kjendt meget godt og som nu er gift i Paris. Denne Dame, Signora Blanchetti, boer hos sin Søster Signora Pagella, hvis Mand er meget rig og som beboer et meget pragtfuldt Hotel ude ved Parc Monceaux.^{k142} Da jeg efter at have været 3 Uger i Paris en Formiddag overbragte Prof. Brøchners Brev fik jeg af de tvende Søstre en Modtagelse jeg aldrig kan glemme. Sga. Costanza, den førstnævnte af Damerne, underholdt sig først en Timestid med mig, lod derpaa spænde for sin Eqvipage, gjorde tilligemed den elskværdige Søster, der snart kom til, en Kjøretour med mig i Boulogneskoven og kørte mig der paa den halve Mil til mit Hjem, tagende Afsked fra mig med de Ord at jeg ikke maatte lade nogen Dag gaae forbi uden at besøge dem og at jeg var deres Ven og Broder. I deres Hus tilbragte jeg mine lykkeligste Timer og største Parten af mine Aftener.

Jeg kørte i Almindelighed derud efter Theatret og blev altid modtaget som en kjær Ven, overøst med Indbydelser, modtaget overalt. Deres Loge i Th. Italien^{k143} var altid stor nok til at have en Plads for mig og de toge aldrig derhen uden at give Tjeneren Logenummeret til mig og alle deres Venner og Veninder

bleve hurtigt mine. Her nu en kort Beskrivelse af Damerne og deres Mænd.

Damerne vare Romerinder, Mændene Piemontesere. Sga Constanza var et af de skønneste Væsener jeg i mit Liv har seet, et af de Væsener, ingen Mand kan see uden at forbauses ved at Naturen engang imellem saaledes kan overgaae sig selv. Hun var en ægte romersk Type, skøn og sjælfuld som en tragisk Skuespillerinde, blød og kvindelig, sød og elskelig, det kjærligste Hjerte og det mest harmoniske, paradisiske Sind. Søsteren Sga Verginia var blond med store brune Øine, hun var smuk, men det blev til ingen Ting ved Siden af Søsteren, hun var lystig, snakkede for 4, fuld af Indfald, men endnu mere af hjertelig Godhed, min sande Moder under hele mit Ophold derovre, jeg kan aldrig glemme hendes usigelige Venlighed mod mig. Der er ikke mange Mennesker, der have holdt saa meget af mig og gjort saa meget for mig uden at jeg i mindste Maade havde fortjent det. Signor Pagella var en herlig, frisindet, altid glad og lystig Piemonteser, udmærket Finansmand fuld af Kjærlighet til sit skønne Fædreland, gjørende det ene Project efter det andet til Forbedring af dets Finanser, for hvilke Planer han modtog forskjellige Ordener men uden at see megen Frugt af sine Bestræbelser. Sgn. Blanchetti var en alvorlig, solid, yderst liberal og dygtig Mand, udmærket dilettant i Malerkonsten, mere kundskabsrig end Italienerne pleie at være; han tiltalte mig meget og vi bleve meget gode Venner. Damernes Moder den gamle Comtesse Testa var meget venlig mod mig men ellers fælt bigot.

I dette Hus indfandt sig hver Aften en lille Kreds af Herrer og Damer af forskjellige Nationer. Da den ene Familie tidligere har boet i Barcelona i Spanien, den anden i den spansktalende Del av Brasilien, bestod Selskabet for største Delen af Romere og Romerinder, samt Spaniere og Spanierinder dels fra Barcelona dels fra Brasilien. Med alle disse blev jeg vel bekendt bl.A. med en spansk Digter, Grande af Spanien og gift med Kongens Søster, [k144](#) en stolt, alvorlig, melancholsk Natur, som jeg i Begyndelsen opholdt mig noget over, men senere fik megen Respect for og Sympathie med. Da det nu traf sig at der blandt disse Fremmede var en ung vidunderligt deilig Pige, Spanierinde fra Brasilien, der var en nær Veninde af Damerne og for hvis Øine jeg var saa lykkelig trods al min Grumhed og Dumhed at finde Naade, indførte hun mig hos sine spanske Slægtninge og saaledes udvidedes min Kreds. Hun boede hos sin Onkel og Tante, nogle bigotte Uhyrer. Om denne unge tyveaarige Pige maa jeg skrive litt mere, da hun er den Person der har gjort stærkest Indtryk paa mig under mit Ophold i

Paris. Hun var Datter af en Statsminister i Brasilien, der efter sin Hustrus Død sendte hende her over til Europa først til Genf til et Kloster for at opdrages, derpaa til Tanten i Paris og som til Sommer henter hende der og tager hende med sig, da han gaaer som Brasiliens Ambassadeur til Madrid. Hendes Navn er Mathilde Magariños. Det som bandt mig til denne unge Dame var næst en Skjønhed som jeg aldrig har seet Mage til og af hvilken der i hver Race neppe fødes een hvert hundrede Aar, en Hjertensgodhed der lyste ud af hendes store mørke Øine og en Aand, saa genial, saa ualmindelig, som jeg aldrig har truffet den hos en ung Pige. Jeg vil ikke tale om, at hun var glimrende begavet, spillede smukt, havde en sjælfuld Sangstemme, malede som en Konstnerinde, udskar de skønneste Ting i Alabast, o.s.v. men hvert mindste Ord hun sagde bar Præget af hendes sjældne og dristige Aand. Det som mest forbausede mig var den mærkværdige Overeensstemmelse i vore Meninger, Domme og Anskuelser; forskrev jeg danske Konstsager i Afbildning, dansk Musik eller lign. til hende var hendes Kritik saa fin og sikker og stemmede saa overraskende med min naar jeg ikke havde udtalt den, at jeg neppe kunde komme mig af min Forundring. Megen dansk Poesie, som jeg oversatte i fransk Prosa bedømte hun under denne misklædende Forklædning med den største Finhet og Rigtighed. Hun forener en Spanierindes stolte Sind og Kjærlighed til det strengt Serieuse, det dybt Alvorlige og det som er hors du commun,^{k145} med en Brasilianerindes Fyrighed og en Pariserindes Ynde. Hun er meget høi, deiligt bygget, blændende smuk; allerdeiligst er hendes Hudfarve, alle Maleres Fortvivlelse.

I Omgang med saa mange elskværdige og sjældne Mennesker henlevede jeg min Tid i Paris. Da jeg rev mig løs, havde jeg 5 Invitationer til store Baller, som jeg ikke kom til at benytte. Det kostede mig Overvindelse at reise; men jeg maatte gjøre det af mange Grunde. Siden jeg er kommen hjem har jeg ikke været rigtig rask eller stærk, og saa godt som ikke kunnet arbeide, hvil ket er slemt, da saa Meget ventet paa mig.

De vil let forstaae at Kjøbenhavn og vor hele Ravnekrogstilværelse herhjemme ikke smager mig synderligt godt ovenpaa, i lige Maade at jeg just ikke synger af fuldt Bryst ved at være her. En af de Varer jeg har ført hjem med [*sic*] og som ikke fylder i Kufferten er en colossal Foragt for vor philosophiske Rede herhjemme, specielt for mine høitærede Antagonister, deres store Høvding ikke

undtaget, en Foragt som gjør mig det umuligt mere at sige eet Ord i den Sag, hvori jeg troer at have tjent mine Sporer. Hvad den af vor «store» Philosophs Claqueur angaaer, som har sendt Dem sine Productioner, ^{k146} da kan jeg have den Fornøielse at meddele Dem at samme Subject i min Fraværelse har gjort Prof. Brøchner 4 Besøg, sendt ham Digte (!) og Piécer, dernæst insinueret sig hos Pal. Müller med nogle ydmyge Breve og Tilskrifter og endelig ligesom (jeg selv og) Stygotius hos Holberg end ikke forskaanet Dem som Dame for sin ydmyge og respectueuse Tilnærmelse. I et Hundehul som Kjøbenhavn er det ikke vanskeligt at erfare, hvo der er en ung Mands private Venner og Veninder og der er visse Former af Lumpenhed, som kun trives her. Jeg veed forud at jeg herhjemme staaer ene med mine Anskuelse og jeg veed at eftersom jeg i Udlandet er bleven endnu langt mere radical og har faaet langt mere Mod til selvstendig Undersøgelse, vil jeg komme til at staae endnu mere ene. Men dette behager og tilfredsstiller mig. Ingen har i Paris havt større Indflydelse paa mig end den geniale Forfatter, H. Taine Professor i Æsthetik og Konsthist. ved école des beaux arts ^{k147} hvem jeg lærte personligt at kjende, efter i Aar og Dag at have været hans varmeste Beundrer. Jeg troer i al Beskedenhed at turde sige, at der er i mine Anlæg et Stænk af hans Begavelse. Frankrig har for Øieblikket faa saa berømte og beundrede Forfattere. Med en Hilsen til Deres elskværdige Døtre er jeg

Deres altid hengivne Ven

Georg Brandes.

Christiania den 11te Marts 1867

Min kjære unge Ven!

Jeg takker Dem for Deres Brev, det kom senere end det burde være kommet; thi et Svar paa mit fuldstændig tossede Brev skulde De have sendt strax. Men det er blot saa min Fornemmelse, og De skal være undskyldt fordi den ikke var Deres. Imidlertid kom De jo og gav mig den længselsfuldt ventede Forsikkring om Deres Tilgivelse. Lad mig nu sige Dem, min kjære Lille, at jeg medens De har levet i Herlighed og Glæde, medens De har indaandet Sværmeriets Beruselse har jeg havt stadige Møder med Bekymringen, og Fortiden, som jeg fast troede at have slaaet ihjel, har endnu en Gang rejst sig mod mig og vist mig et vrængende Ansigt. Min unge, begavede Søn, som absolut maatte og skulde Kunstnervejen,

kom hjem fra Kjøbenhavn – og har nu meldt sig til Scenen her. Bjørnson mener han har meget Talent, godt og vel! Den Sag faar gaa sin Gang, jeg vil forsøge paa at haabe det Bedste eller rettere: underordne mig de Forhold jeg hverken magter at ændre eller ophæve. Nu, alle disse Spændinger have drævet mit heftige Sind op til en Højde af Lidelse, hvori jeg mer end Nogensinde føler Tomheden af Mangt og Meget, som ellers drager os med sig, og hvori jeg led af et stort Savn – jeg trængte Kjærlighed. Kjender De Dybden og Styrken af min Natur, forsøg saa at stille Abstraktionen ligeoverfor dens Fordring i Smerte, Angst og Forladthed. Nu, jeg ved ikke hvorledes min elskede lille Filosof bedømmer dette. Dog han dømme som han vil. Et vil jeg blot han skal forstaa af det. Det er min Taushed. Saa lad mig forlade dette og haabe, at der intet Bundfald ligger efter Deres Vrede.

Dernæst har jeg skyndsomst at tale ud med Dem om R. Smith. Jeg finder hvad De siger om hans *venskabelige* Færd mod alle Deres Venner rigtig, der er noget lavt, mildest talt, noget Urent i hans Handlesæt. Imidlertid ved De ligesaagodt som jeg, at sligt vækker snarere Antipathi end Sympathi, man tiltusker sig ikke Venner paa den Vis – mit Hjerte for dit Hjerte! Den gamle Sats gjælder, om end den træder frem i andre Ord. –

Deres to Smaastykker i Illustreret Tidende vare søde og rigtig veltalende, søde og fulde af Ungdom. Nu glæder jeg mig til at læse hvad De faaer ud af det nyere Lystspil i Danmark. Jeg holdt forleden Dag Haanden over et Avertissement i Fædrelandet, og sagde til Børnene: her staar noget Yndigt, En skal holde Forelæsninger for unge Damer – gjæt! Svar: «Aa vi ved det, det er Brandes, ja Du Mor Du Mor!» Ja Respekten er ikke stor Gud bedre, jeg faar haabe paa Kjærligheden.

Ved De, min kjære Lille, hvor jeg nu har været – en hel Time har jeg nemlig lagt Pennen ned – jeg har maattet spille Kort med Axel, vi ere alene hjemme, mine Døttre ere i stort Selskab, hvor en af vore Statsraader befinder sig for at gjøre Bekjendtskaber med mig. Ak jeg er altfor træt af mange Ting til at være elskværdig i et Selskab, jeg sidder da hjemme, og har delt denne stille Aften mellem Dem og Axel – og en Rival! – af Jer Begge – en Cigar. Vender Du Dig bort i Rædsel! Lille! Jeg sværmer for en Cigar – en Gang imellem – det er da altid en festlig Stund for mig, men jeg tager den aldrig sammen med Kvinder. –

Og nu en lille Sladder ovenpaa. Deres franske eller italienske Damer item

spanske, ere godt skildrede. Lærerinden trækker jeg mig uvilkaarligt tilbage for; fængslede hun den Mand jeg elskede, da ved Gud, jeg kunde ikke blive skinsyg, jeg kunde enten foragte ham eller trofast og taalmodigt vente paa ham; thi han kom tilbage, og den ægte Kjærlighed er rig paa Tilgivelse. Deres Spanierinde – som De jo er forelsket i – interesserede mig ikke og vækker ved sin overordentlige Fuldkommenhed sletingen Sympathi hos mig. Hun forekommer mig som en skinnende blank Flade, jeg vilde falde ved første Skridt paa den. Jeg stræber af al min Sjæls Evne mod Fuldkommenheden, men min jordiske Længsel gaar mod et andet Maal. Min Kjærlighed maatte knytte sig til et Væsen, der higede som jeg efter Sandhed og Storhed, men kæmpede sig frem mellem Brist og Mangler, maatte sukke, segne og rejse sig igjen, kun evigt fremad.

Men den tredje! Costanza – er det ikke saa hun heder? Hun, Hans Brøchners Ungdomselskede, o hende gad jeg se! Deres Skildring af denne søde Kvinde, denne store Kalla, har rent beruset mig. Engang maa jeg træffe hende. Hvad Sprog taler hun? jeg lærer det. Skriver De til hende, saa sig, at jeg haaber paa et Møde en Gang ud i Tiden, med den Kvinde, hvis hele Væsen har beruset mig fast paa en ubegribelig Maade – gjennem Deres Skildring. Men fik jeg hende end aldrig at se, jeg har hende dog i Tanken, takket være Deres varme, dejlige Opfattelse og uopstadsede Gjengivelse af hendes Personlighed. Josefine Napoleon har altid staaet for mig som den dejligste Kvinde, og ofte har jeg beklaget, at hun hvilede blandt de døde – mon denne Costanza – jeg mener i Væsensfylde – ikke skulde ligne hende? Ja nu ser De, at De har skaffet mig en Forelskelse fra samme Hus, hvor De selv har hentet Dem en, ere maaske begge lige haabløse? –

Men nu har jeg jo atter snakket hen i Luften. Lad mig da tilslut sige Dem et alvorligt Ord. Jeg har i over en Maaned været saa legemlig eller aandelig syg, hvilket skal det hede, naar man dør hver Time uden Smerter. Her har Børn og Venner siddet omkring mig i Graad og Fortvivlelse, og jeg har set paa Alt som en synkende kraftløs og viljeløs Stakkel. Nu har jeg i fire Dage følt Bedring, og Livstanken staar Gud ske Tak, klar for mig paany; men Ingen ved hvor nær jeg har været ved det Punkt, hvorfra ingen Tilbagegang er mulig. Jeg ser ud som en Skygge. Se dette ved nu De ikke Noget om; men lad det være Dem et Bevis paa mit Venskab, at jeg sender Dem denne Hilsen saagodtsom fra Sygesengen, og skriv snart til Deres trofaste gamle Veninde

M.Thoresen.

Nu har Brevet ligget i to Dage, saameget skal De vide. Men idet jeg nu afsender det, maa jeg tilføye en Tanke. Det gjør mig en stor Glæde, at se mit Brev henlagt paa Deres Skrivebord som en Hilsen fra mig ved Indtredelsen i Deres Hjem. Min lille Kjære! Farvel, Farvel. Skal jeg se Dem til Sommeren?

den 26 Marts [1867?]

Jeg har fem Minuter til at nedskrive en Linje til Dem, men saa skal De dog have den og tage den som et Goddag til mit Hjertes Yndling! Nu er min lille Sara^{k148} i Kjøbenhavn, dersom De vidste hvad hun er for en Perle! Jeg har sagt til Ole Jensen,^{k149} at han skulde sige Dem, at hun var kommen; thi saa vidste jeg De gik og hilsede paa hende. De svarede mig ikke paa, om jeg ikke saa Dem heroppe isommer – svar mig dog. Der var Noget i Deres Brev, som greb mig med en underlig – ja [jeg] vil ikke mere give Navn til mine stille Tanker. Gud velsigne Dem, det er det Meste jeg kan sige. Men kan De, da skriv mig et Par Ord til; thi jeg behøver et Glimt af det, som idetmindste relativt kan give mig Glæde. Farvel!

Deres M Thoresen

Jeg mener ikke relativt ligeoverfor Dem, De kan eller kunde altid give mig en ublandet Glæde. Men om De giver den – se det er noget Andet. De er stundom saa optaget af Forventningen.

Mandag [primo april 1867]

Min kjære!

Hvor er De henne? Er Deres Fader død?^{k150} Jeg læste Navnet for nogle Dage siden i Fædrelandets Dødsliste, og blev ængstlig for Dem; men sig mig dog hvorledes det staar til med Dem. Husk, hvordan De end har det, at den Døde trænger ikke mere hvad den Levende maaske saa haardt maa savne. Jeg savner Dem og længes efter Dem, lad mig da tro, at jeg endnu ejer Dem, og at De, hvis Sorgen ligger tungt paa Dem, dog ligesaalidt i den som i de gode Dage glemmer Deres gamle Veninde

M Th.

Kjære Veninde!

Tag imod et Par gode Ord fra en hjertesyg og opreven Stakkel, der just fordi han selv er ifærd med at gaae tilbunds i Tungsind, er dobbelt sympathetisk med en uglad eller pinlig Tilstand, som den jeg tænker mig, at De for Tiden lever i i Norge. Ole Jensen^{k151} sagde mig idetmindste igaar, at De igjen ikke er rask.

Den 27de Marts. Ovenstaaende Linier nedskrev jeg i et af mange mismodige Øieblikke i denne Maanedes Begyndelse, men kastede strax efter at have nedskrevet dem Pennen bort, altfor sørgmodig til at gide skrive om min Tilstand.

Den 12te April 67.

Kjære Veninde!

Ovenstaaende Stumper vise Dem at jeg i den forløbne Tid har tænkt paa Dem om jeg end ikke har skrevet. Havde jeg ei modtaget nogle omhyggelige og kjærlige Linier fra Dem igaar, var det visselig ogsaa i lang Tid endnu ikke blevet til Mere. Først maa jeg sige Dem, at De tager fuldstændig Feil i Deres Formodning om det Dødsfald, der er skeet i min Familie, det er ikke min Fader, men min gamle Bedstefader der er død, et Tab, der ikke af nogen af os føles smerteligt. Derimod har De ikke Uret i, at det er – hvad skal jeg kalde det: Sorg eller Bekymring eller indre Optagethed, der binder Munden paa mig. Det er imidlertid saa løierligt, det lyder, snarere Lykken end Ulykken, der forfølger og foruroliger mig og gjør mig stum.

Det er mig umuligt uden at gjøre Brud paa en Delicatesse, der er mig en Lov, at meddele Dem det Ringeste angaaende Naturen af det, der sysselsætter mine Tanker. Jeg kan kun i ren Almindelighed sige Dem, at det er nogle Meddelelser og Forslag fra Paris, der have fortunlet mig, og at jeg mere end eengang har haft Anledning til at udraabe som Romeo: O jeg Lykkens Nar!^{k152}

Kjære Veninde! Tag med Overbærenhed mod disse Gaader og spørg mig ikke. Saasnart mit Sind er lettet og jeg veed, hvad jeg vil, skal jeg skrive langt og vidløftigt til Dem. Jeg haaber det gaaer Dem taaleligt vel for Tiden og at Deres Arbeide gaaer frem. Jeg kan fornøie Dem med at fortælle, at Deres lille

Fortælling Pilt-Ola har gjort en ganske overordentlig Lykke. De forskjelligste Msker [Mennesker], og Folk, der ikke anede at jeg kjendte Noget til Dem, have prist den for mig som det bedste Prosa-Stykke, den forresten kummerlig *vintergrønne* Bog indeholdt.

Skal jeg, Deres gamle Kritiker og Beundrer sige Noget om Deres Fortælling, da er det det, at medens andre slige skjænke den største Nydelse, mens man læser dem (som f. Ex. Goldschmidts)^{k153} ved det soignerede og smagfulde Foredrag, men ikke kunne erindres uden naar man har Bogen i Haanden, virker Deres allerstærkest naar mange smaa Enkeltheder ere glemte og Figurerne staae levende og virkelige for Phantasien.

Jeg arbejder i denne Tid meget flittigt, gaaer ofte meget sent iseng og staaer tidligt op. Mange Uger har jeg knap nogle Timer tilovers til mine egne Tanker, men nu er dette heldigvis snart forbi. Jeg havde reist til Paris at see Udstillingen^{k154} hvis jeg havde haft Penge dertil. Hr. Pagella har indbudt mig; der venter mig i hans Hus,

«une petite chambre et une table frugale»,^{k155} hvilket i disse Tider ikke vil sige Lidet. Mange misunde mig en saadan Indbydelse, men jeg kan ikke benytte den.

Nu trækker et politisk Uveir jo af alle Kræfter sam men. Hernede tænker man naturligvis ikke paa Andet end paa det. Bryder det virkelig frem, vil det jo blive uden Mage. Blot vi havde en bedre og mere energisk Regjering; om de svensk-norske Usselrygge gider jeg slet ikke tale. Maaskee bliver jeg indkaldt til Rekrutskolen nu; hvis vi frygte Krig, bliver jeg det sikkert.

Tag mod disse flygtige Linier med et mildt Sind og et venligt Hjerte. Jeg kan idag ikke skrive mere, men jeg er og bliver Deres Ven.

Georg Brandes

Den 18de Mai 1867.

Min kjære Veninde! Formiddagen efter at jeg om Aftenen har været sammen med Deres to elskværdige Døtre^{k156} tager jeg min Pen for at afbede min Skyld, hvis jeg i den senere Tid nogensinde har syntes Dem tvær eller urimelig og for ved nogle Linier Sort paa Hvidt at befæste min forhaabentlig dog ikke altfor vaklende Plads i Deres Hjerte. Hermed forbinder sig en hemmelig Frygt for at

Deres yngste Datter, som har arvet sin udmærkede Moders Evne til ikke at kunne forstaae Spøg, i sine Breve hjem skal bagvaske mig paa det grueligste. Samme Deres Datter har i den Tid jeg ikke har seet hende, udviklet sig Meget, omtrent fra Barn til Kvinde, men den skjønneste Udvikling har dog Deres ældste Datter gennemgaaet, hun er i Sandhed, som De kaldte hende en Perle, Elskeligheden straalere hende ud af Øinene og der er kommen en Alvor og dyb sædelig Kvindelighed over hele hendes Væsen, som ganske har vundet mit Hjerte; hun trænger jo iøvrigt ikke til min Ros.

Tak for Deres venlige lille Billet. ^{k157} De maa troe jeg gennemlever den forunderligste Tid, mit Hoved er ædru, ofte endog for ædru, men mit Hjerte har Delirium tremens; ^{k158} jeg har aldrig kjendt Mage; det maa vel komme af at jeg aldrig før har været 25 Aar. Som Videnskabsmand bliver jeg Dag for Dag mere lad og mere kjæphøi. Jeg bilder mig ind, at vor filosofiske Culturstilstand her hjemme er saa forsinket, at Europa med Centrum i Frankrig er 50 Aar forud for os. Ogsaa ere mine Anskuelse i en ganske livlig Gjæring, det er kun med Hensyn til Kundskabsmasse at jeg stagnerer. I denne Tid gjør jeg hver Dag Morgenexercits fra 6 1/2 – 8 1/2 og lærer desuden at ride. Det Værste er at man saa burde gaae tidlig iseng, hvad jeg ikke godt kan, saa jeg faar temmelig lidt Søvn. Nu har den politiske Veirhane jo dreiet sig paany og saaledes holdes vore Ønsker stadig for Nar, til vi tilsidst tabe Haab og Spændkraft. Landets Nød hviler tungt paa os Alle. Der er ingen af os Unge, der er rigtigt Menneske siden Freden. ^{k159} Man føler daglig dette Tryk, det ligger som den sorte Baggrund for hele vort Liv; hvad i al Verden jeg tager fat paa og seer fremad ved, saa tænker jeg og spørger jeg mig selv med Angst: Har Danmark en Fremtid?

Himlen være takket og priset for at der paa denne flade elendige Jord er Mennesker til som Dem! Medens alle andre Mennesker nøde En til at sætte alle Seil til for at hæve Samtale og Samliv ud af det Spidsborgerlige, er De saa herlig paa det Rene med det Sandes og Skjønnes Ret til at være og Ret til at herske, at man ligeoverfor Dem undertiden morer sig med paa Trods og Dril at agere Spidsborgeren. Men Sligt er en Hvile og Glæde for hele Sjælen. Derfor er det saa stor en Lykke at kjende Dem. Det er næsten ufatteligt, hvor høibegavede og videnskabeligt gennemdannede Mennesker kunne udtrykke sig spidsborgerligt; en vis legemlig skjønn og aandelig fremragende Professor i Philosophien der er os

begge bekjendt og som desuden specielt er min Velgjører og Ven, er et mærkværdigt Exempel derpaa. ^{k160} Er De mindre stærk i Philosophien end han, saa har De lykkeligvis ogsaa færre – hvad skal jeg kalde det – Bekymringer. Samme Mand er desværre nu svag og syg igjen. Ogsaa vor kjære Richardt er allerede længe syg og daarlig, den ene Halvdel af hans Ansigt er under en Forkjølelse bleven stiv og Stivheden holder sig nu i mere end en Maaned haardnakket. Desuden lider han af Betændelse i det ene Øie, kort han er ren Invalid. Hans Hustru er elskelig.

Jeg er nu meget alene, mine Venner ere udenlands i Vest og Øst og selv sværmer jeg imod en Reise. Jeg skylder Dem min varmeste Tak for Deres Opfordring til at besøge Dem i Norge (en Opfordring, De forøvrigt ikke, som De i Brevet antyder, har fremsat før), men jeg kan endnu slet ingen Planer lægge, er paa mange Maader bunden og desuden – jeg vil ikke lægge Skjul derpaa – stunde mine ivrigste Ønsker mot Paris. Hans Høivelbaarenhed afdøde Conferentsraad Øhlenschläger har etsteds ladet en ung Mand formulere sig saaledes: Min Eiendom er Haabet om/ Hvad aldrig bliver min Eiendom og jeg tiltræder ganske denne sidste ærede Talers Erklæring.

Jeg er nu som altid af Hjertet Deres Ven

G. Brandes.

29. Juli 1867

Kjære Veninde! Bliver De meget forundret, naar jeg siger Dem at jeg snart begynder at undre mig lidt. Veed De, at De i et Fjerdingsaars Tid Intet har ladet mig høre fra Dem. Har De opgivet mig? Er De en lille Smule kjed af mig? er jeg bleven Dem fremmed? Saadan Noget maa vel være hændt. –Jeg vil dog imidlertid gjerne lade Dem vide, ligesom jeg tidligere gjorde det fra Paris, at det er mig et Savn, at undvære Deres kjærlige Breve og at jeg – forudsat at Deres Følelser for mig ikke er slukt, at Deres Tanker ikke ere alt for mange Mile fra mig og Mit – beder Dem ikke at blive træt af vor Forbindelse og ikke at lade Tid og Afstand, disse Aandslivets bitre og dumme Fjender, have større Indflydelse paa vort indbyrdes Forhold end den, der tilkommer dem. Selvom De maaskee i Deres Hjerte ønskede mig anderledes, eller maaskee nu og da er misfornøiet med mig, synes det mig dog ikke at burde forandre Deres Sindsstemning overfor mig, hvis

inderste Væsen De dog eengang har givet Medhold. Det forstaar sig jo af sig selv, at jeg maa følge min egen Vei, tænke med min egen Hjerne og kun kan udvikle mig ved mere og mere at fordybe mig i, hvad der for mig med usvigelig Sikkerhed frembyder sig som Sandt og Ægte.

Om min Færd har jeg lidet at melde. Jeg har oplevet Meget, siden jeg sidste Gang skrev, men dette egner sig ikke til Meddelelse. Jeg har undertiden nogle lyse Tanker og engang imellem nogle dristige Drømme. Jeg tvivler ikke om, at det i slig Henseende staaer meget rigere og bedre til hos Dem end hos mig.

Jeg haaber og ønsker den aller bedste og blideste Bør for hvad smaa og store, men altid gode og smukke Skibe, De maatte sende ud i Verden. De veed at jeg altid er og bliver Deres trofaste og hengivne Ven og Kammerat.

6 August.

Min inderligt kjære Veninde! Megen Tak for det Brev jeg modtog igaar, og som foranlediger mig til at føie nogle Linier til Ovenstaaende som jeg skrev ude i Rungsted i Besøg hos en ung mærkværdig, elskværdig, med eet Ord Dem værdig Kone, som jeg engang ved Leilighed skal omtale for Dem. Hun er et af mine nyeste Bekjendtskaber. [k161](#)

O hvor Deres Brev kom mig tilpas, og med hvilken Ild jeg trykker den Haand, De rækker mig, til mit Hjerte. – Saameget skal De vide: Disse sidste Maaneder har for mig været en Tid «hors ligne», uden Mage, en Tid helt opfyldt af Lidelse og den smerteligste og grueligste Spænding. Jeg havde gjort en desperat og dumdrstig Handling hvis Følger kom over mit Hoved som en Række Pinsler og Kvaler, der undertiden paa een Dag have gjort mig en Maaned ældre. Ikke at jeg havde noget at bebreide mig eller fortryde, end ikke det Mindste og jeg er glad derover; jeg havde handlet som jeg burde men i de vanskeligste Forhold. Jeg ventede at blive nød til at reise udenlands, men deraf bliver ikke Noget. Mere kan jeg ei forklare og mere vil De ikke spørge om. Sagen er endt og jeg tildels i Ro. [k162](#) Men jeg trængte til at række Dem paany min Haand, at lette mit Hjerte og ved en halv Fortrolighed at vinde en hel Sympathie. Ak: jeg har i denne Tid hvor jeg trængte til mine Venner faaet bitre Indtryk af, hvad Venskab er, naar det sættes paa Prøve. –

De som kjender mig saa nøie – selve det sidste Brev viser det – hvor kan De

spørge, om De vil blive hørt? Hvorfor bereder De mig saa sjeldent den Glæde at see Deres Haandskrift uden paa et Brev til mig. – Jeg har denne Gang klaget – De veed, at det ikke er min Skik, at jeg altid helst fremholder mit Livs mest smilende og lyse Side, saa at De stundom har været ved at troe jeg gik halvt til Grunde i Forkjælelse. Denne gang har jeg taget Bladet fra Munden, – saavidt jeg har kunnet naturligvis. Tro mig jeg har ikke klaget uden Grund.

Glæd mig med et Brev.

Deres

Georg Brandes.

Tak for Deres smukke Ord om min lille Artikkel; hele vor Presse har eenstemmig skjældt den ud. Jeg skal sige Dem: jeg har mange Venner blandt disse Herrer.

Christiania den 2den August 1867

Kjæreste unge Ven!

Nu har jeg igjen været forsømmelig, [k163](#) og beder Dem ligesom før om den Overbærelse, som De desværre maa have i stort Mond for at kunne tilfredsstille mine Fordringer. Den lille Bog De sendte mig læste jeg i samme Stund, og havde virkelig en stor Glæde af den; thi der vare smaa søde Ting sagte med faa Ord, og dybe alvorlige Slutninger. [k164](#) Ja min altid lige Kjære! – midt i Deliriet? – De er en sød, ren og elskelig Natur, hvis Opfattelse er mig kjær og klar, fordi den altid er levende, skjønt De saa ofte forklarer Dem i døde Udtryk. Men det er nu det Filosofiske, som er Skyld i det. Jeg synes, at De, naar De beviser det Erotiske, beviser, at De selv er det [i] høj Grad, og naar De tilbageviser det Syniske, gjør De det med en ren Naturs retfærdige Kulde. – Jeg vil nu sige Dem, Kjæreste, at Deres sidste Brev var – trods sit elskværdige Fusentasteri – dog ikke ret egnet til at vække min Trang til hurtig Besvarelse. De var jo rasende forelsket – godt, det skal man i Deres Alder være; men De maa indrømme mig, at naar man fortæller Sligt til en gammel Veninde, da kjender hun sin Rolle, i dette herlige Fantasistykke er hun en Biperson, og maa helst tie saalænge Hovedpersonen er fremme paa Scenen. Men nu tænkte jeg, at uagtet Scenen ikke er tom og vistnok altid vil have sin Hovedskikkelse at fremvise og beundre, vil jeg dog forsøge et

Par Ord – de skulle egentlig ogsaa kun indeholde det Spørgsmaal: om jeg kan høres og forstaaes, naar jeg taler? –

Jeg sender idag min elskede Sara fra mig og der bliver et stort Savn tilbage efter hende. Maatte hun nu blive lykkelig! Der er noget Ejendommeligt ved hendes Valg. Hun har en Opgave at løse ligeoverfor den elskværdige unge Mand, som nu er hendes Husbond og Herre; thi han har været en Del forsømt i sin Udvikling og har en indesluttet – hensynkende Natur, som vanskelig vil naa til at opfattes ret af Verden.^{k165} Lad mig se De besøger Sara, det vilde glæde mig. Og nu er jeg ferdig, thi som sagt, jeg vil vide hvordan jeg staar. Men hvor jeg inderligt længes efter Dem, hvor inderligt De kunde glæde mig ved at sende mig et Brev! Og desuden, jeg synes Skjebnen, som har været saa streng mod mig i lange Tider maa give mig en liden Opmuntring med paa Arbejdsdagen, som nu forestaar.

Og nu Lev vel

Deres M Thoresen

Christiania den 20 August [1867]

Kjæreste Barn!

Lad mig se min lille Yndling ikke stødes over denne Tiltale! Den var mit første Udbrud efter Deres Brev,^{k166} det var mit første Ord for al den Sympathi jeg følte for Dem – De er altsaa nu døbt! Ja sandelig, Sligt er en Ilddaab, hvad enten det bliver til Glæde eller Smerte; og det skal De sande med Tiden, at det, som efter Deres Sigende, har ældet Dem i Dage, med Aars Magt – det skal De nok forstaa er en Udvikling af den ædleste Art, for et dybt Sind og en higende Aand. De har Elementer i Dem til at flyve op *over Dem selv* i et Overmaal af Begunstigelse og Lykke, De har ogsaa Evne til at finde Dem frem gennem Ugunst og Modstand til store Tankedybder i Dem selv – Lad blot ikke Livets store Ulykker falde over Dem og stænge al Udsigt paa Deres Vej, saa skal jeg være rolig for Dem, selv om Livet nu og da rækker Dem en bitter Kalk at tømme. Jeg har engang i et af mine første – latterlige – Breve til Dem talt om Deres egentlige Livsbestemmelse, den tror jeg nok De ikke synderlig syntes om; thi De har stærke Lidenskaber, og De vil have dem ledet ind over Deres Liv som en varm Kilde til Nydelse og Lykke, men det er mer end tvivlsomt, om det vil gaa. De har Poesien som en af Faktorerne i

Deres Væsen, og den kan, ligesom hos S Kjærkegaard, give Fylde til Deres Granskning og Viden, der maaske – med Deres Natur – har vanskeligt for at løfte sig i Højden uden den; men vil De drage den fra, og leve af den, som et Festmaaltid hver Dag – da faar De maaske opgive Resten. Dette er nu min Opfattelse af Dem. Jeg kunde mundlig tilføje en hel Del, men det vil jeg skriftlig ikke udtale. Jeg har ikke altid den taabelige Periode over mig, hvor jeg ikke kan styre Pennen. –

Gid jeg dog havde kunnet drage Dem herop isommer! Her er saa skjønt og farverigt i Naturen – men da skulde man jo andre Steder hen. Ja ja! De styrer nok en Gang mod Nord; men hvor De end styrer hen, jeg følger Dem bestandig med den samme Hengivenhed. Jeg har idag taget mig en Ferie, og benytter den til at sende en Hilsen til mine Venner; meget lang Tid vil gaa hen inden de høre fra mig igjen. Jeg sluttede igaar en liden Fortælling, som jeg var kommet for Skade at love en Boghandler her til en Samling af norske Forfattere.^{k167} Om otte Dage vil jeg have renskrevet den, jeg har lovet Goldschmidt^{k168} til en Samling i Lighed med Vintergrønt,^{k169} og som skal udkomme i Høst. Mit *egentlige* Arbejde^{k170} ved jeg ikke ret hvor tidligt jeg kan faa ferdigt til Trykning, sikkert ikke for i November. Vil De læse Korrektur for mig? Jeg skal nok skrive klart og tydeligt. Og nu Farvel! Faar jeg nok at vide hvorledes De lever?

Deres hengivne

Magdalena Thoresen

Kbh. den 30 Aug. 67.

Min anden Moder! min kjære og elskede Veninde! Hvor er det smukt af Dem at De skrev til mig saasart og saaledes! Veed De hvad jeg foruden Deres Kvindehjertes varme Følelse finder i Deres Brev? Noget, som man saa godt som aldrig hører, Noget, for hvilket Ordet er bleven saa forældet, at det nu næsten kun bruges i Spøg. Jeg finder Visdom. Vel kjender jeg for godt, hvad en Opfattelse vil sige, til ikke at vide, at ethvert Menneske seer gjennem farvede Glas, og vel kjender jeg Deres Farve igjen i Deres Ord, men dog hvilken Dybde, Kraft og Sandhed finder jeg ikke i det Meste, De siger!

De har Ret, naar De mener, at jeg er nydelsessyg, og at dette Hang svækker

mine Kræfter – jeg har overhovedet en vis Frygt for at være et ringere Menneske end De antager mig for, en Frygt jeg oftere har udtalt for Dem, ligesom det ogsaa var et Udtryk af den, som De engang misforstod, som vilde jeg vise Deres første Breve tilbage (disse Breve, som De i Parenthes gjør skjændig Uret, da de langt fra at være latterlige, vare gode og ypperlige, med andre Ord vare Dem, som De er, naar De uden forsigtig eller mistænksom Tilbageholdenhed lader Ordene flyde fra Pennen.) – Hvad denne Nydelseslyst imidlertid angaaer, da har jeg med Hensyn til den lavet mig en vis Philosophie. Jeg betragter den, saasart den ikke *betager* mig, som berettiget, som naturlig og gavnlig for en ung Mand, der trænger til at kjende mange Mennesker, til at opleve Meget, og om muligt at forstaaes; men at opleve og at forstaaes, det er jo netop Nydelse. Afkald og Forsagelse – blot i Selvplageriets Interesse – er Tomhed, det Negative, det Hule, der Intet indeholder, der ikke mætter. De ere ulykkelige, der Intet opleve, ingen Berøringer have med Yderverdenen, aldrig elskes, men de blive sjeldent bedre derved, sjeldnere tilfredse altid bedragne ved et saadant Liv. Stærkt slog det mig derimod, hvad De mener, at det mere er Poesien end Videnskaben, der kan begeistre mig eller løfte mit Sind. Det ligger vel i at jeg med Liv og Sjæl tilhører den *realistiske* Videnskab, og er en stor Skepticus ligeoverfor Idealismen i Videnskaben.

Nu svarer jeg Dem paa hvad De skriver: Ja gid jeg havde besøgt Dem i Sommer, gid jeg havde hentet friske Kræfter og godt Mod i Fjeldluften, istedenfor hernede at sætte mine Kræfter til paa ufrugtbare Planer og nu træt og skuffet, uden Forfriskelse eller Foryngelse, fra Sommeren af, at skulde begynde paa mit daglige Arbeide.

Hvis De tænker Dem, at jeg har nok af Selvtillid tager De feil; jeg har lidet deraf; men jeg stoler paa, at jeg dog har *nogen* Evne, og jeg veed med mig selv, hvor ofte det forundes mig at see megen Sandhed der gaaer næsten alle Andres Øine forbi. Det Tungeste er ikke at staae ene med sin Overbevisning mellem hundreder, der skraale, at Sort er Hvidt, det Tungeste er ikke heller at der har været en Tid, da man selv ansaa det *Falske for Sandt*; men det Tungeste er, at der har været Tider i Ens tidligere Liv, da man fuldt vel kjendte de Anskuelser, man nu besidder, men de vare En enten forhadte eller ligegyldige, ɔ: da man altsaa ansaa det *Sande for falsk*. Thi denne Tanke mistrøster undertiden, den gjør at man taber Tilliden til sin Overbevisning nu (forsaavidt det ellers er muligt

at have en Overbevisning og ikke være fuldt forvisset om dens Sandhed) og den gjør, at man ikke tør vove, at beskyldte Dummehederne rundt om En for at være de Kjeltringer, de synes at være, idet man erindrer, i hvor store Vildfarelser, man selv af lutter Bornerthed har været med aller bedste Samvittighed.

Man maa nøies med at ledes af sin Kjærlighed til Lyset og det Sande. –

Naturligvis vil jeg læse Korrektur for Dem, spørger man vel om Sligt mellem Kammerater?

Hvorfor skal saa lang Tid gaae hen før De atter skriver? Lykke til, Mod og Freidighed til al Deres Gjerning.

Deres

Georg Brandes.

Fru Magdalene Thoresen.

Christiania den 6te September 67

Dette Brev har ligget længe skrevet – lad det ikke vare saalænge før jeg faar Deres Quitting!

Kjære.

Jeg takker Dem for Deres Brev. Det var vel min Bestemmelse ikke at skrive paa lang, lang Tid – men saa har jeg taget mig en Ferie paa otte Dage, og af den vil jeg dele en Stund med Dem. Jeg har Meget at sige Dem, men det Meste deraf, er hvad der skulde siges, fordi det vilde lide ved at nedskrives; det skulde løftes af Stemningen, modtages af Stemningen og forsvinde med den igjen uden nogen nærmere Drøftelse. Jeg føler mig saa berettiget til hvad jeg siger og gjør, naar Stemningen er der; thi den er da egentlig intet andet end Tidens Fylde. Et af de Øjeblikke, hvori Livet afsætter enten en fuldmoden Frugt eller udfolder en Blomst – det er hellige Øjeblikke, som vi aldrig skulle dele med de Vantroende; men det er hvad jeg saa ofte har gjort. Jeg har saa mangen Gang givet Kulden min dybe Varme og Nøgternheden min Romantik, at jeg kunde i mismodige Øjeblikke spørge: skal Livet have meg til Nar? –

De siger i Deres Brev, at De elsker Nydelsen, og at den er berettiget. Det er sandt. Jeg tror at Glæden er det stærkeste Samfund med Gud og vore Medmennesker – langt stærkere end Sorgen. Men da mener jeg naturligvis ikke

den Glæde, som dandser og raaber Hurra; men jeg mener den dybe Kjærligheds-Glæde, som fylder Sindet, saa det strømmer over af Tak til Gud og af Sympathi med den hele Skabning – og da er jeg med i Nydelsen, Beruselsen, Henrykkelsen – i Alt, hvad Livsglæden har givet Daab. Men saa spørger jeg Dem: gives der ikke store nydelsesfulde Øjeblikke i Selvfornægtelsen og i Strengheden? Jeg spørger Dem her paa Socrates's Vis; thi jeg vil ikke oplyses af Svaret – Jeg har aldrig havt større Nydelse end Sindets strenge Arbejdsstunder, end de ensomme Møder med Ideen, hvor den har forlangt Alt, hvad der har drevet min Natur, til Afdrag paa lange, fjerne Udsigter. Men jeg har mange Aar forud for Dem! –

Nu, hvad skal De nu samle Dem til? Hvad skal De gnieragtig spare sammen til? Thi spare skal De. Jeg har sagt Dem dette før, og jeg bliver ved at gjentage det til De maaske engang bliver saa træt deraf, at De befaler mig at tie dermed. Dog maa De forstaa mig ret. Jeg kalder det ikke at ødsle eller forøde, naar man samler sig i en stor Lidenskab, hvad i Alverden den saa fører til – nej, lad det kun sige Bums i Hjertet, med slige store Pulsslæg voxer det, hvad enten det saa er i Angst eller Glæde – men det er alt dette Smaaspild, dette draabevis Tab, det kan Deres Natur ikke taale. Altsaa: forsvind fra Verden indtil De kan gjøre Lyst, naar De træder frem. Gud give De maatte have Evne til at lade den store Sindsbevægelse De har gennemlevet isommer, leve et længere Liv i Deres Sind end i Regelen unge Mænd ere vant med – De skulde nok erfare, hvorledes Sligt befrugter Væsenet. –

Hør nu noget helt Andet: Der udkommer en Bog her paa Thønsbergs Forlag, som bestaar af en Samli[n]g af norske Digtere – tag Dem af den paa en eller anden Maade eller paa flere Maader, men helst *navnløs*! Da har De Fred og Stilhed og kan gjøre meget Godt for andre Stakler, som skulle frem og behøve en Haandsrækning af Kritiken. Men naar De læser denne Samling da læs «min Bedstemoders Fortælling»^{k171} med en Tanke paa den, der har givet sit Hjerte hen i den – idetmindste for en Del. –

Og hør nu en Ting til: Besøg min lille Sara, hun skriver mig just til, at hun vilde ønske De vilde komme til dem, de to unge Mennesker trænge til aandelig Omgang, og De er den Eneste af de unge Mænd jeg kjender, som jeg gjerne saa i min elskede Datters Nærhed. Og nu til Slut min kjærligste Hilsen til min lille Kammerat fra hans

gamle Veninde

M Thoresen

den 7de October [1867]

Min unge Ven!

Jeg har idag en Mands Tjeneste at forlange af Dem – nu skal De bryde en Landse for mig! Jeg sender Dem et Brev til Goldschmidt, som jeg ønskede De gav ham i Haanden, saa det idetmindste kunde bevises, at han havde faaet det. Jeg har maaske tilskrevet Dem om en Anmodning jeg i Forsommeren fik fra denne Herre, om at levere et Bidrag til en Samling i Lighed med Vintergrønt, der skulde udkomme for Julen d. A. – jeg ved ikke paa hvilket Forlag, men under Goldschmidts Opsyn og Kritik. Jeg skrev da strax tilbage, at det vilde være mig baade en Ære og en Fornøjelse at skrive Noget i den Anledning. I Begyndelsen af September var jeg ferdig med en liden Skildring og skrev ham til herom, samt forbeholdt mig alene, at vente med Bortsendelsen af den til jeg af ham fik nærmere Besked. Nu faar jeg idag Brev fra Nygaard^{k172} – det raaeste Produkt – mellem os sagt – at nogen Mand har skreven til en Kvinde – og heri siger han, at Goldschmidt har sagt, at jeg i et Brev til ham, G, har negtet at levere et Bidrag til Bogen. Ja endmere, at min Skrivelse til Gldt skal have røbet: norsk komisk Talent. – Se dette er nu naturligvis Nygaards elegante Udtryksmaade, men selv om jeg lader dette drage fra, bliver der dog et ækelt Bundfald tilbage. Denne Digter har da kastet mine private Ytringer ud imellem kaade Munde og giftige Tunger, og saa spreder han det Rygte ud, at jeg ikke vil skrive et Bidrag – naturligvis for at nedsætte mig; thi han ved jo, *at jeg har det ferdigt*. Hvor bunder nu denne Nederdrægtighed? Kan De sige mig det? Jeg kunde fremlægge mit Brev fra Goldschmidt, og De skulde sige med mig, at det aander helt igjennem ærbødig Hengivenhed, og nu denne lave profaneren af et Brev! Har De nogensinde forstaaet Dem paa Reflexen i dette Liv? O min elskede Lille! den er et Sjæleekko, som det smerter at høre. Naar jeg nu ved Bjørnson i Nærheden af Goldschmidt som stadig Omgangsven,^{k173} maa det saa ikke forbause mig at træffe denne Shoflen; thi det er tre Uger siden jeg skrev til Goldschmidt og han har ikke endnu fundet det passende at svare mig. Det er altsaa en Reflex af Bjørnsons store Hengivenhed! Ja ja, jeg tror med Vished, at det Sande omsider

vil sejre i alle Ting. Vil De altsaa idet De giver Goldschmidt Brevet tillige mundlig forsikre ham om at Fortællingen er ferdig? Og vil De saa være min kloge, agtpaagivende Ven? Nu trænger jeg Dem.

Deres Magdalena Thoresen

9. Nov. 1867.

Kjære Veninde!

Tak for Brevet med dets venlige Ord.

De veed jeg bragte G.^{k174} Deres Brev, en delicat Mission iøvrigt, da han uden at kjende mig taler ondt om mig til Alle, fordi jeg nogle Gange har gjort et par lette Udsættelser paa hans Arbeider. De veed rimeligvis ogsaa at jeg i Beg. af forrige Maaned havde en Avisfeide og at Folk var meget vrede i Anledning af nogle dristige Ord, jeg havde skrevet i den Nielsenske Sag.^{k175} Bjørnson som bagvasker mig i alle Selskaber skrev under Mærke en Artikel imod mig, hvor han vilde have mig Brugen af Blek og Pen forbudt ganske som i Middelalderen. Han trak dog efter alle Fornuftiges Mening i denne Sag det korteste Straa.

Jeg begriber forøvrigt at De naturligvis er dødelig forelsket i Nielsen, jeg kjender Dem, og har jo ofte sagt Dem at Deres Velvillie mod mig i flere Punkter bringer Dem i Strid med Dem selv. Saa meget lykkeligere er jeg over at De ligefuldt bevarer mig den ubeskaaren.

De forundrer Dem med Rette over min lange Taushed. Ak ja vist er der Noget i Veien – ikke for mit gode Forhold til Dem, men for min Ro og min Lykke. Jeg kan ligesaa gjerne sige det, da De dog gjætter det; jeg lever i den desperateste Kjærlighetshistorie, hvori Nogen kan leve.^{k176} Men De vil ei fordre eller vente at jeg skal betroe Papiret mere eller Dem mere paa denne Maade. Min Aands Blufærdighed vilde vaande sig derunder. Skrift er dog saa daarlig en Meddelelsesform, man siger altid mere eller mindre end man vilde.

Jeg takker Dem meget for «Min Bedstemoders Fortælling», den greb mig dybt. Hvori ligger det, at enhver god Bog synes saa mærkelig at spille ind i Læserens eget Liv. Her endog indtil Enkeltheder. Denne Fortælling er jo desværre det Eneste, som duer i Bogen.

Fortryd ei paa at jeg trods Deres Opfordringer ei har besøgt Deres Datter. Det

er ei skeet af Ladhed men med velberaad Hu. Jeg har dels flere Bekjendte end jeg ønsker og udvider aldrig yderligere min Kreds. Dernæst holder jeg ikke af at komme til Nygifte, endelig kjender jeg ei den unge Mand og kun som Mandens Ven, aldrig som Konens, allermindst som Svigermoderens Ven kan man komme i et ungt Hus.

Jeg tillader mig at sende Dem noget Smaatteri jeg har skrevet.^{k177} Hegel er saa god at besørge det for mig.

Deres Ven.

Georg Brandes.

[1868]

Mandag [jan. 1868]

Min kjæreste unge Ven!

Hvor er De nu henne? Hvorfor skriver De mig ikke til? Hvad er der ivejen? – Se, disse Spørgsmaal maa De nu besvare mig; thi jeg har Ret til at forlange det. De skal have min Tak, fordi De klarede Sagen med Goldschmidt. De ved, at det Ord: den Fraværende har Uret, desværre har altfor megen Ret! Jeg vilde skrive Mere; men der aner mig, ligeoverfor Dem, en Smerte – og skrive til Dem om Intet vilde være et Komediespil mellem os, som ikke sømmede sig – Vi to maa kunne tale lige ud til hinanden.

Deres

[Ingen underskrift]

Christiania den 20 Januar 1868

Min unge Ven!

Jeg har i Maaneder ventet paa en Stund, hvori jeg kunde skrive til Dem, den Stund har ikke villet komme, nu tager jeg den med Magt. Der kommer i enkelte Tilfælde en Nølen over mig, – som jeg ikke kan give Navn, men jeg ved, at den ligner Hamlets i Natur – ikke i Hensigt. De har sendt mig Ting, skrevne af Dem, som ere efter min Forstand, baade rigtige og smukke – navnlig tykkes mig, Deres

Bedømmelse af F. Nutzhorn^{k178} at være det Fortræffeligste jeg hidtil har læst af Dem; thi der er en forunderlig Vægt og Simpelhed i Udtrykket, som ellers hos Dem maa erstattes af Finhed og Pikanteri. Hvor jeg dog har glædet mig ved Læsningen af den kjære Vens Bog! At han dog skulde være saa uforsigtig og derved saa tidlig forlade Livet! Jeg kan aldrig, saa taabeligt det end er, høre op med at skjende herover, naar jeg tænker paa ham. –

Nu, jeg tænker paa, at mit sidste Brev til Dem indeholdt den Spaadom: at der i Forhold til Dem ventede mig en Smerte. Og jeg havde Ret, den kom. Da jeg bad Dem besøge min Datter, var det paa ingen Maade for at tvinge Dem til en Nedladdenhed. De havde skrevet mig til hvor godt De syntes om hende – De havde i et Brev iforvejen kaldet mig: Deres anden Moder – Jeg holdt saameget af Dem og elsker min Datter saa højt, at jeg undte Eder begge Glæden af et Møde, hvor I da vilde kunne samtale lidt om Jeres fælleds Moder! Godt. De gjør en Undskyldning hos mig længe, længe efter, og siger, at De ikke ønsker at *omgaaes* med en Dame, hvis Mand De ikke kjender – havde jeg forlangt, at De skulde omgaaes med hende? – Desuden vilde og kunde De, paa Grund af Deres udbredte Bekjendskab ikke gaa ind paa at stifte nye – nej, jeg vilde vist ikke, at De i den Anledning skulde stifte nyt Bekjendskab, jeg vilde blot, De skulde hilse paa et gammelt; thi De var jo kommet i mit Hus, havde hos Nutzhorns og andre Steder truffet mine Børn, hvad Under, om De da gjorde en simpel Visit hos min unge nygifte Datter, en slig almindelig Høfligheds-Visit har jo slætintet bindende eller generende for Livet. Man har jo givet og modtaget et godt Ord, det er det Hele. At denne Sag fra Dybden af er mig forstaaelig, ja det kan De selv vide; men *ved min Ære*, jeg har aldrig kunnet eller villet stille min Datter saa ringe, at jeg skulde tigge om Omgang til hende. Saa jeg kan forsikkre Dem, at Sara ikke har en Ide derom. Det kan jeg ogsaa gjøre Dem begribeligt derved, at just i hin Tid, da jeg gik og ventede saa inderligt paa Brev fra Dem, da skrev Sara mig til, at hun kunde ikke forstaa hvad der gik af Dem, De hilste paa en saa besynderlig frastødende Maade, og hun vidste ikke andet end, at hun var rigtig gode Venner med Dem. Se, min Ven, i dette er der Meget, som har saaret og skuffet Deres gamle Veninde! –

Saa kommer den uhyggelige Ting, at De skal faa dette Ærinde for mig til Goldschmidt – Noget jeg jo aldrig havde anmodet Dem om, hvormeget jeg end paa Grund af mit Vendskab for Dem, havde Ret til at forlange, hvis jeg havde

havt en Anelse af Forholdet mellem Dem og denne Mand. Jeg kjender ham saare lidt. Hvad Bjørnson angaar, da tror jeg vist han er paavirket ligeoverfor Dem af C Petersen^{k179} – og det Hele grunder sig vist i Skinsyge. Jeg havde medens denne Herre var her i Byen et Par djerne Kampe at bestaa i Anledning af Udtalelser om Dem og Deres Evne, og jeg blev urokkelig ved min Mening, hvilket navnlig hidsede C Petersen til et Udbrud imod mig, der løj mig en Lavhed paa – thi der er Gud være lovet, ikke engang Evne til Lavhed i min Natur. Med Bjørnson har jeg sletintet Samkvem paa nogen Vis. Jeg har i disse to Aar, hvori jeg har levet – nu snart – heroppe, følt mig fortiet og stukket bagved af Alle – nej, dog ikke af Munk!^{k180} Nu har jeg grebet til et dristigt Middel for at komme Folket nærmere, Aviserne have holdt mig i en fjern Taage – men saa tog jeg mit stærke Mod til Hjælp og averterede – det kunde jeg da betale for – at jeg vilde læse op i Vinterens Løb to af mine utrykte Arbejder. I sex Uger med 5 Timers dagligt Arbejde, var jeg endelig fuldt rustet til den første Optræden, som jeg tog i improvisatorisk Form. I to fulde Timer fortalte jeg et Livsbillede ud af min egen Sjæl – men det var først nedlagt deri ved megen Flid. Imidlertid rejste det sig i Øjeblikket gandske frit og selvstændigt – og Beviset herfor er, at da jeg en 8te Dage efter skulde ordne det til Trykning, maatte jeg omskrive et helt, trykt, Ark, hvor jeg da i min Hukommelse havde bibeholdt, hvad jeg under Fortællingen deraf havde skabt nyt og bedre. Skal jeg nu udbryde: o Sorg! eller: o Glæde!? Jeg har dog skrevet «Signes Historie»^{k181} men Alle vare forbausede over et fuldt Ax, der hvor de naturligvis kun havde tænkt sig det Tomme. Nu, ligemeget! Jeg sejrede. Efter Jul, og i selve Juletiden har jeg været lidende i høj Grad. Nu er jeg begyndt mit Arbejde til den næste Oplæsning, som da vil foregaa midt i Februar – og dette bliver et Digt; thi de gode Mennesker maa dog komme til at forstaa, at de Folkelivsbilleder jeg giver er ikke Fotografier men Digtninger, og at den Prosa jeg deri har skrevet kunde fuldt ud anvendes til Rim. Jeg føler – ydmyg for Gud, men kjæk ligeoverfor Verden, hvis ydre Flitter ikke frister mig – at jeg er Digter; thi min Aand er fuld af stærke Tanker og min Sjæl af Digt. Men mit Legeme pines og dette tager Meget fra mig. Livet har paalagt mig svære Forpligtelser, og de tære stundom paa Kraften.

Nu – saa har vi endnu en liden Høne til at plukke med hinanden! Thi uagtet det egentlig er en Hane, som staar imellem os, saa bliver dog Stridens rette

Gjenstand paa Grund af sin Spidsborgerlighed en liden Høne. Nuvel! De mener
altsaa, at naar jeg føler en levende Begejstring for en Aand, som R Nielsen,^{k182}
saa skal jeg af den Grund slippe en anden Aand, der styrer Flugten mod en anden
Kant? Naar den Ene funkler her – funkler jo den Anden hist – hvorfor vil De
foreskrive min Aand en saa liden Bane? Jeg forsikkrer Dem, at jeg kan tage
mange, mange flere stik modsatte Viljer og jeg faar dem desuagtet, hvormeget de
end stritte imod, ind i et stort fyldigt Neg. Jeg har jo aldrig i den Forstand været
med Dem, at jeg ikke, mens jeg omfattede Korsets Fod har vidst, at De var blandt
dem, der raabte: korsfæst, korsfæst ham! – Men derfor skjønner jeg paa Deres
klare Ærlighed, og paa Deres barnlig rene skjønne Sind, samt Deres aandelige
Kraft. Men De ved, at jeg ingenlunde gaar i fransk Retning, trods min store
Begejstring for det franske Folk. Ja der gives Stunder, hvori jeg viger til bage for
den forfærdelige Udvorteshed i deres Tanker, og det er for mig, som havde
Civilisationen der udtørret Sjælebrønden og rejst et Monument paa Stedet med
en personificeret Sjæl. Sproget har ingen Dybder, hvori Synet sænker sig, det
lader sig med en stor Færdighed og megen Elegance og Smag blæse ud fra
Tungespidsen af, som et Fløjte-Nummer. Nu, De er jo hildet i dette glimrende
Næt, og jeg tør intet sige herom – kun det er vist: Gud lade det vare længe, længe
for det aandrige Kjøbenhavn bliver saa aandrigt som Paris! Dog, jeg kan være
rolig. Det store rullende Hav sender gandske andre Taagemasser ud over Folket
end Seinen; men det danner ogsaa ganske andre Sjælesyner. Men se nu ikke paa
mit Minde med vrede Øjne for disse Meningers Skyld, min kjære unge Ven! Jeg
er uforfalsket ærlig – er fra Grunden folkelig, og dette Sidste er en Ting De vel
kan skrive om, men ikke føle, dette vil jeg paastaa. Og nu mit kjærlige Farvel!

Deres hengivne

M Thoresen

27.1.68

Min Kjære Veninde! Tillad mig samme Dag som jeg har modtaget et længe,
ikke uden Bekymring ventet, Brev fra Dem at svare Dem for at rydde de smaa
Misforstaaelser afveien, der have indsneget seg imellem os. Min kjære, bedste!
De gjør mig sandelig stor Uret ved at betragte min Afslaaen af at komme i Deres
Datters Hus som en fornærmelig Afvisning og i den Anledning sige at De er for

stolt til «at ville tigge Omgang til Deres Datter». Jeg behøver dog virkelig ikke en saadan Tilrettevisning og har ikke fortjent den. At jeg ærer og agter Deres Datter, det veed De og hvorledes skulde vel det kunne være anderledes! at jeg har hilset hende paa en frastødende Maade, er en ren Chimære. Hun maa have taget min Ærbødighed for Kulde. For om muligt at gjøre min Uret god skal jeg i ethvert Fald nu ganske vist tillade mig at gjøre hende et Besøg. Dette var det første Punkt.

Det andet er et større, et vigtigere, langt vigtigere, hvor Deres Misforstaaelser altid har smertet mig og hvor jeg mistvivler om nogensinde helt at fjerne dem. Min Ytring om R. Nielsen var halvt en Spøg. Men hvor kan De dog tilføie mig den Haan, den Krænkelser at henregne mig til de Bøddelnaturer, der raabte «Korsfæst»! Der er dog Forskjel paa theoretiske Overbevisninger af høiædel Natur og en Oldtids-Pøbelmasses Bøddelbarbari. – Hvis De vidste min kjære Veninde hvor langt jeg i dette Punkt føler mig Dem overlegen, med hvilken henrykt Sikkerhed jeg fornemmer at jeg har Retten og Sandheden og Seiren paa min Side, at det her er mig, der har Retten til at byde og de Andre, som fare vild og ikke øine Halvdelen af den Sandhed jeg seer, hvis De vidste hvorledes mine Ideer ere i stadig Udvikling og at jeg, langt fra at tvivle, har faaet mine Overbevisninger stadfæstede ved i saa mange Land som muligt at studere de moralske og philosophiske Videnskabers Udviklingsgang – I Sandhed hvis De havde et klart Indtryk af Alt dette, De vilde føre et andet Sprog til mig. Det veed jeg, at der er Punkter, hvor *jeg* bryder igjennem som den nye Tid og hvor jeg seer *alle* mine Jævnaldrende over Hovedet. Dog intet Pral, og nok herom.

Den største Del af hvad De siger om Franskmændene synes mig sandt, en mindre Del synes mig at indeholde en Del temmelig courante Misforstaaelser af den franske Litteraturs Beskaffenhed og dette Thema vilde i alt Fald blive for vidtløftigt at behandle i et Brev.

Jeg skal stræbe med Tiden ei at gjøre Deres Venskab for mig Skam, et Venskab, som jeg gjengjælder med en sand og oprigtig Varme, og jeg skal stræbe ei at lade nogen Evne i mig gaae tilspilde. Hvad De siger om min Mangel paa Folkelighed er vist desværre sandt, men jeg beder blot *be-* eller *an-*mærket at mange som ansee sig for meget folkelige, ikke have Tyvendedelen af den Klarhed jeg enten har eller dog tilkjæmper mig og den første Betingelsen for at være folkelig er den at være klar, skjønt det ganske vist kun er en af Betingelserne. Jeg

har her i min mere videnskabelige end litterære Aandsretning og i min jødiske Fødsel store Hindringer.

De veed, med hvilken Interesse jeg følger Deres Virksomhed. Det Held, De omtaler, gleder mig af Hjertet. Jeg havde (i Parenthes) den fornøielse at see os begge omtalte sammen for nogle Maaneder siden i et No. af Norsk Aftenblad, [k183](#) det eneste, jeg nogensinde har seet. Har De bemærket, at det er lykkedes mig og Andre at omvende R. Nielsens ældste og dygtigste Dicipel Heegaard, [k184](#) der har skrevet en Bog imod ham, som giver hans forrykte Theorier Dødsstødet. Alle Nielsens yngre Elever ere fulgte i dennes Spor, saa nær som det værdige Par Dhrr. Cl. Petersen, der rigtignok aldrig har skrevet Noget ordentlig herom, og R. Schmidt, [k185](#) som jo i sin Tid gjorde Dem sin skriftlige Opvarnting og fortalte jeg havde laant fra en Bog af Charles Vogt, [k186](#) som jeg aldrig har seet for mine Øine.

Det glæder mig at De led de Smaating, jeg sendte Dem, endskjønt De beskylder mig for Pikanteri. Har De en Bekjendt, som holder den danske «Ill Tid.», [k187](#) vilde De fornøie mig ved at laane af ham No.-ene for Nov, Decemb, og Januar i hvilke jeg har skrevet en Række Theaterartikler, af hvilke jeg troer at Nogle gaae ganske dybt. Navnlig haaber jeg at mange af Deres Fordomme om min Franskhed vilde faldt bort, hvis De f.Ex. læste et Stykke om Molières «Fruentimmerskole» i Slutn af December eller et andet om Shp.s «What you will» [k188](#) fra i Søndags. Helst maatte De læse det Altsammen, hvis De ikke kommer til at gabe derover. Varme Hilsener; Bøn om ei at maatte vente saalænge paa Brev igjen.

Deres Ven

G. B.

Torsdag [15/5-68]

Kjære!

God Lykke til Fliden, gid den faa sin Belønning! Hvor relativt vi dog forholde os til Ønsket – dette skal være Alt, hvad jeg svarer Dem paa Deres lille hollandske Undskyldning. Vil min kjære Georg være med paa en god lang Skovtur paa Søndag da faar jeg vel et Svar, hvorpaa nærmere Besked skal følge.

Den gamle

M Th.

Jeg aabner Brevet igjen efter en halv Dag at have baaret det i min Lomme; thi en Ting til af de Mange vil jeg dog sige endnu, og det er: at jeg glæder mig til Søndag, og at denne Glæde kan De tage fra mig.

Du skal sende mig en Hilsen; thi jeg lider stærkt af Uvejret

Løverdag [23/5-68]

Jeg har en Bøn til Dig: Du maa ikke til noget Menneske omtale den Sag med Bjørnson, [k189](#) hvorom der, desværre altfor meget, vrøvledes iaftes. Jeg vil anmode Fru H. [k190](#) om det Samme – faar saa forøvrigt bære afsted hvor det vil. Jeg er fri for det Sørgeligste i den Ting; thi jeg er mere ærgelig paa mig selv end paa nogen Anden. Havde Du maaske en Anelse om hvad gyngede inde i mit Sind, da Du gav mig Dit medlidende Blik? Ja, tusinde Tak for Din Medfølelse – det vil sige, iaftes; thi da var jeg vistnok en saa stor Stakkel i Dine Øjne, at jeg ikke var istand til at vække nogen større Inspiration – saa Tak for den, uagtet den pinte mig tusind Gange mere end Din Misfornøjelse, aabent lagt for Dagen, vilde have gjort. Det er bedre at blive hidset end kvalt. Du siger, og Du har nok Ret, at jeg omtaler mig selv formeget; men lad mig sige Dig Et, at den Slags Omtalen af mig selv, som forefaldt iaftes, den saarer mit dybeste Jeg. Jeg ved nok, at jeg selv var Aarsagen, at jeg saa at sige blottede min Sjæl, og lod den begloes med nysgjerrige Øjne; thi vore bedste Venner ere ofte paa Glyt efter vore Sjæle – dog lad det gaa, en Overilelse mer eller mindre i et langt – af Overilelser sammensat, taabeligt Liv, hvad gjør det? Og dog kunde det gjøre Noget. Hvis det blot et Minut stillede mig i det urette Forhold til Dig, da vilde det lægge en uudholdelig Sorg over mig. Er det min Svaghed eller min Styrke, at jeg staar gjennem Digtningen i Forhold til Alle, undtagen mine Børn – og maaske Dig? Jeg tør jo aldrig tale til Dig herom, thi det var at tale om mig selv, hvorledes skal jeg da faa dette Spørgsmaal klaret? Vil Du imidlertid forstaa, at min stærke Trang til Sandhed eller rettere: at være sand, stundom gjør mig umulig i Verden? Og dog vil jeg aldrig ophøre med at gribe det Væsentlige, urokket at holde mig til det, som jeg anser for det sande

Menneskelige i os, og saa: après moi le déluge!^{k191}

Og nu Et til: Du forstod – eller forstaar nok, at mit Sind iaftes havde trængt til Hvile – jeg fik jo blot en ny Invitation ved at være sammen med Dig, ved at vide og forstaa den Lykke det havde været for mig at hvile den bittre Stemning ud i Din milde Nærhed – ogsaa sad jeg der i Dobbeltheden, med et Par Dages (latterlige?) ulidelige Længsel i Sindet, naar jeg ser hen paa Stemningen igaar, staar der Blomster mellem Nelder, hvorhen jeg vender for at plukke En, der brænder jeg mig – og paa et sligt Punkt kan jeg næsten blive vanvittig af Forstyrrelse. Mig maa Ingen forstyrre, naar den store Glæde gaar mig imøde.

MTh.

[sommeren 1868]

Min gode Ven!

Herfra kjøres i Drochke. Dersom Du vil kjøre med, saa vær her Kl 3 præcis.

M Th.

Tirsdag [mai 1868]

Kjæreste Georg!

Jeg kan paa Torsdag ikke være med, og Du maa ordne den Ting for mig paa den allerbedste Maade. Jeg skal have et Møde med mine Smaafiender – Ormene!^{k192} i en Hule. Gud være lovet ikke i den Hule, hvor jeg mødte Dig. Nu har [jeg] imidlertid en hel Del at tale med Dig om, og det er alt saalænge siden jeg saa Dig, at Du meget, meget vil glæde mig ved at komme herud i dag; men da jeg skal med Heegaards^{k193} til Trymskviden^{k194} maa Du se til at komme hid Kl 5.

Din Ven

M Th.

2den Pintsedag

[2/6-68? føyd til med annen hånd]

Det former sig saaledes, at jeg heller ikke idag skal have den Glæde at se Dig

– Du var her igaar, og Du vil maaske komme igjen idag; men Børnene have alt ordnet dens Indhold for mig; vi skulle atter i Skoven. Saa talte Du jo om, at Du imorgen skulde rejse bort med en Ven^{k195} – var det ikke saa? Hvorlænge? Gid Du blev hjemme, da vilde jeg bede Dig, komme herud Kl 12 imorgen, og da videre – videre!

Der gives ikke et Ord, som kan udtømme Længsel

– Farvel min unge Tanke!

Din M Th.

Løverdag [sommeren 1868]

Du Kjæreste!

Jeg venter Dig herud iaften – men sæt Du ikke kom! I dette sidste kjedelige Tilfælde har jeg en Anmodning til Dig om at være med paa en lille Kjøretur imorgen fra 10 til 3 1/2 Fmd. Men Du kommer iaften?

Din Kammerat

Søndag [4 juni 1868?]

Godaften Kjære!

Nu har jeg været ude den hele Dag, og imorges har Du været her – det er en Smerte for mig at have tabt et Møde med Dig – et af de faa der er tilbage! Men desuagtet var det mig et glad Budskab at modtage Dit Kort, og derfor er det mig en Sjælenødvendighed at tale lidt med Dig før jeg lægger mig til Hvile. Inat haaber jeg paa Hvilen sød, igaarnat sov jeg nesten ikke. En af mine hidsige Smaafebere tumlede mig fra Spænding til Spænding, og uagtet det stadigt stod for mig, at min Moder, der havde faaet en mærkelig Lighed med Din – sad og tystede paa mig, var det dog en ufrugtbar Indbildning. Før Kl 4 imorges kom der ingen Ro over mig! –

Og Du kom ikke igaaraftes! Hvorfor? Jeg har ingen Ret til at spørge, vil Du sige? O nej, desværre! Den +Ret skal Du give mig, jeg kan ikke selv tage den. Men min Ret er den at bedrøves og savne – og saa til Nød at fortælle Dig herom. Jeg elsker Festdage^{k196} – det ved Du – jeg tænkte igaar, at dette maatte blive en Højtid; men det var dog Dig, som skulde ringe den ind, og da Du ikke kom gik

Festen tabt. Det var vist naturligt og rimeligt fra Din Side, og højst unaturligt og urimeligt fra min, at vente Dig en hel Dag før Du skulde komme, og en hel Nat efter at Du ikke kunde komme. Nu vil jeg tænke mig, at Du – uagtet Du er gaaet forgjeves idag – dog kommer igjen imorgen, o gid Du kom, min elskede Kjære! Jeg sender Dig tusinde Velkommen! –

Vær sluttet og hel i Dit Væsen, da mødes jeg med Dit funklende Sjæledyb, og det er det jeg elsker, langt over alle de Grændser min stakkels Pen kan kradse ned i læselig Form. Jeg er ikke med Dig, naar Du spilder Bold med Ordet, jeg kommer aldrig med Dig der; da sidder jeg og hører til og svarer paa, men min Sjæl er ikke med, vil aldrig komme med. Jeg hader Spild i enhver Forstand; thi den, som spilder tit og længe forspilder omsider. – Er dette Ondt jeg her siger Dig? Vil Du tage det som ondt? Hvor er dog Kjærligheden ringe, at den maa frygte Tvivlen, hvorfor er den dog ikke saa stor, som jeg tænker mig den; thi da vilde den jo løfte Alt over i den fuldeste Tro. Men en Kjærlighed, som staar alene, er den ikke, som en hjemløs Mand med en Arm? Nu tusind Godnat! Gid jeg dog i en Drøm kunde mødes med Dig – men alene maatte Du være. Min Fantasi er ligesom en Dæmon, der finder Lyst i at stille Dig sammen med Andre.

+ vil Du ikke give mig den?

[Ingen underskrift]

Mandag-Aften [sommer 68?]

Min Kjære!

Kan det være muligt, det staar ikke engang for mig som tænkeligt, at Dine Pligter i saa høj Grad fængsle Dig, at et venligt Hensyn absolut maa tilsidesættes, kan det være muligt? Du ved nok, Georg, at jeg lider; et lille Ord, som ikke havde taget stor Tid for Dig at skrive havde taget Noget fra – og hvorfor ikke give en saa ringe Haandsrækning, hvor der bliver skjænket Dig saa fuld og varm en Hengivenhed? Er det Dig nok at aflægge Dit Visitkort her – er Du dermed kvit? Er Du paa en Gang bleven saa uvidende om min Karakter, at Du ikke kan huske paa, hvor taabeligt, hvor urimeligt jeg længes, hvor smerteligt jeg savner, hvad jeg tror at eje. Ja det kan saamæn lidet nytte at beklage sig over Verdens kolde Letsindighed, en Klage vinder til Nød Medlidenheden, men intet Andet. Jeg vil da heller ikke tale om mig – kun om Dig vil jeg sige Noget, saa vil jeg tie, om Du

ønsker det, for bestandig; thi jeg maa og skal komme væk fra de unyttige Lidelser. Jeg ved meget vel Du kan sige: Det gjorde mig ondt for hende, derfor har jeg været saadan i mit Væsen og ikke anderledes – Medlidenhed er Alt, jeg toer mine Hænder i Uskyldighed. Du kjæreste Kjære, jeg takker Dig for alt Godt, men man plukker ikke Figen af Kaalstokke, eller Druer af Torne, dette bliver et goldt Forhold, og dertil ere vi begge to for gode, og have Formeget at bruge vort Væsen til i denne Verden. Kunne vi ikke stille vort Forhold saaledes, at det bliver frugtbart for os, da maa det afbrydes. – O det var skrevet ned i en Fart, dette sidste Ord, ligesom det blot betydde at knække over en tørret Kvist, ligesom ikke det havde hele Vægten i sig af en stor Lidelse!

Afbryde? Nej Georg, vi ville aldrig afbryde. Min Natur er voldsom, men den fristes aldrig af noget Uskjønt eller Urent, og jeg kan bøje den, min Vilje staar dog over den aligevel. Jeg har tænkt saameget paa Dig, at mit Arbejde er gandske forstyrret. De blonde Skikkelser synke ned til flade Tegninger, og Dit mørke, funklende Ansigt spiller omkring mit Syn til alle Sider. Ideer afspejle sig bestandig i Dine Træk – dog nej, ikke bestandig, Du gaar mig ofte forbi som en tør Samler, og stundom – skal jeg sige det? – som en Lytter. Men de faa Gange, min Sjæl har løftet Dig op i en rigere Stemning, da har Du mødt mig med hint Aasyn – det har dog ikke kunnet lyve, har det? Men har det sagt Sandhed, da ved jeg Noget, og da ved jeg atter mindre og og [sic] mindre hvorfor Georg lader mig sidde her og forkomme. Jeg har engang set to Lysekroner af Krystal tendte – imellem dem hang, en som ikke var tendt. Igjennem den brød Lysstraalerne sig fra begge Sider, og derved fik den det besynderligste Skjær af Sorthed, Regnbufarvet, funklende Sorthed – det synes en Blanding af Modsigelser, men det var dog saa, Du lignede den. Godnat! Imorgen ses vi.

[Ingen underskrift]

Onsdag Aften [1868]

Hvormange Dage mon der nu er gaaet hen siden jeg saa Dig – det er for mig som Aar. I Løverdags ventede jeg Dig, jeg havde maaske ingen Ret uden den min Følelse usurperede sig – men det var jo min Festdag, og Du skulde jo ringe Glæden ind ved Din Nærværelse. Ja Du kom jo ikke, og jeg tvivler ikke om, at det Bedre vinkede Dig. ^{k197} Men jeg havde nu engang sat mig det saa stærkt og fast i

Hovedet eller i Hjertet; hvor det nu var, at Du vilde komme, at jeg ikke opgav det, det vil sige min fantastiske Del, og det er Hoveddelen af mit Væsen, thi den stille Fornuft havde sagt mig mange Gange, at Du kom ikke, ak før Dag gry opgav jeg det ikke! Saa kom Søndagen, hvor jeg havde lovet mig ud – og Du ved det jo nok, Georg, at det blev mig en smertelig Glæde at modtage Dit Visitkort? Ved Du det ikke nok? Da kunde jeg ikke tænke mig Andet end, at Du kom for min Skyld – for at træffe mig, og ikke for at kvittere for Dig med et Kort – saa ventede jeg Dig Mandag – forstod Du ikke nok at jeg ventede Dig, Georg? Ak jeg var saa syg og søvnløs – det blev den næste Aftens og Nats Historie, det bliver den Samme fra denne Stund af; thi Du kommer ikke det føler jeg paa mig. O hvorfor kommer Du ikke, Georg? Har jeg været saaledes, at Du har tabt Glæden af at mødes med mig? Saa vær dog ærlig med mig og sig det rent ud, jeg lover Dig helligt, at Intet skal saare Dig mere, Du er min kjære, tro Kammerat, det vil jeg ogsaa være Dig, aldrig skal jeg svigte mit Ord, derpaa kan Du stole. Men hvis jeg nu ved min heftige Fremfusenhed har stødt Dig, [k198](#) kan – vil – Du da ikke tilgive mig? Gjør det dog, o gjør det, for min Hengivenheds Skyld! Som Du vil jeg skal være, saadan vil jeg være; vær ikke bekymret for mig, forlang, og min Styrke skal nok komme, blot lad ingen Skygge træde mellem os, lad ingen Tvivl skille vore Sjæle. Jeg har ikke Meget at byde Dig – jeg er den synkende Kraft og Du den stigende, jeg har maaske endnu et Par livsfriske Aar, maatte jeg med dem kunne glæde mine Venner, da ved jeg med Vished, at jeg sætter Dig øverst iblandt dem, og den Glæde jeg kan give Dig, vil være frugtbar for mit eget Liv. Du synes nu maaske, naar Du læser dette, at det er en taabelig Overdrivelse af mig at lægge Noget i Din Fraværelse, som skulde kunne betyde Kulde eller Mangel paa Interesse – javel endog Godhed? Ak Kjære! Lad mig tale længe og fortroligt med Dig – jeg sidder den ensomme, triste Nat her, og Sønnen vil ikke komme, lad mig tænke mig, at Du sidder ved min Side og hører til. Min sidste Samtale med Dig var af den Art, at den bandt mig for alle Tider til Dig, Du er den Første og Eneste jeg har talt med om denne Begivenhed, jeg har nævnt den til Børnene – men som et Faktum – ikke videre; jeg har rullet andre Livsbilleder op for Dig, som det igrunden er mig en pinlig Bevidsthed at have talt til Nogen om. Har jeg da handlet som en Vanvittig? Har jeg da ikke tænkt mig, nej, fast troet, at Du med Liv og Sjæl var mig hengiven, og at vi derfor, som Du selv udtrykte Dig: ikke kunde faa tale os nok ud til hinanden. Men Du, med Din Finfølelse! Hvor er den

hende, naar Du efter et sligt Møde lader mig sidde her med Længsel og spændende Uro Dag efter Dag, saa det imorgen er 8te Dage siden vi sidst møttes? Forstaar Du da ikke, at denne Tvivl føder den anden, og at Angsten følger med? Har jeg mere end to Dage savnet at se Dig før, nej en Dag var mere, mere end nok! Og nu, netop nu 8te Dage! Jeg aabner Dig min Sjæls lønligste Rum, Du træder ind, ser Dig om, synes at føle Dig vel der – ta'r Din Hat og gaar. Hvad skal jeg nu tro om Dig? At Du er letsindig, nej, jeg krymper mig ved at tro, at jeg skulde lide et saa stort Forlis paa Illusioner. Er Du da Egoist, oja, det er nok der det sorte Punkt stikker frem, thi havde Du ikke i disse Dage tænkt mere paa Dig selv end paa mig, da havde Du nok fundet en Stund til at glæde mig med Din Nærhed – eller Du havde fundet, at Du dog maatte skrive mig et Par Ord til, og sige mig, at jeg ikke skulde vente Dig – thi Du ved jo nok, Georg, at jeg har ventet Dig? Eller har Du i disse Dage ophørt med at forstaa mig? Holder Du ikke meget af mig, Georg, er Du ikke, som jeg troede, ærlig, dyb og samvittighedsfuld i alle Dine Forhold? Har jeg, naar jeg har siddet hos Dig, og taget Dig ind til mig som noget Rent, noget Velsignet, noget bedre end alt Andet af hvad jeg har fundet i denne Verden, har det da været et Blændværk? Naar jeg har overset al Din besynderlige Omfaren og Overfaren, al Din Forfængelighed og al Din løse Snak, fordi jeg har tænkt, at Du med en saa stor Indsamli[n]g af Viden og Kundskaber, i en saa ung Alder, trængte til at være saaledes, trængte til at sprænge Dig ud af Jernbaandene, og løbe tilbage i Skolegaarden for at være lidt vild og gal, og saa at sige: tage et Par Aar tilbage af dem Barnet tabte – [«da tro for Alting ikke» overstrøket] – Har jeg da havt Uret i at lade, som jeg var med Dig, thi jeg har ikke været med, jeg er ikke med Dig, naar Du løber forbi eller udenom Dig selv. Jeg synes ikke om din Maade at være paa. Den Facon er Spild, og den, som spilder tit og Meget, forspilder omsider. Men jeg har engang sagt Dig, at som Du er, er Du mig kjær, og det skal forklare Dig Resten. Jeg føler mig ogsaa forvisset om, at det netop er det strenge Alvorsvalg, som tynger paa Dig, Din Fremtids haarde Bane, som ligger for Dig, og som gjør, at Du ligesom kaster Dig over Livets lette Side med en vis Ubændighed.

Ak nej, Georg, jeg tror (og det uagtet jeg for fire Nætter siden saa Dig i Form af en sort spillende Salamander paa Bunden af et Krus sød Vin, det jeg drak ud og mærkede først en slimet Ækelhed, idet jeg saa Dyret) jeg tror paa Diamanten i Dit Væsen; det funklende Sjæledyb har saa ofte mødt mit Blik, at jeg selv her i

den lange, søvnløse Nat kan se det.

Og hermed vil jeg slutte min Samtale, vil Du sende mig et Ord til Svar vil jeg takke Dig for det. Forlang Du simpelt og ærligt af mig hvad Du ønsker jeg skal være og hvad jeg ikke skal være for Dig, og Du har mit Ord for Opfyldelsen deraf. Vi ville ikke skilles, Georg, der maa dog være Noget, som kan holde i denne Verden, Noget, som er værd at ofre for. Du, min gode Ven! Jeg har skrevet hvert Ord af et godt Hjerte til Dig; men der er maaske Forvirring i det, ak! jeg har været saa syg og er saa træt, og min stakkels Aand har ingen Tanker. – Ikke sandt, Georg, min Kjære! Du vil ikke være med blandt Ormene i mit Liv? Jeg sender Dig nu mit Godmorgen; thi det er over Midnat. Gud signe Dig.

[Ingen underskrift]

Løvedag Aften [7/6 1868]

Min kjære Georg!

Alt har føjet sig saa underligt i disse Dage, at jeg ikke har kunnet gjøre min lille Visit, uagtet min Lyst dertil – og Du? Hvor er Du? Min kjære Lille, saalang forekommer Tiden mig siden jeg sidst saa Dig, at jeg i min Længsel efter at se Dig og tale med Dig – ængstes, som om Du var flyttet fra Jorden til Stjernerne, og at Tiden maatte udtømmes for Du kan naaes. Saa har jeg idag villet sende Dig Blomster – thi Hollænderne holde jo af Blomster. Men da jeg dog ikke kunde sende Dig en Jasmin, betød det Hele Intet for mig, og jeg lod den Tanke fare. Nu disse tørre Ord blot for at bringe Dig min venlige Hilsen og den Efterretning, at jeg Tirsdag Formiddag Kl. 12 vil kigge ind til Dig i Din Hule. Hvis jeg imorgen kunde se Dig, hvor vilde jeg dog gjerne! Jeg rejser med Toget i Forening med mine Børn til Klampenborg og derfra til Brocks. [k199](#) – Ved Du hvad jeg tror? Jeg tror Du igrunden er vel fornøjet med at være mig kvit i en Slump Dage – nuvel! Det var mig ikke kjært, men det er maaske naturligt; mit Væsen kan trætte Dig; thi vi mødes ikke i Alt. – Saa lev da vel saalænge! Du er god, vær da glad og frejdig; thi det tør Du være.

Din Kammerat

Nørrebro – Tirsdag 9/6 68

Min Kjære!

Ogsaa idag faar jeg ikke den Glæde at tale med Dig; men imorgen kl. 1 1 1/2 vil jeg være hos Dig. Det er en Sandhed at Alt er relativt i denne Verden, Længsel og Længsel er to Ting – Du siger Du har længtes, og dog er Du Mand, har den Ret til at handle, som – ja det er jo nok til imorgen.

Din M

Del av et Brev [sommeren 1868]

Jeg takker Dig for Dit Brev. [k200](#) Hvor kunde jeg tænke andet, end, naar Du ikke kom den ene Dag, var det ligesaavist som Solen skinnede, at Du kom den næste. Jeg var i Byen igaar og jeg var saa nær kommet til Dig, men Skræk for ikke at træffe Dig, og maaske intet Andet vinde, end forhindre Dig fra at komme herud, holdt mig tilbage; men imidlertid kunde hverken Bønner eller Overtalelser holde mig tilbage i Byen igaaraftes thi Kl 6 1/2 tog jeg ud. Du taler om at skrive, O Du kjære Hollænder, hvis Du blot skrev en Tiendedel til mig af hvad jeg har Trang, har Lyst og Beroligelse af at skrive til Dig – jeg havde dog lidt flere at gjennemlæse, naar det unøjsomme Sind ikke vil stille sig tilfreds paa andre Veje. O Du kjære Ven, hvor jeg dog kunde ønske Dig lidt af den Pine jeg fornemmer, for med et Ord eller Opofrelse strax at befri Dig fra den. –

Hvorfor kunde Du ikke igaar lade de *Besøgende* vide, at Du havde givet mig det Løfte at komme herud? Det var jo naturligt. Nej Sagen er, at Du lader Dig hindre af Bagateller – at Du med andre Ord er en rædsom Hollænder! Men imidlertid er min Uge gaaet tabt for mig, og det kunde have været forhindret ved et lidet Brev et Par Linjer, et lidet fjernt Løfte – eller, hvorfor ikke sige til Din gode Kammerat, at han skal komme ind til Dig? Han var kommen om saa tyve Dit og Dat Forhindringer vare marscherede op med Harnisk og Spyd. Værst er det, at jeg er bleven grundig syg, men det vil jeg heller ikke være – der er jo en Engelsk Syge, som berøver Legemet Førligheden og tager Væxten fra Lemmerne; mon der ikke skulde kunne opstaa [slutten mangler]

Torsdag-Morgen

[19-18/6 68 skrevet til med fremmed hånd]

Min kjære Georg!

Hermed højtideligt en Billet til de blaa Traade. Nu vil jeg sige Dig, at jeg imorgen Fredag fra Badet kommer op til Dig for at tage mig en Hvile før jeg til Middag skal ud i Alléen og derfra til Nutzhorns^{k201} om Aftenen.

Vil Du være med?

Din Kammerat.

Fredag [sommeren 1868?]

Kjæreste!

Jeg har siddet her den hele Aften alene, og uagtet jeg ingen Grund – og endnu mindre Ret – har havt til at vente Dig, har jeg dog lyttet i den forunderligste Spænding. Nu har jeg tændt mit Lys; thi der glide Skygger forbi mit indre og mit ydre Syn, som jeg selv har givet Form og Vægt – ja min elskede Georg, har Fantasien stundom smykket Rummet til et Paradis for mig, da er det vist, at den ikke heller har sparet paa de mørke Farver. Nu vil jeg skrive mig væk fra dette Sjæleplageri, men saa er Spørgsmaalet, om jeg kan undgaa at sætte min Sygdom over paa Dig? Jeg forsøger det. Du faar ikke disse Linjer før imorgen, jeg maa da skrive med Dagen over min Aand, saa Du ikke kaster Brevet fra Dig i Vrede og Kjedsomhed; thi Morgenens er streng og klar i sin Dom over Aftenens Værk. Lad mig da først sige Dig – nej bønfalde Dig: tag ikke mit Livs sidste Glæde fra mig, Du kan det, Du er endog ofte paa Vej til det, og jeg vender ofte et prøvende, ængstligt Blik mod min egen Sjælegrund, for at se, hvorvidt et af Dine vrede, tilbagestødende Udbrud imod mig, skulde kunne være istand til at vække de uhyggelige, kolde Magter, der ligesom de mørke Furutræer i «Alferne»,^{k202} staa Vagt om Eventyrets farverige Verden, og jager den lidet Troende langt væk. Se, Du Elskede, Du løber stundom langt forbi og udenom de Veje, hvor Du med Din Naturs stærke Ejendommelighed havde Evnen til at trænge ind og samle Dig rige Skatte for hele Livet, og hvorfor gør Du det, Georg? Hvad vil jeg Dig? Godt, Glædeligt, rige store Gaver, vil jeg dele med Dig, eller hvis Du ikke vil dele med mig – saa vil jeg give Dig dem uden noget Gjengjæld – thi det er jo ved Dig hele dette Liv kan tage sin fornyede Væxt og Farve. – Jeg er saa bange for at tale til Dig, saa sky for at sige Noget, tit saa uklar, saa ufri i Din Nærhed, men det er Din lunefulde Omskiften som er Skyld i dette. Kjæreste Barn, jeg er ikke, som Du

yttrede, holdningsløs af Charakter, langt, langt fra, men jeg er indviklet i en dobbelt Banghed – først for Mulighederne i mit eget Væsen, saa for Umulighederne og Mulighederne i Dit.

Jeg forstaar, at Du er bunden paa en Vis til smertelige Forhold – Alle gode Magter beskytte Dig fra at lade Dit Liv udtømme paa de golde Veje! Det er Alt hvad jeg skal fordriste mig til at sige Dig nogensinde herom. Men vogt paa Lidenskabens hellige Ild, Georg, saalænge den brænder højt og klart, da gaar den mod Himlen og tør vel kaldes Oriflamme,^{k203} men brænder den mat og blander sig med Røg, da hører den Jorden til og kvæler. Kjærligheden maa være fri, som den, om den skal leve, læg Aaget paa den, og den dør – Ak, den har jo i denne Verden saamange Navne, hvormed, de stakkels Mennesker trøste sig. – Og god Nat Georg, Gid Du var fri – Gid Du vilde følge med ind i Alfeverdenen, ak men gid Du kunde være mere taus end hint Barn, som forjog dem fra de skønne Steder ved at røbe Deres gaadefulde Liv.

Din

[Ingen underskrift]

[23/7-68]

Min Ven.

Jeg sender Dig min Morgenhilsen før jeg gaar ud og før jeg erfarer hvad Tiden lider; thi jeg [har en] vis Fornemmelse af, at den er fremskreden langt over den Grændse, som den Flittige tør drage. Jeg havde igaaraftes et Anfald af mine sterke Smerter i Ansigtet, og de fortsætte sig endnu idag – derfor tog jeg mig sammen iaftes, og tænkte for første Gang i Din Nærhed paa mig selv. Jeg kan sige Dig, at jeg sad forbauset i Vognen over hvad jeg havde kunnet gjøre. Jeg havde altsaa kunnet løsrive mig fra Din Nærhed, ja ja Georg, man skal aldrig fortvivle. Men desuagtet staar det for mig som en Smerte at Du skal rejse,^{k204} og jeg ved, at naar Aftenen kommer drog jeg gjerne afsted, hvorlangt det skulde være for at vandre en Tur med Dig og fortsætte det Begyndte, det aldrig Sluttede, det evigt Fornyende i vort Forhold. O gid jeg dog endnu en Sommeraften fik være sammen med Dig, Du min Kjære, min inderligste Kjære, gid jeg endnu en eneste Gang til saa Stjernerne funkke forbi mit Øje i Din Nærhed! Hvor det vil blive

magert at slippe det Personlige i Længselen og gribe den gennem en Abstraktion alene, hvor tomt at gribe efter Væsenet og favne en Sky! O gid jeg kunde træffe Dig iaften, alle, alle optænkelige Ting, rimelige og urimelige vil jeg gjøre – men naturligvis har Du nok det, som holder Dig fangen, og min Evne er for ringe til at løse Dig, Du Kjære, Du Kjæreste! gid jeg kunde slutte Dig i mine Arme og fri Dig fra Alverdens Kulde, Haardhed og Smerte, gid jeg kunde lukke Dig inde i min Kjærlighed og lære Dig om Evigheden i en stor Lykke; men dette kan jeg jo ikke, det er forsilde – eller det er for tidlig; thi det kan være begge Dele. Skal jeg – nej, nu skal jeg ikke sige Alt, hvad der, som Bølgeslag gaar gennem mit Sind; men Et skal jeg dog sige Dig; at jeg har i denne klare, skyfri Morgenstund, hvor Fantasien ikke forvirrer, tusinde Ting at sige Dig – at skulle sige Dig, og [af] disse er der kun to, som i dette Øjeblik antage en bestemt Form, og det er at min Hengivenhed er urokkelig, som mit Væsens Grund, og at min Længsel har en Magt til at tage Dig, som trodser Tid og Forhold. Saa ville vi se, Georg, om der er nogen Mening i Livet! Farvel saalænge, Du Kjære! gid det kun var til iaften; men det er jo det Fortvivlede, at det er til imorgen. Nej, Alt, hvad jeg har at tale med Dig om, sprænger paa min Tanke, hvad er dog en saadan tosset Lap Papir med et Par Linjer for en Fattigdom imod den levende Meddelelse.

Farvel Georg.

[Ingen underskrift]

Gaa hen og tal med Hegel om Trykningen, Du!

Fredag-Aften [sensommeren 1868]

Min kjæreste Georg!

Tre Linjer sender jeg Dig, kunde jeg med dem sende al den Længsel jeg føler efter Dig, Du lumske Hollænder! Men nu lutter Fornuft; thi jeg er dødstræt af mit Arbejde. Jeg har idag skrevet ti Timer, for at faa sluttet det første Kapitel af min Bog. Nu sendes det imorgen til Hegel – og siden i en anden Form til Dig. Ak her standser jeg ved en Smerte, som jeg helst vil tie med til en anden Gang! Farvel da og hils mine Venner, tænk paa Din gamle

Veninde M Thoresen

Fredag [sensommeren 1868?]

Kjæreste G.g!

Jeg rejser en Uge før jeg havde ventet, og da kommer Travlheden over mig, jeg maa nesten handle med Dampkraft. Hør nu da! Du skal ikke komme til mig Lørdag-Aften; men hvis Du er hjemme mellem 11-12 Formiddag kommer jeg til Dig for at aftale Noget, og tillige for at sige et Farvel til Din elskværdige Moder, som jeg beklager, at jeg altfor lidet har set. Ogsaa – dog Resten kan jeg sige Dig mundlig. Farvel saalænge,

Du min kjæreste Hollænder

[Ingen underskrift]

[sensommeren 1868]

Jeg sender Dig min sidste kjærlige Hilsen – for denne Gang! Foruden den sender jeg Dig en Epheu – Du ved jeg har sagt Dig, at den er sejt – ligesom visse Folk – men den kan dog dø af Ligeegyldighed. Jeg takker Dig, Du har mit hele Hjertes Hengivenhed.

Din M Th

Christiania den 26. [høsten? 1868]

Min kjære Georg!

Igaar Eftermiddag Kl 5 afsendte jeg det Sidste af min Bog [k205](#) – Du maa være sikker paa, at jeg har arbejdet, for at naa dertil paa den – urimelig – korte Tid! Men der staar jo i Visen: det er sødt at mindes svunden Ve! – saa vil jeg forsøge paa at tage det som en Sødme, hvad som nok ellers vilde være bedsk som Galde; thi jeg er jo en Lazarus, og det kan have lange Udsigter med en Heldbredelse efter en saa voldsom Udtømmelse. Jeg har nemlig siden Hegels Tilbud om et mindre Oplag [«bør vel helst ties med indtil videre!» innskutt] foruden det Store – trykt til Julen – maattet anvende ti Timers Arbejde hver Dag i de sidste fjorten Dage. Nu, lad ikke dette møde Dig som et Klynk, min Kjære! Der er i min Sjæl ingen Klage, der er, om jeg uden at forarge tør udtrykke mig saa – en Sejersglæde, fordi jeg naaede Bestemmelsen! – De Tab jeg senere skal friste heraf, er jeg forberedt paa. Du maa ikke tro af Trods! ak nej, jeg er altfor ængstelig for mit Arbejde til at kunne trodse. Men jeg kjender jo paa Forhaand til

de Møder mit Sjælefoster har, naar det vandrer ud i Livet alene. Nogle vil gjøre Nar ad det, Andre vil med en god Vilje misopfatte det, og ond Vilje vil enten tie eller tale det ihjel. Hvor jeg stundom glæder mig, fordi jeg er saa gammel! det giver dog baade Værdighed og Evne til at tage imod Forsmædelsen uden at forbittes; thi man vil jo Intet for sin egen Skyld. –

Nu har jeg igrunden en Uro over mig, fordi jeg gaar her idag og driver om i mine Værelser, uden Arbejde, medens jeg har lagt Alt over paa Dig. Du skal nu vedblivende trælle i min Tjeneste, og jeg kan ikke en Gang takke Dig paa den rette Maade! Jeg forstaar ikke at takke i Stunden, mit Taknemlighedsforhold maa leves ud – men da tror jeg at turde kalde mig selv taknemlig. Vil altsaa Gud give mig Tid, Georg, da skal Du faa min Tak i større Mond end nu. –

Jeg har nu et Par smaa Rettelser, som jeg vilde ønske Du kunde faa ind endnu. Det er i Lensmandens Forhør over Gutten, hvor han fornøjer sig over et Udtryk han tror at have fundet. Der tales om, at han har ladet Lyset staa efter sig i Soverummet – da siger Lensmanden; «Jeg forstaar Dig, Du har lagt (Varme staaar der) Lunten til, og ladt Resten stelle med sig selv[»] – skal der staa. Dette Udtryk forekommer senere i Hovedforhøret, og skulde da gjerne rettes om til det Samme. Saa er der en Scene, som jeg fra den første Nedskrivning forandrede, men den tør absolut ikke rokkes. Det er i Slutningen, hvor Jacob har taget Syskrinet ud af Skabet, hos den gamle Kjerring paa Stridfossen. Der skal staa: «Bæ! vrængede det henne i Sengen. ... Jacob vendte sig (og her kommer Ord jeg ikke husker) ... Oprejst i Sengen sat Guri og rækkede Tungen af ham ... [»]

– Du skjønner nok hvorledes Du skal rette paa det, Georg! Sagen er, at det var i fuld Overenstemmelse med Charakteren, at Kjerringen haaner ham paa denne Maade. Maaske var det endnu bedre, at Jacob, i det Øjeblik han trykker Skabet til og vender sig for at gaa – ser Guri sidde oprejst i Sengen med Maaneskjæret over sit Ansigt, og i det samme sige hun Bæ! og rækker Tungen til ham – og da styrter han afsted idetsamme. Kan Du klare dette for mig? Saa kommer det sidste Afsnit af Bogen, og da det er saa kort, og kun en Efterklang af det Hele, bør det, tænker jeg, ikke hedde et Kapitel, men blot staa med et Rum og en Stræg imellem. [k206](#) Kjære, lad mig snart høre fra Dig! Hils Dine Forældre og Din Broder, og lev vel!

Din hengivne M Thoresen

Christiania den 8de Dec [1868]

Min kjære Ven!

Jeg ser desværre i mine Tanker hvor kjed Du er af mig, og min indre Hørelse har i denne Tid fornummet mange Gange Udbrud af Din Misfornøjelse med mig. Jeg skulde derfor vel egentlig betænke mig paa atter at skrive Dig til – men saa er det jo disse Bøger, som jeg skal disponere over, og hvoraf jeg saa gjerne vilde bebyrde Dig med en Kommission. Vil Du da sende – eller lade Hegel sende, til Chr. Richardt et Eksemplar? Jeg tog mig ogsaa gjerne den Glæde at sende et til gamle Hauch^{k207} – hvis Barndom jo er henrunden i de Egne, jeg i min Bog har forsøgt at skildre – men det kunde jo vel endog blive anset som en Yttring af en Arrogance jeg sandelig ikke har. Men siden jeg nu engang er kommen til at nævne Hauch's, da vil jeg tilføje en Bemærkning, som Du vistnok vil misbillige.^{k208} Der er Ingen i det Hus jeg kan sympatisere med, det vil altsaa sige: have nogen egentlig Sjæleglæde af, undtagen den gamle dybtfølede Mand. Hin Dag Du og jeg vare samlede derude, og da vi skulde vandre ind i Søndermarken, da ved jeg, at mit Hjerte og min Længsel blev tilbage hos den gamle Digter, der gik saa underlig aflægs omkring, men var desuagtet saa – næsten barnefrisk i sine Ord og Tanker. –

Jeg havde igaar Brev fra Hegel, som synes at have et godt Haab for min Bog – dette er jo i udvortes Forstand skjønnere Du, Gud give jeg turde have det samme Haab i indvortes Mening! Jeg havde ogsaa et godt Brev fra min Sara, og et lidet Billede af hende; hvor er dog den unge Kvinde dejlig, hvilket ædelt Udstyr af Naturen! Du skulde dog gaa ud og betragte hende – netop nu!^{k209} Hvorledes kommer Du ud af det med Din Broder udi Korrektur-Læsningen? Jeg haaber, siden I varetage en fælleds Gjerning, at I og mødes i Venlighed? Ja Farvel, Georg!

Din gode Ven

M Thoresen

[1869]

Christiania den 21. Januar 1869

Min kjære Georg!

Jeg har læst hvad Du har skrevet om min Bog – en Kritik i to Udgaver, [k210](#) og jeg ved hvormeget jeg derved har Dig at takke; thi det er sandelig ikke af Lyst Du har gjort det, og derfor sender jeg Dig min varme Tak. At jeg i mange Punkter ikke er enig med Dig, ligesaa lidt som Du med mig – ja det har jo sin naturlige Aarsag, og hvor det Naturlige skiller, eller forener, der kan igrunden Intet opstilles. Man kan tale hver paa sin Vej, men man taler sig ikke sammen, hvis man i Aanden ere skilte. Du mener nu, at mine Karakterer ere grovt skildrede; jeg mener, at de, tagne af vor Jordbund, maa tegnes med faste Konturer, indenfor hvis bestemte Grændser, de finere Farvespil kunne bølge sammen uden at rokke den engang satte Lov. Se dog Schakspeares Kong Lear! Hvor Noget Fyldig skal komme frem maa der Plads. At Du finder den mindre bestemt formet og afrundet end Signes Historie, ja det har sin Grund, vil Du tilgive denne Parentes? [k211](#) ellers maa jeg skrive om igjen –

Man kan jo ikke vedblive at skrive Signes Historie, ikke sandt? Min nuværende Fortælling er et Kulturbillede, der høre de store Brydninger ikke hjemme, der springer Handlingen frem af Karakterernes Blanding og Paavirkning, og ikke som i Signes Historie Karaktererne af Handlingen. Men jeg har i denne Bog mit Midtpunkt ligesaavel som i den anden Bog. Gildet hos Mons Haldorson er Sammenblandingen af alle de forskjelligt villende og virkende Karakterer, og derfra tager hver sin bestemte Vej mod Afslutningen. Men det er som sagt ikke til et Stortag med Livet jeg har indbudt dem, om end det er for at sikkre dem hver sin Plads paa den store Byggetomt af Guds Rige paa Jorden. Du faar om Eli en splittergal Mening – var Du Kvinde forstod Du hende, forstod Du, at hun er ligesaa lykkelig i Ralfs Værge (han heder Ralf og ikke Rolf!) som det Barn der umættelig af Lek og Frihed løber og tumler sig træt, er det ved den Orden Moderen drager det ind i. Jeg har angivet hendes og hans Karakterer i Scenen med Jordbærene, som Børn. Hun har den Livsuro, eller den Utaalmodighed, som en Mængde af Kvinder have. De ere skabte for Kjærlighed – ja endog for en eneste stor Lidenskab – men vidste Du hvor disse Kvinder jage i Stilhed eller aabenlyst efter denne store Magt, som skal binde deres løse Væsen til en kraftig Helhed, hvilket de trænge til for at føle sig vel? – Vidste Du hvilken Række af skyldige og uskyldige Forelskelser den Slags Kvinder have havt – alt i

Forhold til de Mænds Karakter, som de have mødt – og dog have de Intet tabt af det, som er istand til at sikkre dem en stor Lykke! Men du forstaar – ligsaalidt som nogen Mand – dette; thi I staa i et Slags traditionelt Forhold til Kvinden, derfor maa hun bedrage Jer, ligesaafuldt, som I bedrage hende. Du vil vel dog indrømme, at en Mand kan forelske sig hist og her, mangfoldige Gange, og derfor give sig hen i en stor Følelse for hele Livet? Det er paa ingen Maade anderledes med Kvinden. Kun er hun utaalmodig paa denne Vej; thi hun er bange, og det er Manden ikke, han har ikke Fordommene mod sig, det har hun. –

Men se nu om Nogen har mærket sig den smukke og rigtige Tanke – undskyld min Selvros – at Eli sidder og staver Faderen ind i et nyt Taalmodighedens Tungemaal – og at Ralf henter Eli op til sin Gaard bærende hendes Fader foran. Se om Nogen lægger Mærke til Bogens Enhed, at Kjærligheden mellem Mand og Kvinde er det helligste Samfundsbaand – fordi det er der Blodets Baand knyttes, og derfra Slægterne ere udgaaede – og følgelig den højeste Civilisation; thi deraf kommer den lyse Livsanskuelse, den glade Gudstilbedelse og al Glæde er jo Tak til Gud, og det største Forhold mellem Gud og Mennesker er Tak. Der er sletikke mere end en Ide i min Bog, og det er, Kjærlighedens, dens Solskin over Aljorderige varmer baade Onde og Gode. –

Her gjør min Bog Lykke. Hegel har sagt mig, at den sletikke sælges i Danmark – ja, hvad skal jeg sige dertil? En æstethisk Frembringelse er jo paa en Maade en Vare, bliver den ikke søgt, da maa Produktionen af den ophøre. Ak jeg har sat Saameget paa den Ting: Alt hvad der har truet med at tage mit Hjerte ind til sig, har jeg kastet fra mig, for at kunne give det helt hen i dette Forhold. Men Tiden er fæl at stride med – Tidsaanden vilde jeg egentlig sige. Det Gamle og det Nye mødes med arrige Ord og Miner – det Gamle kalder sig det Nye og det Nye det Gamle; – imellem disse to Strømme vil der blive en Slags tør Vej, hvorpaa Almindeligheden eller Surheden kunne liste afsted: men for den som vil ud over disse smaa Tilstande, vil Valgets Dag komme: er Du med, hvor Personligheden samler sig til Gjennembrud, eller følger Du Abstraktionen ud i dens Fladheder og op paa det sprængende Punkt, hvor der raabes ligsom i Sweitz: ned med Gud, med Ægteskabet, med Familielivet!

Nu vel, min elskede Ven, mon Du har saamegen sand Hengivenhed for mig, at Du, som jeg i denne, og mange andre Stunder, kan føle Smerten af, at vi maa komme til at staa mod hinanden? Jeg tror det ikke, Georg. Jeg tror Du har nogen

Sympathi for mig; men jeg tror ikke rigtig Du har det faste Syn paa min Karakter, at Du igjennem Tosserierne kan se det Evige, eller rettere, det egentlige Hold; thi der maa Lighed til dette. Jeg har aldrig truffet et Menneske med hvem der i Tidrummet af en tre Aar er foregaaet er foregaaet [sic] en saa voldsom Forandring som med Dig. Hvor lukket og fyldig kom Du mig ikke imøde først Gang! Nu er Du en skinnende Salamander – Jeg maa le af min Lignelse: thi Du bliver naturligvis rasende, min kjære Hollænder – men jeg mener ikke et Atom af Stygt derved. Jeg vil blot sige, at en Salamander er i Naturriget det Aandrigeste i Form og Væsen, spillende i Lys og Farver og hurtigt og let i skønne Bøjninger. Og saaledes er Du, Georg, vittig, klar, veltalende og hurtig. Du er fristende: thi Du er god i alt dette og det ser ud saamangengang, som om Du var med – sympathetisk med – inde paa de Veje, Du da i næste Stund tager som en Legeplads for Din modsatte Mening. Dermed har Du fortryllet mig saamangen Gang, Georg, og dermed har Du i Regelen saaret mig ligesaatit. Tilgiv Din gamle Veninde, at hun siger Dig dette! Det præsser sig saa uvilkaarligt frem i denne Stund; jeg har Billedet af min Pinsel og min Glæde klart foran mig. O bliv dog lykkelig, min kjære, kjære Georg! Og hermed Farvel til dette. –

Har jeg sagt Dig – nej, jeg har ikke sagt det – at Bjørnson, og Kones Raseri eller Vrede imod mig dernede i Kjøbenhavn skrev sig fra min Bedstemoderfortælling.^{k212} De have begge troet at se sig kopierede i den. Før jeg gaar videre, da modtag min Tak for Dit lille, men kjække Forsvar^{k213} for denne min Yndlingsfortælling – Du traf Sømmet lige paa Hovedet, og en eneste saadan Bemærkning slaar mere end lange Forklaringer. Da jeg kom hjem fik jeg jo denne latterlige Historie at vide, og derved Gaaden løst. Det er det, han har havt imod mig og intet Andet; men det er tillige denne Myre,^{k214} som alle Referenterne af Skandalen have opstillet som en Elefant. Jeg har ærgret mig lidt, leet en god Del, og givet Bjørnson min Mening tilkjende derom, i et Selskab, hvor vi nylig mødtes. Han indrømmede da ogsaa villig sin egen Uret. Vrøvl er der vel i denne Verden!

Jeg har det ellers godt, min Ven. Jeg er nesten rask bestandig, og holder mig borte fra Verden. Min Ensomhed er baade styrkende for min Sjæl og mit Legeme, og vilde blot Nogen læse mine Bøger, da tror jeg nok jeg skulde kunne skrive. Vil Du nu dog engang tage Pennen fat og give mig nogle Sider at

gjennemlæse! Du maa skrive mig et langt Brev til, ikke sandt, min Hollænder.
Fra Ibsen har jeg havt er rigtig dygtig Brev; men vi to staa ogsaa med vore
forskjellige Livsankuelser, og kunne ikke ret smelte sammen. – Vil Du hilse Dine
Forældre fra mig, og vil Du bringe en Hilsen til alle Hauchs? Nu lev vel Georg!

Din trofaste Veninde

M Thoresen

Christiania den 8de August [1869]

Min kjære Georg!

Jeg takker Dig for Dit Brev;^{k215} det var godt gjort af Dig, at Du skrev mig til; thi Du maatte nok kunne forstaa, at naar jeg taug saalænge, skete det – for at tale romantisk – af den Grund: at jeg havde Saar, som skulde heles, og følgelig maatte holde mig fra formegen Bevægelse, der jo gjør at Blodet strømmer til, og forhæler Helbredelsen. Jeg var bedrøvet over min Bog, og jeg var bedrøvet over den Maade, hvorpaa Du omtalte den.^{k216} Ikke fordi Du skulde have givet den mere Ros end den fortjente; men fordi Din hele Anmældelse var holdt i en mærkelig skødeløs Maner. Man saa og hørte, at Du og Din Pen her havde et Arbejde for Jer, som I ikke gad spille megen Undersøgelse paa, det kunde fejes over med en løs Haand. Derover kan jeg nu ikke gaa i Rette med Dig; der er saameget Stort at tale om i denne Verden, at det Smaa bør finde sig i at fejes af – men skal ikke Kritiken blive en altfor negativ Kunst, da maa den vel netop kunne finde frem: det Smaa i det Store, og det Store i det Smaa. Nu, hvorom Alting er, jeg følte mit Hjerte saaret – ikke min Forfængelighed – Jeg havde hørt Dig tale med forandret Mening om Ting, som Du iforvejen havde rost – dette kan være naturligt og rigtigt fra Dit Standpunkt, fordi Du er i uafbrudt fremskridende Udvikling – men tror Du da ikke, at den, som kan mindes Dine gunstige Domme, ogsaa har Ret, naar [han] føler Smerten ved at se sig reduceret i den Mening han før var stolt af at gjælde Noget for? Jeg har nok Ret, min Ven; thi jeg er et Naturmenneske, og hvad jeg saa dybt fornemmer lyver ikke. – Se – da tænkte jeg, som jeg altid har tænkt, naar jeg har lidt Meget – enten saa med Ret eller Uret – lad mig være alene. Menneskers Tillid giver min Aand stor Frugtbarhed – hvem udvikles ikke i Solskin! men Intet er saa lammende for mig, som Lunkenhed. Lad mig da forsøge paa om Taushed og Ensomhed kan reproducere

hin frugtbringende Tro, hvormed min Sjæl tager Vækst – thi Mennesket er velnok et Selskabsdyr, men der er dog tillige noget højst Enkelt i et Individ – lad mig da, hvor ondt det end gjør, blive stærk i at være Enkelt. Se der er mit Vinterprogram, og efter det har jeg troligt levet. –

Du maa imidlertid ikke tænke, at det alene er Din Opsats om mig, som har bevirket denne Beslutning – o nej da! Fra mange Kanter kom Smerten til mig, og mange, højst forskellige Ansigter havde den. Bjørnson havde ved en Hensynsløshed, som søger sin Lige, og ved en utrolig Masse Løgn og Snak nedsat baade mig og min Virksomhed her i Byen – Sligt kan give Harme! Saa har man foruden dette en slæt Forstaaelse af Kvindens offentlige Kald, og det fører til mangeslags Uhygge – Ja der er jo Mangt og Meget, en Natur, som min har at kæmpe med og imod, og jo finere Uld Faaret har, naar dets Vej gaa gennem Tornekraattet, desto mere bliver der revet paa Skindet. Men Et til Slutning! Jeg havde før været løftet af Troen til mit Kald – den Grund løsnede under mig, og jeg led en Pine til Døden derved. Men huskende paa, hvad netop Du – den Unge og Troende – havde sagt om mig: at var der Noget i min Karakter, som skulde fremheves, da var det den Styrke at kunne se – selv den vanskeligste Sang [Sag?] under Øjne – og virkelig følende Sandheden af denne Bemærkning, lod jeg Smerten gaa tilbunds og hente op denne Styrkens Perle, som – nu, da den Gud ske Tak! pryder min Aand, ikke længer kan kaldes Tro, men Overbevisning. Troen har man kun en Gang, den kan aldrig reproduceres; maa den underkastes Tvivlens Brydninger, og sejrer den, da hedder den Overbevisning. –

Nu kjære Georg! det er jo, som Du kan vide, neppe Hundrededelen, hvad her er sagt, af det jeg egentlig havde at sige Dig – som urokkelig og uforandret har bevaret Din Plads i mit Hjerte, og skal – om Du selv vil – sikkert beholde den.

Jeg sendte Dig min Hilsen med min ældste Søn, [k217](#) der lever her som en Slags Literat, og agter at fortsætte i den Retning, hvilket jeg nok tror egentlig er hans. Han har nok en hel Del Kunstnertrang at kæmpe med; men for ham har Skuffelsen og mangeslags Savn været en drøj og gavnlig Skole. Han har kastet mange Unoder fra sig i Striden, og han staar nu ung af Aar med en temmelig gammel Forstaaelse af Livet. Han skriver godt – og er mig stik imod. Han er begejstret for Dig, og følger Dig med slugende Interesse og Forstaaelse. Men lad mig dog her føje et lidet Ord til om min egen Interesse og Forstaaelse! Jeg har

nemlig læst Illustreret Tidende, og paa et eller to Stykker nær, der ikke trak sig sammen – eller rettere: pointerede Sagen stærkt nok, har jeg været i høj Grad glædet af Din ubestridelige kritiske Dygtighed. Flere Steder har jeg endog siddet og læst om igjen et Par Gange – og med Varsomhed; thi Du ved jeg er tung og falder snart igjennem den Slags fine Silkeflor-Væv! –

Jeg sender Dig nu med disse Linjer min yngste Søn – det er min Sidste!^{k218} Han skal – uden Ord – bringe Dig Hilsen fra den Hengivenhed, som Du bør være meget, meget øm over, for ret at fortjene den. Jeg skal nu til at leve et Slags modigt Liv. Min unge Søn og min gamle Moder behøve, paa 100 Rkdler nær, Alt hvad jeg har at leve af, og jeg skal da til at *slaa mig igjennem*, hvilket tykkes mig en ren Plaser!^{k219}

– Jeg har nu idag læst Korrektur paa en Skildring, som jeg har skrevet til dette *forgyldte* Værk, Nordiske Digtere, som skal komme ud hos en Kunsthandler i Kjøbenhavn ... Ja hvis denne Skildring ikke er god – saa overgiver jeg mig; thi da kan jeg ikke skrive! Den følger i sin Retning efter «Min Bedstemoders Fortælling[«]. Jeg arbejder nu raskt, og som jeg synes, lykkeligt, paa et lidet Skuespil^{k220} – men om det vil jeg skrive Dig, lidt længere hen, et langt Brev. Nu sender Du mig snart et Par Ord, Georg? Jeg lever i dybeste Ensomhed, og tager med inderlig Glæde imod Besøg af en Ven. Vil Du hilse Din Moder fra mig, og vil Du hilse hos Hauchs? Lev vel!

Din M Thoresen

Christiania den 6 September [1869]

Min kjære Georg!

Efterat jeg havde afsendt mit forrige Brev til Dig, erindrede jeg Et og Andet, som jeg gjerne vilde have besvaret, eller rettere: talt lidt mere om: men blandt dette var Din Anbefaling af Fru Bergh^{k221} mig dog det Vigtigste. Jeg kom nemlig ikke til Modum,^{k222} uagtet det havde været min Bestemmelse i længere Tid; der stillede sig Noget ivejen, netop i de sidste Dage. Jeg kunde altsaa ikke opfylde Dit Ønske, hvor gjerne jeg vilde. Saa gik Tiden hen, og jeg bestemte mig da til at vente, til hun maaske ved Nedrejsen kom over Christiania, og sendte hende i den Anledning et Par venskabelige Linjer, hvori jeg indbød hende til at besøge mig.

Jeg fik paa dette intet Svar, og da nu Tiden længst er forbi, kan der naturligvis ikke længer være Tale om at vente hende hertil. Jeg antager nu for sikkert, at hun ikke har modtaget mit Brev – jeg maa antage det – og da Du ved en saadan tilsyneladende Ligegyldighed fra min Side – imod en Anmodning fra Dig, har Grund til at være misfornøjet med mig, saa vil Du vist selv finde det i sin Orden, at jeg her giver Dig mine Oplysninger, og tillige den Forsikkring at Intet kunde være mig kjærere end at tjene og glæde Dig. –

Saa talte Du om Bjørnson. Ja, min Ven! Der er saa meget for mig at sige i Anledning af ham, at jeg egentlig har lukket mig inde i Taushed, fordi jeg dog aldrig vilde udtømmende kunne forklare mig i den Retning. At han her i Byen til det Yderste har nedsat mig, ved nesten hvert Barn at tale om – man finder det skammeligt af ham, man vender mig Ryggen ligefuldt. Jeg tror han har angret det – ikke fordi han fra Ærens dybe Grund maa kunne sige sig selv, at han er en Forræder af laveste Sort – men jeg har aldrig kjendt en saa feig Mand, ligeoverfor den offentlige Kritik, og derfor er han ræd, Rædhed er hans Anger; thi han frygter mine Venner og Tilhængere. Dog dette kan Du ikke forstaa uden at forstaa vort hele Liv og Virken i denne By. At han skriver til Dig er fordi han er ræd. Han har nu ikke længer C. Petersen,^{k223} og han ved bedre end nogen Anden, hvad en skarp Kritik kan [sic] fra Danmark vil kunne reducere ham. Se derfor siger han til Dig de profetiske Ord: [«] Hun lever ikke for noget Højere end Poesien, hvad hun saa end derom maatte sige i sine Bøger.» Sandheden er, at [han?] *ikke* lever for Poesien: men for en hel Del Humbug, og tro mig, den Yttring til Dig, er ikke opfundet af hans Snuhed for min Skyld – mig vidste han, at han havde Bugt med, idet han compromitterede mig og stillede mig i Gabestokken ved at gaa om og *betro* Folk, at han havde ladet Fru Hejberg^{k224} sige mig, at han ikke ønskede at fortsætte nogen Omgang med mig – fordi jeg havde altfor [erstatte overstrøket, uleselig ord] varme Følelser for ham, og det satte Splid i hans Hus. Du ser han forstod at gjøre mig uskadelig! Hin Yttring er derfor ikke opfundet for mit Vedkommende men for H. Ibsens. Den Mand lever ogsaa for Poesien alene, medens Bjørnson er nødt til *alene* at slaa det store Slag for Folkets Oplysning og Ære, og tage det Onde, som falder af herhjemme. Nu, Ibsen frier sig letnok fra denne Underfundighed, han bliver bare borte, dermed er Alt gjort. Imidlertid lover jeg ham [Bjørnson], at jeg skal, om Gud vil, blive

ham en ligesaa haard Nød at knække! Han har kastet den sorte Plæt paa mig, og han staar ved det; han kan hverken komme frem eller tilbage; men jeg har Magten til at tvætte den af. –

Dog, det, som et trængt ind til Sindet – den Skygge, som man kalder Mistro, hvor faar man den væk? Tror jeg *egentlig* noget Menneske mer? Jeg gyser nesten tilbage for et nærmere Syn paa den Sag; men jeg har brudt al Omgang med Folk, og naar jeg stundom mødes med Enkelte, da vejer jeg mine Ord, og jeg gaar ikke længer hen til dem paa min gamle Maade med et Kjærtegn – og naar jeg gaar bort fra dem, gjennergaa jeg endnu en Gang hvad jeg har sagt. Nej, han har, føler jeg, igrunden stængt til imellem Menneskene og mig. Jeg har aldrig i mit Liv før følt Trang til at gardere mig. Jeg talte med Richardt^{k225} heroppe ved Studentermødet. Det var mig inderlig kjært – det var jo tilfældigt – men ligemeget, det var godt. Jeg havde saanær styrtet ham grædende lige i Armene – tror Du da ikke man havde sagt: Sesaa! der traf hun nok en Elsker fra svundne Tider! Nu Gud ske Lov, jeg holdt baade Taarer og Udbrud tilbage. Vi taledes et Par Ord om Dig, jeg sagde med et flygtigt Udtryk, at Tonen i Din Anmeldelse havde saaret mig – ikke saameget for dens egen Skyld, som fordi Andre i Dig derved troede at have en Allieret. Jeg kunde høre Du havde beklaget Dig, eller rettere talt til ham om denne min Misfornøjelse: men Georg! erindrer Du det Brev jeg efter Anmeldelsen skrev til Dig? Paa det har jeg et Svar fra Dig, der lyder saa:

«Naa Gud ske Lov, Du ikke er som P Müller ect[«]^{k226} – Det tyder jo ikke hen paa, at jeg har givet Dig nogen Grund til Klage eller Misnøje. Hvad jeg følte gjemte jeg virkelig hos mig selv, og kun til Hegel, som tilskrev mig om de mindre gode Virkninger af Anmeldelsen i «Dagbladet» udtalte jeg mig om min Bedrøvelse: men Intet Andet. Du burde heller ikke have en saa liden Forestilling om mig, som, at jeg ikke kunde udholde en Tilrettevisning; den er sandelig lettere at finde sig i end den dybe Ligegyldighed og Taushed jeg her er omgivet af, og som vistnok vil have sørgelige Virkninger for mig i Tiden. –

Jeg har nu en Kamp at bestaa, og jeg er jo alt mere end et Aar inde i den, som vistnok vil være den Sværeste jeg har havt. Jeg har heller ikke Ungdommens Bøjelighed og Haab til min Undsætning længer; jeg har en stille Bøn til Gud og Ærlighedens Mod, saalangt det rækker vil jeg komme. Men min kjæ[r]lige, varme

Tillid, hvor finder jeg den igjen! Hvor blomstre mine Jasminer paa denne Mistroens og Afsondrethedens øde Vandring! –

Og dog er der en Sejersfølelse i mig, der ligger som en Fugl og flakser med Vingerne – jeg er jo gammel; den flyver ikke længer mod Solen; men den vil dog vist naa op til en af de Højder, hvor man har Løgner, Hykleriet og Forfængeligheden under sig – og paa en saadan Højde maa man jo kunne være sin egen Ven! –

Farvel da for denne Gang, Georg! Hvis Du vilde skrive mig til, vilde det glæde mig; men betænk Dig! Man kan forresten let slippe mig; jeg er ikke af de sejsliddende Bekjendskaber. Nu haaber jeg Du har det godt, og dog, med Din Natur har man det oftest baade ondt og godt i stadig Blanding. Levvel!

Din Ven

M Thoresen

[1870]

Chri[s]t. den 30te Jan 1870

Glædeligt Nytaar!

Min kjære Ven!

Jeg tror, at jeg med Sandhed kan sige, at jeg utallige Gange har skrevet Dig til – i Tankerne, naturligvis, i Virkeligheden er det jo ikke sket, det ved Du saa vel som jeg. Jeg har vistnok sagt Dig – thi hvad har jeg ikke sladret ud til Dig! at naar jeg har en Ulykke, eller en stor Sindsrystelse at udholde, da taaler jeg ikke at røre den med et Ord, Meddelelse er mig en Pine. Og jeg har havt *det* at bære, og stride med – siden jeg forlod Dig – som fordrede den omhyggeligste Behandling for ikke at efterlade disse ækle Saar i Sindet, som gjør hele Mennesket sygt, og som tillige smitter Andre. Dette skal imidlertid ikke forstaaes som om jeg ved mit stille Arbejde vilde skyde Ulykken fra mig – det er langt fra; jeg meget mere tilegner mig den, poder den ind i mit Væsen, for paa den Maade at vinde det Gode ud af den – thi noget Godt er der jo i Alt og da bliver jeg endelig dens Herre. Men dette er i Sandhed et svært Arbejde, under hvilket man maaske kan le og spøge – men ikke tale fortroligt. – Nu, helt ovenpaa er jeg jo ikke endnu; men jeg

er dog saa nær, at naar jeg omgaaes mig selv med stor Forsigtighed, saa vil det ikke vare meget længere.

Men jeg har tænkt paa Dig! Og hvis Du maaske har ment jeg var troløs, eller noget Lignende – da tag denne Skam, hurtigt fra mit Minde; thi jeg fortjener den ikke. Nej – engang associerede jeg mig med Dig, skjønt Du var den Unge, og jeg den Gamle, og denne Association ophører ikke før Du – definitivt overskjærer Baandet, jeg gjør det aldrig. Der er Noget i Dig, som jeg kjender og holder af – kan det ophøre at være der? Kan den Lidenskab, som bærer Dit Væsen, ophøre at være hvidglødende – kan den blive brungul og osende? Tiden er maaske den Eneste, som kan give Svar paa dette. Men med denne hvidglødende Lidenskab er det Du selv skal svare paa Tidens Spørgsmaal – og kun med den; thi der hvor Du brænder maa Du virke som Kulde. –

Det er ikke min Sag Du forsvarer, hver Sejer Du har er et Tab for mig; men jeg ønsker Folk, som Du, i Striden, de absolute Modsætninger have altid det Udbytte af at mødes, at de agte hinanden. – Nu Georg, min Ven! Skulle vi mødes til næste Høst i Danmark? Jeg agter da at opløse mit Familjeliv, og se mig lidt om i Frilandsluften for nogle Aar. Vinteren efter denne vil jeg leve i Stokholm, og hvad saa videre skal ske raader Gud for. Ibsen kommer nok herop til Sommeren, og dertil glæder jeg mig meget. Rigtignok have vore Aander intet Møde havt i de «Unge Forbund» men vi have før havt andre Møder! Flere af hans Arbejder elsker jeg overordentlig. Farvel, da for denne Gang, min Yndling! Jeg havde nok noget Mere at sige Dig; men en indre Stemme raader fra – jeg faar lyde den. Vil Du nok skrive Din gamle Ven til, og det ret snart? Jeg længes efter et godt Ord.

Din heng. M Thoresen

[1872]

St Hans Gade 2-2-

[24.5.72 tilføyd med annen hånd]

Min kjære Georg!

Du sagde til mig ved vort korte Møde, at Du vilde besøge mig, skulde Du endnu være af samme Tanke, da vil jeg blot ved disse Linjer gjøre Dig vidende

om, at jeg er flyttet fra min Datter og at ovenstaaende Adresse er min – samt at Du er mig meget velkommen, Noget, som jo forresten maa være overflødig at tilføje.

M Thoresen

Den 23. maj

[1899]

2. juni 99

Kjære Fru Thoresen, Tillad mig som en af Deres gamle Venner, der aldrig har glemte hvad Godhed De for mange Aar siden viste mig, at indfinde mig med min Tak i Anledning af den 3. juni.^{[k227](#)} Da jeg kan tænke mig, der bliver Trængsel imorgen, prøver jeg at komme Aftenen forud.

De gjorde i min Ungdom et smukt og dybt Indtryk paa mig, og Præget staar bevaret uforvansket i mit Hjerte. Hav Tak derfor og for Deres hele varme, rige Kvindelighed.

Hvis jeg ikke, som bunden til et Sygeleje, skrev i min Seng, vilde jeg sige mere.

Deres

Georg Brandes.

Noter:

[n1](#). før] *rettet fra*: for

[n2](#). hinanden] *rettet fra*: hinaanden

[n3](#). hjemme] *rettet fra*: kjemme

[k1](#). Opplysning fra universitetslektor Per Dahl ved Brandes-arkivet i Århus. Georg Brandes gjemte mange tusen brev fra tallrike korrespondenter, alt fra familiemedlemmer til forleggere og anonyme beundrerinner.

[k2](#). Brevet finnes i Brandes-arkivet, Det kgl. Biblioteks Hånd skriftsavdeling, København og har arkivnr. NKS 20652°!. Her finnes også brevene fra Magdalene

Thoresen til Georg Brandes. Brevene fra Brandes til Magdalene Thoresen finnes i Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket, avd. Oslo, Brev samling nr. 154.

[k3](#). Georg Brandes: *Levned*, b. I, Kbh. og Kra. 1905.

[k4](#). «Magdalene Thoresen» i *Illustreret Tidende*, 22. april 1866.

[k5](#). Georg Brandes: op. eit. s. 151.

[k6](#). Se Kristian Elster d.y.: *Fra tid til anden. Bøker og digtere*, Kra. 1920, s. 68, Vilhelm Andersen: *Illustreret dansk litteraturhistorie*, b. IV. Kbh. 1925, s. 119 og Francis Bull: «Magdalene Thoresen. En dansk-norsk kvinneskjebne», i hans *Land og lynne. Essays og TV-aftener*, Oslo 1970. Francis Bull, Øyvind Anker (i *Norsk biografisk leksikon*) o.a. peker ut Magdalene Thoresen som modell for Maria Stuart i Bjørnsons drama *Maria Stuart i Skotland* (1864), Petra i hans fortelling *Fiskerjenten* (1868) og Leonarda i dramaet av samme navn (1879), samt for Ibsens vedkommende: Margit i *Gildet på Solhoug* (1856), Rebekka i *Rosmersholm* (1886) og fremfor alt Ellida Wangel i *Fruen fra havet* (1888).

[k7](#). Blant annet Arild Linneberg: «'... en ensom kvinde, der gaar offentlighedens tornede vei.' Anna Magdalene Thoresen (1819)», i *Norsk kvinnelitteraturhistorie 1600–1800*, b. I. Oslo 1988, s. 109–116; Lise Busk Jensen: «Grænseløs kvindelighed. Om Magdalene Thoresen», i Elisabeth Møller Jensen (red.): *Nordisk kvindelitteraturhistorie b. II Faderhuset 1800–1900*, Kbh. 1993, s. 283–297; Jorunn Hareide: «'Min anden Moder! min kære og elskede Veninde!' Georg Brandes' Letters to Magdalene Thoresen», i Michael Robinson og Janet Garton (red.): *Nordic Letters 1870–1910*, Norwich 1999; Jorunn Hareide: «Krenkelse av 'Kvindeligheidens Idé'. En kvinneprotest mot Magdalene Thoresen», i Jorunn Hareide: *Skrivefryd og penneskrekke. Selvfremstilling og skriveproblematikk hos norske 1800-tallsforfatterinner*, Oslo 1999; Magdalene Thoresen: *Fra midnattsolens land og andre fortellinger*, Bergen 1994, og *Studenten*, Bergen 1995, begge i utvalg ved Elisabeth Aasen. I tillegg er det skrevet en roman om henne, Eva Braathen Dahrs *Fruen fra Bergen*, Oslo 1988.

[k8](#). Utdrag av Brandes' brev til moren er gjengitt i Henning Fenger: *Den unge Brandes. Miljø venner rejsler kriser*, Kbh. 1957, s. 57. Fenger behandler ellers Brandes' forhold til Magdalene Thoresen s. 54–57, s. 162 og s. 252 f. i denne boken.

[k9](#). Francis Bull: op. eit. s. 106. I et lite forord sier Francis Bull at han delvis

bygger på muntlige kilder som kanskje ikke er etterrettelige i alle detaljer, men som han likevel tar med fordi de kan utfylle bildet av Magdalene Thoresens personlighet og skjebne.

[k10](#). Brevet er udatert, liksom de øvrige fra Magdalene Thoresen til Herman Schirmer (1845–1913, norsk arkitekt og senere riksantikvar), bortsett fra ett fra 1872. Også andre ting tyder på at korrespondansen vesentlig foregikk i et par år like etter 1870. Brevene er oppbevart i Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket avd. Oslo.

[k11](#). Henning Fenger oppgir denne datoen og forteller at det var Brandes' venner Frederik Nutzhorn og Christian Richardt som presenterte dem for hverandre i Klampenborg (op.cit. s.). Hvis det er riktig dato, husker Brandes feil, for i et brev til Magdalene Thoresen av 15. mai 1866 skriver han at de traff hverandre «i Juli 1864 paa Klampenborg Badeanstalt». I Levned (s. 148) gjør Brandes Magdalene Thoresen et år eldre enn hun var ved deres første møte.

[k12](#). Enkelte litteraturhistorikere, bl.a. Francis Bull, Øyvind Anker og Elisabeth Aasen, har hevdet at Thoresen kan ha vært far til denne sønnen, Axel Peter Jensen. Eva Braathen Dahr lar i sin roman Magdalene Thoresen hevde at hun ikke vet hvem som er barnefaren. Etter min mening er det imidlertid ikke særlig sannsynlig at Thoresen skulle være faren. Axel Peter ble født 16. juni 1843, nokså nøyaktig 8 1/2 måned etter at Magdalene Thoresen møtte Thoresen for første gang; hun reiste til Christiania med båt fra København den 30. september 1842 og ankom 4. oktober. Selv om korte svangerskap forekommer, ville Thoresens farskap ha forutsatt at Magdalene Thoresen nærmest gikk til sengs med ham ved ankomsten til Christiania. For Grimur Thomsens farskap taler dessuten at Magdalene Thoresen tok kontakt med ham da sønnen var 8 år gammel og ba om økonomisk støtte til hans underhold. Grimur Thomsen tok da barnet med seg til Island og oppdro det som sin fostersønn.

[k13](#). Det var bl.a. fabrikkieier Anker Heegaard fra København som støttet henne økonomisk slik at hun kunne studere, og denne familien holdt hun siden kontakt med, noe som fremgår av korrespondansen både med Brandes og andre.

[k14](#). Henning Fenger understreker gang på gang i sin bok Den unge Brandes «hans utrolige mangel på livserfaring», ikke minst på det erotiske området. Det var den ti år eldre fru Caroline Da vid som innviet ham på dette feltet i september

1867, da han var 25 år gammel. Fenger skriver: «Moderen, tante Julie og fru Thoresen var til 1866 hans eneste nære kontakt med det andet køn. Han var 25 år, da han modtog sit første kys [fra sin parisiske fransklærerinne Louise Dorré], en alder hvor hans jevnaldrende var enten forlovede eller gifte eller i al fald mere forfarne.» Fenger: op.cit. s. 95 ff, s. 100.

[k15](#). De fire skuespillene er *Et Vidne* (1852), *Kongedatterens Bøn* (1853), *Hr. Money* (1855) og *Lys og Skygge* (1859). De er utrykte og ble oppført anonymt.

[k16](#). Reisen resulterte i *Billeder fra Vestkysten af Norge* (1872), gjenopptrykt til hennes 80-årsjubileum i 1899. Det er en samling noveller og reiseskildringer som ble en forløper for de to bindene *Billeder fra Midnatsolens Land* (1884 og 1886).

[k17](#). Fenger: op.cit. s. 252 f.

[k18](#). Av nordiske avhandlinger kan nevnes: Johnny Kondrup: *Lev ned og tolkninger. Studier i nordisk selvbiografi*, Odense 1982; Johnny Kondrup: *Erindringens udveje. Studier i moderne dansk selvbiografi*, Kbh. 1993; Margaretha Fahlgren: *Det underordnede jaget. En studie om kvinnliga sjølvbiografier*, Sth. 1987; Steinar Gimnes: *Sjølvbiografier. Skrift, fiksjon og liv*, Oslo 1998.

[k19](#). Av sentrale nordiske brevtgaver kan nevnes f. eks. Søren Kierkegaard, Camilla Collett, Henrik Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson, Alexander Kielland, H.C. Andersen, Frederika Bremer, Henrik Wergeland, August Strindberg, Carl von Linné, Georg Brandes.

[k20](#). Mme du Deffands korrespondanser ble utgitt allerede i 1809–10. Elizabeth J. MacArthur har brukt den seneste utgaven, *Horace Walpole's Correspondence with Madame du Deffand and Wiart*, b. 3–8 i *The Yale Edition of Horace Walpole's Correspondence*, red. W.S. Lewis og Warren Hunting Smith, New Haven, Con. 1939.

[k21](#). Aschehous' konversasjonsleksikon, b. 4, Oslo 1940, s. 671.

[k22](#). Lotte Thrane: *Længselsbilleder. En beretning om forførelse, skrift og passion*, Odense Universitetsforlag, Odense 1999.

[k23](#). Bruce Redford: *The Converse of the Pen. Acts of Intimacy in the Eighteenth-Century Familiar Letter*, University of Chicago Press, Chicago og London 1986 s. 13.

[k24](#). Barbara Hernstein Smith: *On the Margins of Discourse. The Relation of Literature to Language*, University of Chicago Press, Chicago & London 1978, s. 23 f.

[k25](#). Elizabeth MacArthur: op. eit. s. 118

[k26](#). op.cit. s. 119.

[k27](#). op.cit. s. 129.

[k28](#). op.cit. s. 127.

[k29](#). Henning Fenger: *Den unge Brandes*, s. 55. Brevvekslingen mellom Magdalene Thoresen og Georg Brandes har lenge vært tilgjengelig for forskere selv om den ikke tidligere er publisert. Den har vært sitert fra og kommentert i ulike sammenhenger, og det forekommer derfor riktig at den nå gjøres tilgjengelig for allmennheten, som så selv kan danne seg en oppfatning av om disse brevene er kompromitterende eller ikke.

[k30](#). Se opplysninger om den planlagte utgivelsen i Forord til denne utgaven.

[k31](#). Georg Brandes skriver: «Fru Thoresen jævnførte mig en Dag med en uantændt Glas-Lysekrone, der hængende mellem flere andre, hvis Lys alle var tændte, havde Ildskæret paa sine Kryss tallers talrige Facetter, skønt den selv bestod af lutter kolde, glatte, blanke, slebne Prismer. Saaledes kom jeg under Om gangen med Magdalene Thoresen til at se mig selv i et nyt Lys, naar jeg saa mig med hendes Øjne, [...]». {Levned I, s. 152)

[k32](#). Jfr. Leiv Amundsen: «Paul Botten-Hansen» i *Norsk biografisk leksikon*, b. 11, Oslo 1925, s. 119.

[k33](#). Henning Fenger gir i *Den unge Brandes*, s. 54 ff et forbløffende fordomsfullt bilde av Magdalene Thoresen.

[k34](#). I betydningen «evne», jfr. Ordbog over det danske sprog.

[k35](#). Georg Brandes: op.cit. s. 151.

[k36](#). Henning Fenger: *Georg Brandes' læreår. Lcesning ideer smag kritik 1857–1872*, Kbh. 1955 og *Den unge Brandes. Miljø venner reiser kriser*, Kbh. 1957. Sitatet er fra *Georg Brandes' læreår*, s. 407.

[k37](#). Henning Fenger hevder at Magdalene Thoresen kom tilbake til København «med oprevne nerver og dybt forpint af forholdet til Bjørnson, som ikke skånedes hennes rygte», og at hun søkte trøst hos «sin lille filosof», som imidlertid var

engasjert annetsteds. (Fenger: Den unge Brandes, s. 162) Bjørnson mente at hun hadde brukt ham, hans kone og seg selv som modeller for hovedpersonene i «Min Bedstemoders Fortælling». Selv avviste hun det. Se Magdalene Thoresens brev av 21. januar, 8. august og 6. september 1869, samt artikkelen om Magdalene Thoresen i min bok *Skrivefryd og penneskrekk*.

[k38](#). Brevet er sitert hos Fenger: Den unge Brandes, s. 135.

[k39](#). Fenger hevder dette i Den unge Brandes, hvor han også har sitert fru Brandes' brev og Brandes' dagbokutdrag (s. 17 ff.).

[k40](#). Bruce Redford: op. eit., kap. «Introduction», s. 1–15. Sitatet er fra s. 6.

[k41](#). eg. *l'ésprit de l'escalier*: «trappevidd», etterpåkløkskap.

[k42](#). Henning Frederik Feilberg Nutzhorn (1834–66), dansk klassisk filolog. Død 20.2. 1866 i Venezia av tyfus. Brandes' ungdomsvenn, kjent fra den sakalte «Nutzhornske bande» der også Brandes' venner Julius Lange og Vilhelm Thomsen hørte med, samt bl. a. Jens Paludan-Müller. Brandes ble ført inn i kretsen da han flyttet til Ehlers kollegium i København høsten 1859.

[k43](#). Skal være: «In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister» (Goethe: sonetten «Was wir bringen»).

[k44](#). En henvisning til at Frederik Nutzhorn døde i Venezia.

[k45](#). Magdalene Thoresen sto i ferd med å flytte til Christiania etter fem år i København. Hun reiste 28. april 1866.

[k46](#). Det dreier seg antagelig om hjemmet til fabrikkseier (Steffen Peder) Anker Heegaard (1815–93), kjent som en stor filantrop; det var bl.a. han som hjalp Magdalene Thoresen økonomisk da hun studerte til lærerinne i København. Han hadde store fabrikkanlegg samt sin private villa i Blågårdsgate på Nørrebro i København. Det er mer sannsynlig at den Heegaard som ofte omtales i brevene er Anker Heegaard, som hun nok var blitt kjent med under københavnbårene på 1840-tallet, enn filosofen Sophus Heegaard (som nevnes i noen av Brandes' brev). Hun gjenopptok sannsynligvis kontakten med familien Anker Heegaard da hun kom tilbake til København som enke; i alle fall skriver hun til venninnen Mathilde Reinhardt 23. febr. 1867 at hennes sønn Thomas er inspirert av fabrikkseier Heegaard «til at fortsætte sine Studier.» Brevet er trykt i *Breve fra Magdalene Thoresen 1855–1901*, utg. av Julius Hansen og P. Fr. Rist, Kbh. 1919 (1971), s. 88 ff.) Han arbeidet virkelig også noen år senere som praktikant ved

Anker Heegaards maskinverksteder i Frederiksværk. / «Paa Blaagaard» kan også referere til Danmarks første privat- eller «friseminarium» (lærerskole) som ble opprettet i 1859 og fra 1863 holdt til i en egen bygning på Nørrebro nær Blågård (et tidligere landsted ved Peblingsøen på Nørrebro, oppført i 1706 av prins Carl, Frederik IVs bror og siden brukt til forskjellige formål).

[k47](#). Ludvig Grundtvig (1836–1901) etablerte seg som fotograf i København i 1863 og ble snart en anerkjent portrettør.

[k48](#). Diktet, med tittelen «Mon virkelig», er også gjengitt i et brev han skrev til vennen Emil Petersen 2. okt. 1865. Brevet er trykt i *Georg Brandes og Emil Petersen: en brevveksling*, utg. av Morten Borup, Kbh. 1980.

[k49](#). Brevet er sitert i Ibsens 100-arsutg. b. 16, s. 138f.

[k50](#). Ludvig David (1838 el. 1839–1866), en skolekamerat av Brandes, sønn av C.N. David. Som ung mann var Brandes i flere år gjest hos familien i sommerhuset i Rungsted, inntil forbindelsen ble brutt på grunn av hans forhold til Caroline David. Ludvig David døde i Roma idet han skal ha kastet seg ut av et vindu i febevillelse. (Henning Fenger, *Den unge Brandes. Miljø venner reiser kriser*, Kbh. 1957 s. 100).

[k51](#). Steddatteren Marie Thoresen.

[k52](#). Den eldste datteren Sara Thoresen, senere gift Ludvigsen.

[k53](#). Antagelig tenker hun her på menn generelt, og ikke på en spesiell mann.

[k54](#). Bjørnsons brev er visstnok ikke bevart. Det må være fra omkring 1860, eller omtrent fra den tiden da han hjalp Magdalene Thoresen med å få utgitt *Digte af en Dame*.

[k55](#). I Brandes' brev av 15. mai nevnes ikke noe forbud. Magdalene Thoresen refererer også til andre spørsmål som ikke nevnes i dette brevet. Det later derfor til at et mellomliggende brev fra Brandes er gått tapt.

[k56](#). Siden august 1863 hadde Brandes vært en personlig bekjent av den danske romantikeren Frederik Paludan-Müller (1809–1876); jfr. Fenger: *op. cit.* s. 52.

[k57](#). Julius Lange (1838–1896), dansk kunsthistoriker. En nær venn og studiekamerat av Brandes og medlem av den «Nutzornske bande».

[k58](#). Det kan dreie seg om en anmeldelse av Ibsens *Kjærlighedens Komædie* (1862) i *Illustreret Tidende* 26.5.1866. (Opplyst av Per Dahl ved Brandes-arkivet

i Århus.)

[k59](#). Brandes reiste til Stockholm, invitert av C.N. David, den 8. juli 1866 og kom tilbake 20. juli samme år.

[k60](#). Formodentlig det manglende brevet fra perioden 20. mai–4. juni. For øvrig later det til at også Brandes' siste brev (det Magdalene Thoresen svarer på her) er gått tapt.

[k61](#). Rungsted, hvor familien C. N. David hadde sitt sommersted Folehavegaard og hvor Brandes ofte var gjest.

[k62](#). «Vei til Ros og Magt» er et sitat fra Johs. Ewalds nasjonalsang «Kong Christian stod ved højen Mast».

[k63](#). Hennes far døde i 1846. Magdalene reiste hjem til begravelsen og fødte derfor sin sønn Thomas i København.

[k64](#). Odinhøi er et høydedrag ved Hellebæk nord for København.

[k65](#). Gotfred Benjamin Rode (1830–1878), dansk litteraturhistoriker.

[k66](#). Bonderomanen *Solen i Siljedalen* kom ut høsten 1868.

[k67](#). Stesønnen Johan Herman Thoresen.

[k68](#). Student Ole Jensen var datteren Dorothea Thoresens (f. 1848) første forlovede. Hun ble gift 29. juli 1870 med Conrad Falsen, senere generalkonsul i Arkangelsk.

[k69](#). Forholdet til Tyskland var fremdeles spent etter fredsslutningen mellom Preussen og Danmark i oktober 1864, da Danmark måtte avstå Holsten, Lauenborg og hele Sønder-Jylland opp til Kongeåen, til Preussen. Flere av Brandes' kamerater hadde falt i krigen.

[k70](#). Ludvig Frederik Gabriel Sibbern (1824–1903), dansk filosof. Sibbern hjalp Brandes med artikkelen «P.S.V. Heegaard: Indledning til den rationelle Ethik», som først ble trykt i *Dagbladet* 15.7. 1866 under merket «Gg».

[k71](#). Dikteren Frederik Paludan-Müller (1809–76) bodde i Fredensborg.

[k72](#). Stockholmsreisen senere på sommeren med C. N. David.

[k73](#). Tanten var en fru Rose Goldschmidt, f. Gerson, enke etter grosserer Hirsch Jacob Goldschmidt. Brandes var langt ute beslektet med henne. Hun hadde allerede i mai 1862 støttet en søknad fra ham på det sakalte Gersonske legat som ble utdelt av den mosaiske menighet i København, men uten at han kom i

betraktning. (Fenger: *op. cit.*, s. 51 og 75).

[k74](#). Hans Brøchner (1820–75), dansk filosof, docent og fra 1870 professor ved Københavns universitet. Han kritiserte Søren Kierkegaards og Rasmus Nielsens filosofiske synspunkter i verker fra slutten av 1860-arene. Han støttet Brandes i debatten som fulgte etter gjennombruddsforelesningene høsten 1871.

[k75](#). Christian Ernst Richardt (1831–92), dansk dikter og teolog, og en ungdomsvenn av Brandes.

[k76](#). Frederik Vilhelm Hegel (1817–87) var direktør for (det danske) forlaget Gyldendal, og Magdalene Thoresens forlegger.

[k77](#). Søren Kierkegaards *Gjentagelsen: et Forsøg i den eksperimenterende Psychologi* kom ut i Kbh. 1843 under psevdonymet Constantin Constantius.

[k78](#). I avskriften som beror i Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket avd. Oslo, er dette oppfattet som et tillegg til Magdalene Thoresens brev av 6. august 1866 (jfr. Forord til denne utgaven).

[k79](#). *Norsk Folkeblad*: illustrert ukeblad 1866–1873, grunnlagt av O. Hansen og P. Olsen. Bjørnson kom inn i redaksjonen i 1866 og var eier av bladet 1869–71. I et brev til Hanna Wiehe av 21. juni 1866 skriver Magdalene Thoresen at hun oversetter en del for Bjørnsons *Norsk Folkeblad* denne sommeren, for å tjene penger. (*Breve fra Magdalene Thoresen 1855–1901*, utg. av Julius Clausen og P. Fr. Rist, Kbh. 1919 (1971), s. 61)

[k80](#). Christian Richardt utga senere dette året antologien *Vintergrønt* i samarbeid med Georg Brandes.

[k81](#). Fru Hauch: formodentlig Frederikke Elisabeth (Renna) Hauch, f. Brun Juul (1811–96), hustru til den danske dikteren Johannes Carsten Hauch (1790–1872).

[k82](#). Johan Ludvig Heiberg (1791–1860), dansk forfatter og teaterkritiker, gift med skuespillerinnen Johanne Luise Heiberg.

[k83](#). Clemens Christoffer Mathias Petersen (1834–1918), dansk forfatter og kritiker og en venn av Bjørnson. Anmeldte bl.a. teater og litteratur i den danske avisen *Fædrelandet*, inntil han forlot Danmark i mars 1869. Bibliografien *Clemens Petersen i «Fædrelandet»*. Alf Henriques 1906–1976 in memoriam, red. Erik Dal m.fl., Kbh. 1976, gir ingen opplysninger om omtaler av Georg Brandes. Det er imidlertid velkjent at Clemens Petersen tilhørte Rasmus Nielsen-fløyen i debatten om «Tro og Viden» og altså var Brandes' motstander.

[k84.](#) Rich.: Brandes' venn og medarbeider, forfatteren Christian Richardt.

[k85.](#) Frederik Ludvig Liebenberg (1810–1894), dansk litterat og utgiver.

[k86.](#) Dikteren Frederik Paludan-Müller.

[k87.](#) Jonas Collin (1840–1905), dansk zoolog.

[k88.](#) Jens Baggesen (1764–1826), dansk forfatter. Baggesen holdt en sørgefest over Schiller i 1791 på Schimmelmanns landsted Sølyst ved Hellebæk på Nord-Sjælland. Den «forlorne» Schiller-sorg hentyder til at man feilaktig fikk beskjed om at Schiller var død. Han døde først i 1805.

[k89.](#) Peter Christian Skovgaard (1817–1875), dansk maler som spesialiserte seg på sommerlig frodige sjellandske landskaper, særlig bøkeskoger.

[k90.](#) William Shakespeare.

[k91.](#) «Studenterturen» henspiller på fotturen Brandes skildret i sitt forrige brev. Magdalene Thoresen skriver Olsgaard for Aalsgaarde og Mutter Rif for Riff; jfr. Brandes' forrige brev.

[k92.](#) «Studenten», en lang novelle som først ble trykt i debutsamlingen *Fortællinger* (1863) og utgitt som selvstendig verk i 1888.

[k93.](#) Nymfen Kastalia var datter av flodguden Acheloos; hun unngikk Apollons uønskede tilnærmelser ved å kaste seg i en kilde med utspring ved Delfi på Parnassos. Kilden kom til å bære hennes navn, og vannet ble tillagt undergjørende virkninger. Den skal bl.a. ha kunnet «begeistre digtere», ifølge Salmonsens leksikon.

[k94.](#) Sitatet er fra Goethes drama *Torquato Tasso*, I, 2. Hele setningen lyder: «Es bildet ein Talent/sich in der Stille,/ Sich ein Character in dem/Strom der Welt.»

[k95.](#) Philip Gerson Philipsen (1812–77) eide P.G. Philipsens Forlag i København.

[k96.](#) Allusjon til Magdalene Thoresens roman *Signes Historie* (1864).

[k97.](#) Magdalene Thoresen losjerte hos de ugifte tvillingsøstre Mathilde og Julie Reinhardt, som bodde sammen med sin ugifte bror, professor zool. Johs. Reinhardt, i Frederiksberg Allé 33, fra hun flyttet fra Bergen i 1861 til hun flyttet til Christiania i april 1866.

[k98.](#) Fru Renna Hauch.

[k99.](#) Det dreier seg om fortellingen «Pilt-Ola», trykt første gang i Christian Richardts antologi *Vintergrønt* (1866) og siden gjenopptrykt i Magdalene

Thoresens *Nyere Fortællinger* (1873).

[k100](#). «Sunn fornuft er geniets rekkverk.» Grunnbetydningen av «garde-fou» er «beskyttelse av den gale».

[k101](#). Sannsynligvis *Dansk Maanedsskrift* (1855–68), red. av M.G.G. Steenstrup.

[k102](#). Ibsens damaer *Kongsemnerne* (1863) og *Fru Inger til Østraat* (1854).

[k103](#). Dikteren Frederik Paludan-Müller.

[k104](#). Jacob Bendix, f. 1816, død omkring 1860. Han var fransk gift; hans enke var Victorine Bendix.

[k105](#). Brandes reiste til Paris på et tre maneders studieopphold 7. november 1866.

[k106](#). Parmo Carl Ploug (1813–1894), dansk dikter, journalist og nasjonalliberal politiker.

[k107](#). Johan Ludvig Heiberg.

[k108](#). Fortellingen er «Pilt-Ola», første gang trykt i Christian Richardts antologi *Vintergrønt* fra 1866. I *Nyere Fortællinger* fra 1873 er den siterte passusen endret slik: «men paa hin stod en tung, alvorlig Fjeldrække, der tegnede sin mørke Kam lige skarpt paa den lysegraa Himmelgrund som i det dunkle Vandspeil. – Det dannede et mægtigt Dobbeltsyn med Uendeligheden over og under.» Magdalene Thoresen har altså fulgt Brandes' rad.

[k109](#). Romanen *Signes Historie* utkom i 1864. Setningen s. 77 lyder som følger: «Denne Gren var aabenbart et Billede paa Thorstein selv; thi saa stiv og strittende han end stod der, vilde dog Signe kunne bøie ham som et silkeblødt Baand om sine smaa Hænder».

[k110](#). Brandes' debutbok *Dualismen i vor nyeste Philosophie* (76 s.) utkom 26.10.1866. Den var et bidrag til debatten om tro og viten, rettet mot bl.a. filosofiprofessoren Rasmus Nielsen. Hans «piece», som ifølge Brandes snart skal utkomme, kan ha vært annet bind av avhandlingen *Grundidéernes Logik* (1866), eller kanskje snarere «Svar til Hr. Dr. Pastor Zeuthen i Anledning af hans Sendebrev om Tro og Viden», Kbh. 1866.

[k111](#). «Å kjempe i filosofi betyr å sette seierens krone på sannhetens hode.» Hippolyte Taine (1828–93), fransk filosof (positivist). Han ble professor ved École des Beaux Arts i Paris i 1865.

[k112](#). Professor i filosofi Hans Brøchner, Brandes' lærer og hans støttespiller i felttoget mot Rasmus Nielsen.

[k113](#). Paul Botten-Hansens Ibsen-biografi sto i *Illustreret Nyhedsblad* nr. 29 og 30, 1863. Den var i lange tider hovedkilden for enhver skildring av Ibsens ungdomsliv.

[k114](#). Henrik Ibsen giftet seg med Susannah Daae Thoresen 18. juni 1858. Det unge paret flyttet straks til Christiania, der Ibsen året før var blitt direktør for Det norske Theater. I 1864 reiste de til utlandet og vendte først hjem 27 år senere.

[k115](#). Ibsens drama *Brand* utkom 15. mars 1866.

[k116](#). Det refereres til *Dualismen i vor nyeste Philosophie*.

[k117](#). Filosofen Rasmus Nielsen.

[k118](#). Regina Schlegel: Sannsynligvis Søren Kierkegaards ungdomskjæreste, Regine Olsen.

[k119](#). Christian Richardt.

[k120](#). Forleggeren Frederik Hegel.

[k121](#). *Dualismen i vor nyeste Philosophie* var utkommet 4 dager tidligere.

[k122](#). *Illustreret Tidende*.

[k123](#). Peter Carl Rudolf Schmidt (1836–1899), dansk forfatter. Rasmus Nielsen-elev, Bjørnson-tilhenger og motstander av Brandes.

[k124](#). Bakvasken

[k125](#). Dikt- og novelleantologier som kom ut til jul ble ofte kalt *En Julegave*, cfr. *En Nytaarsgave*.

[k126](#). «med Hensyn til»; Boken det hentydes til, må være antologien *Vintergrønt*.

[k127](#). Köln.

[k128](#). Salomon van Ruisdael (ca. 1600–1670), nederlandsk maler fra Harleem, en av nederlandsk landskapsmaleris foregangsmenn – eller kanskje snarere hans nevø Jacob van Ruisdael (1628 el. 29–1682), som regnes som Nederlands største landskapsmaler.

[k129](#). Fullstendig syndsforlatelse.

[k130](#). Dette henspiller på det greske sagnet om røveren Prokrustes, som strakte eller lemlestet innfangede veifarere sa de skulle passe akkurat til hans seng.

[k131](#). Lovise Dorré, som forelsket seg i ham og som han flyktet fra, ifølge Henning Fenger (*op.cit.* s. 104 f.).

[k132](#). Skorpe.

[k133](#). En springgås er et leketøy laget av brystbenet på en gås. Ved hjelp av en pinne og en snor festet til brystbenet kan «gåsen» gjøre et hopp. I Brandes' sammenheng må ordet henspille på at det ikke blir annet igjen av gåsen enn brystbenet når man har spist tilstrekkelig mange brunede skorper. Referansen til H. C. Andersen gjelder eventyret «Springfyrene», hvor springfyrene – loppen, gresshoppa og springgasen – skal hoppe om kapp for å vinne prinsessen.

[k134](#). Enken etter Brandes' morbror, Victorine Bendix, levde i ytterste armod fordi hun ble bedratt for de pengene hennes danske slektninger sendte henne via en fransk venn av den avdøde. Brandes måtte ordne opp. (Fenger *op.cit.* s. 101)

[k135](#). Dette kan muligens være Amalie Broch f. Bjerring, gift med den frankofile jurist og politiker Gustav Edvard Broch (1816–1878).

[k136](#). Anton August Bournonville (1805–1879) var en kjent dansk ballettmester og ballettkomponist, ansatt ved Det kgl. Theater i København.

[k137](#). Carl Vogt: formodentlig den samme som Brandes omtaler som Charles Vogt i sitt brev av 27.1.1868. Det har ikke lyktes å finne ut hvem det er.

[k138](#). Referanse til William Shakespeares skuespill *En midtsommernattsdrøm*.

[k139](#). Det siktes antagelig til Brandes' litterære portrett av Magdalene Thoresen i *Illustreret Tidende* 22. april 1866. Det dreier seg sannsynligvis om muntlige meddelelser fra Bjørnson til Magdalene Thoresen, da J.B. Halvorsen:

Bjørnstjerne Bjørnsons Liv og Forfattervirksomhed aktmæssig fremstillet, Kra. 1885, ikke har opplysninger om at Bjørnson har anmeldt noe av Brandes eller Christian Richardt i denne perioden.

[k140](#). Bjørnson reiste ikke til utlandet samme vår for å bli borte i tre år, men oppholdt seg i København med kone og barn fra høsten 1867 til forsommeren 1868. Deretter flyttet han tilbake til Kristiania, hvor han ble til sommeren 1873. Men allerede høsten 1867 opphørte vennskapet mellom ham og Magdalene Thoresen på grunn av hennes novelle «Min Bestemoders Fortælling», hvor han mente å gjenkjenne seg som modell. Se note til brev fra Magdalene Thoresen av 21. januar 1869.

[k141](#). Brandes ble tidlig kjent med to vitenskapsmenn og journalister som var

Frankrikes danskspecialister i 1860-årene, elsasseren Ernest Grégoire (hvis søster var venninne med Brandes' fransklærerinne Lovise Dorré) og burgunderen Étienne Beauvois, som begge hjalp ham med å orientere seg i fransk litteratur og filosofisk kritikk.

[k142](#). Det skal formodentlig være Parc de Monceau i 8. arrondissement.

[k143](#). Théâtre Italien.

[k144](#). «I det fornemme hjem [...] traf han bl a den spanske poet Don Guëll y Rente, der var en ægte grande og fyldt med de sælsomste literære anskuelser», skriver Henning Fenger i *Den unge Brandes* s. 107. I spansk litteraturhistorie oppfattes han som en middelmådig forfatter.

[k145](#). hors du commun: utenom det alminnelige.

[k146](#). Brandes henspiller sannsynligvis på filosofen Rasmus Nielsen og hans elev Rudolf Schmidt.

[k147](#). Hippolyte Taine (1828–93), fransk filosof (positivist). Han ble professor ved École des Beaux Arts i Paris i 1865.

[k148](#). Sara Thoresen, hennes eldste datter, f. 1844 Hun giftet seg med fabrikant Valdemar Ludvigsen sommeren 1867 og bosatte seg deretter med ham i København for godt.

[k149](#). Ole Jensen var datteren Dorotheas første forlovede.

[k150](#). Brandes far, Herman Cohen Brandes, døde først i 1904. Det var Brandes' farfar som var død, jfr. Brandes' svar av 12. april 1867.

[k151](#). Ole Jensen: se Magdalene Thoresens brev av 26. mars 1867.

[k152](#). Replikken til Romeo er hentet fra Shakespeares drama *Romeo og Julie*, II, 1: «O, I am fortune's fool.» Romeo er nettopp blitt hemmelig gift med Julie, men i kjølvannet av kjærlighetslykken følger familiestridigheter og drap. Brandes tenker antagelig på sitt forhold til Mathilde Margarinos, jfr. hans beskrivelse av henne i brevet av 15. februar 1867. Han hadde nylig fått et brev fra hr. og fru Pagella, som skriver at han etterlot seg et knust hjerte i Paris. Dette førte til at han senere på sommeren (visstnok i juli) skrev et frierbrev til Mathilde. (Fenger: *op. cit.* s. 109 ff.)

[k153](#). Meir Aron Goldschmidt (1819–1887), dansk forfatter.

[k154](#). Dette refererer antagelig til den fjerde verdensutstillingen, som ble holdt i

Paris i 1867.

[k155](#). Et lite kammers og en beskjeden bevertning.

[k156](#). Sara og Dorothea Thoresen.

[k157](#). Denne «Billet» er antakelig gått tapt

[k158](#). Brandes antyder her antagelig til forelskelsen i Mathilde Margariños.

[k159](#). Wienerfreden i oktober 1864, da Danmark måtte avstå en stor del av Sønder-Jylland til Preussen.

[k160](#). Hans Brøchner (1820–75), som var meget svakelig.

[k161](#). Caroline David (1832–1878), gift med sin pleiebror Harald David, bosatt på Folehavegaard i Rungsted. Harald David var nevø av Brandes' velgjører C.N. David. Vennskapet med Caroline David kom til å utvikle seg til et kjærlighetsforhold som medførte at mange av Brandes' gamle venner vendte ham ryggen.

[k162](#). Dette henspiller på frierbrevet til Mathilde Margariños fra først i juli, som Brandes ifølge Fenger følte seg forpliktet til å skrive. Dersom hun hadde akseptert ham, ville han ha måttet reise til Paris. Men han fikk et høflig avslag, ifølge Fenger i et brev avsendt fra Sveits 1. august 1867. (Fenger: *op. cit.* s. 108 ff.)

[k163](#). Dette brevet er sannsynligvis skrevet før Magdalene Thoresen hadde mottatt Brandes' av 29. juli–6. august, og må være svar på hans brev av 18. mai.

[k164](#). Etter omtalen å dømme kan det neppe dreie seg om Brandes' debutbok *Dualismen i vor nyeste Philosophie*; det virker også litt sent å kommentere en bok som er nesten et år gammel. Brandes hadde ikke utgitt noen annen bok i mellomtiden. Det kan være en bok av en annen forfatter han har sendt henne?

[k165](#). Fabrikkeier Valdemar Ludvigsen. Se note til Magdalene Thoresens brev av 26. mars [1867].

[k166](#). Brevet må være det lange av 29. juli–6. august.

[k167](#). Dette henspiller sannsynligvis på «Min Bedstemoders Fortælling», trykt i samlingen *Ved Løvfaldstid* med bidrag av bl.a. Bjørnstjerne Bjørnson og Camilla Collett. Se Magdalene Thoresens brev til Brandes av 6. september 1867. Fortellingen ble senere kraftig bearbeidet og utgitt under tittelen «Min Bedstemoders Historie» i hennes novellesamling *Livsbilleder*, 1877. Om

bakgrunnen for bearbeidelsen, se Jorunn Hareide: «En krenkelse av 'Kvindeligbedens Idé'. En kvinneprotest mot Magdalene Thoresen», i Jorunn Hareide: *Skrivefryd og penneskrekk. Selvfremstilling og skriveproblematikk hos norske 1800-tallsforfatterinner*, Oslo 1999.

[k168](#). Det ble ingenting av dette bokprosjektet for Goldschmidts del. Se Magdalene Thoresens brev til Brandes av 7. okt. 1867 om denne saken. Magdalene Thoresens brev til Goldschmidt er gjengitt i *Edda* 1914 (Hans Kyrre: «M. Goldschmidt og Norge») og i *Breve fra og til Meir Goldschmidt* 1–3, 1963.

[k169](#). Tittelen på den antologien Christian Richardt utga julen 1866.

[k170](#). Dette henspiller antakelig på romanen *Solen i Siljedalen*, som kom ut i 1868.

[k171](#). Samlingen *Ved Løvfaldstid* utkom i 1867 med bidrag av bl.a. Bjørnstjerne Bjørnson og Camilla Collett. Magdalene Thoresen bidro med «Min Bedstemoders Fortælling». Se note til hennes brev av 20. august 1867.

[k172](#). Nygaard: opplysninger om ham er ikke funnet. En Nyegaard nevnes i samme forbindelse i et brev fra Magdalene Thoresen til Goldschmidt høsten 1867. Brevet er gjengitt i en artikkel av Hans Kyrre i *Edda* 1914: «M. Goldschmidt og Norge» (s. 276–291) og senere tatt med i *Breve fra og til Meir Goldschmidt*, utgitt av Morten Borup, Kbh.1963. Borup har ingen forklaring på hvem Ny(e)gaard er.

[k173](#). Bjørnson oppholdt seg i København med sin familie fra høsten 1867 til forsommeren 1868, i alt ca. ni måneder, og hadde dermed anledning til å forsterke og fornye et vennskap som hadde startet et par år tidligere. Se Per Amdam: *Bjørnstjerne Bjørnson 1832–1880*, Oslo 1993, s. 331 og Hans Kyrre: *op. cit.*

[k174](#). Forfatteren Meir Aron Goldschmidt, som skulle redigere en samling fortellinger med bidrag av Magdalene Thoresen.

[k175](#). Dette refererer til en avisfeide i danske aviser september-november 1867, hvor Brandes ble innviklet i en polemikk med Rudolf Schmidt og Bj. Bjørnson for sine angrep på filosofen Rasmus Nielsen. For detaljer se Henning Fenger: *G. Brandes' læreår. Læsning ideer smag kritik 1857–72*, Kbh. 1855, s. 426 ff.

[k176](#). Brandes hadde høsten 1867 innledet et kjærlighetsforhold til fru Caroline David, som senere ble skilt fra sin mann.

[k177](#). Kan være forordet til *Apulejus: Amor og Psyche, oversat og indledet af Dr. Frederik Nutzhorn. Til Minde om Oversætteren*, utgitt av C. Paludan-Müller, Kbh. 1867. Georg Brandes skrev dette forordet. Jfr. Magdalene Thoresens brev av 20. januar 1868 hvor hun takker for Brandes' «Bedømmelse af Nutzhorn».

[k178](#). Se note om Nutzhorn til Georg Brandes' brev av 9. november 1867.

[k179](#). Clemens Petersen var Bjørnstjerne Bjørnsons venn og en anerkjent dansk kritiker.

[k180](#). Dikteren Andreas Munch og hans danske hustru Amalie bodde i Christiania i disse årene og så ofte Magdalene Thoresen i sitt hjem. En stor korrespondanse (fra henne til familien Munch) er bevart i Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket avd. Oslo. Se også Anna E. Munch: *Et nordisk Digterhjem. Andreas og Amalia Munch 1862–1884. Breve og Erindringer*, Kbh. 1954.

[k181](#). Romanen *Signes Historie* var utkommet i 1864.

[k182](#). Filosofen Rasmus Nielsen.

[k183](#). *Aftenbladet*, en satirisk-polemisk dagsavis med et liberalistisk grunnsyn, utgitt i Christiania 1851–81. Bjørnson var politisk redaktør fra 1859.

[k184](#). Poul Sophus Vilhelm Heegaard (1835–1884), dansk filosof. Han brøt med sin lærer Rasmus Nielsen i skriftet «Professor R. Nielsens Lære om Tro og Viden» i 1867.

[k185](#). Clemens Petersen og Rudolf Schmidt.

[k186](#). Charles Vogt er ikke oppsporet.

[k187](#). *Illustreret Tidende*. Brandes var fra begynnelsen av september 1867 fast teateranmelder i dette bladet.

[k188](#). William Shakespeares drama *Twelfth Night; or, What You Will*. Stykket ble tidligere ofte omtalt som *What You Will*.

[k189](#). Dette kan referere til at Bjørnson og hans hustru mente seg portrettert i Magdalene Thoresens fortelling «Min Bestemoders Fortælling» og sladderer som fulgte i kjølvannet av dette.

[k190](#). Skuespillerinnen fru Johanne Luise Heiberg, som Magdalene Thoresen kjente? Ifølge Per Dahl ved Brandes-arkivet stemmer ikke dette med hans tidstavle over Brandes, hvor det fremgår at Brandes besøkte Fru Heiberg dagen etter at dette brevet ble skrevet. Magdalene Thoresen kan selvsagt ha feildatert.

Eller kan hun ha ment fru Heegaard, fabrikkeier Anker Heegaard hustru? Se note til Magdalene Thoresens brev av 27. april 1866.

[k191](#). «Après nous le déluge» (Etter oss kommer syndefloden). Sitatet er tillagt markise Pompadour (1721–64), Ludvig XV's innflytelsesrike elskerinne.

[k192](#). Det har ikke lyktes å finne ut hvem «Ormene» refererer til.

[k193](#). Antagelig Anker Heegaard og hans familie, jfr. note til Magda lene Thoresens brev av 27. april 1866.

[k194](#). «Trymskviden» er en ballett av August Bournonville, oppført på Det kgl. Teater i Kbh. fra februar til mai 1868, til musikk av J.P.E. Hartmann.

[k195](#). Sommeren 1868 reiste Brandes alene til Tyskland og Schweitz etter at planene om lang ferie i utlandet med Caroline David gikk i vasken. Avreisen foregikk imidlertid senere på sommeren, 25. juli, og det er derfor neppe denne reisen det hentydes til her. Brandes kom først tilbake til København en måned senere, 25. august.

[k196](#). Det kan dreie seg om 3. juni, som var hennes fødselsdag; jfr. neste brev.

[k197](#). Magdalene Thoresen visste muligens om hans forhold til Caroline David på denne tiden.

[k198](#). Dette henspiller kanskje på det «voldtektsforsøket» Brandes skriver til sin mor om i februar 1871?

[k199](#). Det har ikke lyktes å finne ut hvem dette kan være.

[k200](#). Brevet er ikke bevart.

[k201](#). Dette kan være Frederik Nutzhorns søster Marie Nutzhorn. Brandes hadde vært omgangsvenn av familien, men forholdet var kjølnet noe da bl.a. Marie ikke hadde tatt Brandes' parti angående hans forhold til Caroline David. Det vites ikke hva «de blaa Traade» refererer til.

[k202](#). J.L. Heibergs *Alferne: Eventyr-Comodie* (1835).

[k203](#). oriflamme er et fransk ord som betegner St. Denis's hellige banner, brukt av tidlige franske konger i krig. Det betegner også mer generelt et samlingspunkt i kamp. Ordet kommer av latin *aurea flamma* (gullflamme).

[k204](#). Brandes reiste til Berlin, Dresden m.v. den 25. juli 1868.

[k205](#). Solen i Siljedalen, 1868.

[k206](#). Alle de nevnte rettelsener er foretatt slik Magdalene Thoresen ønsket, cfr.

førsteutg. s. 258 hvor «Varme» er rettet til «Lunten», og s. 281 om Guris reaksjon; det er forslaget i siste avsnitt i brevet som er tatt til følge her. Også ønsket om å gjøre det opprinnelige siste kapitlet til en del av det foregående, bare adskilt med en strek, er oppfylt.

[k207](#). Johannes Carsten Hauch (1790–1872), dansk forfatter av den romantiske skole. Hauch vokste opp i Bergen og Kvinherad i Hardanger, før familien flyttet til København i 1803.

[k208](#). Brandes skal etter sigende best ha likt fru Renna Hauch, som i noen år var hans fortrolige, moderlige venninne.

[k209](#). Sara fikk sitt første barn Karen våren 1869, og må altså ha vært gravid.

[k210](#). Georg Brandes publiserte to anmeldelser av *Solen i Siljedalen*, den første anonymt i *Illustreret Tidende* 20.12.1868, den andre med signaturen «Gg» i *Dagbladet* 7. januar 1869. I *Illustreret Tidende* skriver han: «Bogens Charakterer ere kraftigt, meget tydeligt, maaskee tillige noget grovt tegnede og malte.»

[k211](#). Parentesen inneholder en kraftig, uleselig overstrykning.

[k212](#). «Min Bedstemoders Fortælling», publisert høsten 1867.

[k213](#). I anmeldelsen i *Dagbladet* 7. januar 1869 skriver Brandes: «Istedetfor som i dette Tilfælde [en negativ omtale i Figaro, «Om den Bjørnsonske Digterskole»] at opholde sig ved noget forfeilet og uskjønt, som Fru Thoresens kunstneriske Sans ikke er fin nok til at beskytte hende imod, burde man hellere have beundret de sande og modige Grundtræk: der skal Dristighed og Sandhedskjærlighed til – sjeldne Egenskaber i vor moderne Literatur – for at vove at fremstille Kjærligheden hos en Kvinde paa 35 Aar istedetfor paa de traditionelle, alene saliggjørende 18 til 24 Aar, og der skal megen Dygtighed til for at motivere hendes Udvikling eller Mangel paa Udvikling, som det hist [i «Min Bedstemoders Fortælling»] var gjort.» I parentes bemærket: Brandes' daværende kjæreste Caroline David hadde omtrent samme alder som Magdalene Thoresens hovedperson.

[k214](#). maur

[k215](#). Brevet er ikke bevart.

[k216](#). Omtalene av *Solen i Siljedalen*.

[k217](#). Thomas Thoresen, f. 1846 var skuespiller og dramatiker.

[k218](#). Axel Thoresen, f. 1851.

[k219](#). bergensk for fr. plaisir: fornøyelse.

[k220](#). Det er sannsynligvis *Et rigt Parti*, som utkom i 1870. Det ble oppført anonymt på Det kgl. Theater i København samme år, med Johanne Luise Heiberg som regissør, men ble snart tatt av plakaten.

[k221](#). Elisabeth Bergh, f. Simonsen, gift med naturvitenskapsmannen Rudolf Bergh. Hun var en periode en av Brandes' mange venninner.

[k222](#). Modum Bads Nervesanatorium i Buskerud.

[k223](#). Bjørnsons venn og støttespiller, kritikeren Clemens Petersen, matte på grunn av en offentlig skandale omkring sine personlige forhold – han var homofil – emigrerte til USA i 1869, hvor han ble i en årrekke.

[k224](#). Skuespillerinnen Johanne Luise Heiberg.

[k225](#). Brandes' venn dikteren Christian Richardt.

[k226](#). Dikteren Frederik Paludan-Müller. Brevet det refereres til, er tilsynelatende gått tapt.

[k227](#). Magdalene Thoresen fylte 80 år 3. juni 1899.

Magdalene Thoresen og Georg Brandes En brevveksling er lastet ned gratis fra bokselskap.no